



พระราชหัตถเลขาว่านพระองค์

สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงมีพระราชทานแต่

สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ

พระพันปีหลวง

ในเวลาทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป

พ.ศ. ๒๔๔๐

ภาค ๒

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
หลวงธนากรกิจ (ลำเนียง ผลากรกุล)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๓๗ มิถุนายน ๒๕๐๓



พระราชหัตถเลขาว่านพระองค์
สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินธุบรมหาวงศ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีพระราชทานแด่
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
พระพันปีหลวง
ในเวลาทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์
เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป

พ.ศ. ๒๔๔๐

ภาค ๒

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
หลวงธนากรกิจ (สำเนียง ผลากรกุล)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๑๗ มิถุนายน ๒๕๐๓

เลขห้อง

๕๐๗

เลขหมู่

๗๙๘ - ๙๑๖

๘ ๖๕๗ นธ

เลขทะเบียน

๖๑ ๕๗ ๗๑ ๗ ๕๗

คำนำ

เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ หวดวงชนากรกิจ (ตั้งเนียง
ผลากรกุด) กำหนดวันที่ ๓๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ณ เมรุวัดมกุฏ
กษัตริยาราม นางอนงค์ คังชวณิช ได้มาแจ้งความประสงค์แก่เจ้าหน้า
ที่ หอดสมุดแห่งชาติ ขออนุญาตพิมพ์หนังสือแจกเป็นอนุสรณ์ คือพระราช
หัตถเลขาส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี
พระราชทานสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระพันปีหลวง
ในคราวที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน
ประพาสยุโรปใน พ.ศ. ๒๔๔๐ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้
พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์เป็นครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงพระบรมศพ
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๖๓ ที่จัดพิมพ์ในครั้งนั้นพระราชหัตถเลขา ๖๒ ฉบับ ดำเนา
ต่าง ๆ ๕ ฉบับรวมทั้งสิ้น ๖๗ ฉบับ และสมเด็จพระยาเทววงค์
วโรปการได้ทรงพระนิพนธ์คำนำอธิบายเกี่ยวกับหนังสือนี้ไว้ด้วย ดังได้นำ
มาพิมพ์ไว้ต่อจากคำนำนี้ด้วยแล้ว หนังสือเรื่องนี้ได้จัดพิมพ์เป็นครั้งที่ ๒
ในงานฌาปนกิจศพนางสุบิยา โชติกเสถียร เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๐๓
แต่เนื่องด้วยมีเวตาจากตเจ้าภาพจึงได้คัดค่อนพิมพ์เพียง ๒๐ ฉบับซึ่งจัดให้
เป็นภาคที่ ๑ ในคราวนี้หอดสมุดแห่งชาติจึงได้ให้จัดพิมพ์ภาคที่ ๒ ท้าย
เหลืออยู่ ดังที่ปรากฏอยู่ในเล่มนี้ ๓๓ ม

พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์เหล่านี้ นับว่าเป็นโบราณคดีที่มีค่า
 มาก เพราะนอกจากจะอ่านเพติดเพตินแล้ว ยังให้ความรู้เรื่องความเป็น
 ไปในบ้านเมืองต่าง ๆ ตลอดระยะทางที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ได้เสด็จผ่านไปยังยุโรปในสมัย พ.ศ. ๒๔๕๐ พร้อมทั้งพระ
 ราชดำริส่วนพระองค์ซึ่งได้ทรงไว้โดยตรงไปตรงมา จึงนับว่าเป็นหนังสือ
 ที่น่าอ่านอย่างยิ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้รักษาถ้อยคำและข้อความต่าง ๆ
 ที่ทรงไว้เช่นต้นฉบับทั้งหมด เว้นไว้แต่ที่ตกตกรกนกได้แก้ไขให้ตรงกันด้วย
 นอกนั้นคงแก้ไขแต่คำว่า ฤฯ เป็น หรือ ทุกแห่งเท่านั้น

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีกุศลชานูปทาน ซึ่งเจ้าภาพ
 ได้บำเพ็ญกับทั้งกุศลในการที่ได้อุปถัมภ์หนังสืออนันตเสขแพร่ เป็นวิทยาทาน
 ขอจงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้ดวงชนากรกิจ (ดำเนิน ฆตากรกุต)
 ได้ ประดับ ประโยชน์ สุข ทั้ง หาดายใน สัมปรายภพ ตาม ควร แก่ สุานะ ทุก
 ประการเทอญ.

กรมศิลปากร

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๐

คำนำ
(พิมพ์ครั้งที่ ๑)

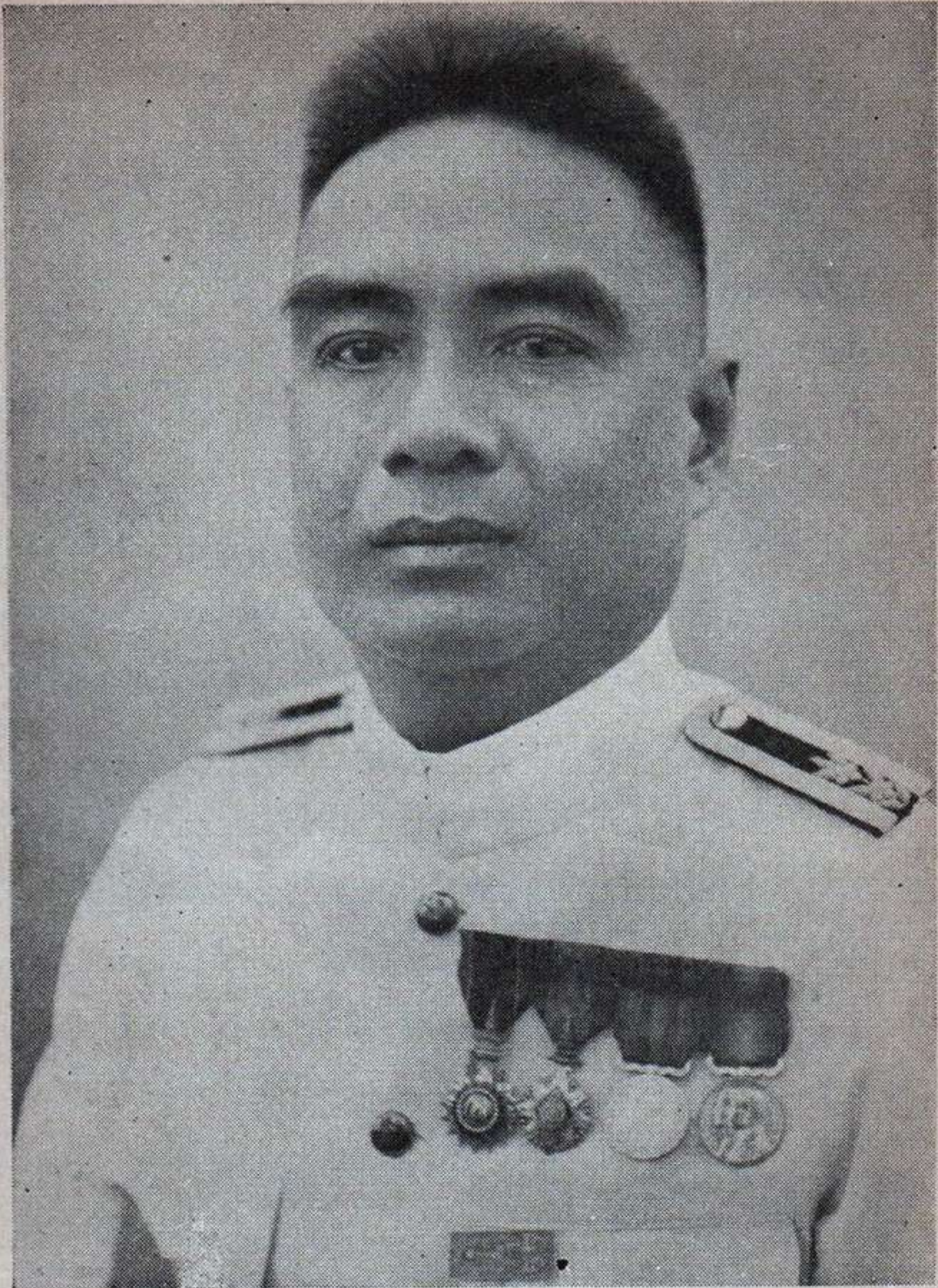
ด้วยพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภที่จะให้พิมพ์สมุดหนังสือไว้เป็นที่ระลึก
ในงานพระบรมศพสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรม
ราชชนนี พระพันปีหลวงนั้นแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ควรจะพิมพ์
พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ซึ่งได้ทรงมีพระ
ราชทานมาเป็นฉนวนเฉพาะพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ซึ่งดำริ
ราชการแผ่นดินเวลาดังกล่าวพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งแรก ในพระ
พุทธศักราช ๒๔๔๐ พระราชหัตถเลขาเหล่านี้เป็นฉนวนพิเศษต่างหาก
นอกจากที่ได้ทรงมีมาทางราชการและเป็นกระแสพระราชดำริ ในการ
ที่ได้ทรงสังเกตเห็นการในบ้านเมืองและบุคคลต่าง ๆ อย่างคนที่ได้ไป
เที่ยวเตร่แล้ว มีหนังสือแสดงความตามที่ได้สังเกตเห็นนั้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คัดข้อความในพระราชหัตถ
เลขา ซึ่งกล่าวมาแต่ฉนวน ดังพิมพ์แต่เพียงที่มีความสมควรจะพิมพ์ขึ้นได้
ในเวดายุปัจจุบัน ฉนวนซึ่งมีความกล่าวถึงราชการบ้านเมืองบางอย่าง
ที่มีอยู่บ้างในพระราชหัตถเลขาเหล่านี้ ก็ให้คงมีอยู่บ้าง ให้ชัดเจนบ้าง
ตามที่ยังเป็นความลับของแผ่นดินอยู่ หรือที่เป็นข้อความจะเสียหายมาก
มายแก่ใครได้ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำคำอธิบายหมาย
เทศเป็นที่สังเกตไว้ในนามบุคคล ซึ่งทรงไว้แต่ดังเขปตามที่เคยทรง
เรียกกันให้ทราบชัดเจนอย่างที่เคยกันในทุกฉนวน กับศัพท์แปลกที่ทรง
ใช้อยู่ในพระราชหัตถเลขาเหล่านี้ก็ให้พิมพ์แปลไว้ด้วยเหมือนกัน

ในพระราชหัตถเลขาเหล่านี้ บางเมืองที่มีเวดาทรงพระราชหัตถ
 เลขาได้มาก เพราะไม่มีพระราชกิจสำคัญติดอยู่แล้ว ก็มีความละเอียด
 พิศดารมาก แต่บางเมืองที่ต้องมีพระราชกิจอยู่มาก ไม่มีเวดาพอที่จะ
 ทรงพระราชหัตถเลขาเหล่านี้ได้ ก็มีความแต่ตั้งเฉบ ไม่เท่ากันไปหมด
 และบางที่ไม่ได้ติดต่อกันไปได้เสมอ ดังปรากฏใน พระกระแสดำเหนี่ยวใน พระราช
 หัตถเลขานี้แล้ว

รวมเป็นพระราชหัตถเลขาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์
 ในครั้ง ๒๒ ฉบับ กับสำเนาต่าง ๆ ที่กด้าวอ้างถึงในพระราชหัตถเลขา
 นอก ๕ ฉบับ รวมทั้งสิ้น ๒๗ ฉบับ ดังมีแจ้งอยู่ในสารบัญชานี้ไปแล้ว
 และหวังพระราชหฤทัยว่าหนังสืออันคงจะเป็นที่ชอบใจผู้อ่าน ให้
 เจริญใจและเจริญความรู้อย่างไร เพื่อประโยชน์และความสุขของคนทั้ง
 ปวงสืบไปชั่วกาลนาน.

(ตงพระนาม) เทวะวงศ์วโรปการ



อำมาตย์ตรี หลวงธนากรกิจ
(สำเนียง ผลากรกุล)

ชาติ: ๓๐ กันยายน ๒๔๓๗

มดะ ๔ กรกฎาคม ๒๕๐๐

ประวัติ

หลวงชนากรกิจ นามเดิมชื่อ ดำเนียง ผดุงกรกต เกิดวันที่ ๓๐
เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๓๗ ที่บ้านตำบลคลองสำโรง อำเภอกุดรัง
จังหวัดชลบุรี เป็นบุตร นายเพ็ม นางผัน เมื่อเยาว์วัย ได้ศึกษาวิชา
ภาษาไทยที่โรงเรียนวัดดัดทัศน์ เป็นเวลา ๕ ปี สอบได้ชั้นประโยคประถม
แล้วจึงย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนอัสสัมชัญอีกเป็นเวลา ๕ ปี สอบได้ได้
ชั้น ๕ แล้วจึงได้ลาออกไปเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนเกษตร (ข้าราชการ
พลเรือน) ร.ร. เกษตรในขณะนั้นแบ่งเป็น ๓ แผนก คือ แผนกเพาะ
ปลูก แผนกโลหกิจ และแผนกชลประทาน มีหลักสูตรเรียน ๓ ปี
เมื่อสำเร็จแล้วจะได้เงินเดือน ๘๐ บาท นักเรียนทุนหลวงได้กินอยู่หลับ
นอนที่ ร.ร. เสร็จแล้วจะได้เบี้ยเลี้ยงเดือนละ ๒๐ บาท หนังสือเรียนตลอด
จนสมุดโน้ตและนาฬิกาปากกา หลวงจ่ายให้ทั้งสิ้น หนังสือเรียกว่าชนตา
ชนต้องเรียกว่าชนกตาง ชนด้ามเรียกว่าชนสูง หลวงชนากรกิจได้เรียน
อยู่ในแผนกเพาะปลูก จนถึงสอบได้ได้ชนกตางของแผนกนี้ แล้ว ร.ร.
เกษตรก็เลิกตั้ง เพราะเปลี่ยนเดิณาบตีใหม่ผู้มีความคิดเห็นว่า ร.ร.
เกษตรยังไม่ควรมีในขณะนั้น เมื่อ ร.ร. เกษตรเลิกแล้ว หลวงชนากรกิจ
จึงได้ไปสมัครเข้ารับราชการอยู่ในกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ โดยได้เข้าเป็นนักเรียนสำรองคลัง ได้รับเงินเดือน
เดือนละ ๒๐ บาท หลังจากนั้น ๓ ปีจึงได้รับแต่งตั้งให้ไปเป็นผู้ช่วยคลัง
มณฑลปัตตานี คลังจังหวัดกาฬสินธุ์ คลังจังหวัดสมุทรสาคร และคลัง
จังหวัดปราจีนบุรีตามลำดับ หลวงชนากรกิจได้ออกจากราชการรับบำนาญ
ตลอดมาจนถึงแก่กรรม

[๓]

หัตถวงศนากรกิจได้ทำการดมรดกกับ จมดม กนกโชติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓
หัตถวงศนากรกิจมีบุตรธิดา ๑๑ คน แต่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ ๗ คน คือ

๑. นางสาวดมพงษ์ ผดากกรกุด (ถึงแก่กรรม)
๒. นางอนงค์ คังชวณิช
๓. นางมานิต อังศ์สิงห์ ภ.บ.
๔. นางตติตา นาควิเชตร
๕. นายจรัส ผดากกรกุด วศ.บ., M.Sc.
๖. นายแพทย์ วัฒนา ผดากกรกุด พ.บ.
๗. นายแพทย์ สัจฉินต์ ผดากกรกุด พ.บ.
๘. นายแพทย์ สุริยะ ผดากกรกุด พ.บ.
๙. นายแพทย์ เจตนา ผดากกรกุด พ.บ.

๑๐. นางสาวนิรมล ผดากกรกุด

๑๑. เด็กชายบุญ ผดากกรกุด (ถึงแก่กรรม)

หัตถวงศนากรกิจมีหลานตา ๖ คน และหลานปู่ ๔ คน

หัตถวงศนากรกิจเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงตลอดมาจนกระทั่งเมื่อวันท ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้ล้มเจ็บด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ ซึ่งกำลังระบาดอยู่ทั่วประเทศในขณะนั้น ได้เข้าทำการรักษาตัว ณ โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนเดียวกัน อาการไข้เป็นอยู่ ๕ วัน กุฑเดาแดงเกือบเป็นปกติ แต่วันรุ่งขึ้นกลับมีอาการท้องอืด หลังจากนั้นอาการกลับทรุดลง บรรดาแพทย์ได้พยายามเยียวยารักษาจนสุดความสามารถ จนกระทั่งเมื่อวันท ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เวลา ๒๒.๒๐ น. ได้ถึงแก่กรรมด้วยความสงบ ท่ามกลางความเศร้าสลดของภริยาและ

บุตรีดา ซึ่งเฝ้าพยาบาลอยู่ตลอดมาตั้งแต่ล้มเจ็บถึง กำหนดอายุได้
 ๒๓ ปี จากการวิเคราะห์โรคครั้งสุดท้ายปรากฏว่าป่วยเป็นโรคมะเร็งที่
 ลำไส้ใหญ่ ตลอดเวลาที่ล้มเจ็บถึงครั้งหนึ่งกระทั่งถึงแก่กรรมมิได้แต่คง
 อากาโรเจ็บปวด ทรมานอย่างใด ซึ่งคงเป็นกุศลผลบุญจากการที่เป็นผู้มี
 จิตยึดมั่นในพระพุทธศาสนามาอย่างแน่วแน่ มีใจอารี ทำการอนุเคราะห์แก่
 ผู้ที่มาขอความช่วยเหลือโดยมิได้เห็นแก่ความเหนื่อยยากของตน ตลอด
 เวลาที่ยังมีชีวิตอยู่

“คุณพ่อ”

เมื่อคุณพ่อมีชีวิตอยู่ ได้ทำหน้าที่ของผู้ให้กำเนิดแก่ลูก ๆ เป็น
อย่างดี โดยได้พยายามอบรมสั่งสอน และสนับสนุนเพื่อให้ลูกทุก ๆ คน
ได้มีชีวิตที่รุ่งโรจน์ คุณพ่อก็ได้หวังผลตอบแทนจากลูก ๆ เพียงแต่ต้อง
การให้บรรดาลูกทุกคนได้ดำรงวงศ์สกุลสืบไปด้วยความเจริญและมีเกียรติ
ทางภาระกิจของคุณพ่อดังกล่าว เมื่อลูก ๆ ทบทวนคุณแล้ว ทำให้เกิด
ความศรัทธา และปลื้มใจเป็นอย่างมาก กุศลกกรรมของคุณพ่อทมิต่อ
ลูก ๆ ทำให้ลูกทุก ๆ คนได้พัฒนาอุปนิสัยต่าง ๆ ในการศึกษาของแต่ละคน
มาได้ และเป็นดังเคยวาทคุณพ่อมีความภูมิใจมากที่เห็นลูกทั้ง ๘ คนที่มี
ชีวิตอยู่ในขณะนี้ ๘ คนได้สำเร็จจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และคนที่ ๘
ก็กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย ลูกบางคนยังดำรงอาชีพรับราชการ
ได้มีโอกาสไปศึกษาและสำเร็จจากมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ วิชาสัต
ลูก ๆ ได้รับคือประกาศนียบัตรวิชาการบัญชีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ต้องคน ปริญญาโททางวิทยาศาสตร์จากสหรัฐอเมริกาคนหนึ่ง แพทย์
ศาสตร์บัณฑิตคนหนึ่ง เกษตรกรรมศาสตร์บัณฑิตคนหนึ่ง และกำลัง
ศึกษาวิชาแพทยศาสตร์อีกคนหนึ่ง

ในการที่คุณพ่อด่วนจากลูก ๆ ไป ทั้ง ๆ ที่ก่อนคุณพ่อจะล้มเจ็บ
คือประมาณ ๓ เดือน ก่อนถึงแก่กรรมคุณพ่ออย่างแข็งแรง ไม่มีลักษณะ
ผิดปกติที่จะแจ้งให้ลูกทุกคนได้ทราบ ลูกทุกคนมีความเสียใจเป็นอย่าง
มาก และรู้สึกวาทชีวิตของลูก ๆ นี้ยังไม่ได้ทำสิ่งตอบแทนแก่คุณพ่อเป็น
การเพียงพอ ด้วยเหตุนี้หากวิญญูณของคุณพ่อจะได้รับทราบด้วยวิถี

[ญ]

ทางใดแล้ว ขอได้รับทราบถึงความนึกคิดของลูก ๆ ทุกคนด้วย ลูกทั้ง
๕ คนนั้น จะขอตั้งจิตอธิษฐานในการที่จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่วงศ์สกุล
และหากการกระทำใด ๆ ของลูก ๆ ได้บังเกิดกุศลผลบุญขึ้น ขออุทิศบุญ
กุศลนั้นให้แก่ดวงวิญญาณของคุณพ่อ ขอให้คุณพ่อจงได้รับแต่ความ
สงบสุข และได้ไปสู่พิภพสถานชั้นฟ้าด้วย

ลูกของคุณพ่อ

สารบาญ

พระราชหัตถเลขา

- ที่ ๒๑ ตั้งแฉะถึงคราวเดี้ยวกนกกับฉบับที่ ๑๙ ถึงวันที่ ๗ มิถุนายน
เรื่องของทรงยินดีของพระเจ้าแผ่นดินตั้งเข้ามา หน้า ๑
- ที่ ๒๒ ตั้งแฉะถึงคราวเดี้ยวกนกกับฉบับที่ ๑๙ ถึงวันที่ ๘ มิถุนายน
เสด็จประทับอยู่ที่ ฟลอเรนซ์ ตั้งพระรูปที่ถ่ายในทิศต่าง ๆ หน้า ๘
- ที่ ๒๓ ตั้งจากฟลอเรนซ์ วันที่ ๑๒ มิถุนายน ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๒ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๑๐ มิถุนายน เสด็จจาก
สวิตเซอร์แลนด์ไปตุรินในอิตาลี หน้า ๑๐
- ที่ ๒๔ พระราชหัตถเลขาในไปรษณีย์บัตร ตั้งจากโรม วันที่ ๕
มิถุนายนถึงกรุงเทพฯ ฯ วันที่ ๒ กรกฎาคม ว่าด้วยไปป์ หน้า ๑๑
- ที่ ๒๕ ตั้งจากฟลอเรนซ์ วันที่ ๑๓ มิถุนายน ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๑๒ มิถุนายน ประทับ
อยู่ที่ฟลอเรนซ์ หน้า ๑๒
- (๕) พระราชหัตถ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่
หัวแต่ยังดำรงพระอิสริยยศสยามมกุฎราชกุมาร ถึง
วันที่ ๘ มิถุนายน หน้า ๑๔
- ที่ ๒๖ ตั้งจากฟลอเรนซ์ วันที่ ๑๔ มิถุนายน ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๑๓ มิถุนายน ประทับ
อยู่ที่ฟลอเรนซ์ หน้า ๑๖

- ที่ ๒๗ ตั้งจากฟลอเรนซ์ วันที่ ๓๒ มิถุนายน ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๓๕ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๓๕ มิถุนายน ประทับ
อยู่ที่ฟลอเรนซ์ หน้า ๒๐
- ที่ ๒๘ ตั้งแค่อิสต์เซด วันที่ ๒๓ มิถุนายน ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ประทับอยู่
ในอิสต์เคเรีย หน้า ๒๓
- ที่ ๒๙ ตั้งแฉะถึงคราวเดียวกนกกับฉบับที่ ๒๘ ประทับอยู่ใน
อิสต์เคเรีย หน้า ๒๔
- ที่ ๓๐ ตั้งแค่มืองฮอฟเบ็ค วันที่ ๒๗ มิถุนายน ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน เด็ดจ
ประทับอยู่เวียนนา หน้า ๓๐
- ที่ ๓๑ ตั้งแค่มุดาเปสต์ ถึงวันที่ ๒๒ มิถุนายน หน้า ๓๔
(๒) พระราชหัตถ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่
หัวแต่ยังดำรงพระอิสริยยศสยามมกุฎราชกุมาร ถึง
วันที่ ๒๓ มิถุนายน หน้า ๓๖
- ที่ ๓๒ ตั้งคราวเดียวกนกกับฉบับที่ ๓๐ ถึงกรุงเทพฯ ฯ วันที่ ๓๑
กรกฎาคม ถึงวันมุดาเปสต์ที่ ๒๗ มิถุนายน ว่าด้วยไม่
ทรงดำราญพระราชหฤทัย หน้า ๔๓
- ที่ ๓๓ ตั้งจากมุดาเปสต์ วันที่ ๒๘ มิถุนายน ถึงกรุงเทพฯ ฯ
คราวเดียวกนกกับฉบับที่ ๓๒ ถึงวันมุดาเปสต์ที่ ๒๘
มิถุนายน หน้า ๔๒

- ที่ ๓๔ ตั้งและถึงคราวเดียวกันกับฉบับที่ ๓๓ ลงวันบุดาเปสต์
ที่ ๒๙ มิถุนายน หน้า ๔๔
- ที่ ๓๕ ตั้งและถึงคราวเดียวกันกับฉบับที่ ๓๓ ลงวันบุดาเปสต์
ที่ ๒๙ มิถุนายน หน้า ๔๗
- ที่ ๓๖ ตั้งจากบีเคอร์โฮฟ วันที่ ๒ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๗ สิงหาคม ลงวันเมืองวอซอ ที่ ๓ กรกฎาคม
ระยะทางเล็ดจากบุดาเปสต์ หน้า ๕๓
- ที่ ๓๗ ตั้งจากบีเคอร์โฮฟ วันที่ ๕ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๗ สิงหาคม ลงวันเมืองวอซอ ที่ ๒ กรกฎาคม
ประทับอยู่ที่วอซอ หน้า ๕๓
- ที่ ๓๘ ตั้งจากบีเคอร์โฮฟ วันที่ ๖ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๗ สิงหาคม ลงวันวังบีเคอร์โฮฟ ที่ ๕ กรกฎาคม
เล็ดถึงเมืองหวง หน้า ๕๖
- ที่ ๓๙ ตั้งจากบีเคอร์โฮฟ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๑๓ สิงหาคม ลงวันวังบีเคอร์โฮฟ ที่ ๑๓ กรกฎาคม
เวตาประทับอยู่เมืองหวงรัตเซย์ หน้า ๖๘
- ที่ ๔๐ ตั้งและถึงวันเดียวกับฉบับที่ ๓๙ ลงวันวังบีเคอร์โฮฟ
ที่ ๑๓ กรกฎาคม ของฟากแฮมเปร์ด หน้า ๖๐
- ที่ ๔๑ ตั้งจากบีเคอร์โฮฟ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพฯ ฯ
วันที่ ๑๓ สิงหาคม ลงวันวังบีเคอร์โฮฟ ที่ ๑๓
กรกฎาคม ประทับอยู่เมืองหวงรัตเซย์ หน้า ๖๑

- ที่ ๔๒ ตั้งจากสต็อกไฮล์ม วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพ ฯ
วันที่ ๓๓ สิงหาคม ตั้งวันพระราชวังกรุงสต็อกไฮล์ม
ที่ ๑๔ กรกฎาคม เสด็จประทับอยู่สต็อกไฮล์ม หน้า ๖๓
- ที่ ๔๓ ตั้งจากสวีเดนข้างเหนือ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพ ฯ
วันที่ ๒๓ สิงหาคม ตั้งวันเดฟต์โย ที่ ๑๘ กรกฎาคม หน้า ๖๖
- ที่ ๔๔ มาถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๒๕ สิงหาคม ตั้งวันในเรือ
พระที่นั่งมหาจักรีในทะเลบอลติก วันที่ ๒๒ กรกฎาคม
ตามทางที่จะเสด็จถึงเดนมาร์ก หน้า ๗๓
- ที่ ๔๕ ตั้งมาแต่ฮัมเบก วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพ ฯ
วันที่ ๒๘ สิงหาคม ตั้งวันเรือพระที่นั่งมหาจักรีที่ปาก
คลองกุด ที่ ๒๗ กรกฎาคม ออกจากเดนมาร์ก หน้า ๘๐
- ที่ ๔๖ ตั้งจากดอนดอน วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ถึงกรุงเทพ ฯ
วันที่ ๕ กันยายน ตั้งวันเรือพระที่นั่งมหาจักรี ที่ ๒๘
กรกฎาคม เสด็จอยู่ในทะเลจากเดนมาร์ก หน้า ๘๓
- ที่ ๔๗ ตั้งแต่ถึงคราวเดียวกันกับฉบับที่ ๔๖ ตั้งวันในเรือ
พระที่นั่งมหาจักรี วันที่ ๒๘ กรกฎาคม อยู่ในทะเล
ช่องเกาะอังกฤษ หน้า ๘๖
- ที่ ๔๘ ตั้งแต่ถึงคราวเดียวกันกับฉบับที่ ๔๖ ตั้งวันที่ ๒๘
กรกฎาคม ในเรือพระที่นั่งมหาจักรีในช่องทะเลอังกฤษ หน้า ๘๘
- ที่ ๔๙ ตั้งแต่ถึงคราวเดียวกันกับฉบับที่ ๔๖ ตั้งวันวงบกกิงฮัม
ที่ ๓๐ กรกฎาคม เสด็จถึงเมืองอังกฤษ หน้า ๙๒

- ที่ ๕๐ ตั้งจากดอนคอน วันที่ ๓๐ สิงหาคม ถึงกรุงเทพ ฯ
วันที่ ๘ กันยายน ถึงวันเวดเบกแอบบี ที่ ๘ สิงหาคม
ได้ตั้งอยู่ในเมืองอังกฤษ หน้า ๓๐๓
- ที่ ๕๑ ตั้งจากเยอรมันวันที่ ๔ กันยายน ถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๖
ตุลาคม ถึงวันเฮลเซิน ที่ ๔ กันยายน ได้ตั้งแต่ฮัมเบ็ก
ไปเฮลเซิน หน้า ๓๐๕
- ที่ ๕๒ ตั้งจากเยอรมันที่ ๕ กันยายน ถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๖
ตุลาคม ถึงวันเฮลเซิน ที่ ๕ กันยายน ประทับอยู่
เฮลเซิน หน้า ๓๐๖
- ที่ ๕๓ (มาคราวเดียวกับที่ ๕๒) ประทับอยู่เมกเดินเบิร์ก หน้า ๓๐๘
- ที่ ๕๔ ตั้งจากกรุงเฮก วันที่ ๘ กันยายน ถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๖
ตุลาคม ถึงวันวงฮอฟดู บรันดา ที่ ๗ กันยายน ประทับ
อยู่ฮอดันดา หน้า ๓๑๒
- ที่ ๕๕ ตั้งจากปารีส วันที่ ๑๒ กันยายน ถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๓
ตุลาคม ถึงวันพระราชวังเมืองบริตเซดต์ ที่ ๘ กันยายน
ประทับอยู่เบดเยียม หน้า ๓๑๓
- ที่ ๕๖ ตั้งแต่ถึงคราวเดียวกับฉบับที่ ๕๕ ถึงวันปารีส
ที่ ๑๓ กันยายน ประทับอยู่ในฝรั่งเศส หน้า ๓๑๕
- ที่ ๕๗ ตั้งจากบาเดิน วันที่ ๘ ตุลาคม ถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๒
พฤศจิกายน ถึงวันเมืองบาเดิน ที่ ๘ ตุลาคม ประทับ
อยู่ในบาเดิน หน้า ๓๒๐

- ที่ ๕๘ ตั้งจากมอนติกาโต วันที่ ๒๖ ตุลาคม ถึงกรุงเทพ ฯ
 วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ถึงวันเมืองมอนติกาโต ที่ ๒๖
 ตุลาคม เสด็จไปตั้งเบญและโปรตุเกส หน้า ๑๒๒
- ที่ ๕๙ ตั้งจากไกโร วันที่ ๗ พฤศจิกายน ถึงกรุงเทพ ฯ
 วันที่ ๒ ธันวาคม ถึงวันวงอบดิน เมืองไกโร ที่ ๖
 พฤศจิกายน ประทับอยู่ฮียิปต์ หน้า ๑๒๖
- ที่ ๖๐ ตั้งและถึงคราวเดียวกันกับฉบับที่ ๕๙ ถึงวันวงอบดิน
 ไกโร ที่ ๖ พฤศจิกายน ว่าด้วยคดีใหญ่ในทะเล หน้า ๑๒๗
- ที่ ๖๑ ตั้งจากเอเดิน วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ถึงกรุงเทพ ฯ
 วันที่ ๑๒ ธันวาคม ถึงวันที่จวนเจ้าเมืองเอเดิน ที่ ๒๑
 พฤศจิกายน เสด็จจากฮียิปต์ หน้า ๑๓๒
- ที่ ๖๒ ตั้งจากดังกา วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ถึงกรุงเทพ ฯ
 วันที่ ๑๒ ธันวาคม ถึงวันโกดัมโบ ที่ ๒๙ พฤศจิกายน
 พระราชกระแสเรื่องจัดการรับเสด็จ หน้า ๑๓๔
- อธิบายคำบางคำในพระราชหัตถ์ตามที่หมาย देखไว้ หน้า ๑๓๖

ที่ ๒๑

วังควรีนทะเล เมืองโรม

วันที่ ๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยเป็นการพนก่าตงทณจะเขียนหนังสือได้จริง ๆ ไม่มีเวลาที่จะ
หยุดเลย ถ้าอยู่ช้ออกกคงเจ็บ ที่เป็นทงนทเพราะความปรารถนาดี
ของเขา ที่จะให้เห็นว่ารับรองเราเต็มที่ แต่เป็นการอดในการทำ
บำรุงบ้านเมืองแควชาต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนในพระองค์บ้าง แต่เพราะความ
อยากเห็นของเราเองบ้าง แต่กมทควรจะกะให้เรียบไต่กว่าน ข้างฝ่าย
เราไม่ได้กะไว้ การที่ไปคอะไรจึงได้มากเกินไปบ้าง น้อยเกินไปบ้าง
อันทจริงก็เพราะไม่รู้ไม่เคยเห็นของผู้จตุมากกว่าอย่างอื่น การที่เราได้
มาเห็นครงน ว่าข้างชาเจ้านายแล้ว ไม่มีใครเท่าถึงฉันดักคนเดียว
เพราะใคร ๆ พักบ้างเว้นบ้าง แต่ฉันเต็มที่ แต่ว่าข้างชาไพร่แล้ว
ไม่รู้อะไรเลย เป็นเดวยิ่งกว่าใคร ๆ ที่มาทงต้น อย่างว่าแต่จะมี
หนังสือเลย แต่โทรเดชก็แค้นยาก เพราะทำเองไม่ได้ แต่
ชวร้างครงหนึ่งหรือไม่ถึงครงก็ตองหยุดไปอื่นเดี่ยที่ ดั่งไปให้เขาเข้า
โคตแล้วจะตามหาอีกก็ไม่ได้ เดยข้ามวันไป แม่เด็กคงจะรู้ตาม
โทรเดชแล้วในการที่ไปแห่งใดอย่างไร จะเด้าแต่รวบยอดบางอย่าง
ซึ่งเข้าใจว่าคงจะชอบ คือในเมืองโรมนี้ ตามฉันเข้าใจว่าพระ
มเหดีเป็นหิวเป็นคันทงต้นฉดาตนัก ในการสนทนา ไม่ว่าทางใด
เข้าใจเดี่ยทุกดั่ง รูปพรรณสัณฐาน ฉันเข้าใจว่าเท่าพระองค์บนเทิง
หรือย่อมนกว่าดักนิต แต่หน้าตาไม่เต็มเป็งเช่นนั้นเลย ถ้าจะว่าข้างส่วย

แด้วด้วยเป็นหัดกหลายงดงามมาก จะเปรียบกตองทมเหววาเหมือน
 แม่เด็ก แต่ว่าถ้าจะเทียบในทางด้วยแด้ว คัดเซต้อออฟอวอดัดเตอ
 ด้วยคมคายมาก สูงกว่าผิวของแกเองด้วย ปากคอควดา ยมรบกน
 ไปหมด เกือบจะกดำวไม่เคยเห็นใครด้วยเหมือน แต่ปริญซ์เซต้อออฟ
 เนเบ็ด รูปด้วยกว่าตัวมาก มคอยูเพยงทควกบตา ดงมาคองต่าง
 กตายเป็นผู้ชาย แชนแมนผอมเป็นกตามชนชนเต็ม คัดเซต้อออฟ เยนว
 หน้าตาด้วยตจค ๆ แต่มีอาการที่ไม่น่าชอบใจ เขาว่าอย่างเยอรมัน
 คือกอดไม่ดูหน้าคน ชเกอ กระตาค อ้วนโต แต่ไม่ใช่คุ่มตะ คุ่มคยุ
 เด็ดจายย ของ เจ้าแผ่นดิน ฌนโตเดามาแล้ว ตัวนผู้ชายเจ้าแผ่นดิน
 นนเดายาก พระพักตร์ชมวดอยู่ในระหว่างควแดดตา แก้มหย่อนดองข้าง
 หนวดโตไม่แดงเห็นปาก แต่ดูไม่เห็นระวงรักษาหนวดเตย เพราะเหตุ
 ทหงอกขาว ดูบบุหรือควนเหลืองจับเป็นทางอยู่ซกหนง มีชตคอย่าง
 เจ้ากระจาง มีอออย่างเด็ดจทวด มิใช่เด็กนอยด้วย บางทกโคมมาก
 มีกระดิกหนวดยกแขนสูงหน้าคุมมาก แต่รับตั้งอะไรดูรว ๆ ไม่ดูแปด
 เหน็ดยมแปดคม ดูบชกค้อม ๆ แต่มิ ๆ ดูแต่ดูกออฟเยนวกไม่ได้
 ปริญซ์ออฟเนเบ็ดชตคทำจมุกย่น ๆ บ่อย ๆ แต่ชนทกถวณมาก ถ้าพูด
 เดียงคองกตคองทุกท กบจระแดต้วตคพูดเตนกันได้นุกถนนาน แต่ถา
 คอหน้าฉนแดวคองดำรวม ชวนพูดเตนพูดหัดด้วยก็ไม่มีใครจะยม ปากออก
 ดัน ๆ ดูวัดคค่อว่า ๆ ทำไมจึงไม่พูดอะไรกับฉนเตนเหมือนกบควเดจระ
 บอกว่ากถว ดูวัดคคบอกวว่าไม่คองกถว เพราะฉนเป็นคนทชอบพูดเตน
 ดนุก ฉนไปกอดปดาเตนต่าง ๆ กรว ๆ เช่นฉน บอกตรง ๆ ว่าเพราะ
 เป็นกิงมันให้ออกคร้าม ๆ ไป แต่ดูเป็นความจริงไม่ใช่ไม่ชอบ อยาก

พุดแต่ไม่มีใครออก การที่อยู่ด้วยกันในวัง เวลามาเข้าต่างคนต่าง
 กินข้าวในห้อง เวลามาเที่ยงกินข้าวกลางวัน แต่เขาเรียกว่าเข้า มีเจ้า
 พนักงานนำตามเสด็จเหมือนกัน ทงเจ้าแผ่นดินแดนน้อยคนละซีกของวัง
 ต้องเดินไปตามห้องต่างๆ ทั่ว จนถึงห้องนอก ซึ่งเป็นที่พวกขุนนางพัก
 แลวงจึงเข้าไปแต่เฉพาะเจ้านายที่ห้องนางเงิน ซึ่งเป็นห้องของกวนตั๋งพบกัน
 ทนนแดนจวนเจิงจวนเจ้าแผ่นดินจวนตุ้งเก้ ปรีนซอออฟเนเบ็ดจุนเด็ค
 อินเวคิงของเมียงซึ่งเป็นสาวด้วยอายุสัก ๒๐ รูปร่างเล็ก จีระบางตัวดี
 บางจุนเด็คอินเวคิงของกวนเก้หน้อยหนึ่งออกมางทไต่ระ ที่เดี่ยวนน
 ไม่ได้ไซทเก้ เป็นการออกงานออกการ เดี่ยวที่ห้องใหญ่ เกือบเท่า
 พระทงจกร หนึ่งกวนกบกกิงกลางไต่ระคนละฟาก ข้างขวากวนฉนง
 ถัดออกไปเด็คอินเวคิงสาวหนึ่งข้างขวานั้น ถัดออกไปจึงปรีนซอออฟเนเบ็ด
 ข้างซ้ายกวนกรมหมิ่นสมมติ แต่ผู้หนึ่งก็ออกไปอีกไม่มีใครแน่ เปดียน
 ต่างๆ ฟากข้างเจ้าแผ่นดินข้างขวากถูกตุ้งเก้ ถัดไปอีกตัวดี ข้างซ้าย
 เด็คอินเวคิงเก้ ถัดออกไปจีระ เหมือนกันเช่นนทกวนเด็คทุกเวลา ไต่ระ
 ทกนชาวกว้างมากกว่าไต่ระของเราทเห็นกว้างนหนเด็คออก ไซ้จัดดอกไม้
 ทกจะคองดงทุนมาก มีกด้วยไม้อย่างงามๆ ดอกอินตุเรียม เพ็น
 แดดอกไม้อื่นๆ ผูกเป็นสายต่างๆ เปดียนทุกวัน คริดเต็มไปทงไต่ระ
 ดอกไม้เห็ดานคองหามาแต่ไต่ระๆ จนถึงเมืองฟโดเรนซ์เป็นต้น พอ
 กินข้าวแล้ว เข้าไปประชุมพร้อมกนทห้องทอง อดมลกษณะคล้าย
 ห้องทองของเรา แต่เป็นตองห้องคิคกัน ห้องใหญ่สำหรับขุนนาง
 ห้องเล็กสำหรับเจ้านาย ดนทนากนอยจันฉนเวศาแล้ว ก็เป็นอนเด็ก
 เจ้าแผ่นดินนทงพระทยจะไปรับไปดงฉนทห้องทุกวัน ได้ไปรับไปดง

ก็นอนอยู่แต่หัวแรก รุ่งขึ้นฉันดูของตกยังไม่พอง เดินตามมาตั้งถึงห้อง
 นอก ๆ ฉันอยู่ด้วยกันขึ้นไป จึงได้ตกลงเป็นอันเดียว เวदानังโตะ
 เป็นเวदानังสนทนาข้างกวัน กวันเป็นเจ้ากรรมชกใช้ได้เถียง ในที่สุด
 ถึงกับถามว่าเมื่อก่อน ฉันอยู่กับแม่เด็กอย่างไร รักกันอย่างไร
 แต่แก่ถามเดียบเคียงอ้อมค้อม ไม่โฮกฮากเหมือนครั้งนั้น พูดกัน
 ถึงพงศาวดารบ้าง กฎหมายบ้าง คำสอนบ้าง เป็นคนทมความรูมาก
 ฉลาดในการโต้ถามแต่โต้เถียง โปรคในการที่ฉันเถียงแต่ออกความเห็น
 ซึ่งเป็นการแปลก ๆ ถ้าพูดกับฉันมาก ๆ หนักเข้ากถวจะเห็นอัย หั้นไป
 สนทนาเรื่องภาษามครแต่เรื่องอา ๆ ต่าง ๆ กับกรรมสัมมติ แลวก
 กลับมาพูดใหม่รำไป จนตดอดทุก ๆ เวदानัง สำหรับเป็นผู้ตักเตือน
 แด่ปกครองพระราชดำม ว่าที่แท้แล้วกวันเป็นเจ้าของวังแท้ จะเด็ดจออก
 เด็ดจจน จะอยู่จะไปแล้วแต่กวันทงต้น การรบแซกกกวันทงนุน เจ้า
 แผ่นดินนั้นไปเที่ยวอ้อ ๆ กับใครเด็ก ๆ น้อย ๆ แลวกได้ยิงไปยิงสู้บบุหรื
 เตี้ยเฉย ๆ ฉันเป็นผู้ตักเตือนไปกับกวันเสมอ เพราะการที่จุนั้นไม่
 ใช้แต่จุงเปด่า ๆ ต้องออกปกครองอื่น ๆ แซนให้เห็นยวดดูเหมือนจะทรงพัก
 อย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าเดินไกล ๆ แลวกต้องนั่งหับหัวเข้า ษนกระโด
 แล้วหอบทุกที่ แลวกบสั่งบอกฉัน ไม่เห็นอัยอาย เดินไปไหนเกือบ
 จะเป็นตองจุงเสมอ ไม่มีเวदानังขาด แดได้ยงรอยทเหยียบนนตงคก ๆ
 ไม่เสมอ พระชนม์พรรษา ๔๖ แก่กว่าฉัน ๒ ปี แต่ดูไม่แปลกกันกับรูปที่
 เคยเห็น เว้นแต่อ้วนกว่ารูปคิศาที่ในห้องไปรวเว็ดมาก ดูยังสาวกว่า
 อายุแดงามาก ว่าตามจริงฉันรักมากกว่าเธอ ยิ่งกว่าเจ้าแผ่นดินแต่
 ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖
 ถูก ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖ ๑๘๖

นนอยุ่ข้างราบ แตรกทไมเกตา กระทบมเสี่ยเดย ยกยัคค์กตผวมมาก
 เหมือนอย่างเวดาจะไปชนรถ ถาฉนไปชนกับเจ้าแผ่นดิน คำนับอย่าง
 เคอตชเคมท ถารถผ่านกนกเขยอพระองค์ชนคานบทุกท ถึงว่าไม่ชน
 ชนเคอตชบวรทเหมือนพวกผุดทงปวง ก็ไม่งตกหมอนวากเป็นกวน
 เดย ขอทกตวกนหน กตวกนโดยนบถอว่ามตตบญญา แดเป็นทปรักษา
 หารือแท้ ไม่น่าเกตยตตกนิตเตยว เมื่อก่อนฉนมาเกิดเหตุกนชน
 หน้อยหน่ง เจ้าแผ่นดินไปรักษางด่าวไซคนหน่งตกตงเป็นตอ้งได้ แต่ไม่
 ใต้เคอองกนเดย รกกนจทเตยว เจ้าแผ่นดินนหนฉนให้ดาบหวนากเดมหน่ง
 พระมเหตโตะทอง ตุกสะโรพานทอง พอได้รับโทรเดชแม่เด็กตอขบ
 ฉนนำไปถวายปดมเคมท แบดให้ผวฟังในโตะกินข้าว แดวได้รับโทรเดช
 เรื่องตราทบอกจะตอขบตรงถึงตวแม่เด็ก อยู่ข้างจะโปรดปรานในการว่าเขา
 รักใครกนหนเป็นอนมาก ถามจนกระทั่งถึงแม่เด็กเรียกฉนว่ากระไร ตง
 พชหาหมาเมืองโรมตองตวมาเป็นหลายวัน ในเนอความนหนว่าจะให้ฉน
 แดแต่ตงนำพระทยว่าแม่เด็กคงจะรัก บอกรายงานทุกวัน หาได้เช่นน
 เช่นน จนภายหลังวันจะมานเป็นอนใต้ดำเรจ ใต้จตหมายตายพระหัตถ์ให้
 ว่าเป็นหมาชาวเมืองโรม เรียกตามภาษาอิตาเตยนว่าพันธ์ ดูเปตคิแปด
 ว่าหมาป่าเด็ก ๆ ตัดทาทงคูกู ผมยาวคคเหมือนไดออน อยากจะให้แปดชอ
 เป็นไทยเพื่อจะให้เรียกง่าย แต่ฉนบอกว่าไทยก็เรียนทบคัพท ขอให้ตง
 เป็นภาษาอิตาเตยน จึงตกตง ตงตวผู้เรียก โรมโต คือเป็นชอผู้ชาย
 ชาคิชาวเมืองโรม ตวเมียนนเดมจะไซชอ روما ผู้หญิงชาวเมืองโรม
 แดกตวว่าหมาจะจำไม่ได้ เพราะเหมือนกน จึงให้ชอเรีย เป็นพระ
 อะไรในเมืองโรม เวดาทจะมานอยู่ข้างจะอาตยอาวรณ์มาก ประทาน

กำไลของก๊วน แต่ให้เป็นฉิวประทาน นิดกตางเม็ดใหญ่งามมากมี
เพชรเม็ดใหญ่ ๆ รอบเปิดยื่นเป็นเข็มกตัดได้ด้วย ได้ให้พระยาสุริยา
ไปตราค่าสำหรับจะทำอินชุนซ์ ช่างทองเขาตราค่าว่าหมิ่นแพรง เพิ่ม
ราคาอินชุนซ์หมิ่นห้าพันแพรง ฉนวนยังดมเดาถึงเครื่องแต่งตัวก๊วนนน
แต่งพระองค์เครื่องใช้มุกตักกับเพชรเป็นพัน มีเม็ดโต ๆ ต่าง ๆ ทำทาง
ดี ๆ ซึ่งฉนวนจะรับพระราชอาทานอย่างบัวบ้าง แต่คงไม่ถึงเขาได้เคยเป็น
อินชาด เพราะเขาคงกองเก็บแต่ทำกันมาช้านาน ด้ร้อยคอแล้วคง
ต้องใช้ไข่มุกดีเป็นประจำ พันรอบคอเหมือนอูมคอเด้อ ปลายเป็นระย้า
เพชรหรือตาข่ายเพชรคุดมเนื้อทองดี ประแจหรือทเกยวกันข้างหลังนน
ลักษณะร้อยประแจอย่างไทยประดับเพชรเช่นนี้ ไซ้ทวกันไม่รู้ว่ามีใคร
เป็นแต่ยาวบางสั้นบ้าง ถ้ายนาพิกาเคยฉนวนกตายเป็นสายยาวอย่างเก่า
เว้นแต่ไม่มีหูรัด ฉนวนไซ้ขอสำหรับแม่เด็กสายหนึ่งแล้ว แต่ไม่รู้ว่าเขา
เอาไว้ที่ไหน ได้ไซ้ไข่มุกดีดำเม็ด ๆ หนึ่งเม็ดองงามประเดร์ริฐเด็คดิน
ราคาแพงเต็มที เกยวกันอยู่เป็นนานจึงได้ไซ้ได้ ให้ไปผูกเรือนกำไล
แต่เข็มกตัด จะรับส่งเข้าไป ก๊วนมีทบทิมพม่าอย่างงาม ๆ หลายเม็ด
แกได้ฉนวนข้างตะด้ามวงทงเรือนพม่า ๆ เช่นนน เห็นจะเป็นของบรรณา-
การพม่าบ้าง งามเดี่ยจริง ๆ ถ้าวนมรกตก็ได้มรกตทงดีน ดูเหมือน
จะหนักเด้อเขาหาเครื่องแต่งพระองค์ เรื่องอะไร ๆ ที่แม่เด็กอยากบอก
สั่งให้บอกนน ได้ดังเกิดแล้ว แต่ครั้นจะให้กรมดมมคติเขียนก็ออกอาย
เขียนเองก็ไม่มีเวลา ฉนวนยังมีเรื่องมากนทจะเดา มาพักอยู่ที่ฟัดอเรนซ์
หลายฉนวน คงจะมีเวลาเขียนอีก เรื่องไปปเป็นต้นฉนวนกัก หนึ่งดีอ
ฉนวนบนเขียนตงคณฑเมืองโรม ไม่ดำเรจคองมาแดงทน เวदानกจะคอง

ไปถ่ายรูป ที่ช่างเขียนรูป จึงต้องขอจบ เรื่องเจ้านายจุกอกคันทันนั้นไม่
 ใช้การเบา เด่นกระแทกกันแรง ๆ อยู่ ถ้าผู้น้อยต้องเอียงปรางให้ผู้ใหญ่
 ไม่มีผิดกันกับตุ๊กเอียดเอียงปรางนพเดย ทำเดียวกัน ตุ๊กออฟเียนวเอียง
 ให้ฉันก่อน เอาแก้มเข้ามาโถมอกหรือปากเอาที่เดียว ต้องชดกันตง
 ห้า หก เจ็ด ไปถึงที่เจ้าแผ่นดินกรองอ ๆ ให้ฉันเอียงปราง ต้องเอียง
 ถวายแฉกทรงเอียงให้ฉันบ้าง แปลว่าเต็มอกกัน แต่ปรีณซ์ออฟเนเบ็ด
 นนเอียงถวายฉันเหมือนตุ๊กออฟเียนว แต่แก้มกุดำจุกฉัน ถ้าเป็นไทย ๆ
 ก็ดูน่ากระดากได้ เพราะแก้ออกคร่ำ ๆ จุกกันเรื่อยไปในที่ประชุมคน
 มาก ๆ ทำทางต้อนรับกันเหมือนยกษกนเดยกันมากกว่าอย่างอื่นทงต้น
 กิ่งไม่ยอมเดินหน้าฉันเลย เกียงกันทุกวัน จนเดื่อนว่าพี่เขาไม่เดินหน้า
 กันตามธรรมเนียมไทย ก็ตอบว่าเขาไว้เถอะไปเมืองไทยจะเดินหน้า ฉันรู
 ด้บายยะ จริงอยู่แฉก แต่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่กรมดัมมคิคราง
 เต็มที่ ว่าต้องระวังตัวมากนัก ข้าราชการของเขาช่างดีทีเดียวจริง ๆ อ้าย
 ของเรามาฉันยังเห็นเป็นข่า แต่ไม่เอื้อต่อเจ้านายของตัว จนหน้าอายเขา
 ต้องตงพรต่อนกันอยู่ทุกวัน วันหลัง ๆ พระยาพิไชยคดองแฉดวชนมาก
 แต่พระอินทรเดชได้ไม่ชน หน้าทแอดคิกงช่างมากเดยจริง ๆ เดยวันไม่พอ
 จะต้องเอา หดวงดร์ดีทร มาใช้รับกับ อ้ายเรื่อง มันนอนเดยไม่ว่าในรั้วในวัง
 ไม่ใคร่ไหว ดูไม่ต้องคิดถึงว่าหน้าทจะต้องทำอย่างไร ดูเป็นหน้าทฉันคน
 เดยวกับแอดคิกงที่เขาให้มาอยู่ จะต้องไปไหน ๆ เขากคกว่าบ่าวของเรา
 อยู่ช่างจะเป็นหน้าอาย แต่ไม่ได้กรวดกราดอันใด ต้องกถนเรื่อยทเดยว
 เป็นแต่ออกวิตกวิจาร์ณักถวจะไปเกิดออกช่องชนในภายหน้าเท่านั้น

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๒๒

โฮเทล คอนติเนนตัล เมืองฟลอเรนซ์ อิตาลี

วันที่ ๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยเมื่อฉันจะมาจากเมืองโรม พอกินข้าวกลางวันแล้ว เจ้า
แม่คนแดงพระมหาดู รับผิดชอบให้คอยอยู่ที่หน้าห้องข้างใน จะไปกินของให้
ที่จะไปหารอกนอกออกอยู่อย่างไรนานหน่อย กัดบ้ออกมากวันดังกล่าวได้
นิคมคงคเพชรรอบ เป็นนิคมเม็ดใหญ่งามซึ่งฉันเห็นทรงอยู่ ให้
เจ้าแม่คนแดงวันรับผิดชอบ ว่าเป็นของพระราชดำ มีพระราชทานแม่เด็ก
ฉันได้พูดชอบใจส่วนตัวแต่แทนแม่เด็กแล้วว่า จะโทรเลขเข้าไปให้ทราบ
คงจะพูดชอบพระทัยตรงถึงพระเจ้าแม่คน จึงได้เขียนโทรเลขหน้าพระที่
หนึ่งต่อไป

ก่อนได้เพียงฉันมากในการที่ฉันรักใคร่แม่เด็กอย่างไร จนทรง
ออกพระโอษฐ์ว่าเหมือนกับพระองค์แดงพระเจ้าแม่คน ดูรับผิดชอบทุกวัน
ว่าได้รับข่าวหรือไม่ เห็นอกเห็นใจว่าคงจะไม่สบายมาก การที่มีโทรเลข
บอกเข้าไปชอบใจในเรื่องศราก็มาบอกกับฉัน ว่าได้บอกแล้วว่าฉันสบาย
ดังสารกตัวจะวิตก เร่งอยากจะได้ตอบเต็มที่ ฉันต้องพูดอธิบายเรื่อง
โทรเลขของเราเข้า ๆ จึงได้รับ ตกตงเป็นทรงพระอ ความผอมเมयरกกัน
เห็นอกเห็นใจด้วย

ส่วนฉันนั้นได้รูปศิลาที่ช่างผู้เศษทำ โตกว่าเก่าแต่เหมือนมาก
ทั้งสององค์ จะส่งตรงไปบางกอก ฉันเห็นว่าควรที่จะส่งเขาไปที่เดียว
จะได้ทันใจ จึงได้ให้เขาไปทำอินชวรัชต์ส่งเขาไปก่อนหวังใจว่า
แม่เด็กคงจะได้รับโดยเร็วร้อย เรื่องราวอื่น ๆ จะได้อุทิศสาหะเขียนมา
ต่างหาก ฉันหายเหนื่อยแล้วแต่สบายอยู่ แต่คิดถึงแม่เด็กเหลือที่จะ
รำพันแล้ว

(พระบรมราชินี) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๒๓

คอนติเนนตัล โฮเทล รอยาล เดอ ลาเป

ฟลอเรนซ์, วันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ได้ส่งรูป & รูปนซังเป็นของคนที่^๕เป็นเพื่อนกับเยเนราลอะเปด
ยุด^{๑๕} แอดดิงเงาแผ่นดินซึ่งให้มาอยู่ประจำกับฉันได้ถ่าย เมื่อเวลา
ไปดูวัดเซนต์แมรี บนเขาสูงปารคาทเมืองคูริน รูปเช่นนั้นเห็นจะมีนับด้วย
หลายร้อย เพราะเห็นถ่ายเต็มอ เกือบจะทุกวัน ๆ ดะหลาย ๆ ดิบกด้อง
ถ้าได้รูปมาดูเด่นมาก ๆ ก็จะมีคน^๕ เว้นแต่ไม่ใช่ของชายจึงหาไม่ได้
รูปบางอย่างต้องเข้าไป ถ้าแม่เด็กเห็นว่าดี จะเอาตังคิดไนที่แห่งใด
แห่งหนึ่งสองวันตามวันให้คนเห็นมาก ๆ ก็จะมีคน^๕ มันจะได้เชื่อว่ายังไม่
ตายจริง ๆ หรือไม่ได้เจ็บไข้ทรุดโทรมอันใด จะได้กั้นปากคนดีอได้ร้าย
ได้ต่าง ๆ แต่รูปอันใดจะควรให้คนดูแต่ไม่ควรนั้น แล้วแต่แม่เด็กจะเป็น
คนเลือก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๒๕

เมืองฟลอเรนซ์,

วันที่ ๑๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยวณนชนออกเบอนงทำรูปเต็มท เจ้าพระยาพิไชยมาบอก
ว่ารูปปั้นทำดีมาก ฉันควรจะดู ได้ไปดูแต่ต้องนั่งให้สักครึ่งชั่วโมง แล้ว
ไปดูแคตริออฟซึ ที่ไว้รูปภาพแต่การช่างต่างๆ ต้องชนกระไดแต่เดิน
มากกว่าแวคิแกน รูปภาพมากกว่า มีเครื่องที่ทำได้ด้วยแก้วมดกแต่แก้ว
ต่างๆ มากหาค่ามิได้ มีรูปตักตาศีดาชาวอย่างโบราณ แต่เหนื่อยกว่า
ที่โรม ไค้โมแซก & โบ งามพันที่จะพรรณนา กذبจากนั้นไปที่โปรเฟด
เซอคอดิยาน วณนงออกชั่วโมงเศษ แต่เกณฑ์ให้แต่งเต็มยศ คงทาท
จะถ่ายรูปเต็มตัวด้วย ถ้าแม่เด็กถูกเช่นนี้จะดูใหญ่ ดงเนื้อเห็นกัน
ทงนง แล้วไปนั่งให้โปรเฟดเซอเยด เขียนรูปอีกครึ่งชั่วโมง แต่ง
เต็มยศถ่ายรูปอีกชั่วโมงหนึ่งเกือบหอบตาย ไม่ใช่เหนื่อยเป็นด้วยเบือ
ต้องไปเที่ยวที่สวนหลังวังเจ้าแผ่นดิน เป็นป่าพระหิมพานต์เกาะดั่งซงแท้ๆ
แต่ต้นไม้ใช้โรมันโอก ต้นโตๆ คัดเป็นกำแพงสูงดัก ๑๐ คอกทั่วไป
ต้นไม้ในกลางกำแพงคดยอกให้ต่ำแจ้ ริมทางมีตักตาศีดาชาวตั้ง ร่ม
ไปทงนงทางซอกแซก เดินหลายวันกว่าจะหมด เขาว่าฉันไปสวนหนึ่ง
โน ๑๐ สวนเท่านั้น ไปชนทแต่แห่งหนึ่ง เห็นบ้านเมืองทว ดกษณะเกาะ
ดั่งซง เป็นแต่ขยายให้ใหญ่ชนออกดัก ๑๐ เท้า ไปเกิดคิดถึงบ้านพ
ประมาณชน ด้วยฉนทงคณองุ่นอยู่เต็มอ ไปที่สวนโนวังเห็นคณองุ่นกำลัง

เป็นชื่อเหมือนชื่อมะม่วง ที่เป็นหัวแมงวันบางกม นากนกับนาพริก
 ดองชิมดู มันอร่อยกว่าชื่อมะม่วงมาก เคยคิดอยากนำพริกเป็น
 กำดัง ท่านพวกโก๋หร่านทั้งหลายเห็นด้วยว่าไม่ได้นึก แต่การที่จะหา
 นำพริกเป็นพันธุ์ดี เพราะไม่มีกะบี อยากเรียกว่าตะกตามจนเนื้อเค้น
 กับชาวฝรั่งเกือบกตมันไม่ดังทีเดียว กำดังคิดการที่จะนำพริกอยู่
 ฉนั้นได้ตั้งหนังสือ ดูโคมาให้ดู แม่เด็กจะเห็นได้ว่าที่ซึ่งดูเรา
 อยู่มนเงียบแจ่มไม่ด้นกอนใด นานจึงจะได้ด้นกกับเขาด้กท ไม่ด้นทำ
 นากดวอนทรายมากนท ดูคนอนกบนกนเคมท ถึงรองให้กนกม
 โดยความเบือเงียบอย่างฝรั่ง มันไม่ได้จอบแจบ กนกับใคร
 ฉนั้นคิดถึงแม่เด็กเคมท เวदानกดบมเมือมาใหม่ เห็นจะเป็น
 ด้วยท้องไม่ปรกติ แด่นังมาก

ผู้ทรงกรของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

๒๐๐
ปี. ด.

ฉนั้นได้ตั้งหนังสือพิมพ์รูปทำท้อคาตมาให้ดูเด่นชน ๆ มันเขียนโคม
 งามเคมท

(พระปรมาภิไธย) จ.ป.ร.

ดำเนา.

แคมเบอร์ลี

วันที่ ๘ มิถุนายน ๓๐
ว.ศ. ๑๓๖

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าแต่เดิศจาไซยนต์แต่นอง ๆ ได้ออกจากเมือง
ย่นวา วันที่ ๒ เดือน ถึงกรุงลอนดอนวันที่ ๓ เวดบาย เป็นอันเรียบร้อย
รื่อยดี พกยู่ที่สถานทูตต่อไปอีกคนหนึ่ง วันที่ ๕ เวดาเข้าของชาย
เด็ก กับองค์เพญ ได้กตบลงไป เวดต์เบอร์รี ยุคดแควมไซย กัด
ไปยู่ที่หนวดวย เวดาบายข้าพระพุทธเจ้าได้ลงมาที่แคมเบอร์ลี นอยกับ
ติดกได้ลงมายู่ที่หนกบข้าพระพุทธเจ้า เป็นการเรียบร้อย ดูกชอบทน
กันมาก แต่ยังมีเวดาพาไปเที่ยวมากไม่ เมื่อวันที่ ๖ ข้าพระพุทธเจ้า
ได้พาไปดู เชชปาเรต เดินไปบ่นกันว่าเหนื่อย เพราะวันนอยยู่ข้างจะ
ร้อนอ้าว และได้เตียงได้ความว่าไม่เคยเดินไกลถึงเพียงนนเคย เมื่อ
วานนได้ขึ้นไปกรุงลอนดอน เพื่อไปดู มิติคาร์ ตูร์นาเมนต์ ก็ไม่มีอะไร
แปลกมาก มีแต่พวก นิวเซาท์เวดส์ เมาน์เตด ไรเฟิลด์ กับพวก
นิวเซาท์ เวดส์ แตนเซอร์ส มาพันธุกรมะนาวและพันหัวหุ่น และมีการ
เดินไปเทือกเบนโตไมน์ เรื่องพวกขโมยที่เคยมีในอดด์เครเดย์ (บุชเรง
เยอร์ส) ขโมยม้ามา และจะมาหัดดำหรับใช้ พอชนชมานันทำโกง
กระโดดไปมาดับคนตกตง ทำต่นุกมาก แต่ได้กประเดยวหนึ่งคน
เตียงมาที่พวกโจรจับมาได้ นน เวดาพวกโจรเผดออกกระโดดชนม้าควบไป
บอกพวก นิวเซาท์เวดส์ เมาน์เตด ไรเฟิลด์ มายิ่งกนอยู่ประเดยวหนึ่ง
พวกโจรก็ออกมายกมือยอมแพ้ พวกทหารก็เอาพวกโจรชนม้ามตกตบ

ไป เดินดูนุกดูนิกมาก นอกจากนั้นก็ไม่มีอะไรแปลกประหลาดกว่าบึงกายน
เมื่อเด็กแววกกกลับมาแคมเบอร์ด

จนหนักตบหนาวไปอีก อากาศเปิดขึ้น ทำให้ข้าพระพุทธเจ้าอยาก
ไปฟลอเรนซ์เต็มที แต่ยังไม่ทราบว่าจะได้ไปหรือไม่ ฟลอเรนซ์
ยังอยากไปมาก เพราะข้าพระพุทธเจ้าได้เคยแต่ชมรูปฟลอเรนซ์ตาม
ตัวหนังสือ ยังไม่เห็นตัว และอีกประการหนึ่งอยู่ข้างจะว่าแห้วเยือกเย็น
ไม่เห็นพระเห็นเจ้าเงียบเหงาเต็มที นัยงชาวดวงดีดีก็จะไปเสียอีก
แต่ข้าพระพุทธเจ้าต้องหักใจเสีย และนึกเสียว่าไม่ช้าก็จะได้ไปเสียอีก
แต่ถึงกระนั้นความไม่สบายนุกยังไม่หายหมด ในใจยังบ่นบ่นอยู่มิ
ความระลึกทุก ^{๒๐๓} หม่อมเป็นกำลัง และทั้งคนอื่น ๆ ที่ตามแต่ดีจพระราช
ดำเนินด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

(พระนามาภิไธย) มหาวชิราวุธ

ที่ ๒๖

แกรนด์ไฮเทลเดอลาเป เมืองฟลอเรนซ์

วันที่ ๓๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

วันนการที่ไปเที่ยว ไม่สู้สนุกอันใดหรือแปดกอนใด จึงไม่คิดจะ
จดหมายฉบับหนึ่งต่างหาก จะลงไว้ในระยะรายวัน แต่จดหมายรายวันของ
ฉันก็พอแล้ว ค้างเป็นโรคติดหนักจนทุกวันนี้ แต่จะขอเล่าให้จดต้องดูตาม
แต่จะได้ มีทศวรรษจะบอกได้ แต่เรื่องกินชอองุ่นจนหน้าพริก เต็มอใจประจ
เกินไปหน่อยหนึ่ง คือเอาตุ๊กโตกว่าหัวแมงวันมาให้กิน แต่ก็อร้อย
แต่หน้าพริกแล้วไม่เป็นโรคเลย เพราะต้องใช้แอนโซวี ซึ่งถูกขายใหญ่
เรียกว่าจินทรกระวี แทนกะบี พริกก็มีแต่พริกแห้งเผือกาวราว มะนาว
ก็มีแต่มะนาวเปรี้ยวรายกาจ คือนักวานาพริกจึงจะรู้ว่าหน้าพริก ปดากเหมือน
คาวออกทุก ๆ แต่เดกว่าปดาก ตกดงเป็นอร้อยแต่ชอองุ่นเท่านั้น ที่
รับตะตตะตบอออกมา ด้วยเห็นว่าคณองุ่นบ้านเรามทกรรมปราบแห่งหนึ่ง
พระยาสวรรค์คิดแห่งหนึ่ง กรมตำรวจดำตรบอกว่าที่ไซยงค์กม แต่จริง
เท็จอยู่กับผู้กล่าว เพราะไซยงค์ไม่อยู่ในเวลานี้ ไปเตรียมเข้ากระบวน
งานกวนวอกคอเรีย เห็นว่าเกษมาทางเดี่ยวเปล่าควรจะเก็บชอมากิน ขอ
ให้ตองดูให้ได้ ฉันคิดถึงปดุกคณองุ่นไว้กินเป็นผักเดี่ยวแล้ว เชื่อว่าคง
อร้อยเป็นแน่

เรื่องทไซยงค์ไปเข้ากระบวนนั้น ตกดงเป็นอันเด็กด้วยเหตุว่า
ตาเวอรันไม่ได้แข็งแรงให้ตัดออก เขาจัดกระบวนเดี่ยวแล้ว จึงรับแต่ตุ๊กโต

คนเดียว ไชยณรงค์จะให้มาที่นี่และไปเที่ยวเมืองโรมตามประสงค์ ครั้นจะ
 ให้ไปว่าเขื่อนาดด้วย ก็จะต้องขบขันขบขู่ได้บอกเขาเสียแล้ว แต่เมื่อไป
 ถึงเมืองบูดาเปสต์ กรมสมมติจะไปอิงแดดนัคเพื่อรักษาโรคในตัว ไชยณรงค์
 จะไปกับลูกโตด้วยเรือมหาจักรี เข้ากระบวนที่เมืองเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก
 แล้วไปตั้งตอกโฮมแดโคเปนเฮเกนต่อไป การเรื่องเจ้านายในกระบวน
 รับรองอยู่ข้างจะลำบากแก่เขามากจริง ๆ เพราะเขาต้องจัดราชองครักษ์
 ของเจ้าแผ่นดินมาประจำให้รับใช้ของคณะคน แต่ชอบบัญชาในกรมของ
 เจ้านายสำหรับเชิญเข้าในราชการด้วย ตัวคนก็ไม่พอใช้ หวดวงส์ดีทซ์
 แดพนักต้องเรียกมาเพิ่มเติม ห้องที่เขาจัดให้อยู่ก็ต้องเป็นห้องใหญ่
 แดมห้องนั่งห้องแแต่ความผดกนกับขุนนาง ขอให้คิดดูเพียงชนเช่นนาย
 จำยวด ซึ่งเป็นแต่พนักงานห้องนอนของฉันทานัน เขาจัดห้องนอนให้
 โตเกือบเท่าพระที่นั่งอมรพิมานมณี เคียงนอนเครื่องใช้พร้อมทั้งต้นแแต่
 ยงสามห้องนั่งแแต่ห้องนาดด้วย เพราะฝรั่งมันอยู่กันเหมือนหงหรือค ต้อง
 ห้องตะคน หรือห้องห้องดำมห้องคอกคนหนึ่ง ว่าตามจริงเหมือนทวง
 ๓ ตุ๊กออฟย่นัว ซึ่งเขาบอกว่ารับได้แต่ฉนกับพระยาเดโชแดนายจำยวดฉน
 เราอาจจะอยู่ได้ด้วยกันทั้งหมดบรรดาที่มา เพราะเหตุฉน จึงเป็นการ
 ลำบากแก่เขา ที่จะต้องรับเจ้านายมาก ๆ คน ด่วนดกครางอยู่กวดจะ
 เป็นการเกียจฉน แต่ความจริงไม่ใช่จะเป็นโก่หร่านไปตาม เห็นเป็น
 การขัดไม่ใช่การแแต่ฉน ตัวแแต่เองฉระก็ต้องไปอยู่โฮ่เศตคองหนึ่งแแต่
 ได้ฉงเศตคองระวงศวมมาก ในการที่จะเป็นเกียจฉน แแต่ตัวเองกยอมที่จะ
 ออกจากหมู่ เพื่อจะไปจัดการรับที่แห่งฉน มีปาร์ตหรืออดอนดอนเป็นฉน

แต่ฉันเห็นว่าเกมี่ประโยชน์จริง ๆ จึงไม่ยอมให้ไป จัระจะจัดการได้
 จริงอยู่ แต่ฉันเป็นเด็ก ขาด ๆ หวน ๆ แดมนำหนักน้อยด้วย จึงได้
 คิดเบียดยหนักนล่ยดงน แต่กรรมหมันส์รรพดำตรนนั้นได้คกดงกันแต่
 เดิมมาแล้ว ว่าจะไม่เข้าในกระบวน จึงได้ให้เป็นไปตามเดิม แต่แก
 อยู่ข้างจะพนล่ย ได้กถ่าวแกด่วล่ดว่าฉลาดในการที่จะกันไซยนต์ไม่ให้
 ไปเมืองโรม แต่ที่จริงการที่จะให้ไซยนต์ไปเมืองอังกฤษนั้น ก็ได้คกดง
 มาแล้วเหมือนกัน แต่เมื่อญมามีเหตุกดับกตายไปดงน ล่ดล่ดอยู่ข้างจะ
 เดือดร้อนมาก ได้กรวดาเวอรันต่าง ๆ ฉันได้เห็นหนังสือแดโทรเดธ
 มีไปมาเอง จึงเป็นการจำเป็น ที่จะต้องรบประกันว่าถึงล่ดล่ดไม่ชอบใน
 การเจ้านายมาก ไม่แต่ล่ดล่ดความเห็นของแกเองว่าเป็นความลำบากดง
 กถ่าวแล้ว แม่มผู้ตกเคอนแนะนำเป็นอนมากกิด แกยังไมคิตที่จะเกยจ
 กนด้วยอาการหยาบ ๆ ดงทคิตเห็นว่าจะเป็นเช่นกรรมล่ดล่ดดำตรกถ่าวน
 เดย เพราะต้องเข้าใจว่า ถึงแกเป็นคนผ้งผางก็จริง แต่แกเป็นคน
 ฉลาดมการทเกยวของเมอครงทานเด็กเป็นล่ดล่ดอย่างมาแล้ว ถ้าแกจะเดิน
 แล้ว เดินข้างปล่ดอยให้ยุ่มยามจนล่ดล่ดฤทฐ ดิกว่าที่จะเอาล่ดล่ดเข้าชง แต่
 ถึงแมดงนนแกกไม่ทำ เพราะเหตุว่าล่ดล่ดแกเข้าอยู่ในหมุ่นนด้วย ไม่ได้
 แยกต่างหากกนเหมือนเมอครงทานเด็กมา จะพลอยชยหน้าด้วย ฉัน
 เข้าใจว่าที่พุดมานั้น ไม่ใช่โง่กว่าแก แต่ได้พิจารณาเห็นเหตุดงเช่นกถ่าว
 มานแล้ว

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ป.ต.

ได้ส่งหนังสือออกตตตตตเรชน ภาษาอิตาลี ซึ่งมรูปฉนหงรถกับเจ้า
 แผ่นดิน แตรูปที่ถ่ายที่เมืองเวนิส มาให้ดูเด่นด้วย หนังสือเช่นนเรา
 ยังไม่ได้เคยเห็นมาแต่ก่อน ผู้ทงหนารรถอกคนหงนน คือแอดดกก
 เยเนรอดของเจ้าแผ่นดินซึ่งให้มาประจำตำหรับไซอยู่ทฉน จนถึงเวตา
 ๕๕๖
 นกยงอยู่

(พระปรมาภิไธย) จ.ป.ร.

ที่ ๒๗

ไฮเตล รอยาล เดอ ลาเป ฟลอเรนซ์

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยการเที่ยววานนี้ไม่เป็นแก่นดารอนใด ฉันจึงรวมไว้ในจดหมาย
รายวัน แต่ล่วงวันน คือไปเยี่ยมครอบครัวอินชอเฟเนเบ็ด พบปรีนเซตต์
ด้วย เธอมาถึงวานนี้บ่าย ๓ โมงเศษ พอบ่าย ๕ โมงมาหาฉันที่ไฮเตล
ฉันไม่อยู่ติดอาจารย์ทงหกเกณฑ์ให้หนังสือสำหรับทำรูป ที่พบกนวนนกวณตั้ง
ให้มาบอกเรื่องรูปที่จะให้ฉันยังไม่แล้ว เห็นจะถ่ายใหม่ทั้งดองพระองค์
รูปสีเทาให้ฉัน พวกช่างเขาคะเนว่า คงจะเป็นรูปละ ๘๐๐ ปอนด์ รูปเหต่า
นราคาราวกับเพชร ฉันขอให้แม่เด็กกำชับให้มาก จะเป็นโรงภาพ
หรือทหารเรือหรือหลวงตีท จะเบ็ด ขออย่าให้แตกได้โดยเป็นอันขาด
ปรีนเซตต์เด่นแต่คมป์ วันนให้แต่คมป์เมืองมอนตนิโกรฉันทั้งดำรับ ฉันจะ
ให้ไทย เจ้าทั้งดองคนจะไปดองคนในพรงันเหมือนกัน แต่จะรอกอย
ฉันก่อน ดังแล้วจึงจะไป นัดไปพบกันที่เนเบ็ดอีก เพราะเธอจะย้ายไป
บังคับการทหารทนน เป็นคนเรียบร้อยดีทั้งดองคน เจ้าหญิงรูปร่างหน้าตา
แฉ้วแจ้วแหว้ว ชอบกับประวิตรจึงชักให้ฉันติดกับฉัน ยังจำวชเด่นแบ
มือตอกำบันทประวิตรดองให้เด่นได้ ฉลาดเป็นอศัจจรรย อยากรเขียนขอ
ตัวไทย ให้ตัวดีร่างให้ดูเดี่ยวครู่เดียวเขียนไม่ได้ดูแบบเคย ตัวดีกว่าที่
ตัวดีร่างให้ด้วย เช่นขอให้ฉันไปถึงบางกอกจะให้ดู

เมื่อคนนเดยงขุนนางอิตาดิ์ แปรว่าฉนเกยวคตหมตทงนห พวก
 คุนทาวนางแด่ดาวฉนมกรมในชอรูปลึง ๘ รูปล ฉนได้ตั้งรูปลเวดาไป
 รวด ๔ แผ่น ไม่ดีดแผ่นหึง กาดงกวนกมอมยมรบคานบ จงพิงเข้า
 ใจว่ากวนแฉว คองยมคานบหุบไม่ดง เช่นนหคตงแต่ไปจนมา ไม่ใช่
 การง่าย คุยกบฉนคตอดทาง แต่คองเบ้งยมไปพดางไม่หยุดได้ ทาทาง
 งามนค คนจิงมีความรักมาก

ยงรูปลทถายทนคบางไม่คบางฉนเก็บดงมาหมด ฉายคพะพายชาวๆ
 คอศราเชนคแอนศรของรดีเชย จะถายไปแจกทนห แต่ทได้ศราอิตาดิ์
 ให้โปรเฟลเศอรคอดิยานไปเดยแฉวจะดงไปใหม่ ฉนได้ความยากแค่น
 เดอศรอน ค้วยตาโปรเฟลเศอรเหถานแกจจเคมท ไม่แต่เดยเงิน เดย
 เดอศเนอทคองทนเบ้นอนมาก แต่เหนจะไดรูปลคึๆบาง อยากได้รูปล
 เดคจอยบชฌายบรธาทมิ กบทงให้ถายรูปลจากรูปลเชยนบหพระทง
 แฉรูปลบหทนายปานแดเจ้าศบรธาทมิบหมาค้วย รูปลเดคจายบรธาทมิจะหา
 ได้ทงถายจากรูปลเชยนค้วย รูปลชายใหญ่บรธาทมิชนเบ้นห่มขอให้
 แมกตางค้วย จะทำรูปลคิตาตงทวดมหาราคุ แต่การททำรูปลคนคาย
 เช่นน เบ้นบอกวว่าไม่เหม่อนได้ มีแต่คองไปหาช่างที่เดวๆทำ ทิดแฉว
 ไม่รบเดยเดยกตวเดยชอวว่าทำไม่คชนจิงๆ แฉว

ฉนคองโทรเดชเข้าไปเอาเครื่องแต่งควแม่เด็ก เพราะแกไม่เหน
 แกไม่ยอมเชยนรูปลไทยๆ ททำหน้าชาวๆ แกไม่เชอหมด. จะคอง
 เอารูปลที่ไม่คไคแต่งจิงจะเหนเงาได้ เพราะฉนขอให้แม่เด็กถายรูปลตูก
 เด็กด้ามคนใหม่ แต่งเดอศดาดิ์เคมหรือเดอศอนๆ ให้เหม่อนกัน แฉว

ขอให้ตั้งเครื่องแต่งตัวมาด้วย แต่จำเป็นต้องให้ได้หมวก หากไม่เกิด
 เขียนจุดไม่ถูกขนาบมา จะต้องไว้อุทิศถวายพระยาสุริยา ที่ตกลงต้องเอาใจมา
 แต่งตัวให้ดูแทนแม่เด็ก

เมื่อก่อนนอนไม่หลับจน ๓ ยาม เห็นจะเป็นด้วยเมื่อยแต่ท้องไม่
 ดับาย วนนอนอยู่ข้างวงเต็มที จึงขอจบเพราะได้เขียนรายวนทคางมา
 มากแล้ว

ฉวทรกของแม่เด็ก

(พระบรมราชาไชย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

อิสเซล ในออสเตรเลีย

วันที่ ๒๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันมาคราวนี้รู้สึกว่าเป็นคนกระหายน้ำอยู่เป็นนิตย์ เพราะช่อง
จะโตเต็มให้เต็มอมนน ห้างนักห้างหนา ต้องยอยน้ำแข็งอมพอแก้กระหาย
ครนจะอมมากนทหรือราคาก็แพงชวแต่เย็นไปครุหนึ่งแดงกกดบกระหายอีก
เพราะไม่ได้ดื่มให้เต็มอมนเต็มปรารภนาฉันใด ช่องที่จะได้รับหนังสือต่าง
ห้างเห็นได้จริง ๆ ได้แต่โทรเลขเท่านั้นพอแก้กระหาย

ฉันมาอยู่ที่นี่รู้สึกเหมือนอยู่การุณคนมาก แต่เป็นคนบ้านนอก
ไม่ค่อยเกรี้ยว ๆ เหมือนเมืองใหญ่ ๆ แต่อากาศเหมือนโคดาร์หนาว
จัดพอใช้ เพราะร้อนบนตา ทนหนาวถึง ๗ เดือนจนต้นไม้โตช้าเต็มที
เขาปลูกใหม่ทีหน้าโฮ้เขต ๗ ปีแล้ว ถ้าจะเปรียบด้วยต้นไม้ประดับ เทากบที่
เราปลูกปีเดียว คือแตกเป็นสองง่ามสูงถึง ๓ ศอก หรือ ๓ ศอกคืบ
เท่านั้น แต่ปลมด้วยเรื่องมอดแต่เพื่อน ไปตามเขาแห่งใด มอดงอก
เต็มปูเป็นพน เพื่อนชนสูงชนหนึ่ง บนเพื่อนนนวนแต่คนต้นทงนน ต้นที่
เราหายากเกือบตาย ทนถึงกับท้าวเดินได้ แต่มีนกนานปีกกว่าจะเป็น
รวงชนได้ ดอกไม้เกือบต่าง ๆ ทชบบนหญ้ามี่เหมือนกัน แต่ไม่มาก
เหมือนตอนตดากเคน ทเที่ยวมมาก เป็นเรื่องชนเขาตงทะเลสาบเหมือน
กัน แต่ฝนตกบ่อย ๆ พร้าไปยังคำ ไม่ใคร่มี่เวตาเที่ยว พระอาทิตย์
ตั้งแต่ฉันมายังไม่ได้เคยเห็นหน้าตากันว่าเป็นอย่างไรเลย

วังฮอฟเบอร์ค เวียนา

วันที่ ๒๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

หนังสือวานนเขียนค้าง เพราะมีราชการอื่น แດฉนั้นไม่ด้สบาย
 เป็นหวัด ครนจะเขียนให้ตลอดตามความประสงค์เดิม เห็นจะไม่ด้สำเร็จ
 เพราะมาเช่นนคงจะไม่เวดว่าง จึงขอตัดคคความเอาแต่ที่ด้าคัญ
 เมอวานชนนจรจะไปเยี่ยมกวณออฟเคนมาร์ค ที่มาอยู่กับคูกออฟ
 คิมเบอ แตนค ๒๑๒ ถูกเชยทคมุมเคน ห่างจากฮัดเซตทางรถไฟชวโมงหนึ่ง
 ทางรถแเดเรือโมงครึ่ง ๓ คูกออฟคิมเบอแตนคคนนเป็นคูกของกิงยอช
 ออฟแฮนโนเวอ ที่คาบอดแเดเยอรมนชงเอาเมืองเดี่ย กิงยอชเป็นคูก
 ของคูกออฟคิมเบอ แตนค ๒๑๔ ฮาวกวณวกคออเรีย ที่มาเป็นเจ้าแผ่นดินแฮน
 โนเวอ เพราะฉนั้น ๓๒๑๒๕ คคคนนเป็นหลานกวณวกคออเรีย ได้คูกเจ้าแผ่นดิน
 ดินเคนมาร์คคนเด็กชอไควรา ๒๑๕ นองปรินเซดออฟเวดส์แเดเอมเปอร์ด
 ๒๑๖ ๒๑๗
 ๒๑๘ ๒๑๙
 ๒๒๐
 ๒๒๑
 ๒๒๒
 ๒๒๓
 ๒๒๔
 ๒๒๕
 ๒๒๖
 ๒๒๗
 ๒๒๘
 ๒๒๙
 ๒๓๐

แฮนโนเวอไม่อยู่ ได้เฝ้าแต่กวนออฟเดนมาร์กแดคด์เซด กับดุกทง
๒๓๘ ๕ คน คือนรับเป็นเรากันเอง คยกันเดินเรื่อยไม่มีพิธีของเดย
ฉันเข้าใจว่าแม่เด็กคงอยากรู้ว่าท่านทงหตายนเป็นอย่างไ

กวนออฟเดนมาร์กน พระชนษาเกือบ ๘๐ พระโศคตัง แต่
ตั้งเกตปากเม่น ถ้าเรองไตททานตงตนเดว คยกันไตเป็นเรองไม
โกเดย แต่ถาเรตงตนเดว เป็นโก บันทเดยวไมไซไมคอบ คอบ
ถามวาลองคอกไตบาย กิริยากระปรกระเปว คถายทาวรคณามา
โดย เห็นเป็นรอยคนแก่วย ชงครัดราคาชพจรงมากกว่าจาม จบ
แต่เห็นมนุษย์เป็นเด็กทงไตทตามธรรมดาคนแก เดางเมอกระหน
เป็นพน เป็นค่นวาคยไปเมืองโรมเจตวนเทยวงคาคา ๆ แต่เมื่อ
กิงฮัมเบต ยงตุงแคไตะกนชาวเทานน กับคณนพอเจापคณยงหนุม
ทเดยว แกกวดูกคนเด็ก (ดัดเซดออฟคัมเบอแดนด) ๘ วนเทานน
ชมวาค เออทาทางมิดงวาคัดมเป็นเจ้าแผ่นดิน เบปจระมนเหมือนพอ
มินาดวยตะ หยอกเรื่อยไปเซนน เห็นฉันไอกรววไมรักษาคว มคหมอ
มีหรือไมจะคองหาหาให้กน ให้กนหน้าเรนไปกอน อยาคให้ดูบบหรีแด
นคยามากนกชกคอแห่ง ทรงพระไฮก ปบเป็นหมอเซนนเป็นนคย พระ
เคียรกมเดว แต่ยงกนชาวไตมาก เห็นจะหตายบีกวาคจะด้นพระชนม

ดูกนคูนหน้าตาผิดกับรูปเจ้าองกฤษ หน้าตาเป็นเยอรมัน ดุงผอม
หัวหัดมแกมพอง อายุ ๕๒ ปี แต่หัวหงอกมาก คูนผพรรณไม
แข็งแรง พุดเดยงรววๆ ถาจะให้เทียบคองเทียบพระยาสุรพด แต่อวน
กวาน้อย แต่คูนเป็นคนใจดี ไมเยอหียงเดย ออกหน้าดงดว คัดเซด

๒๓๖-๒๓๗

หน้าตากลับไปกว่าพี่ ๒ คน พันเหียนมาก เหมือนพระองค์กนรเมอด้าว ๆ
แตกриаแตกพุดจากดินก เขาว่าเหมือนพี่ไม่หนัก เกินไปไม่หรบ ๆ
นับเป็นญาติกันทางซาบเดียวเดือนเดียวกับฉัน แก่เกิดวันที่ ๒๕
กษายน ค.ศ. ๑๘๕๓ ต่างคนต่างอกนเกือบตาย ถูกเด็ก ๆ ฆ่า

๒๓๘ (๑)

เอ็นดูทุกคน ถูกคนใหญ่เป็นผู้หญิงรุ่นสาว หน้าตาออกเวดด้ ๆ

(๒)

เดี่ยวแต่จุมุกเป็นพ่อไป ถูกชายใหญ่รุ่นหนุ่ม เจ็บขาเป็นอะไรไม่ทราบ
ถ่วงมาบครึ่งแล้วไม่หายสนิท ต้องตัด ๆ ผ่าอะไรกัน ๗-๘ หนมาแล้ว
หมอจะผ่าอีก เด็ดจายไม่ยอม ยังนอนเจ็บอยู่ ฉันได้เข้าไปเยี่ยม
นำส่งสารเต็มที ตอกนเป็นเด็กแดง ๆ เห็นเขาแล้วให้หนักถึงเมื่อตัวเจ็บ
เองเป็นกำลัง แต่บรรดาบ่าวไพร่ใช้สอยยังเป็นอย่างเจ้านาย คือได้เดือ
แดง มีคนถือไม้พดองตะบองยาวพร้อม ที่เรือนชกชงกวนเตนมาร์ค
ข้างบน ชงชองดุก เองข้างล่าง ก็นชาวแถวเดินดูเรือกต่าง ๆ จน
ได้เวดากลับ ดูกมาส่งที่ตเคชัน ต้องวนนฝนตกพราเพรือ หนาวจนไม่
มีความสุข ชนเย็นคงแต่ชมองแดดลงมาถึงท้องไม่สบายเลย

กำลังเขียนหนังสือค้าง ได้รับหนังสือแม่เด็กที่ ๑๕ ที่ ๑๖ ต้อง
หยุดอ่านยังไม่ทันหมดรับโทรเลขพระยาสุริยาเรื่องฝรั่งเคัดประกอบกับที่ไม่
สบาย ตมตาไม่ชนข้างคิดถึงบ้านหาอะไรเปรียบไม่ได้เดี่ยวแล้ว ปรีक्षा
กันจน ๗ ทุ่มกษยาบดแล้วนอน ต้องตื่นแต่ ๑๐ ทุ่มไปไม่สะดวกเจ็บในท้อง
ข้างขวาต้องการวัด จะให้ใครวัดก็ไม่ได้ มันเป็นเช่นเมื่อคราวเจ็บ
เคยกินแต่ซุบ ๓ ถ้วย ไม่สบายมากจนต้องเรียกหมอ ตาหมอหมัดทำ

เดยนวนดกันไทย ๆ หน้เอง แลวให้กินยา ๒ เม็ด ดูทกชอบกตอยู่

๒๓๒
คกบ้ายค้อยส์บาย แต้พนไม่ใคร่ดี เพราะมเรองหดวงค์ดยุทชเป็นด้าม
พลกเค็มทพุดกนให้เข้าใจยากเป็นที่สุด ไม่เข้าใจแลวไปคำ ๒๓๓
ผิดไปแลวกตบมาต้อน ๆ เถียงเข้ากัโกรชเฉ ๆ ชอบกตเด่าไม่ถูก แด
คองการเขียนยาวไม่มีเวลา ชนพวกเมืองเบอรดิน วิกทวิจาร์ณเข้าใจยาก
ชรรมเนียมจดีไม่เข้าเรื่องเข้าราว ประตักประเตดเค็มทเหมอนกันหมด
๒๓๔
คองแต่พระยานนท ดงไป จนวนองแลวว่านิง ๆ เดียดักว่าเพราะพุดภาษา
ไม่ได้ พุดคำใดช่างไม่ถูกคอง ๒๓๕
๒๓๖
๒๓๗

(๑) (๒) (๓)

๒๓๕
มาถึงนเอ็ม เปอเรอดงมารับ ๒๓๖
๒๓๗
คาคคิตหมาย เอมเปอเรอดูในรูปเหมื่อนจะใหญ่โต แแต่จจริงเด็ก
นิตเดยว ผอมกว่าฉนเป็นกอง เป็นแต่ตุงกว่าเท่านั้น แก่เหี้ยวแต่
คดองแควดวเค้นหรับ ๆ ดูเป็นคนแก่ใจดี ดูรูปแต่คำเด่าหมายว่าจะยม
ไม่เป็น ทจริงยมอยู่เป็นนิตย แต่เรองพุดภาษาไม่ได้ ทำให้เก่งเก้เก้ง
๒๓๗
เกะ หมดเรองกนไปบ้อย ๆ การเรองด้ามเป็นพระการใหญ่มิใช่เด้น
คกตงเป็นเคานค้วอนทรวเป็นด้ามเพียงคำว่าโกดโกดกัไม่รู้ คกตงเป็น
คุกกนตามมีตามเกิด เป็นด้นหวังทว่าจะสันทสนมกนได้ดวยประการใด
ด้ามของเรายิงร้ายไปกว่าของเขาเดี่ยอก ฉนดงทอดชระ พรงนอาชดก

(๑)

๒๓๖
๒๓๗
หดูยวักคอ จะเป็นด้าม ไคชมคูนนอการกจะไม่คตายกว่าด้ามเก่า ช่า
ชรรมเนียมทนเป็นพระการใหญ่ไปเดี่ยหมดทุกอย่าง เวดาช่าหรือเร็วไป
จนวนินิตเดยวก็ไม่ได้ เจ้าพนกงานพระราชพชกานาพกามองอยู่ทุกคน

ยะได้ก็เท่านั้นเอง เจ้านายที่มารับ ยืนเข้าแถวเป็นทหารหมด เค่นอยู่
 แค่เอมเปอเรือคนเดียว ข้าราชการจะคอยหรือยอมแย้มอะไรก็ไม่ได้ ยืน
 ๒๒๓๘ เป็นแถว ๆ ไปทงนน เวดากเป็นอย่างเมองจน เอมเปอเรือนอน ๔ ทม
 แอดคกงตนชนแตงควแต่ ๓ ยาม บรรทมคณ ๓๐ ทม คี ๓๓ ด้วยเข้า
 พวกนคองไปนงโคะหดวง ด้วยชาวเย็นบายโมงหนง กตางคณ ๒ ทม
 เครื่องวาง แคทแท่ด้วยชาวหนคนเดียวเท่านั้น แชกไปโครมาเตียง
 ดินเนอบาย ๕ โมง แคคองคองไม่ด้วย วนนคณกนดินเนอบาย ๕ โมง
 กนดับเปอยามหนง มกบชาวดงเดี่ยวเท่านั้น อายพวกทมาเตียงถามว่า
 จะกินเข้าเวดาใด ขอพระราชทานเดี่ยอย่าให้กอน ๓๐ ทมเดย เราก
 ชอบใจนคไป ๒ โมงเข้า วนนใหญ่โคเดี่ยจริง ๆ แคคนทมาอยูดวยกน
 จะไปมาหากนถงคณเห็นนอย ทคณอยुकนเดี่ยวเห็นจะยาวกวาพระทนง
 บรมราชคฤคยทงหง จะไปกินข้าวคณไปเกอบถงถวนคเา เครื่อง
 ตกแตงรูปภพถวนแคฟงคาวดารทงนน ของทแตงเป็นชนวิเคษหมค
 เพราะเป็นเจาทเขาถอกนกวาเป็นผูดอย่างประเดิริฐ แดเป็นวังโบราณ
 ใหญยง แคเป็นนั่วเราจะไมได้แตงควอย่างอื่นนอกจากคัมยค้แด
 คริงยศทหาร

วนนพอมถงเห็นหนงค้อแม่เด็กมาวางอยู่ในหองแคว คือนำเบอร์ ๑๖
 ไบท ๕ กับนำเบอร์ ๑๗ คณคองของคไวก่านแดคอบค้อไป ถงคบบท ๑๕
 ท ๑๖ กเหมือนกน เพราะรบจาหนงค้อคบบน
 ฟงค้รับโทรเดชพระยาวิสุทธ เรองคูกทไปชวยงานกวนเป็นการค
 ยงนค คณจงเอาค้อท่ายโทรเดชดงเข้าไปด้วย
 คณค้อชองคณอย่างชนพระบาทของเมืองอิดเชด ดงให้พระยา

นนท์ตั้งมาให้แม่เด็ก มันเดว ๆ แต่เป็น तरहก เพราะมีชออยู่แทนน
 พระยานนท์คงทำรายงานละเอียดเป็นแน่ ขอย่าวิตกกถึงความไม่สบาย
 ของฉันเดย ยงชวมากเดว แต่มเหตุที่จะแกวิตกได้ ว่าอาการต่าง ๆ
 เช่นเด่ามานไม่แปดกเดไม่มากกว่าที่เคยเป็นอยู่ แต่ควณกอวนพ
 บริบูรณ์แกม ๒ ขางแข็ง แต่นอกนไม่โรค ค่อดองเด้อทวดไปทำ
 แต่เมออยู่เยนวา จงทราบวาท้องโตกวาดวดคหวหนงเดว จะนอนคกนก
 ไม่ได้จงชอจบ

๑๑๑ ๑๑
 ผวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๓๐

วังฮอฟเบ็ค กรุงเวียนนา
วันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

คงแต่จดหมายเมื่อวันแรกมาถึงแล้ว นั้นไม่มีเวด่าจะเขียนได้อีกเลย อารมณ์ที่คิดการรับรองคงจะกล่าวต่อไป แต่เพราะเป็นหวัดมาแต่ฮิสเซดทุกขเวทนาการรีบกด้า กดทับกันหน่อยหนึ่งกับเวมานิกเปรตเวดากดางวันแล้วเบิกบานเต็มผาง ๆ ไป เพราะจะนอนครางอยู่ก็ไม่ได้แต่เวดากดางคืนเด็กงานแล้ว ยากที่จะนอนหลับ ดมเต็มไปในห้องเต็มหะเต็มไปในอก วันแรกแล้ววันที่ต้องได้นกกดัวจะตาย อย่างเช่น ๒๐๒๑ ชายใหญ่ หรือชายอนุสรณ์ เวด่าจะนอนแล้ว ดูเต็มหะท่วมไปไม่มีทางหายใจ แล้วหายใจเหมือนหอบเตียนาน ๆ จึงได้หลับ บัดคาคกดคงจนไม่รู้ว่าจะกดคงไปแห่งใด กด่อนก็จะตง อัมพฤกก็เต็มเหมือนคำข้าว ไอไม่มีเวด่าหยุด เรื่องไอสงบได้ ด้วยไต่ยาของอาชตุกดุดวิก

(๑)

๒๓๖๐ วิกคอก่าไปให้ที่โรงละคร พอไอสงบตงอื่น ๆ ก็ค่อยเบาบาง แต่ไม่หายจนเคยวัน แต่เป็นอย่างเรียกว่าสบายได้ รายงานของวันนั้นคือไปตงนวันที่ ๒๓ เวด่า ๔ โมงเช้า ไปเฝ้าเฮมเปอเรอ เป็นการเยี่ยมตอบแต่งเต็มยศ เคนบนพระที่นั่งก็จริงอยู่แต่ แต่คคงเข้าใจว่าไปถึงตงนเค่า เฮมเปอเรอไปนอนที่เชินบรุนจริงอยู่ แต่เข้ามาว่าราชการที่นี้ ตั้งแต่เช้า ๓ โมงไปจนบ่ายโมง ๑ ทุกวัน เข้าห้องปิดประตูอยู่

ต้องคน พระรัตนโกษาเป็นตาม พุดกันด้วยเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ
 เอ็มเปอเรอเดอว่า ไปเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กเมื่อเร็ว ๆ นี้ ชาร์ลพุดส์รร์เดอริญ
 ฉันทักนึก แดมีใจรักใคร่มาก บอกเอ็มเปอเรอว่า ฉันทักเป็นแขก
 อย่างดีของเอ็มเปอเรอคนหนึ่งที่ควรรับ แดว่าคงจะได้การรับรองดีมาก
 หนึ่งอยู่ถึง ๓๐ มินตักไม่บอกให้กดับ แดไม่หยุดพูด คำราเขาว่า
 ไม่มีใครเฝ้าซาเดย ฉันทักเห็นเหมาะชองักถูกชนดามา แดเวเดยไปที่
 ทม่งศพอาชคกกรตอดฟเครานปรินซ์ ซึ่งเป็นลูกชายคนเดียววรกหนัก
 เขาว่าถ้าใครไปเยี่ยมศพแด่วทรงยินดมาก หอพระทในวงยงตามตะเกียง
 ไว้ให้ดวงหนึ่งเดมอ ทางไม้ไถดจากในวงนั๊ก เป็นชอกเข้าไป
 แดว จิงตงใน อุโมงค์ไคติน เย็นเฉียบไม้ ยักจิด เรียบร้อยดีเหมือนที่ตุปารคา
 เขาแด่โดงตงเกะ ๆ กะ ๆ ไว้ แหวกชองพอเป็นทางเดิน ประมาณ
 ด้กร้อยเคษไคตอกกระม้ง ฉันทักแเดอะไรจับคร่ำคร่าไปทงนหน ที่เป็นด้าคัญ
 อยักแด่เอ็มเปเรดมาเรียตเรเซอ มีฐานรองกบอนอกบาง นอกนหนทง
 วกบพนเหมือนห้องทไวกาบนเงนทเรอน มีวเคษแด่ไคเห็นศพตูก
 แดเมยชองเอ็มเปอเรอนไปเดยน ท ๓ ตงเกะ ๆ กะ ๆ ไม่คองตงด้วย
 ศพปรินซ์รุดอดฟอยูกตาง เอ็มเปอเรอเมกดัมเดยนทตูกยงตายกับ
 พอ อยูดองชาง เขาเขาไปไวกนบงทเดยว มดกรม มีหมายให้
 เจ้าพนกงาน เขาเอา เทยนไป ตงไว ด้องเดม กับททรวงกราบเหมือน เซนวดท
 บัดเคเวยไปตงไวอย่าให้ชาคไคตามรบดั่ง ไปตงเขาพวงมาดัยวางบน
 หดงหีบ แดวจะไม่คูกเขาตามแบบกักระไรอยู่ เพราะฉันทักไปแด่กับ
 พวกเขาทงนหน มีหตวงศดยททกโกหรัานไปดวยคนหนึ่ง คองคูกเขา
 ชบหน้าตามแบบ กตบมาเปดองเครื่องคองยศ กนกดางวงนบาย

ละครนเปิดองพระราชทรัพย์มิใช่เงิน เพราะเขาเด็กกันแล้ว ต้องไปหามา
ใหม่ คนถึง ๕๐๐ เสียเงินเกือบ ๒,๐๐๐ ปอนด์ เด่นเขาเรียกว่าบาเด็ค
คอมแต่ผู้หญิงบางผู้ชายบ้าง ออกมาเพื่อนำไม้ร้องหรือเจรจา เขาดีด
กันว่าผู้หญิงสวยไม่มีจะดียงกว่าน เรื่องหน้โคม เป็นแจกรบกับญี่ปุ่น
แล้วมราดะครอย่างไทยด้วย ความคิดเห็นชาวตะวันออกเหมือนกันเราเห็น
ฝรั่งในเรื่องพระอภัยแก่ ๆ กระบวนหรุหรานนอยู่ข้างจิต ความประสงค์
ก็มีตามตัวอย่าง คือฟังมโหรีเพราะ ดูผู้หญิงสวย ดูภาพแต่แต่งสว่าง
ต่าง ๆ ดูคนดูที่ไปดูด้วยกันเอง แดงมอณ ๆ ออกบ้าง ของดท
เด็ก ๕ ทุ่มเคษ มีเดี่ยวของว่างในกตาง ๆ ครึ่งหนึ่ง เวลางจะกดับ

(๓)

ฉันไม่มีเดื่อไป เอมเปอเรอวุ่นใหญ่ ต้องเอาเดื่ออาชตุกตุกได้
ออกคืบ ๆ เพราะแกมอม แคยวทุมทามเพราะแกสูง กดับมาถึงต้อง
คงพระราชพิชแก้ไปเดี่ยวซบเปอ & ทุ่มเคษจึงได้เปิดองเครื่อง มนยบ ๆ
ไปอย่างนแด ขอให้เข้าใจว่าจะมีเวดาโคทที่จะเขียนหนังสือ ชนนอน
แด้วยงซาไม่หตบออกคืบหนังสือจะเดือดรอนปานใด วนนหายใจเห็นอยเดี่ยว
จน ๓ ยามจึงได้หตบ เวลาทเรียกว่าพกนน ก็ต้องพตามอยเป็นนคัย เรื่อง
บัตรรดาแจกบ้ายต่าง ๆ ขอจบเรื่องไว้ที่ พรุ่งนี้จะไปเขียนใหม่ที่บุดาเปด์ต์

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๓๑

แกรนด์โฮเต็ล ฮังการี เมืองบูดาเปสต์

วันที่ ๒๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยหนังสือฉบับที่เขียนมอคนน ผิดไว้ว่าจะจกระยะ วันที่ ๒๔
วันนเกือบจะไม่สำเร็จได้ ด้วยมากทางทางร้อนเกือบขาดใจ เวตา
กต่างคนกันชาวแล้ว เขาชวนให้ไปเที่ยวในแม่น้ำแดนยูป(๑) ก็เลยออก
พอใจเอาด้วยเหตุต้องประการ คือเหมือนเมืองเราอย่างหนึ่ง ร้อนเค็มท
อย่างหนึ่ง แต่ถึงเวตาเกือบต้องยามแล้ว ก็ต้องพระราชอดคำหะดัก
หน่อยหนึ่ง แต่ถ้าจะเดายาวคงไม่สนุก เพราะพรุ่งนี้จะต้องไปทอน
เวตาเข้าไม่นอนไม่ได้ จะเขียนสั้นก็คงจะตรงกับแม่เด็กเรียกว่าวบวบ
เด็กน้อย จึงขอออกแต่จำนวนรายดังของที่ตั้งแต่คำอธิบายเดี่ยก่อน
เรื่องที่จะเขียนคงจะไปทันกัน คือ ๑) ขอดังรูปบรรดาที่เขาถ่ายเมื่อเวตา
ไปที่เซินบรูม ที่เป็นวงของเอ็มเปอเรอออกฟอร์ดเตรีย อยู่นอกเมือง
วเอนนา เวตาเดินเหอแล้วลงมาซรถกับเอ็มเปอเรอ รถแดนมานดวน
อย่างวิเศษ มาด้าชาวทงหมดทกรรถ ไปเที่ยวตามปาร์กเดทเดยงด์ศว
เป็นรูปดำรับหนึ่ง ๓๗ แผ่น ได้จดฝอยมาในหดังรูปนั้นแล้ว ๒) รุ่งชน
วันที่ ๒๕ ไปที่กาเดนเบอค เป็นเขานอกเมืองวเอนนา กับอาชตุกตุคตวิก
วิกตอ เขาถ่ายรูปอีกดำรับหนึ่ง ๖ รูปด้วยกัน ๓) รูปถ่ายแต่งตรา
เซนต์แอนดรู เพื่อจะไปให้พวกกรูดเซย เจ้าช่างถ่ายรูปทำลงในแผ่น
ถอยมาด้าพัพด์องรูป จึงได้ส่งมาให้รูปหนึ่ง ๔) ขนมหต่าง ๆ ที่โต๊ะ

(๑) คือ แม่น้ำ Danube

เอมเปอเรอแดทไฮเคตณ เขาทำตำหรับทุมเหวกน ถาฉนจะกนกตอง
 กนรูปเอมเปอเรอ ๗ กนรูปฉน พวกเราแดพวกเขาถทุมกนเชนนน แด
 ที่จริงไมคองกน หยบเอากาไวเทานนทพอ ๕) รูปถายที่ฟดอเรนซ์
 เหมือนกันแตงไมไดตั้งเขามา นายใหญ่ตองเด็กตอง ๖ หนังสือพิมพ์
 เขาตั้งมาใหทเมืองเขนว มีรูปฉนใหแม่เด็กฉบบ ๓ กรมหลวงฉบบ ๓
 กรมดำรงฉบบ ๓ เจ้าพระยาอภยราชาฉบบ ๓ ตำหรับคุดน ที่อน
 มีถมไปแดรูปเกา ๗ ไมอศจรรยอันโต กบจดหมายตูกโตเดาเรองไป
 ในการยุดตกวนวกตอเรยฉบบ ๓ ที่บนวนเวยนถงเรองปรินซ์ออฟเนเบ็ด
 เพราะฉนจดหมายไปใหชอบพอกัน ถฉฉนจะควาไมทำตามคางตั้ง แด
 ที่เทไมไซโทษของตูกเดย ปรินซ์ออฟเนเบ็ดชตระหนองคองอยางยง การ
 ทจะคบบคานนมไซการทจะเขาไดงายเดย ที่จริงตูกคตองแคะวเป็นอนมาก
 ไมไซคินไมไซหลง อยาหิวเราะเยาะ ฉนไดบอกเอมเปอเรออดตเรยฉน
 วายุดตของพระองคทานบิหน้าจะใหมาชวยกัทรงพระปรีดาปราโมทย์มาก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

สถานราชทูตสยาม.

ถนนแอสเบอน เลข ๒๓

ลอนดอน, วันที่ ๒๓ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๖

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชหัตถเลขา ทรงเขียนทอดเขต
ถึงวันที่ ๑๙ เดือนนี้ ได้อ่านทราบความทุกประการแล้ว มีความยินดี
เป็นอันมาก

ข้าพระพุทธเจ้าได้ขณมากกรุงลอนดอนแต่วันที่ ๒๐ เวลาบ่าย เวลา
สามโมงครึ่ง ได้ไปหาแต่ข้าพระพุทธเจ้าหาได้ไปไม่

วันที่ ๒๓ เวลาเช้าได้ไปเที่ยว ดูปักัด ที่ปริมชอออฟเวดส์ตูกออฟ
๒๕๔ ๗ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐
ยอก ตูกออฟโคเบก ปริมชอออฟเนเบ็ด แดเจ้าองค์อื่น ๆ ตูกออฟยอก
นั้นเขามากอนเราคอบไป คนอื่น ๆ ก็ได้มาคอบเราแล้ว มาเองทงน
เว้นแต่ปริมชอออฟเนเบ็ด

เวดากถางวัน วันที่ ๒๓ นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปกินเลี้ยงกถางวัน
ปริมชอออฟเวดส์แเดตูกออฟคอนนอคได้นำให้รู้จักกับเจ้านายต่าง ๆ คือ
ปริมชยเยนออฟด์วเดนนอร์เว ปริมชวดคมาออฟเดนมาร์ก แกรนด์ตูก-
๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐
เล็ชออฟรด์เซย ปริมชอดเฟรดออฟแซกซโคเบกเป็นต้น ดูท่าทาง
ดีสนิทสนมดี ปริมเชดส์ตูกออฟเวดส์กมารบตั้งศวยอย่างดี ครัดถามถง
๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐
พระเจ้าอยู่ทไเหน ข้าพระพุทธเจ้าทูลว่าตามเล็ดจทตหมอมอยู่ ปริมช
ออฟเนเบ็ดก็ได้เฝ้า มาพูดด้วยแเดดั่งกาดของเล็ดจนาโค ให้ ข้าพระ-
พุทธเจ้ายังไม่ทันได้คุยกันนานก็เดินไปเดย ข้าพระพุทธเจ้าเที่ยวได้จับองค์
๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐
ก็ไม่มีใครได้ เดยไม่ได้นำให้รู้จักกับปริมเชดส์ เมื่อเดยงนข้าพระ-

พุทธเจ้าไปนั่งโต๊ะเดี่ยวกับตุ๊กตอพยอก เขาบอกว่านั่งที่ไหนก็ได้ปริญช
 ชาติดีออฟเคนมารักแกพาไปนั่งโต๊ะนั้น เพราะแกอยากจะคุยด้วย ถ้าม
 ด้ถึงเรื่องพจระ บอกว่าตั้งใจที่จะไปเดี่ยวจากเคนมารัก แดถ้ามถึงคุณพ
 ด้ได้คุณเคยกนมาตงแต่ได้อยูที่โรงเรียนทหารเรือด้วยกัน

เมื่อแล้วได้ไปประชุมดูบหุหรือแดคุยกันในห้อง ๆ หนึ่ง จนกว
 ด้เด็จออก พวกเจ้านายเข้าไปเฝ้าจูบพระหัตถ์ ข้าพระพุทธเจ้าได้ถวาย
 ด้พระราชหัตถ์ทุดหม่อม กวนตรัดทกข้าพระพุทธเจ้าต้องตามคำ คือถ้าม
 ด้ว่ามาแต่เมื่อไรเป็นคน เมื่อพวกเจ้านายเฝ้าหมดแล้วถึงพวกทศพิเศ
 ด้แล้วถึงพวกแขก แดวกเป็นอนิจบงานกต่างวัน

๒๖๒ ทานเจ้าพนักงานญบุนนอยูข้างจะชน คือ เด็กนิตเดี่ยว เคยกว่า
 ด้ข้าพระพุทธเจ้า แต่เป็นผู้ใหญ่แล้ว แต่งตัวเป็นทหารเรือดาบสั้นเกือบ
 ด้จะเท่าดาบมิดชิปแมนองกฤษเท่านั้น จนปริญชชาติดีออฟเคนมารักแก
 ด้เรียกดาบคูกดา เป็นกรชนกัน

เวตาเย็นข้าพระพุทธเจ้าได้ไปกินเตียงทอง เวตา ๒ ๕๕ มินิต
 ด้ข้าพระพุทธเจ้าได้จูมเปรดัดเฟรเดริก ๒๖๓ ได้นั่งโต๊ะเดี่ยวกับกวน ข้าง
 ด้ขวาของเอมเปรดัดเฟรเดริก เวตาเตียงนอนเอมเปรดัดได้ครัดถ้ามข้าพระ
 ด้พุทธเจ้าถึงทอยู การเดาเรียนแะอนอย่างหนึ่ง ๆ หนึ่ง ๆ คือ มาอยู่
 ด้แต่เมื่อไรแล้วเป็นคน แกรนคคัดเซดัดออฟเฮ็ดตั้งนงคอข้าพระพุทธเจ้าไป
 ด้ได้คุยกับข้าพระพุทธเจ้าอย่างสนิทสนมดีมาก ถ้ามถึงพนองว่ามอยู่ในองค
 ด้แดนคกคน แะถ้ามว่าอายุเท่าใด เด่าเรียนเป็นอย่างไร ข้าพระพุทธเจ้า
 ด้กคอบทุกขอถาม แดพูดกนเรื่องแให้แเดเรื่องอน ๆ อักหลายเรื่อง เมื่อ
 ด้คืนเนอจบแล้ว ๒๕๐๘ อาชคูกเพอรคแหนดออฟอดเตรียได้ดุกชนเรียกให้คม

ให้พรกวัน แดวเมอกินตุกไมแเดวกวันเดัดจไปไนริเซปชักรุม ข้าพระพุทธ
 เจ้าจุงเอ็มเบรตต์เฟรเดริกไป แดวกไดกินกาแพแเดคยกัน ปรินเซตต์
 ออฟเวตต์ไตทรงนำให้รจกกับคตต์เซตต์ออฟเซกซ์โคเบก ๆ ถามถงเรอง
 เดัดจรตต์เซย ว่าจะเดัดจเมื่อไร ข้าพระพุทธเจ้าทุดว่าเมื่อเดัดจบุตาเบตต์
 แดว แดวข้าพระพุทธเจ้าทุดด้วยว่าข้าพระพุทธเจ้าจะไต่ไปดวยเหมอนกัน
 แกรนตตุกเดัดชอออฟรตต์เซยถามข้าพระพุทธเจ้าว่า ทุดหม่อมจะเดัดจมอด
 โค้วหรือไม ข้าพระพุทธเจ้าบอกล่าวจะเดัดจ ท่านแกรนตตุกวว่าหวังใจว่า
 คงจะไต่เฝ้าไนเร็ว ๆ น

เวดาประมาณ ๔ ทุ่ม พวกต้วตของเจ้านายแเดทตพิเคษไต่เข้าเฝ้า
 กวัน ท่านเจ้านายนำหน้าเข้าไปก่อนแดวกไปยื่นคอยทุดชานชอพวกต้วต
 ของต้ว การใหญ่่นานกว่าจะหมด ช่างนำคัจริง ๆ เครื่องแต่งต้วแปดก ๆ
 กัน พวกนายทหารแซกกไต่เข้าเฝ้าด้วย แดวกวันกเดัดจชน พวก
 เจ้านายไปกินอะไรนิตหน้อยก่อนจะกตบ ไนทไปกินนนแกรนตตุกเดัดช
 ไต่หน้าให้ข้าพระพุทธเจ้ารจกกับแกรนตตต์เซตต์ แดวต่างคนกต่างกตบ
 ไปทออยู่ คินวอนนข้าพระพุทธเจ้าคิตจะไปคยกับปรินชออฟเนเบตต์เฟเดย
 จับองคไต่ใครไต่เดย ประเดยวไปโน่นประเดยวไปนึ เป็นแต่พยัก
 พยิดกันห่าง ๆ เท่านั้น ข้าพระพุทธเจ้าเดยใจนทไต่ไต่คยกันมาก
 แดปรินชเซตต์กเดยไต่ไต่รจกกัน แดวข้าพระพุทธเจ้าจะตงใจหาชองพบ
 แดคยกันให้จิงไต่ คงจะไต่พบกันอีกไมช่าเป็นแน่ ข้าพระพุทธเจ้าไมยอม
 กิฟอัย* การทจะไต่ถันทหนักนเดย

วันที่ ๒๒ เวดา ๕ โมงเช้ามีแห่ใหญ่ ข้าพระพุทธเจ้าชมาไปทาง

* Give up = เลิกสู้หรือหมดความพยายาม

ข้าพระพุทธเจ้าเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่ไม่ได้ทำตามพระราชประสงค์ให้
 เต็มที่ คือผูกไมตรีกับปรัสเซียออฟเฟนเบิต แต่ข้าพระพุทธเจ้าจะตั้งใจ
 ดนทนากันอีกให้จนได้ต้องจับองค์แกคฺยให้ได้ ข้าพระพุทธเจ้ามีความ
 ระลึกถึงทูตหม่อมอมรมิได้ขาด แต่นับวันไปเช่นคืบเคอร์สเบิกอยู่เด่มอ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

(พระนามาภิไธย) มหาวชิราวุธ

ที่ ๓๓

โฮเต็ลอังกฤษเรียน บุดาเปสต์

วันที่ ๒๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันหาความสุขไม่ได้ ด้วยไม่มีเวลาเหลืออยู่กับตัวเลย จะเขียนไม่ใช่แต่หนังสือเพียงโทรเลขก็ไม่ได้ เพราะเหตุที่โปรแกรมนี้กะเต็มเวลาเต็มหมด ตัวฉันเป็นคนไม่อ่านหนังสือ แต่ไม่เขียนหนังสือถึงใครในโลกนี้ ต้องการแต่เที่ยวไป เขากะมาอย่างไรแก่พอใจเช่นนั้น ครั้นขอตัดมันกดพิมพ์เสียแล้ว คอยคางมันกดว่าเหตวโหด ต้องไป ครั้นไปไม่เห็นมีอะไร มีแต่ไปนั่งกินเหล้ากับหยอกผู้หญิง ซึ่งฉันไม่เห็นว่ามันสนุกหรือมันเป็นความรู้อะไร รีบกลับมาได้เร็ว ตัวฉันแต่เอาพวกเหล่านี้มาพากันว่า โกรธขงอะไร อธิบายกันจนคอเกือบแตก ว่าเหนื่อยแต่จะเขียนหนังสือก็ไม่พอ แต่ค่าเวลาอธิบายทั้งหมดเวลาที่จะได้เอนหลังหรือแต่เพียงจครายวันก็ไม่ได้ กดบ ๒ ยามจครายวันแต่เขียนหนังสือบางอาบนานอนกว่าจะหลับ ๘ ทูม หรือ ๓ ยาม ต้องนอนไม่เกิน ๕ โมงเช้า แต่งตัวกินข้าวในชั่วโมงเดียว ต้องเที่ยวเตร็ดเตร่ไปจนบ่ายโมงหนึ่ง ทำพริกกินข้าวจนบ่าย ๒ โมง แต่จะไปหาน้ำก็ไม่มีใครทัน ต้องไปอีก กดบยาคาหรือทูมหนึ่งพอเปิดนเครื่องแต่งตัว กินข้าวทูมครึ่งจน ๒ ทูมครึ่ง พักพอสักครู่เดียวเท่านั้นต้องออกจากบ้านยามหนึ่งไปกินเหล้าเกยวผู้หญิงไปจน ๒ ยาม วนไปเช่นนั้น ฉันคนเดียวต้องทำคนอื่นเขาอยากไปก็ไม่ได้หยุดได้สักที ตัวฉันกดบมาแต่กดไปอีกจน ๘ ทูม ๓ ยามกดบ นอนจนบ่ายโมงหนึ่งถูกชนกินข้าว แล้วบางทีก็ไปบางที่

ไม่ต้องไป จนคำจิ้งออก คิดดูเถิดฉันทนอย่างไรได้ ฉันได้ยคน
 กเพราะเกิดมาไม่มีกำลังพอ แต่มีความอยากหรืออยากจำเกินไป แต่
 รักเมียรักบ้านเมือง รักพวกพ้องในบางกอกมากเกินไป เต็มทน
 ต้องคอยเอาแต่ของที่สัญญาว่าจะเขียนอะไรไปไม่สำเร็จ เมื่อนานเขา
 ทงหมด เหลือหนึ่งมาในรถไฟ ๒ คนกับหม้อจัน ๒ ขาม คนนอนนอนทงน
 หมดเวลาแล้ว จะทนพอไปตั้งกรรมในเมืองนเท่านั้น

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๓๔

โฮเต็ลยังการ์ เมืองบูดาเปสต์

วันที่ ๒๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยเมื่อก่อนจะไปแข่งม้า ฉันได้เขียนหนังสือต่อตัวหวัดเค็มท
เพราะมันเป็นเวตาพนเดี่ยแฉจอแจเค็มท เวदानบาย ๔ โมงฉันนึกกลับ
มาจนได้ ใช้แต่เท่านั้น ได้โปรดกับเกานผู้หนึ่งซึ่งเป็นที่ปรึกษา
ของเจ้าแผ่นดินด้วย ในการที่ต้องกล่าวโทษโดยไม่รวดเร็ว บัดนี้
เวตาว่าง ๒ ชั่วโมง จะเขียนหนังสือบ้าง ระวังกายเพื่อต่อชีวิตบ้าง
ฉันเป็นคนทำงานมาตั้งแต่เด็กจนโต ถ้าเป็นแต่เด็ก ๆ อยู่เฉยๆ ไม่ได้
ทำงานเลย รู้ตัวว่ามันไม่ดีบายเดี่ยจริง ๆ เมื่อยไปหมด เช่นกับ
กินของที่หวานหรือมันเกินไป พูดไม่ได้คิดจะอดคิดเดี่ย ถ้าแม่เด็ก
ฟังดูคงจะเชื่อ เพราะเคยรู้ว่าฉันเป็นมนุษย์อยู่อย่างไร แต่คนอื่น
เขาคงว่าอวดดี คนที่เขาอยากเที่ยวเขาก็เห็นว่าฉันหงเมย อยาก
แต่จะพูดกับเมย ฉันไม่ปฏิเสธ ว่ารักเมยอยู่ข้างจะเหตอเกิน ไม่อยาก
ไปเที่ยวชมรอยค้นฝรั่งเดี่ย อีกอย่างหนึ่งฟังได้ยินเมื่อกนน ตาหมอ
บอกว่าตามที่แก่เห็นเองเห็นฉันภูมิ มีใช้ของทอง ดีคนไฟ มากกว่า

๑๙๕ (๑)

อยู่ในบางกอก ผิดกับไปยาวามาก พวกฝรั่งมีเยเนราดแอบบีดูดี ที่เป็น
สมุหราชองครักษ์ของเจ้าแผ่นดินอีกาคัดเป็นต้น ได้กล่าวกับแก่เองว่า
เจ้าของท่านช่างประหลาดใจเราเดี่ยจริง ๆ ดูเหมือนเคยมาอยู่ในยุโรป

แต่เที่ยวไปมาในคอกต่าง ๆ นานมาแล้ว เพราะไม่เห็นศกใจหรือกระดาก

๒๖๘
 ใจ ไม่เห็นทั้งอันใดเหมือนคนที่ไม่เคยเห็นจะทั้ง ดูเหมือนอยู่กับบ้าน
 ของตัวเองทุกแห่ง ไม่เห็นผิดกับเจ้านายของเรา แต่ยิ่งทำให้คน
 เป็นทรกมาก ด้วยมักเรียกอ่อนหวาน แต่มุ่งจะให้คนเป็นที่เกรงใจ
 ดูอันใดเหมือนนกบง ๆ กัดเขาไวได้หมด ช่างผิดกับข้าราชการที่
 ตามมาเสี้ยจริง ๆ ดูเขาไม่ตั้งเกดอันใด แต่เขาตั้งตั้งงามที่ตื้น ๆ ถึง
 เจ้านายเราก็ไม่พอใจ เพราะดูกิริยาเป็นเด็กหลุดหลุดไป คำอย่างน
 มีเป็นอันมากทกต่างกัน ฉันทพจะมากถูกตีเตียนเป็นครั้งแรก โดยไม่มี
 ความผิดอันใดในตัวเลยครึ่งเดียวทั้น เพราะไม่ไปที่แอกาเดรมี่ ซึ่งเขา
 บอกเด็กแล้วเท่านั้น แต่คนไทยทั้งหมดไม่มีใครชอบใจในความประพฤติ
 ของฉันท แต่เห็นอัยหน้าในความลำบากที่ต้องคิดตามฉันทไปในที่ที่เป็น
 พระราชพิธีไม่พึงใจ ไม่พอใจในการที่ฉันทไม่ไปในที่ดอแหตมซึ่งฉันทไม่
 ชอบใจ จะมีผู้ทควรยกเว้นได้คนเดียวแต่พระยาพิไชย คน ๆ นตหนัก
 ึ่งความฉลาดแม่นยำ ความอดทนต่อความลำบาก เป็นคนที่มีควม
 จงรักภักดีเฉพาะตัวฉันทจริง แต่เป็นคนมีสติสัมปชัญญะที่มารอันใดอันหนึ่ง
 จะประจัญไม่ชนะ ฉันทมีความยินดีนตหนักคนเช่นน้อย ฉันทยังไม่ชม
 กับใคร หรือไม่ได้ให้รู้ตัวเลยด้วย เดี่ยแต่พูดภาษายังไม่ได้ เดี่ยฉันท
 ู่มากแล้ว เว้นแต่พูดเข้าประโยคไม่ได้เท่านั้น ถ้ารู้ภาษาอังกฤษแล้ว
 จะดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะเขามั่นคงนัก ฉันทจะจบหนังสืออนเดี่ยที่ เพราะจะ
 ปนกับหนังสืออื่นไม่ควร ด้วยจะให้คนฟังทวไปไม่ได้ แต่จะให้
 กรมหลวงแดงกรมตำรวจไม่มีความรังเกียจ

ที่ ๓๕

โฮเต็ลฮังการี เมืองบูดาเปสต์

วันที่ ๒๙ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันสงสัยสงสัยแล้วในการที่จะเขียนระยะทางบอกมา แต่จะ
ต้องย่อตามภาษาออกไม่ได้ เมื่ออยู่ในวีนนา วันที่ ๒๔ ได้เห็นเครื่อง
ทรงเอมเปอเรอโบราณแต่ครึ่งชาติเมิน แดมงกุฎทุกวอนน กับทรงเครื่อง
กำต่าง ๆ ของเอมเปอเรอ ดูเขาใช้พลอยโต ๆ มาก แต่ทำฝีมือดี
แต่ไม่ยกงามเหมือนของเรา เครื่องแต่งตัวเอมเปเรออยู่ข้างงามมาก
เพชรเม็ดโต ๆ มีเพชรดำรับหนึ่ง มรกตดำรับหนึ่ง ไช้มุกดำรับหนึ่ง
แต่ทับทิมมันไม่ใช่ทับทิมแท้ เป็นอ้ายพลอยดีแดงอ่อน ๆ ที่เคยเห็น
แต่จะชวาทไหนก็ไม่น่าออก เข้มกุดดอกเม็ดหนึ่งโตเล็กเท่ากันถอยข้างาม
โบราณ ๆ แล้วไปดูม้า เป็นตักโตมีหงดาเช่นวง แต่ข้างใน
เป็นต้นนามม้า ม้าพันธุ์ดีเปญชาวคอหนา เหมือนม้าเรามันหัดดีแท้ ๆ
ดีบพันธุ์มา ๓๐๐ ปีเศษ อยู่ข้างจะทรงเหวมากกว่าไม่มีที่ไหน ฉันชม
เขาเมอวอนจะกตบมาบอกประธานตัวหนึ่ง ฉันข้างหนักใจกลัวจะไปตาย
เสียจริง ๆ จึงได้โทรเลขให้แม่เด็กพูดกับพระยาเทเวศร์ จะชอกัน
รอยชงกไม่ขาย หวงกนเดี่ยด้นดำราแล้ว ไปดูมิวเซียมเห็นอยจะชาติใจ
มีเรื่องอาวุรกับรูปเขียน ต้องขอตัวไม่ได้ เย็นไปดินเนอทเชนบรุนชง
เอมเปอเรออยู่ เด็ดจดังมารับถึงกระโต พาไปนั่งโต๊ะทรงพระอัยยาศัย
นนเป็นที่สุดแล้ว ชอบต้องเงาหวอด แล้วจัดหวอดไม่ว่ากับจานช้อนมด

อะไรได้ทั้งนั้น แดวชนรถไปเที่ยวสวนสัตว์ ฉันไปส่องคนกับแฮมเปอเรอ
 แค่มุดกันไต่ ฉันพูดอังกฤษคำเรื่อยไป แฮมเปอเรอพูดเยอรมันคำเรื่อย
 ไป ใช้ไม้บ้างพอเข้าใจกัน ได้เห็นเรือนปลูกต้นไม้แถว มีต้นปาล์มเป็น
 พน ๓๐๐ ปีแล้วมันยังไม่สูงกว่าต้นหมากในสวนเรามากน้อย เพราะ
 ปลูกกระถาง แคกด้วยไม้งามมาก อื่นกระนั้นแต่ ตีโนเชิงจัด แค
 สวนสัตว์จัดหมดจดดีแถมสัตว์มาก เว้นแต่ข้างอยู่ข้างจะน่าเสียใจ ข้าง
 พังขนาบยาวกว่าคืบไปชอมาแคอนเคยสูงตั้งตั้งคอกคืบ บอกว่าอายุ
 ๖ ขวบ เชือกนต้นครัทธา ฉันเถียงว่าข้างหกขวบอะไรขนาบนั้นจะยาว
 เท่า แฮมเปอเรอเชื่อว่าคงถูกเขาหลอกขาย กลับมากำ ไปที่เขาตั้งเป็น
 ที่คนไปเที่ยว ทำเหมือนเมืองเวนิส ฉันออกแคง ๆ อยู่ แต่ผู้กำกับ
 เขาว่าไปได้ ไปพบอาชคูกุดวิกจึงสนวคก คนแน่นเต็มที ถูกวันเขา
 ขวางคอกไม้กัน ผู้หญิงมันขวางบ้างมันตั้งให้ใหม่บ้าง มากจนมีคน
 อัจฉา บางคนเข้ามาเกยวเอาตรง ๆ ตั้งไม่ให้ล้มเป็นต้น ฉันภูมิ ๆ
 หน่อย มันยังทงมากเดี่ยกว่าคนที่เดินด้วย มีผู้คิดโดยมาก กินอะไร ๆ
 แดว ไปนั่งดูละครชนิดหนึ่ง ดูเขาเล่นจัด ๆ กลับมาจ้างบักฉาเซ็ดหน้าท
 ตั้งเข้าไป มันบักเร็วไม่ต้องมีแบบ ดูแคตายมือเท่านั้น
 วันที่ ๒๕ ไปร้านเครื่องแก้ว ชอเครื่องแก้วแดวกลับมากินข้าว
 แฮมเปอเรอมาไม่บอกให้รู้ตัว ฉันกำลังไปห้องน้ำ มาคอยอยู่แดว เด่มอ
 ใจไปคบบประตูออก ออกมาได้เดื่อพตางขอโทษพตาง เดยชอบกอดชมว่า
 ฉันได้เดื่อพรอกโกคด้วย นั่งพูดอยู่เป็น ๒๐ นาที ตั้งเกดได้ว่าออกชอบ
 ฉันมากชน เวดาบ่ายอาชคูกุดวิกมาพาไปกาเดนเบ็ก ทางไกล ไป
 กินข้าวกันแท้ แค่สนุกโก ๆ มีรูปถ่ายฉันตั้งเข้าไปด้วย

ที่ ๓๓

โฮเต็ลอังกฤษเรียน บุดาเปสต์

วันที่ ๒๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันหาความสุขไม่ได้ ด้วยไม่มีเวลาเหลืออยู่กับตัวเลย จะเขียนไม่ใช่แต่หนังสือเพียงโทรเลขก็ไม่ได้ เพราะเหตุที่โปรแกรมมันกะเต็มเวลาเต็มหมด ตัวฉันก็เป็นคนไม่อ่านหนังสือ แต่ไม่เขียนหนังสือถึงใครในโดกน ต้องการแต่เที่ยวไป เขากะมาอย่างไรแก่ใจใจเช่นนั้น ครั้นขอคตมหนักดงพิมพ์เดี่ยวแล้ว คอยคางมหนักดางาเหตวโหด ต้องไป ครั้นไปไม่เห็นมีอะไร มีแต่ไปนั่งกินเหล้ากับหยอกผู้หญิง ซึ่งฉันไม่เห็นว่ามันสนุกหรือมันเป็นความรู้อะไร รีบกลับมาเดี่ยวเร็ว ตัวฉันแต่เอาพวกเหตวนหนักมาพากันว่า โกรธขงอะไร อธิบายกันจนคอเกือบแตก ว่าเห็นอยแดงจะเขียนหนังสือก็ไม่พอ แต่ค่าเวลาอธิบายก็หมด เวลาที่จะไดเอนหตงหรือแต่เพียงจตรายวันก็ไม่ได้ กดบ ๒ ยามจตรายวัน แต่เขียนหนังสือบางอาบ่านนอกกว่าจะหตบ ๘ ทุม หรือ ๓ ยาม ต้องกินไม่เกิน ๔ โมงเช้า แต่งตัวกินข้าวในชั่วโมงเดียว ต้องเที่ยวเตร็ดเตร่ไปจนบ่ายโมงหนึ่ง ทำพิธีกินข้าวจนบ่าย ๒ โมง แต่จะไปห้องน้ำก็ไม่มีใครทัน ต้องไปอีก กดบยาคาหรือทุมหนึ่งพอเปิดนเครื่องแต่งตัว กินข้าวทุมครึ่งจน ๒ ทุมครึ่ง พกพอสักครู่เดียวเท่านั้นต้องออกจากบ้านยามหนึ่งไปกินเหล้าเกยวผู้หญิงไปจน ๒ ยาม วนไปเช่นนั้น ฉันคนเดียวต้องทำคนอื่นเขาอยากไปก็ได้หยุดเดี่ยก็ได้ ตัวฉันกลับมาแล้วก็ไปอีกจน ๘ ทุม ๓ ยามกดบ นอนจนบ่ายโมงหนึ่งถูกชนกินข้าว แล้วบางที่ก็ไปบางที่

ไม่ต้องไป จนคำจึงออก คิดดูเถิดฉันทนอย่างไรได้ ฉันได้ขคน
 ก็เพราะเกิดมาไม่มีกำลังพอ แต่มีความอยากหรือยากจำเกินไป แต่
 รักเมียรักบ้านเมือง รักพวกพ้องในบางกอกมากเกินไป ได้มทน
 คองคอเอาแล้ว ที่สัญญาว่าจะเขียนอะไรไปไม่สำเร็จ เมื่อวานเขา
 ทงหมด เหลื่อนั่งมาในรถไฟ ๒ คนกับหม้อจน ๒ ขาม คนนอนนอนทงน
 หมดเวตาแล้ว จะทนพอไปฉันกรรมในเมืองนเท่านั้น

(พระปรมาภิไธย) จุพาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๓๔

ไฮเต็ลฮังการี เมืองบูดาเปสต์

วันที่ ๒๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยเมื่อก่อนจะไปแข่งม้า ฉันได้เขียนหนังสือต่อตัวหวัดเค็มท
เพราะมันเป็นเวตาพนเดี่ยแต่จอแจเค็มท เวदानบาย ๔ โมงฉันนึกกับ
มาจนได้ โช้แต่เท่านั้น ได้ไปรเคดกับเกานผู้หนึ่งซึ่งเป็นทีปรึกษา
ของเจ้าแผ่นดินด้วย ในการที่ตองกล่าวโทษโดยไม่รู้ตัว บคนได้
เวตาว่าง ๒ ชั่วโมง จะเขียนหนังสือบ้าง ระวังกายเพื่อต่อชีวิตบ้าง
ฉันเป็นคนทำงานมาตั้งแต่เด็กจนโต ถ้าเป็นแต่เด็ก ๆ อยู่เต็มอไม่ได้
ทำงานเลย รู้ความมันไม่สบายเดี่ยจริง ๆ เมื่อยไปหมด เช่นกับ
กินของที่หวานหรือมันเกินไป พุคนไม่ได้คิดจะอดดเดี่ย ถ้าแม่เด็ก
ฟังดูคงจะเชื่อ เพราะเคยรู้ว่าฉันเป็นมนุษย์อยู่อย่างไร แต่คนอื่น
เขาคงว่าอดด คนที่เขาอยากเที่ยวเขาก็เห็นว่าฉันหงเมี่ย อยาก
แต่จะพูดกับเมี่ย ฉันไม่ปฏิเสธ ว่ารักเมี่ยอยู่ข้างจะเหตอเกิน ไม่อยาก
ไปเที่ยวดมรอยคันฝรั่งเดี่ย อีกอย่างหนึ่งฟังดิยนเมอกนน ตาหมอ
บอกว่าตามทีแก่เห็นเองเห็นฉันภูมิ มีไช้ของทอง ดิคนไฟ มากกว่า

๑๕๕ (๑)

อยู่ในบางกอก ผิดกับไปยาวามาก พวกฝรั่งมีเยเนราดแอบบีดูดี ที่เป็น
สมุหราชองครักษ์ของเจ้าแผ่นดินก็คาดเป็นกัน ได้กล่าวกับแกเองว่า
เจ้าของท่านช่างประหตาดใจเราเดี่ยจริง ๆ ดูเหมือนเคยมาอยู่ในยุโรป

แต่เที่ยวไปมาในคอตต่าง ๆ นานมาแล้ว เพราะไม่เห็นศกใจหรือกระดาก
 ใจ ^{๒๖๘}ไม่เห็นทั้งอันใดเหมือนคนที่ไม่เคยเห็นจะทั้ง ดูเหมือนอยู่บ้าน
 ของตัวเองทุกแห่ง ไม่เห็นผิดกับเจ้านายของเรา แต่ยิ่งทำให้คน
 เป็นที่รักมาก ด้วยมีกริยาอ่อนหวาน แต่มิสง่าให้คนเป็นที่เกรงใจ
 ดูอันใดเหมือนกับหนึ่ง ๆ กัดกินเอาไว้ได้หมด ช่างผิดกับข้าราชการที่
 ตามมาแต่ยจริง ๆ ดูเขาไม่ดังเกดอันใด แต่เขาตั้งตั้งทั้งามที่ต่นุก ถึง
 เจ้านายเราก็กไม่พอใจ เพราะดูกริยาเป็นเด็กหลุดหลุดไป คำอย่างน
 มีเป็นอนมากทกดาวกน ฉนพงจะมากถูกตเคยนเป็นครงแรก โดยไม่มี
 ความมิตอันใดในศวเคยครงเคยวทนี เพราะไม่ไปที่แอกาคะมี ซึ่งเขา
 บอกเด็กแถวเท่านั้น แต่คนไทยทั้งหมดไม่มีใครชอบใจในความประพฤติ
 ของฉน แต่เห็นอยหน้ายในความลำบากที่ต้องคิดตามฉนไปในที่ที่เป็น
 พระราชพิธีไม่พึงใจ ไม่พอใจในการที่ฉนไม่ไปในที่ต่อแถตมซึ่งฉนไม่
 ชอบใจ จะมีผู้ทควรยกเว่นไตคนเคยวแต่พระยาพิไชย คน ๆ นตนก
 ทงความฉลาดแม่นยำ ความอดทนต่อความลำบาก เป็นคนที่มีควม
 จงรักภักดีเฉพาะศวฉนจริง แต่เป็นคนมีสติสัมปชัญญะที่มารอนันใดอนหนึ่ง
 จะประจัญไม่ชนะ ฉนมีความยนตนกทมคนเช่นนอย ฉนยังไม่ชม
 กับใคร หรือไม่ได้ให้รู้ศวเคยด้วย เดี่ยแต่พูดภาษายังไม่ได้ เคยวนก
 ฐมากแถว เว่นแต่พูดเข้าประโยคไม่ได้เท่านั้น ถารุภาษาองกฤษแถว
 จะดีเป็นอย่างยง เพราะเขามั่นคงนถ ฉนจะจบหนังสืออนเดี่ยท เพราะจะ
 ปนกับหนังสืออนกไม่ควร ด้วยจะให้คนฟังทวไปไม่ได้ แต่จะให้
 กรมหดวงแถกรมตำรงดูไม่มีความรงเกยจ

พระยาดุสิตนน ความออกค้นหาเปรียบเทียบไม่ได้แล้ว การเขียนเช
 กไม่มี เป็นแต่มาตั้งเกิดได้อย่างหนึ่งว่าแกเป็นไพร่ คือถ้าจะจกรายงาน
 อันใดในการภูเขาดอก การเพาะปลูกโก่นร่างแกทำดิ้นสู้ไม่ได้โดย
 แต่ถ่าการในราชสำนัก การดีดอย่างตะเอียดแล้ว แกทำไม่ได้
 ที่เดียว เป็นความจริงอยู่บางดั่งบางอย่างแกไม่เห็น แต่ที่เห็นก็ว่าไม่ถูก
 หรือเห็นโก ๆ เพราะดูเขาคณชั้นสูงขึ้นไปทีเดียว แดความเห็นดั่งที่ดำคณ
 เป็นไม่ดำคณ ดั่งไม่ดำคณเป็นดำคณ ดั่งเกิดตะเอียดในของที่ไม่ควร
 ได้ใจ ไม่เห็นเลยในดั่งที่ควรจะได้ใจ ชอบกตแท้ ๆ ที่เดียว การ
 แต่งรายงานฉนคองเขาจาเอาเองทงน เพราะฉนการเขียนฉนวนของฉน
 ฉนคองฉนวนมากนัก เพราะรายงานพระยาดุสิตเป็นหลัก รายงาน
 ฉนเป็นฝอย มีเวดาทจะเดาด้วยปากได้ ถ้าไม่มีของพระยาดุสิตแล้ว
 ฉนก็เต็มรับ เห็นจริงตามคำกรมดำรงว่า พระยาดุสิตยังแต่เป็น
 ฉนคนใช้หาดีเขาไม่ได้ แต่จะเป็นนายนั้นเป็นได้แต่เป็นอย่าง ๆ ไม่ใช่
 หัวให้แทนตัวได้ทั่วไป แต่จะหาเปรียบเทียบเป็นอนยากยิ่งนัก นึก ๆ มา
 แล้วมันแค้นที่จะดัดใจ ด้วยคนเราไม่มีศพอใช้แท้ ๆ แต่เจ้านาย
 ฝรั่งไม่มีวิเศษอะไรเลยสู้เราไม่ได้แท้ ๆ ฉนก็คิดว่าถ้าความคิดเจ้านาย
 เราอยากเป็นเจ้าฝรั่งมากนัก รุนหลังน่ากลัวจะเดวดลงไปมาก แต่
 ฉนตั้งใจไว้ว่าจะสอนให้ถูกทั้งปวงรู้ความจริงอนนให้จงได้ คิดถึงจริง ๆ
 ไม่ตงพชเดย ถ้าดับพยานหมอจะบอกดีมาก

(พระบรมราชาธิบาย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๓๕

โฮเต็ลฮังการี เมืองบูดาเปสต์

วันที่ ๒๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันนั้นหวังเสียแล้วในการที่จะเขียนระยะทางบอกมา แต่จะ
ดองย่อคุณตามภาษาออกไม่ได้ เมื่ออยู่ในวีเอินนา วันที่ ๒๕ ได้เห็นเครื่อง
ทรงเอมเปอเรือโบราณแต่ครั้งชาติเมิน ^{๒๗๐} แดมงกุฏทุกว้น กับทรงเครื่อง
กำต่าง ๆ ของเอมเปอเรือ ดูเขาใช้พัดอยโต ๆ มาก แดทำผู้มีอด
แต่ไม่ยกงามเหมือนของเรา เครื่องแต่งตัวเอมเปอร์ด้อยู่างงามมาก
เพชรเม็ดโต ๆ มีเพชรดำรับหนึ่ง มรกตดำรับหนึ่ง ไช่มุกดำรับหนึ่ง
แต่ทับทิมมันไม่ใช่ทับทิมแท้ เป็นอายพัดอยดีแดงอ่อน ๆ ที่เคยเห็น
แต่จะชวาทไหนนิกไม่ออก เข้มกุดดอกเม็ดหนึ่งโตดักเท่ากันถวยชางาม
โบราณ ๆ แด้วไปดูม้า เป็นคักโตมีหลังคาเช่นวง แดข้างใน
เป็นต้นนามม้า ม้าพันธุ์ดีเปญชาวคองนา เหมือนม้าเรามันหัดดีแท้ ๆ
ดีบพันธุ์มา ๓๐๐ ปีเศษ อยู่ข้างจะทรงเหวมากกว่าไม่มีที่ไหน ฉันทม
เขาเมอวนจะกดับมาบอกประทานตัวหนึ่ง ฉันท่านักใจกดีจะไปตาย
เสียจริง ๆ จึงได้โทรเดขให้แม่เด็กพูดกับพระยาเทเวศร์ ^{๒๗๑} จะชอกน
ร้อยชั่งก็ไม่ขาย หวงกันเสียสิ้นตำราแล้ว ไปดูมิวเซียมเห็นอยจะชาติใจ
มีเรื่องอาวุรกับรูปเขียน ค่องของดไม่เด่า เย็นไปดินเนอทเช่นบรุนชง
เอมเปอเรืออยู่ เด็ดจดังมารับถึงกระโต พาไปนั่งโต๊ะทรงพระอัยยาศัย
นนเป็นที่สุดแล้ว ชอบต้องเงาหนด แด้วจัดหนดไม่ว่ากับจานชอนมิด

อะไรได้ทั้งนั้น แดวชนรถไปเที่ยวด้วยตัวฉัน ฉันไปดองคนกับเอ็มเปอเรอ
 แค่ว่าพูดกันได้ ฉันพูดอังกฤษคำเรื่อยไป เอ็มเปอเรอพูดเยอรมันคำเรื่อย
 ไป ใช้ใบข้างพอเข้าใจกัน ได้เห็นเรือนปลูกต้นไม้แถว มีคนป่าดมเป็น
 พน ๓๐๐ ปีแล้วมันยังไม่สูงกว่าฉันหมากในสวนเรากันมากนัก เพราะ
 ปลูกกระถาง แค่นี้ด้วยไม้งามมาก อื่นกระนั้นแต่ ดีในเชิงจัด แค
 ด้วยตัวฉันจืดหมัดจืดแต่มีตัวมาก เว้นแต่ข้างอยู่ข้างจะน่าเสียใจ ช่าง
 พังชนายยาวกว่าคับไปชอมาแค่นี้เคยสูงตั้งตั้งดองคอกคับ บอกว่าอายุ
 ๖ ขวบ เชือกพันต้นครุฑา ฉันเถียงว่าช่างหกขวบอะไรชนายมันจะยาว
 แทน เอ็มเปอเรอเชื่อว่าคงถูกเขาหุดอกขาย กดบมากำ ไปที่เขาคงเป็น
 ที่คนไปเที่ยว ทำเหมือนเมืองเวนิส ฉันออกแคง ๆ อยู่ แต่ผู้กำกับ
 เขาว่าไปได้ ไปพบอาชตุกตุกจืดจืดคน คนแน่นเต็มที ถูกวันเขา
 ช่างดอกไม้กัน ผู้หญิงมันชางข้างมันตั้งให้ใหม่อย่าง มากจนมีคน
 อัจฉา บางคนเขามาเกยวเอาตรง ๆ ตั้งไม่ให้ดมเป็นต้น ฉันภูมิ ๆ
 หน่อย มันยงทงมากเสียกว่าคนทเด้นด้วย มีผู้คิดโดยมาก กินอะไร ๆ
 แดว ไปนั่งดูละครชนิดหนึ่ง ดูเขาเด่นจัด ๆ กดบมาจางบักมาเซดหน้าที
 ตั้งเข้าไป มันบักเร็วไม่ต้องมีแบบ ดูแคตายมือเท่านั้น
 วันที่ ๒๕ ไปร้านเครื่องแก้ว ชอเครื่องแก้วแดวกดบมากินข้าว
 เอ็มเปอเรอมาไม่บอกให้รู้ตัว ฉันกำลังไปห้องน้ำ มาคอยอยู่แดว เด่มอ
 ใจไปคบบประตูออก ออกมาได้เดื่อพดางขอโทษพดาง เดยชอบกอดชมว่า
 ฉันได้เดื่อพรอกโกศด้วย นั่งพูดอยู่เป็น ๒๐ นาที ตั้งเกิดได้ว่าออกชอบ
 ฉันมากชน เวดาบ่ายอาชตุกตุกมาพาไปกาเด้นเบ็ก ทางไกล ไป
 กินข้าวกันแท้ แค่นุกโก ๆ มีรูปถ่ายฉันตั้งเข้าไปด้วย

วันที่ ๒๖ เอ็มเปอเรอเข้าไปรับในห้องนั่งเล่นขนาดนั้น ไปที่โต๊ะชั้น
 บนถึงว่ามาอยู่น้อย ไม่ได้ดูอาดแฉดเป็นต้น ตกตงเห็นว่าความที่
 ดื้อว่ายากแฉดอะไรต่าง ๆ เป็นความหนักของพวกเยอรมันตามปรกติ
 แต่ไม่มีใครเคยเข้าชิดชมกับเอ็มเปอเรอ เพราะคนที่อยู่เช่นหอดวงค์ด
 ยุทธก็เคยเป็นแต่คนเดว ๆ จึงตกใจมาก แต่มีความจริงในนั้นบ้าง
 ดูเหมือนเอ็มเปอเรอกับเจ้านายไม่มีใครชอบกันนัก เพราะเจ้านายเหต่า
 นนเป็นเจ้านายเกินไป ไปคนละไม้ กระโดดกระโดนไม่กวดักัน เกะกะ
 ถ้าเป็นของเราก็ดูดถูกด่าอย่างแต่ก่อนได้ มีกินเหต่าเดินผู้หญิงกระทำ
 ปาณาติบาตเป็นพัน ไม่เห็นใครทำอะไรเป็น ทหารก็ไม่มีใครดี
 เป็นพดเรือนักทำอะไรไม่ได้ ฉนั้นเป็นเจ้านายอยู่อย่างนั้น ดูไม่ควรเอา
 เป็นแบบเป็นอย่างเดย ฉนั้นออกจากวเอนนามาถึงนเวดาบ่าย ๔ โมง
 ดมเดาถึงเครื่องหนัง มันทำดห่าทเปรียบไม่ได้แล้ว จะหาอะไรให้เป็น
 ของผู้หญิงไม่มี นอกจากฉากกับกรอมรูป นึกอยากจะทำกระเป่า
 หมากรกัหมตบัญญัติ ไม่มีเวตาแต่ไม่มีใครจะใช้ต้องเลิก

ไปรแกรมที่นมชอบใจฉนั้นมากอย่างเดยว แต่ไปดูที่นาหอดวงเห็น
 วิธประดมม้า งัว หมู แกะต่าง ๆ เขาประดมขายทงนน ขายเอาเงิน
 ใช้ราชการแผ่นดินด้วย อดหนุนราษฎรให้หัดศัวพาหนะง่าย และได้
 ดิดวย แนะนำในการเพาะปลูกด้วย ว่ารบขอดักเป็นการหน้าทของกรม
 เกษตรากรแททงนน แต่ต้องงดคำที่วทำให้เป็นทานหรือเป็นพระเกียรติ
 ยศ เป็นทำให้เจริญประโยชน์หอดวงด้วยประโยชน์ราษฎรด้วย เป็น
 ดัมมาอาชวะเท่านั้น ต้องเดายาวหน้อยถึงจะเข้าใจ นอกนั้นเป็นเรื่อง

ไปเที่ยวกินเหล้าเกี้ยวผู้หญิง ซึ่งฉันไม่ออกสักอะไร ไม่แต่แต่ทั้ง
 จวนเวลาคืนเนื้อแดงเขียนมามากแล้ว ก็ออกเหนื่อยจึงจะตองของคเท่านั้น
 ที่ เรื่องตราออกมากเต็มทีเหนื่อยไม่ไหว เป็นเชื่อได้ว่าในคราวนี้เป็น
 ไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ ดวง

การทอนเขียนหนังสือเป็นทเบอหน้าของคณอนเต็มที แต่ข้าง
 เป็นไร ฉันหงเมีย ไม่ใช่หงผู้หญิงที่ไหน

(พระบรมภไชย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

๒
ที่ ๓๖

พระราชวังตาเซนกี้ เมืองวอซอ

วันที่ ๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ฉันออกมาจากบุคาเปิดค้แต่คนนี้ รถไฟเป็นรถธรรมดา ที่นอน
ไม้สบาย เตะไปข้างหนึ่ง ได้นอน ๓ ชั่วโมงเท่านั้น พอ ๔ โมงเศษ
เข้าแดนโปแลนด์ เจ้าเมืองรายทางมารับแต่ตามมาตั้ง อักดเคซันหนึ่ง
จะถึงวอซอ แอดมิราตอาดีนิฟ เป็นราชองครักษ์แต่ครั้งพระเจ้าปุกบปรีนซ์
ออบเดนดักก็แฉะอีก ๒ คน กับทงกรมท่ามารับ เป็นคนดวนแต่เซอง ๆ
ทงนน ต้องแต่งทหารมาตลอดทางร้อนเต็มที เป็ดย่นเต็มยศก่อน

๒๗๓
ถึงวอซอ ที่ดเคซันแถวนาเยเนรวาดทเทเททากรมประจักษ์หรือดรรพดัทธ
เป็นคนเก่าเคยไปทัพ ได้ศรทหารดุงกว่าเอมเปอเรือที่ตาย กับขุนนาง
นายทหารผู้ใหญ่ได้แกรนด์ครอดด์ดัก ๒๐ คน พดเรือนแกรนด์ครอดด์ดัก
๑๒ คน นอกนหมากเห็ดอนบ ทหารการดอพออยเนอก่าปะนท ๑ แต่ข้าง
เดอกมาราวกบยกษ มยนบาเยชทหาร เดินตรวจทหารแล้ว ทหาร
เดินผ่านหน้า มันเป็นทหารแต่ก หักจริง ๆ เดินก้าวยาว ๆ งามที่ดัด
นำคนใหญ่จกแดงขรรถกบเจ้าเมืองมาทวงดาเซนกี้ วงนไม่ไซท ซาห
ออปเปอเซียมาอยู่ เป็นวงใหญ่กว่า ตั้งอยู่ในกตางดระคด้ายบางปะอิน
เป็นที่ดัด ฟิงช่อมแล้วใหม่ ๆ สำหรับเอมเปอเรือ จะมาในการช่อมทหาร
บหนี ทหารหน้าคามถึงร้อยหนึ่ง เป็นพวกคอดด์ดักทหารแขกที่เป็นยอด
ทหารของรัสเซีย ทหารรายทางมีเรชยเมนคของเอมเปอเรืออดดเคเรีย

ที่ ๓๗

ลาเชนกี เมืองวอซอ

วันที่ ๒ กรกฎาคม ร.ศ. ๓๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยคุณรุดกว่า คุณฉันเวรฉันกรรมพันทุกขแต่ได้มาอยู่ในหมู่
ผู้ตงหงตายในเมืองนี้ ไม่ต้องร่ำร้องหาเวรตาที่จะเขียนหนังสือ เกาฉนา
เยเนราต พระวงศ์เชอ ปรีนชอมาเตนตั้งเองเป็นลูกเงตาให้ฉันว่าง
ตั้งแต่บ่าย ๒ โมง จนบ่าย ๔ โมง สำหรับจะได้เขียนหนังสือเข้าไปถึงแม่
เด็กแต่รับรู้บาด คุณเกิดจะไม่ให้ฉันชอบคนที่เป็นผู้ดีอย่างไร ผู้ดีโกหราน
ของเราได้ไม่ได้เพราะไม่เคยมีธุระอะไรในโลก เป็นแต่กิน ๆ เทียว ๆ
เล่น ๆ นึกถึงเวตาธุระไม่เป็น ถูกเข้ากับอายไฟร์ ๆ พัดกัน เกือบตาย
เห็นเป็นเถนหรือเป็นบาททาธุระ หากความฉันนึกมิได้

เมื่อคนหนักดขมาแล้วกวกันไม่จบ จนแปดทุ่มสว่างแล้วจึงได้นอน
พเอิญเจ้ากรรมหลดยาก แต่หลับตั้งหกกว่า ๕ ชั่วโมง ต้องตื่นแต่ ๓ โมง
เช้า แต่งครึ่งยศไปรถ เขากะจะให้ไปกับสัตว์ดีแต่แกยงแต่งตัวไม่
แล้ว แต่ห่วงหมหมาปลาแต่ที่จะขมา ฉันไปกับแอดมิราตก่อน ต้อง
ไปขนรถด้วยกนที่สนาม เจ้าเมือง ขนรถไปข้างฉันกับสัตว์ดีทั้งปวงตาม
หลัง ตรวจแถวทหารตอดดมทหารเดินเท้า & เรชยเมนต์ แดทหาร
ม้า ๒ ทหารปืนใหญ่ ๒ ทหารปืนใหญ่ม้า ๓ คอด้งัก ๓ เรชยเมนต์ เวตา
ผ่านหน้าทหารให้ตอดด ๆ แถว แดยหน้าญชด้วยแล้วกดับมา พัดบพดา
ทำขนกต่างสนามงามนัก มีของเดยงด้วย ทหารคอด้งักผ่านก่อน แล้ว

ทหารเดินเท้าแดงทหารราบ คือนั่นถึงทหารปืนใหญ่แดงทหารม้า ปืน
 ใหญ่ม้าแดงอยู่ซากาดบ ยิงปืนด้วยว่องไวยิ่งนัก คือนั้นเอาเงินได้
 โฉมาเซ็ดหน้าทางรายไป ทหารคอด้งค้อมมาเช่นม้าหอกเซนต์รด์นาน
 ของเรา โอนตัวลงมาเก็บผ้า บางคนได้ ๒-๓ ที่ไม่ได้ก็น้อย บางคน
 ทำเหมือนถูกปืนตกม้า ไม่ได้ผลคักตายจริง ๆ เลย มีพวกกันมาเก็บ
 ศพ เพราะพวกนั้นถอว่าถ้าข้าศึกได้ศพพวกพ้องไปเป็นทนายาย บางคน
 ทำเป็นตกม้าซาหิกพวกพ้องมาพาไป คนเดียวขมา ๒ ตัวบาง ๒-๓ คน
 ขมาตัวเดียวบาง ความชำนาญมาเหมือนเซอคคัล เคยเห็นทหารม้า
 มาจะหาเหมือนพวกคอด้งไม่ได้แล้วในโดกน ดมควรรทลรรเดริญ
 แดเป็นทกถวเกรงกนหนยงแดว

แล้วปล่อยบาดุนในดนามม้นกพิราบไปด้วย ฉันท่างได้ความเคารพ
 หนีถอของพวกทหารเดี่ยจริง ๆ

กตบจาก นนเดย ไปที่ พระราชวังของ เจ้าแผ่นดิน โปแตนต์ ซึ่งเป็นที่
 เกาวนาเยเนราดอยู่ ไม่ใหญ่เหมือนที่วิเอนาแต่ห้องคูดาย ๆ กัน ได้
 เห็นห้องทนโปเดียนโบนาปาดอยู่ แดรูปที่ไม่เหมือนกบที่เขาทำ ๆ กัน
 เดย เห็นเป็นคณ ๆ มาก เป็นของนโปเดียนเองพระราชทานปูของเมีย
 ปรินชอมาเคนดัก แดรูปเจ้าเมืองแคเดิมเป็นเดบคเนน คือไวด์รอย
 ภายหตั้งดคดงเป็นเกาวนาเยเนราด เพราะเขาเป็นหัวเมืองเดี่ยแดว
 เดนคูดคอดทุกห้องแดว กตบมาทนพกครุหนงแดวกนถางวันพรอม
 ด้วยนายทหารทงปวง

ได้รับโทรเลขจากเอมเปอเรอออฟร์ดเซียฉบับหนง เอมเปอเรอ
 ออฟออดเตรียฉบับหนง ได้ส่งดำเนามาให้คูด้วยคงจะเห็นได้ว่าคิปานใด

ที่เมืองนคกไม่ใคร่ดัง เป็นดองชนมาก หน้าต่างเป็นคนดะอย่างกับ
 ออดเตรยหรือฮังการี มียวมากเพราะเขาได้ไม่ให้อยู่ในเซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก
 หรือมอดโคว ให้อยู่แต่คนมั่งมี ที่นี้เป็นเมืองส่วนหนึ่งสำหรับพวกเขา
 ได้เสื่อยาว ๆ ทงหน ทวงนซางเหมือนบางปะอินกระไรเคย จนคิดถึงเต็มที
 เคยเดอะเดอะใหญ่ไป เพราะเห็นห่านขาวห่านดำ คิดถึงตุ๊กเอียด ใหญ่
 ดังไปอีก แล้วหวนนึกถึงตุ๊กเจ็บซางไม่สบายใจเสียดจริง ๆ ได้รับโทรเลข
 กรมพทย ^{๒๗๓} เดียวนใจเต็มโครม ๆ จะขอจบไว้เดี่ยที่

ที่จะ ไปค่อไป นบาย ๕ โมงจะไป ดูสวนในวัง ๒ แห่ง กับที่ ทำเรื่อง
 พระเยซูเขาว่างามเดี่ยวชานในการให้เกิดศรัทธาเต็มได้ แล้วเคยจะไป
 ฆนรทไฟที่เดี่ยว

เรื่องมีข่าวตงพิมพ์ว่า ไทยวิวาทกับฝรั่งเศดก็ ได้ความชัด แล้วว่าเป็น
 ความไม่จริง โด่งไปได้อย่างหนึ่ง ฉนั้นจะถึงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กพรงนค่า
 เอ็มเปร์ดัสพระราชมารดารับตั้ง ให้ออกว่าอยากพบนักจะ เด็ดดีจมา หา ก่อน
 ที่ฉนั้นจะไปเฝ้า ขอให้คิดดูว่าฉนั้นจะกตนเหว ^{๒๗๓} ได้อย่างไร

ผู้ตรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุพาลงกรณ ป.ร.

ป.ด.

ฉนั้นพึงได้รูปที่เขาถ่ายวานนี้ เป็นเวดาทุ่มหนึ่งแล้ว ต้องยกโทษ
 แต่รูปวนนถ่ายเมื่อเช้าไม่เกิน ๓ ชั่วโมงมันทำแล้วเป็นอัศจรรย์จริง ๆ

(พระปรมาภิไธย) จ.ป.ร.

ที่ ๓๗

วังปีเตอร์ฮอฟ

วันที่ ๕ กรกฎาคม วิ. ค. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันตั้งใจจะเขียนหนังสือแต่หาช่องไม่ได้ เต็มไปด้วยการ
รับรองหนังสือ การทบทวน เป็นเรากันเองมากกว่าอย่างอื่น แต่การที่เป็น
ยศศักดิ์ไม่ให้ขาดด้วย จึงได้มากมายนัก ไม่มีเวลาที่จะแต่งอย่างอื่น
นอกจากเต็มยศกับครึ่งยศคำ แต่มาถึงจนจนหมดเวลาพบกับเอมเปอ เรอ
แตะเจ้านายเต็มมือไม่ใคร่ขาด ดูเหมือนเราเป็นคนหนึ่งในพี่น้อง เอมเปอร์ดัด
แม่ แตะเอมเปอร์ดัดสาวออกไปทงหนเวลาเต็มหมด ไม่ได้กินข้าว
บ้านเลยสักเวลาเดียว ส่วนราชการก็เดินดี ฉันจะทำรายงานก็ไม่มี
ใครเขียน เพราะกรมดมมคติไม่อยู่ ไปรักษาก่อนที่ตอนตอน อันที่จริง
เป็นความลำบากยิ่งนักกับเจ้านายที่ตระหนกตวเซนนน ชวนแต่ให้เก้อแก
ก็ออกรำคาญแถมมาก แต่ตรัสเขียนเป็นไปคนละอย่างกับที่อื่น คือใคร ๆ
ในเจ้านายใจไม่ถึงฉันทงหนน ขุนนางเกือบไม่ได้ไปเลย ที่สุดจน
เจ้านาย ถ้าเป็นเวลาเจ้านายเขาไป จึงจะได้เข้า หาไม้ก็แต่ฉัน
กับเอมเปอเรอชดุกกันอยู่ ๒ คนเท่านั้น ไปไหนก็ไปกัน ๒ คนไม่มีใครตาม
เที่ยวเตร่ไปแต่สารพัดคนเดียว

มีแปดกที่ไม้ได้ลงในโทรเลขอย่างหนึ่งเมื่อขบวนรถมาด้วยกัน ต่อม
วงกกันแน่นหนา แต่ยังมีผู้หญิงคนหนึ่งมานั่งคุกเข่าข้างทางรถเดิน

เอากระดาษวางบนหัว ฉันไม่เห็นเพราะหันไปพูดอยู่กับเอ็มเปอเรอ
 คอทหารเข้ามาดูฉันเอะอะจึงเห็ดยวมาเห็นออกตกใจ เอ็มเปอเรอแก
 บอกว่าเป็ดำดอก มันมาร้องฎีกาเท่านั้น ดูท่าทางน่ากลัวหน่อย ๆ ฉัน
 หหมดเวตาแทนแท้ ๆ คืองจบ

๖๒๖
 ผอทรกของแม่เด็ก

(พระบรมภิกษุ) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๓๗

ปีเตอร์ฮอฟ

วันที่ ๓๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันได้ตั้งโทรเลขเป็นความอยู่ข้างจะละเอียดเสมอๆ เพราะรู้ว่า
จะไม่มีเวลาเขียนหนังสือ บัดนี้จะกล่าวแต่เพียงสำหรับให้เข้าใจ หรือ
ตามที่แม่เด็กคงจะอยากรู้ เมื่อวานรวบรวมเบ็ดเสร็จอยู่ด้วยกับเจ้านาย
และเอมเปอเรอถึงหกชั่วโมง มีเวลาว่างก็ได้พูดราชการกับเคาน์มูรา
เวฟ แต่ทำโทรเลขส่งบางกอก กับเอมเปอเรอนั้นพูดราชการกัน
ในรถทั้งนั้น ไปด้วยกันแต่ต้องคนนานๆ

ตกดง เป็นออก จากนี้ วันนไป กับเอมเปอเรอที่กรอนด์คค และดเรือ
พระที่นั่ง แล้วเอมเปอเรอจะได้พาฉันไปส่งที่เรือไปดาสคา ดากนทนน
เรือจะได้ออกวันที่ ๓๒ เวลาบ่ายรุ่ง วันที่ ๓๓ ถึงดัสคอกโฮม อยู่ในวัง ๔ วัน
แล้วจะไปเที่ยวเมืองคฤตคียานา กลับมาดงเรือมหาจักร ไปถึงโคเป็น
เฮเคนวันที่ ๒๓ จะไปถึงอิงคแดนควันที่ ๒๘ อยู่ทนนจนวันที่ ๒๔ เดือนสิงหาคม
จะข้ามทเชยเนศมาชนสมเบก แล้วไปเบอร์เดน แล้วไปทตุกยอน แมก
เดนเบก ซากดบจะมาดงฮอดแดนคแล้วเบดเยยมเขาเมืองฝรั่งเค็ดทาง
นนี้ อยู่ปาร์ดีไม่เกิน ๔ วัน จะกลับไปยังคแดนค ทำการเฉลิมพระชนม์
พระราชทานแคปโตคอต

อีกตอนหนึ่งจะข้ามไปฝรั่งเค็ดอีก ดงไปดเปญและโปรตุกัถ ดง
เรือทนน แล้วไปแวงยิบรอลตา แดมอดตา แต่จะแวงหาปรีนซ์ฮอฟ เนเบด

ตามที่ได้พูดกันกับเอมเปอเรอ^{๒๓๘} ว่าจะหาเรื่องกรีกกับเคอริกคงจะตกลงกัน
 ในเวลานั้นแล้ว จะแะหาเจ้าแผ่นดินกรีกเป็นการเงี้ยบๆ คิดกับเอม
 เปอเรอว่าจะมีหนังสือถึงปรีนซ์ยอช^{๒๓๗} แต่เคอริกเห็นเชิงจะไม่ดี ฉันทมา
 อยู่ในหมู่บ้าน พวกพระญาติวงศ์ชาวกรีกทงหน^{๒๓๘} ท่านทรงเปรี้ยว กน
 ทงหน^{๒๓๙} ฉันทต้องพดอยเปรี้ยวหงิดๆ ไปตาม เหยไม่คิดจะไปเพราะ
 ไม่มีประโยชน์อันใดนอกจากสนุก แต่ที่จริงก็มีใจส่งสารอยู่ ขอจบ
 เพราะไม่มีเวลา

ผู้ทรงกรอกของแม่เด็ก

(พระบรมราชาธิบาย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๕๐

ปีเตอร์ฮอฟ

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันดีไป ฉันได้ตั้งรูปที่ถ่ายพร้อมกับเอมเปอเรอ ๒๓๘ |
ที่ถ่ายพร้อมกับเจ้านายด้วยแผ่นหนัง รูปนี้ใครจะขอด้วยกันทั้งสองคน
แตกกันไว้คนละแผ่น ที่ตั้งมาด้วยความประสงค์อย่างหนึ่งว่า จะให้เอา
ออกคิดให้คนดู จะเป็นแต่ที่ฉันกับเอมเปอเรอก็ได้ ที่นั่นจะได้
พิมพ์ด้วย

ของที่เอมเปอเรอให้แม่เด็กเป็นมงกุฎเพชร เข็มกุดดินนเป็นตรา
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ด้วย ครั้นจะตั้งไปทางโปสต์ก็กลัวหาย ถึงจะอิน
ชัวร์สักขอใหม่ไม่ได้ จึงเก็บไว้ก่อน คิดว่าจะเอาไปด้วยที่เดียว แต่
อื่น ๆ ถ้าตั้งได้เมื่อใดจะตั้ง คงจะมีเวตาเขียนหนังสือในเรือเดาเรื่อง
ให้คัดลอก

ผู้ทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

โรงทหารทำเพิ่มเติมหันหน้ามาทางพระที่นั่งสุทไธสวรรย์เดี่ยให้จงได้ ขอ
 ให้ตั้งมอที่เดี่ยว อย่าคอยฉันเดี่ยจะไม่มีเงินทำ ฉันจะให้เงินพระ
 คตงข้างที่ ท่านพวกที่เคยเห็นวงฝรั่งคงจะช่วยคิดอ่านได้ ขออย่าให้
 มีความพอใจเดี่ย เห็นจะเริ่มในเดือน ๕ เดี่ยเป็นแน่

๖๕๖
 ผจทรกของแม่เด็ก

(พระบรมภิกไชย) จุพาดงกรณั ปร.

รอยาลคาสซัล

วันที่ ๓๕ กรกฎาคม ร.ศ. ๓๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันไม่ได้เขียนหนังสือถึงเคยคงแต่มาถึงทนน ไม่ใช่เพราะ
ความเพ็ดดเพ็ดนใจ เป็นเพราะจะว่า คิดถึงรดเซี่ยกว่าได้ เพราะไม่รู้
ว่าเขาถูกจิตผูกใจฉันอย่างไรเรียกได้ว่าหลง แต่ไม่ใช่เพราะฉันคนเดียว
คนที่ไม่ได้เขาไกลเคียงมาก ก็เป็นไปได้ด้วยกนทงน พิศเพราะหัด
ก็เพราะเป็นมันดาร์พัดจะเดวทราวมห่างเห็นกันให้บังเกิดความตูกบ่าง ชน
นำหัวเราะบ้าง เบื่อ ๆ โกรธ ๆ บ้าง ใช่ว่าจะเป็นเพราะเขารับรองไม่ดั้น

๒๕๐

ห้ามมิได้ ถ้าจะเทียบกัน เจ้าแผ่นดินทนนแสดงความรักใคร่เอื้อเฟื้อด้วย
ยิ่งกว่าเอมเปอเรือ ออกเป็นอนมาก แต่วันแรกมาจับกนถึงหกหรือเจ็ด
ครั้ง คือแรกชนไปบนเรือครั้ง ๓ มาถึงท่าโคตชนมารบตทาทอกรวง ๓
มีหนังสือพิมพ์รูปไว้ดมาก มาถึงวังพามาห้องอกรวง ๓ ไปหาตอ
พอมมาถึงกรวง ๓ กตบมากรวง ๓ ไปกินข้าวเย็นกรวง ๓ เวดาคิมเหต
กรวง ๓ เวดาดากตบกรวง ๓ ว่ากันเดี่ยจนเมื่อเชนนเกือบทกวัน จนกตาย
เป็นไม้ประหาดาคอนใด พาไปเที่ยวดูเอกซหีบเชนหรือเดินชนดงแห่งใด
แขนคองจูเป็นเดด เหมือนไปยววาเมอยเต็มที เพราะแกไม่เคย ๆ
เช่นดุดุนั้น แดแรงแกมากกว่าตากไปโดนอะไรค้ออะไรเหมือนกบเดิน
งูกินหาง คนเดินไปข้างหลังค้องระวังหลบ หาไม่ไปกชนกัน โดนกน
รำไป ฉนเรยเต็มที พาไปดูเครื่องถ้วยกำดั่งมอง ๆ อยู่ กระจก

ได้ยินหรือไม่ว่าเอเซียมอยู่ จะเดาก็ยาวเต็มที จะเขียนเวตาอื่น มีวงถึง
 แปดวงที่จะว่าง หาอะไรแนบมิได้ในเมืองนี้ เจ้าแผ่นดินบอกกว่า วนนจะ
 ทำเช่นนั้น ๆ พอลงเวดากตายเป็นอย่างอื่นไปหมด คนทั้งเมืองไม่มีใคร
 รู้ว่า อะไรมันจะไหลไปทางไหน ฉันทพณเดี่ยทเป็นความผิดครั้งแรก
 จนไชยหนัดของเขามาเตือน ว่าดูเป็นพจนจิตไปเดี่ยแล้ว จึงได้กตบได้สติ
 คุณนไปยืนอยู่ในห้องรับแขกเหมือนอยู่ในถ้ำเช่นปลาปล่อย ว่ายหัวดำถั่ง
 ราวไป จนห้องนั้นเป็นอย่างไรก็ได้ไม่ถูก ฉันทพณเดี่ยทมาเดี่ยวน
 ว่าเขียนดังที่ไมดทงน มาอยู่ในบ้านเขา กินข้าวของเขา ดูเป็นเนรคุณ
 เต็มที ซอกดาวว่าดังทตนมมาก เขาตั้งใจรับเราจริง ๆ ทำดีต่อเรา
 จริง ๆ เว้นแต่เป็นรูปธรรมนามธรรมจะทำอย่างไรได้ ขอจบไว้ที มีความ
 วิตกด้วยแม่เด็กเจ็บบอยนั้ อยากกตบเต็มที เพราะฉันทพณเดี่ยทพอ
 เดี่ยจริง ๆ แคทแทธาชนกตบกเป็นบาเดชาตุนใหญ่ เพราะที่ดำคณู ๆ
 เช่นองกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส ยังมี เว้นเดี่ยมิได้ บ่นไปอย่างนเอง
 แต่เบดเยียมไม่อยากไปเดี่ย

คิดถึงเดี่ยเหตอทนแล้ว แคทบ่นมาข้างต้น ไม่ใช่คิดถึงเมีย
 เป็นฉุนเฉียว มีความจริงเป็นอันมากจะเดี่ยได้อีก

๖๖๖
 ผวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๔๓

สเลฟต์โย สวีเดนข้างเหนือ

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันได้มาถึงที่นเวตาบ่าย ๓ โมง เป็นวันที่ไม่มีความสุขเลย เพราะเมื่อก่อนอายุพวกขเมามันมาเต็กกันอยู่บนตาดฟ้าตรงที่ฉันนอน นอน ๗ ทูม เขาก็ดึงมือเต็กกันด้ามยามก็ไม่จบ นอนไม่ใคร่หลับ เพราะไม่มีอะไรจะกิน กับชาวทหารกินไม่เข้าหิวเต็มที พระยาพิไชย ไปจัดการต้มข้าวต้มไก่มาให้กินก็กินไม่ได้ เพราะมันครึ่ง ๆ กต่าง ๆ ตมที่อดอดในท้อง มือเป็นเหน็บชาที่หายไปช้านานแล้วตงแคชบก ก็กลับเป็นมาใหม่หมด พอเคตม ๆ ไปเลี้ยงโครม ๆ ก็ต้องคืน ทนไม่ได้จริง ๆ จึงต้องห้าม นอนก็คืนรำไป เข้าต้องมาด้วยเรือไฟเด็ก เกือบไม่มีส้มประดี ต้องนอนหลับ ๆ คืน ๆ มาไม่ได้เห็นอะไรจนถึง เวดากินข้าวกลางวัน แล้วก็พอมมาถึง ขนมาอยู่ไฮ่เต็ดนเป็นเรือนไม้ ฉันต้องขอหวงห้องชนบนที่ฉันนอน ไม่ยอมให้พวกอิงคดิชเทเรีย พอกซ์ เทเรียไปอยู่ ถ้าจะมีคนไปอยู่ ขอให้เอาอายุตุบอายุแดงของเราไปไว้ ที่ ชงมานเป็นเมืองข้างเหนือของสวีเดน เป็นป่าไม้ต้นทงหนตามทางมา ตอนข้างล่างพบแพไม้ซุงไม้ผูกโซ่เป็นวงเหมือนรูปว่าวปักเป้า เอา ไม้ลอยมาในนั้น เป็นไม้สามค่อไม่อยู่ในหมื่นหนึ่ง ต้นไม้โตกว่าไม้ดัก หดักแพ แต่ชนิดนั้นปลูกเป็น ๘๐ ปี จึงจะตัดได้ เพราะมันมีเวตา งอกแต่ปีละห้าเดือน เคย ๆ เลี้ยเพราะฤดูหนาว ๗ เดือน มีเฝ้าถ่าน

แต่ต้องกษณา ^๒ ตามทางมีโรงเต๋อยจักรศตออกไป ^{๒๒} ไซจักรนาทางนั้น ^{๒๒}
 ไม่กระดานทเดอยแควตงเป็นกอง ๆ ^{๒๒} อยุรมน่า ^{๒๒} มีทเป็นกรวพิเศษแปดก
 ประหตาดคอรเดานน ^๒ คือพระอาทิตย์พระจันทร์โคม ^{๒๒} คาง ๆ ^{๒๒} คือพระอาทิตย์
 ตกเวลายามครึ่ง ^๒ ตกดงไปหลังเมฆ ^๒ แดดูเหมือนเขาที่เต็มไปด้วยถ่าน
 ไฟที่ลุก ^๒ เป็นเปลว ๆ ^๒ ปดาบ ๆ ^๒ ตามทอนักแดงเป็นผตาคผ้าอ้อมไปหมด
 อยู่เช่นนคอยน้อยดง ๆ ^๒ จน ๕ ^๒ ทุ่มครึ่ง เหมือนท่า ^๒ โครงไม้เป็นรูปเรือแคว
 จุดไฟซุ่มเฉลิมพระชนม์พรรษา ^๒ จน ๕ ^๒ ทุ่มจึงได้หมด ^๒ เห็นแต่แดง
 เหลืองจับขอบฟ้าอยู่ข้างตะวันออก ^๒ พอ ๕ ^๒ ทุ่มเห็นพระจันทร์โผล่ขึ้นมาจิด ๆ
 จน ๕ ^๒ ทุ่มมีแดงออกขาวพระจันทร์ดวงโต ^๒ แดมดีเหมือนเครื่องฉายไฟฟ้า
 เวदानนฟ้าข้างหนึ่ง ^๒ ขาวข้างหนึ่ง ^๒ แดงประดำกัน ^๒ ถ่วงอ่าน ^๒ หนึ่งด้อ ^๒ หรือต้น
 เข็มได้ ^๒ จน ๒ ^๒ ยามแดงน้อยดงมีขาวมากชน ๆ ^๒ จน ๗ ^๒ ทุ่มข้างตะวันตก
 นนกดบแดงขึ้นมาออก ^๒ แดวดตามมาจนเกือบกลางฟ้าจน ๘ ^๒ ทุ่มพระอาทิตย์
 ชนแดดออก ๓ ^๒ ยามแดดแข่งทเดียว ^๒ เวดากดางวันแดดจิด ^๒ แต่
 พระอาทิตย์มาเวียนอยู่รอบ ๆ ^๒ เรา ^๒ บ่าย ๕ ^๒ โมงเหมือนบ่าย ๓ ^๒ โมง
 ของเรา ^๒ ๒ ^๒ ทุ่มเหมือนบ่าย ๔ ^๒ โมง ^๒ เรื่องความคณนแปดว่าไม่มีเคย
 ในระหว่าง ๕ ^๒ เดือน ^๒ คุณไม่เห็นมันหดบมันนอนกัน ^๒ เรือทมาดู
 ดูเด็กเท่าเอียดเด็กเอียดคน้อยเช่นน้อยจน ๗ ^๒ ทุ่ม ๘ ^๒ ทุ่ม ^๒ เรือไฟเมื่อ
 วนทมาดอมวงอยู่ถึง ๒๓ ^๒ ด้า ^๒ มีเรือโประดากมากมี ^๒ คักรรเซียงแดงไป
 หตายร้อยด้า ^๒ เดียงไม้ได้ขาดจนรุ่งสว่าง ^๒ เจ้าชูไซดต่าง ๆ ^๒ ก็แผลดงฤทธ
 เกยวหมาเกยวหม ^๒ จนอายกะดาดยงโบกผ้าให้รูปผู้หญิงก็เป็น ^๒ ถ้าไม่
 เดียงตายว่าการทยงไม้ได้ไปเมืองแก้ว ^๒ หนักดาดแควคือพระอมคมหานคร
 นฤพาน ^๒ คือเมืองดอนดอนทเขาคนกัน ^๒ แดคนมรุระแควเกือบจะแดง

ปรีชั้เท่านั้น พระยาพิไชยก็ตั้งเกิดได้เหมือนกัน ความที่แก่เป็นคตก
 นั้น เวลาไปเที่ยวที่เขาทำเป็นบ้านนอกเข้าไปในเรือนจับแกมหยอกผู้หญิง
 แลวไปคู้ในทนอนบอกรว่าทนอนต้นเช่นทนอนอย่างไรได้ ดงไปนอน
 ดองคุดแกวักดบออกมากอดคอกกระซิบทหูว่าทนอนทนอนไม่ได้ เมื่อไปที่
 วงแห่งจุดทไวเป็นทว่าจะให้ฉันทัก เข้าไปมอบหมายให้แกวักดบออกไป
 ฉันทเห็นเป็นทที่จะเปิดองเด้อได้ พอปลดคุดมไหนด่าเด้นกดับเข้ามาแกว
 คองเดยไถดคุดรูป พเอิญเป็นรูปเจ้าจอมเมืองฝรั่งเค็ดทงทง ฉนรุจก
 แลวฉนทก (ได้กระคุดไปพดางค้วย) แกวว่า ออรุจกหรือ แกกม
 เหมือนกัน แกกรกเคมทททเคยว อยู่ตามเหต่านเอง แลด่ามคณคด้วยกัน
 เห็นหรือไม ฉนมเมยอนหรือไม ฉนทบอกวามี หิวเราะแลวกระซิบว่า
 ออย่าอ้งไป แคทแกพุดเองทไม่ได้เบาเดย ฉนจึงมาอ้อว่าเห็นแก
 ไปชรูปแกผ้าให้ผู้หญิงคเป็นคอง นางเหต่านนอบอายค่าง ๆ แคจ่าหน้า
 ไม่ถนัด ประเคยวปรีชออดคารมาชอรูปให้สาวไซของแม่ด่ามรูป ฉน
 กอออกแกก ยมคราวทความทฉนอยากเห็นวาคทไหน ไปพบผู้หญิงเข้า
 คทหนึ่ง เห็นหน้าคาวเรยมอยู่ ฉนถามว่าแกหรือทชอรูปฉน ปรีช
 ออดคารเขาไปเห็นยวแชนบอกรว่าไม่ใช่ นันเขาเยอรมนค่างหาก ฉน
 เรยเกอบคาย การคบบ่าคบไหดแกะหลังกทฉนเด่มอไม่ชาด ถ้าคย
 โกกฮ่าถูกใจเข้าแลว คบไหดเอาจันด่าไปชางทงกม แต่ไม่ใช่แก
 คดุก เรากทากบแกเชนนเหมือนกัน ตรงกับคาคทว่า เป็นเกดอกทชาง
 ไทย ๆ การทเป็นเจ้าเป็นนายกันไม่มี กอนทจะทำมาฉนบอกรกับ
 ไซยฉนคแด พระยาพิไชยว่า ฉนจะคอง ถอดมง กูฏออก เดนกับแกเดย ดักท
 หาไม่เดยเปรียบคทที่เขาเมาเป็นนทไป ฉนเด้นพุดวางเชยวางเดบกัน

ดียวแต่โจษกันว่า ๒ ครั้ง แต่อยู่ที่ไหนไม่ทราบ ฉันไม่ได้กินเลย เพราะ
 ไม่ได้อยู่เมืองแก้วเมืองคำ ก็อดนอนคนแดงปาวีร์ คนครัวก็ไม่ได้เอา
 ไปด้วย เรือมหาจักรมากไม่เห็นมีอะไรเค็มมา กินข้าววัน ๓ ก็ผะอืดผะอม
 ดงท้อง เพราะอาหารเป็นอย่างเตยทหารผีพายกินไม่ได้ เพียงแต่
 ปดาแห้งเผาถนไม่ดง เพราะแข็งแแต่เค็มเค็มเค็มเค็มเค็มเค็มเค็มเค็ม
 นกจะคงสงสัยว่าไม่กล้าไปถึงบางกอกจะไม่กินข้าว ขอย่าให้แม่เด็กเป็น
 ห่วงบ่วงใยเลย เว้นไว้แต่ตามทางแต่มีความวิตกมากกลัวมันจะไม่มั่ง
 กับชาวไทยและกับชาวฝรั่ง ถ้ายอมไปอย่าได้เข้าใจว่าเป็นโรค
 ดำหรับบรุษหรือเพราะกินเหตุดีเลย ไปถึงบางกอกซุนเคี้ยวสัก ๗ วันก็คงจะ
 อ้วน ฉันเดอตรอนแต่แม่เด็กเจ็บป่วยหนัก ฉันนอนดั่งหวาดไปรำไป ไม่
 ใครจะเพ็ดดเพ็ดนใจเลย ตั้งแต่มาดวงได้ ๓๐๓ วันนอนดั่งยังไม่ได้อครั้ง
 ค้อออกจากดอนดอนจึงจะได้ครั้ง เมื่อครบ ๓ เดือนเป็นวันมหาปวารณา
 ของฉัน ฉันได้ปวารณาครั้งหนึ่งค้อคนทงปวงดั่งยังอีก ๒ คราวปวารณา
 จึงจะได้พบแม่เด็ก คุณานเต็มททเดียว

๗๒๖
 ผวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุพาลงกรณ์ ปร.

เขียนผิดแต่คำ ขอโทษจะตากให้เร็วทันใจแต่ทันเวธา

(พระปรมาภิไธย) จ.ป.ร.

ที่ ๕๕

เรอมาจักรี ในทะเลบอลติก

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม วิ.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยเมื่อวานนี้ฉันไม่ได้จดหมายถึงแม่เด็ก เพราะตอบหนังสือ
ใคร ๆ เช่นกับหนังสือกรมนครินทร์ วันที่ ๒๕ พฤษภาคมที่ได้ตามทางจะไป
วเอนนาเป็นต้น ทั้งคงค้างมาทางต้นแต่ติดคอกกับไซยนต์เดี่ยบาง เพราะ
เขาได้ไปเห็นเมืองแก้วเมืองขวัญมา แดความรู้อความเห็นเขาดักว่าฉัน
บางอย่าง เพราะฉันไปเดินทางอ้อมมา แดเป็นการทรมานเห็นแต่
เฉพาะกรอกช่องโนเจ้า ๆ นาย ๆ หรือไม่ฉะนั้นเห็นอะไรก็เป็นแต่ขวบ
ไปทุกอย่าง จึงเป็นพหูสูตรแต่บางเรื่อง ๆ ไม่รู้อะไรเลย ฉันเห็น
ว่าความเห็นที่ควรจะนับว่าจะฟังได้ในการมายุโรปนั้นแบ่งเป็น ๔ ประการ
คือเห็นชีวิตในยุโรปเป็นไปอยู่ประการใด ๑ เห็นที่เกิดทรพย์แต่ดังใดเป็น
ทรพย์ ๑ เห็นกำลัง คือ การที่จะทำร้ายหรือต่อสู้อศัตรู ๑ เห็นความดุด
หงหลายอันอยู่ประการ ๑ นอกจากนั้นในการปกครองแต่กระบวนราชการ
คนมากมายหนึ่งยามหนึ่งตงนเห็นอะไรไม่ได้ นอกจากอ่านหนังสืออยู่บ้าน
หรือมาทหนักเหมือนกัน ถ้าคนที่ไม่อ่านไม่เรียนมาเป็นอันหาประโยชน์อันใด
นอกจาก ๔ อย่างนั้นไม่ได้ การ ๔ อย่าง ขอคนทรพชีวิตนั้น คือรู้อความ
กินอยู่ของเจ้าลงไปจนไพร่ รู้อความประพฤติกของคนเหล่านี้ เขาอยู่กับ
อย่างไรเขาต่อกันในระหว่างเจ้านายไพร่ผู้ค้อย่างไร การอนนฉันเข้าใจว่า

ฉันรู้ได้ในชั้นเจ้านาย และเห็นได้ในชั้นไพร่ แต่ชั้นกลางไม่มีใครจะ
ได้เห็น

ข้อ ๒ ที่เกิดทรพยนั้นจะเห็นได้แก่แผ่นดิน ๆ จะเขาดกซงไม่ได้
เพราะไม่มีโอกาสไม่มีเวลาที่จะเห็นได้

ข้อ ๓ ก็การที่จะเห็นกำลังนั้นเดา เห็นได้แผ่นดิน ๆ เหมือนกัน
แต่จะว่าไม่เห็นก็ไม่ได้อีก แต่หน้าที่จะยกชนชั้นผู้ด้อยกว่า เด่าบอกไม่ได้

แต่ในข้อ ๔ นั้นเรียกว่าไม่รู้แต่ไม่เคยรับเลยได้ ถ้าจะใคร่รู้ได้เห็น
บ้างก็เป็นแต่จัดการเฉพาะข้อรับหาใช้ปรกติไม่ ถ้าจะถามว่าไฮเค็ด
ไหนดีดะครแห่งใดดี ฉันบอกไม่ได้เลย มีดแปดด้านที่เดียว การที่มา
ครองนั้นว่าไม่เป็นทางที่จะเดียงตัวของตัวเองได้ มาให้เขาเดียงทงนั้น

เพราะเหตุฉะนั้น การที่จะว่าได้รับประโยชน์อันใด ในการมายุโรป
โดยส่วนตัวนั้นน้อยนัก หากจะมีประโยชน์บ้างก็แต่ในส่วนของราชการแผ่นดิน
คืนได้หนึ่งพิจารณาตัวเดาถามไซยนั้นด้อยกว่ามันโกชนบ้างหรือไม่ ก็เห็นไม่
ได้เลยว่ามีโกชนที่ตรงไหน ทงที่ไซยนั้นด้อยกว่าได้มาเห็นท่าทางฉันท
บีเคอร์ฮอฟแต่ที่ด้อยกว่าไซยนั้นด้อยกว่าเดวเช่นนั้นยกด่าว่ากตบมาเรือ
ก็กตายเป็นไทย เขาใจว่ากตบไปคราวนั้นจะมีโกใดไม่เกินสองคน เพราะ
ถูกพวกหัวแข็งมามากด้วยกตบนั้น จะเห็นแปดกก็แต่หัวพันชาวเท่านั้น
การที่จะยื่นปากเห็นจะไม่มีใครคิดไปได้

ฉันจะจบเรื่องคอกทคางก็เห็นว่าจะไปไม่ได้ถึงไหน เพราะพรงนักจะ
ถึงโคเปนเฮเกน เพราะมันคางเป็นโรคเรอริงแดงออกขาวขำ ๆ มาเดี่ย
มากแล้วแต่ยังตั้งใจว่า ถ้ามีเวลาจากกตบจะทำเป็นรายวันเอาแต่ความที่
แปดกจากพระยาดุสิตท่านนั้นจัดไปให้จะดำเร็จหรือไม่ก็ไม่ทราบ เพราะ

ต้องเขียนเองเป็นพันตาบากมาก ถ้าไม่คิดนึกพอวานเขาไต่บาง ถ้าไม่
คิดนึกหมดคำรา แดบางอย่างไม่เห็นเองก็พูดไม่เต็มปาก

การเป็นไปในระหว่างเจ้านายแตรราชฐรในเมืองหงหยายหนต่าง ๆ กัน
ทงหน ทอดาตมคณนยมนบถอเจ้านายมาก แต่วาออกฟรี ๆ คือ
เจ้าแผ่นดินไปแห่งใดมีคนเบ็ดหมวกแตรอยู่เร แต่อาจจะเดินเบียดเวตา
เดิน หรือเข้ามาขึ้นโกต ๆ รถ โยนหนังสือให้ในรถ เอาหนังสือมาส่งให้
เจ้าแผ่นดินกับมือได้ คนพดเมืองเป็นคนจนมาก บ้านเมืองก็ไม่ดีสะอาด
นัก ในพวกเจ้านายที่เป็นอย่างมีสติปัญญาดีมาก พระมเหสีเป็นคนงาม
ด้วยมีความรู้มากด้วย คนกนบถอมากรักมาก แต่เจ้าแผ่นดิน หน
เป็นคนไม่สู้ฉลาด แต่ใจดีแต่ตั้งใจจะเมตตาอาวี แต่ตั้งเกตุจะไมสู้
ทรงนึกอะไรมากนัก ทำทางเรียกไดว่าน่ากลัวแต่เมื่อเข้าโกตเห็นได้ว่า
เป็นคนใจดีหัวเราะได้อื่น ๆ เป็นคนซื่อ ๆ ไม่แปดเหล็ดยมแปดคมเดย
ปรีนซอออฟเพเบตหน เป็นคนมีความรู้มากกว่าพ่อ พูดถึงเรื่องอะไร
ก็เคยรู้เคยอ่านทงหน เช่นยวาเป็นอย่างไร คยได้แต่เป็นคนซอทุกจอก ๆ
อีก ๆ แต่ไมใคร่อยากจะพบหน้าคนนัก รูปร่างเคยเด็กไม่งาม กิริยา
อาการไม่เบ็ดเผยของอาจ ยากที่จะคบเป็นมิตรสนิทได้ แต่เจ้าหญิง
หนเป็นคนฉลาด มีดวงหน้าในระหว่างตากับจมูกงาม แต่ช่วงต่างแดน
เป็นกตามมีชนเป็นทางแต่เป็นชนผู้ชายแท้ มีอาการกิริยาที่จะเป็น
มิตรสหายกับผู้ใดก็เป็นได้แต่ขัดด้วยภาษา ฉนจึงไม่ได้สนิทกันนัก

๑๔๖ ๑๓๔

สูงกว่าผัวเป็นอนมากดูพ่อผัวแม่ผัวรักจริง ๆ แต่ไมใครไต่อยู่ด้วยกัน
เจ้านายรองลงไปคือคูกอวอดอด์เตอเป็นคนรูปร่างามสูงแต่ใจดี ๆ ไม่สู้เฉียบ

แหตมดูเหมือนนอนจะอยู่ข้างภูมิ ๆ แต่ไม่ใช่ภูมิกับฉัน ^{๒๑๖๗} เมีย นนพรง
 เพราะแหตมเฉียบแซบซาบมาก ^{๗ ๗} ว่าข้างเชิงด้วยแล้ว ฉันยอมว่าไม่เคย
 เห็นใครด้วยเท่า ^๕ ทั้งไทยทั้งฝรั่งที่เคยเห็นมาแล้ว แต่อยู่ข้างเป็นนักเดง
 จิต ^๕ ตั้งกว่าฉันจะเกือบคืบหนึ่งไปกระมัง ^๕ คบก็ได้แต่หน้าจะไม่เป็นมิตรที่
 จริงต่อใครนัก ^{๑๕๕๘} รองลงไปเคานตออฟคริน เป็นคนหนุ่มถองแถง
 กิริยาว่องไว แต่พูดก๊กกักถ้อยน้อย ^{๗๑๒๕} ดูก็ออกฟเยนวนนเป็นคนซอแทนารัก
 มาก ^๕ ถึงไม่เป็นผู้ฉลาดแต่เชื่อได้ว่าไม่โกงใครเลย ^๕ ได้รักแล้วรักจริง ๆ

ในอดีตเคยเอบเอบเธอเป็นผู้ใหญ่ ^{๒๓๕} อย่างธรรมเนียมไม่กระดิก
 เดยแท้ ๆ ^๕ แต่พระพักตร์เลย ๆ เหมือนที่เห็นรูปมาแต่หนุ่ม ๆ ^๕ แต่
 ดูรูปเหมือนจะอ้วนโตกว่าที่เห็น ^๕ เป็นคนสูงผอมเหียวมาก ^๕ ไม่ใช่เป็น
 คนฉลาดเฉียบแหตม ^๕ แต่เป็นคนไม่ช่างตรีศเลย ^๕ ถ้าตรีศออกมาแล้ว
 ไม่มีแถง ^๕ เป็นคนทรูมากในทางความรู้แต่ทางราชการ ^๕ เป็นเจ้า
 ที่ควรบูชา ^๕ แต่คนทงเมืองนบถอกนเหมือนพระ ^๕ ความกตวเกรงกันมาก
 นัก ^๕ การที่เดากันว่าทรงทำการร้ายแรงอันใดกับพระม ^{๑๑๐๕} เหล็ด ^๕ ฉันไม่เชื่อ
 หากพระมเหล็ดจะฟูไปเองเท่านั้น ^๕ พระอนุชารองลงไปนั้นฟูไม่ดูหน้ามนุษย์

(๓)

^๗ อาชดูกุดุก ^{๒๓๖} วกตอ ^๕ พระอนุชาน้อยเป็นคนที่ผอมสูงเหมือนกัน ^๕ แต่
 ไม่เฉียบแหตมอันใด ^๕ ไม่ได้ทำราชการอันใด ^๕ เป็นนายทหารแต่ก็ไม่ได้

(๒)

^{๒๓๖๗} บงคบบการ ^๕ อาชดูกุดุก ^๕ ทรูปงามท่าทางก็ฉลาดแต่เป็นนักเดงดูรา ^๕ เมีย
^{๕๕} กตแตกกราดเกรยวกันมาก ^๕ เขาว่าจะเอบเอบเธอเป็นแน่ ^๕ เพราะ
^{๒๕๐๘} เพอร์ ^๕ ดแนนคพชายเป็นโรค ^๕ หมอห้ามไม่ให้เมีย ^๕ แต่คนไม่ใคร

นับถือ คุณหนักหนอองว่าถ้าเอมเปอเรอตาย นักตวเมืองฮังการีจะเป็นขบถ
 แข็งเมือง เพราะเจ้านายไม่มีใครคิดเช่นเอมเปอเรอ แต่ต่างคนต่าง
 อู้อวยววนพบบกไม่ได้พบบกน นอกจากใครตายแต่แต่งงาน คุณน่อง
 ต่างคนต่างไปคนละไม้ ไม่ด้ามคคคตอกันเลย ในเมืองนเห็นเป็นไฟ
 เป็นผดต่างกนแทบเดียว ผดกนกับอตาตมาก เป็นเมืองที่ทหารต้อง
 แต่งเป็นทหารจะแต่งอื่นไม่ได้เลย

ที่รตเซชนนมากคนด้วยกัน และฉันได้เด่าไปมากแล้ว เอมเปอเรอ
 เป็นคนที่ไม่ทำกรรมแต่ไม่โปรดการพิชิต แต่ไม่ได้เดินหยมหยมกับใคร
 มีสง่าผ่าเผยมาก เจ้านายกตตวเกรงนับถอกนตามฉันผู้ใหญ่น้อย
 แต่ใคร่ใคร่กตมเกล็ดยวเด่นหัวกนระริกชกชไปทงน เจ้านายชนอยกา
 เรอแต่บรมวงศ์เธอ ทำท่าทางเหมือนกรมสมเด็จพระนพ เป็นพห ไม่กระโดด
 โดดเด่น แต่พูดมวยโสกฮากออกมากำดองคำก็ได้ฮ่า แต่ฉันเองเธอ
 ทงหลายเด่นกนบัวนเบียนเหมือนเราเมื่อเด็ก ๆ เอมเปอเรอนนเขาได้
 ทงใหญ่ทงเด็ก แต่เอมเปอเรอดีเมยนน้อยชางจะชเกอเต็มท ถ้าคนมาก
 เขาเป็นงงไปที่เดียว รูปร่างตุงใหญ่กว่าผัวมาก แต่ดูเกรนคคช
 เซดัดฮัดซาเบทพด้าวไม่ได้ ทงชางด้วยแต่ชางเราะราย แต่เอมเปอเรอ
 แม่นั่น เป็นแม่ของคนทงปวงแท้ ประกอบทงความงามแต่ดงาราค์
 กิริยาฮัยาคัยแต่ดคคปัญญา ฉันทุชาเดี่ยวเหตอดน ดมควรเป็น
 ดมเคจแม่จริง ๆ ถ้าเอมเปอเรอดีเมยมา เจอเขาแต่วตายคนพูดไม่ออกที่เดียว
 นารักความนับถือพ่อแม่ของเขาขิงนัถ ดงกนหรือให้ราบไป บรรดา
 ข้าราชการ แดราษฎรกตวเกรง เอมเปอเรอยิ่งกว่า คนเรา กตวเกรงเจ้านาย

เป็นอันมาก เห็นเป็นพระเจ้ามากกว่าเป็นคนพันทจะหาแห่งใดเทียบ
เทียบ ได้ความนิยมรักใคร่เจ้านายก็มากเหลืออด

เมืองสัวเคนนั้น ราษฎรพริ้งเดี้ยกว่าเมืองอิตาดิ ดูประหนึ่งว่า
เป็นรับบัดกหน้อย ๆ ไปที่เดียว เจ้าแผ่นดิน เป็นคนทออยากจะทำดียง
แก่คนทั่วไป แต่เพราะความอ้อ ๆ เท่า ๆ กันไปหมด จนการทอนน
ไม่ใคร่มีราคาอันใดมากนัก เดี๋ยวไปไหนก็ไม่มีใครเบ็ดหมวกแต่ให้
ร้องอันใด รับสั่งสั่งการงานอันใด วังชุดมุน แดอยู่ข้างจะว่องไวเกินไป
จนคนเรา ๆ เห็นเป็นดุกถน หรือมักจะพูดกันว่าเฉย ๆ ไม่รู้ดีว่าเป็นเจ้า
เป็นนาย อันที่จริงเป็นคนใจดี แต่ไม่ใคร่มั่นคงแดแม่นย้านัก จะไป
ข้างทางที่เรียกว่า ไตเนน ๆ ข้าราชการงานเมืองก็เป็นเช่นนั้นไปตาม
กันหมด มัดแดเครานปรินซ์เป็นคนมีความรู้ แดมีสติสัมปชัญญะมาก
แต่ความฉลาดถ้าจะเทียบกับเมืองอื่น ก็เห็นจะพอประมาณ แต่เป็นคนดี
ในเมื่อนั้น เป็นผู้สามารถที่จะทำอะไรก็รักใคร่กับใคร ๆ ได้แต่อยู่ข้าง
ผอมมาก เห็นจะไม่ใคร่ทรงสบายนักเครานปรินซ์เซ็ดดั้นนเดมที่ เหมือน
หม่อมยั้ง เบ็ง ๆ หูบ่าตาเถอน แดเป็นคนทว่าชโรค แต่ก็ดูไม่ผอม
อันใด ปีหนึ่งได้พบผัวไม่กว่า ๓๕ วันมากกว่า ๓๐ ปีแล้ว เทียวไปอยู่ตาม
ข้างไต ๆ ในเมืองอิตาดิเป็นพน ถูกก็ไม่ไต่พาไปทงไวกับพ่อ ผัวก็ไม่
ตามลงไปว่าคิดราชการ ดูมันกระไร ๆ อยู่ก็ไม่ทราบ แต่หน้าตา
ไม่ใช่คนสบายใจแดอาการกอดเอง แต่จะว่าผัวทำทางเจ้าชุกไม่เป็น
รายนฉนแปดไม่ออกว่าประการใด การในพระนครไม่เรียบริอัย ดงสัย
ว่าไม่ช้านักจะเกิดเหตุใหญ่ในเมืองนอรเวเร็ว เจ้าแผ่นดินบอกฉนว่า

คนเมืองนนทบุรีกระด้างกระเดื่องอยากเป็นริบบิ้นเด็กเต็มที ไม่เรียบร้อย
 เหมือนทวดเคน แต่ฉันเห็นว่าคนทวดคอกไฮ้มกเต็มที ดแต่คนบ้านนอก
 เช่นทชุนชวาท แต่ถึงคิดงหนักเป็นทางริบบิ้น
 นแต่เป็นวิชาทจนรว่าใดในข้อที่ ๑ เป็นผลแห่งมายุโรป กต่าง
 โดยย่อต้นความแต่เพียงน

๗๕๖
 ผงทริกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

นนบอกเขนนคนบอกเขนน รวมใจความว่ามั่นคงเชื่อมั่นได้ ไม่
 กติ เป็นแน่ คน ๆ เรายังเอง เคนดูเรือทอกลงแถวตงเรือชนไปบอก
 ดวยกัน ททานาทาเคนกตางเบนเคนยอด มมุขตันตานหน้า มมุข
 ยาว ๒ ข้าง หน้าตางข้างเป็นค้ำหนักแพเดี่ยวจริง ๆ เ่นาบดี ทูตต่าง
 ประเทศมารบทนพร้อมกัน ยินรายเป็น ๒ แถวตลอดจนชนับันได้ นำ
 ให้รู้จักเรือไปจนถึงข้างบน แถวไปตรวจทหารแถวจงชนรถ ฉนกับเจ้า
 แผ่นดินหนึ่งใ รับผิดชอบเรียกโคกบจรชนหนึ่งหน้า เพราะจะไปอยู่ในวัง
 ดวยกันแต่เท่านั้น ชายบริพตรนน ดัดดีเอาไปอยู่โฮเค็ดด้วย ไชยงค์
 จะอยู่เรือ แต่ภายหลังไชยงค์ตองชนไปอยู่กบบบริพตร ทวงอยู่ข้างเด็ก
 แต่เขาจัดไว้พอยู่ แต่การอยู่วังไม่ใครจะมีใครชอบอยู่มันไม่เป็นได้ด
 แก่คว เขาเรียกกันว่าเขา เวมแต่ฉนคนเดี่ยวโปรดนัก ถ้าอยู่วง
 แถวกนกไดนอกกหัดบ เพราะมันเงยบคิมหาดเด็กเด็กชากเหมือนบ่าว
 เรา ไม่ได้มาอ้อมยมอมแยมด้วย คอยแต่จะรับราชการเป็น ไปทงนน
 ว่าจะชอบ ยะหนอย ๆ ก็ควร ผู้ทมาอยู่ชวแต่พระยาพิไชย พระยา
 เตโช จำวด นายกวด พระยาราชวตตภอยกบตูก ฉนเห็นทเหตอ
 มากจึงไปตามอายพนมาอยู่อกคนหนึ่งเพราะกตวงจะเดี่ยวคน อายนออก
 เก่ง ๆ ไม่เหมือนพชายมาตาม คนช่างรู้จักเดี่ยวจริง ๆ ดังเกตได้ดวย
 อาการทแต่ดกน คำนบถวนหน้า ผู้หญิงทนแปดกกว่าทอนหมด คำนบ
 อย่างย่อคาทงนคตอตทาง ฉนหมายว่าจะดำหรับเจ้านายเขาแต่เราไป
 ใหนคนเดี่ยวกค่านบคตาเขนนทงเด็กทงผู้ใหญ่เวนไว้แต่พวกตตกตทตทกนา
 ค้าชาวจงหงุบหงบวบหว บกิริยาช่า ๆ ผิดกนกับทด้วเคน ทนทยอแกก

เดียวเท่านั้น คุณนับถือเจ้านายผิดกับที่โน้นเสียจริง ๆ เวลาดำไปร-
 แกรมแน่นอนเหมือนที่รัสเซีย แต่ไม่เคร่งครัดเข้มงวดเหมือนออสเตรเลีย
 ทวงทอนไปอยู่นั้นเป็น ๕ กกกอนเจริญรุ่งแท้ ๆ ที่เดียว เป็นแต่เด็ก
 ใหญ่กว่าเท่านั้น เรียกว่าอามาเดียนบอก อยู่นอยู่ซาหนิง เดินถึงกัน
 กับเจ้าแผ่นดินน้อย แต่ต้องเดินข้ามถนน เป็นสะพานขนกระไดเกือบตาย
 ที่เดียว อีกซาหนิงเป็นทออยู่เคราน์ปรีนซ์ อีกซาหนิงเป็นออฟฟิศกรมท่า ๆ
 แดวเป็นอยู่ติดกับวงทกเมือง พอไปถึงวังฉันจะไปหากวน เจ้าแผ่นดิน
 ดินคอยไปด้วย กวนตพระทัยมาจับซ้ายจับขวา เอียงปรางให้จับว่าคิดถึง
 ฉันดมเจ้าแผ่นดินจับเหมือนเคจรูจกมาแดวเหมือนกัน พบปรีนซ์เซดส์มารี
 เมียปรีนซ์วดตมา ทาททางกระปรกระเป่ามาก เห็นจระเข้าโดดโหยง ๆ
 ที่เดียว ไปทกวนนรูดกว่าไปทเด็ดจยาย ไม่มีพรเดย ดอะไรคือ
 อะไรเดินพุงไปพุงมาเป็นกาตามใจดอแท้ ๆ แดวไปทเคราน์ปรีนซ์เซดส์
 ออกมารบทประจูกกนแดวเดี่ยออกทงดุกดำว ๒ คน คือคนหนึ่งชอ
 อิง เกอบอกทจะแแต่งานกบปรีนซ์คาค ทวกอยด้วย อีกคนหนึ่งอายุด็ก
 ๑๖ ปี ชอไครา กบดุกชายทง ๒ คนอยด้วย กตบจากทนนมา
 ที่อยู่ ไปเดินเดินในสวน สวนนดำหรับเอมเปอเรออาเดกซานเดอรท ๓
 เดินกับเด็ก ๆ โดด็กท่ำสวนท่ำเก่าเท่านั้น ใรับหนึ่งล่อดุกออฟคิม
 เบอรแดนดั่งรูปทอยูมาให้ แมยายทนจะขาดใจ บ่ายโมงไปกิน
 ชาวกบพวกเจ้านาย มแดก กวน แดวตตมาผว เมย เทานน
 คุณกบมารี แดว เป็นคน ด้นกถ่าน ช่างยัว ช่างเดิน ดำบดดำนวน พอดด
 ฉันจะอยู่ข้างเป็นพระมณีนี คุยเดินอยู่จนบ่าย ๓ โมงจึงได้ไปทมิว
 เข็มมแห่งหนึ่งแดวดูโรงทำถวดยชามหดวง เดยวนกาดงทงกนบกเป็น

เราต้องขอรับเรื่อยไปที่เดียว แก่เข้าไปยิ่งอธิบายมากจน แต่เวदान
 ร้ายมากที่ไปเดินค้าเยอรมันต่อหน้าทูต รับสั่งกระซิบบอกว่า โน่นแน่
 ทูตเยอรมัน ฉันเกลียดฉันเค็มทน โกงเห็ดอกำดัง เยอรมันแตะมัน
 ฝรั่งเค็ดของฉัน แด้วเดยกาเดเอมเปอเธอเรื่อยที่เดียว ไม่ตอบก็
 ไม่ได้ ออกแฉอออกเด่า การที่ตอบมิใช่ง่ายต้องตะโกน ๆ หน่อย ๆ
 เพราะพระกรรณตึงเค็มที่ รับสั่งเบาแต่เราทูตต้องตึง มีท่าแก้อย่าง
 เดียวแต่เอาปากไปจ่อตรงพระเนตรให้เห็นปากแดงพุทซ่า ๆ เท่านั้น ตูกลงมา
 จากโต๊ะหมายว่าจะจับคราวนี้ เจ้าแผ่นดินเห็นรูปทอเอมเปอเธอให้มา
 ทำท่าพิศวง ๆ ให้ดูโทษว่า เพราะเป็นเจ้าแผ่นดินอายุยังน้อยนักแต่
 นึก ก็ถึงเป็นแต่หนุ่มก็ไม่เป็นไร เพราะฉันตานคนผิวกั้น ความที่รับ
 สั่งแรง ๆ จนถึงว่าถ้าไปทะเลคราวไร มีหัวแตกดีข้างหัก ก็ตายโหง
 ตายห้า อะไรกันทุกทตงน เวदानจะกตบตองกอดจูบถายรูปกนทุกคน
 ตูมนักดีบายดี ไปอยู่ในบ้านที่เขาทำกับเราเหมือนกับเขา ๆ ด้วยกัน ไม่
 ไรแต่คนแก่ ๆ เฒ่า ๆ สาว ๆ ก็ทำกับฉันเช่นนพเหมือนกัน แต่
 เฉพาะกับฉันคนเดียวคนอื่นตงทำเขาไปก็ไม่ได้การ แต่เจ้าแผ่นดิน
 แตะพระมเหสีนั้นถ้าเป็นตูกฉันแฉอจูบทุกคน เขาคก กนว่าเพราะ
 เป็นหลาน การที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ฉันได้ความจากคริสต์เตียน
 ตูกใหญ่ของเคราน์ปรีนซ์ เขาว่าความประพฤติของฉันแต่ความมุ่งหมาย
 ที่มาอย่างไรด้วย เขาเชื่อว่าฉันเป็นคุณพ่อแต่ไม่ได้หาความตูกเป็น
 คนไม่กินเหล้ามาก เห็นตม ๆ ถึงโต กนได้ว่าอูตดำห้กิน แต่เป็น
 คนรักแต่ชอตรงคอเมียนก หยอกกนพตุงไปตงน

รุ่งเช้า & โมงเช้าไฟ ไปหยุดที่ตึกชั้นเบอนคอฟ เป็น
 วงเด็ก ๆ ที่เจ้าแผ่นดินอยู่ นอกเมืองทางไปรถ ๔๕ นาที มากอยกัน
 อยู่พร้อมแถวรถไฟด้วยกัน ไปที่เฟรเดอริกชเบค เป็นวงอยู่ชาย
 เกาะข้างหนึ่ง เดิมไฟไหม้แถวทำชนใหม่ จัดเป็นมิวเซียมเก็บของ
 โบราณต่าง ๆ ที่นี้เป็นบ็อมบ์ ๓ ชั้น ของในหม่มเป็นตั้งหน้ามาก
 รูปปักพงศาวดารเป็นต้น กลับจากพระที่นั่งไปวัด ที่นั้บรรดาผู้ที่ได้
 คราข้างมีอามไปคิดไว้ ของฉันเขาก็กระไว้แล้ว ออกจากนั้นเดินไป

๓๒๑

กับเจ้าแผ่นดิน ไปที่ตึกทรงปลาของขุนหลวงทรงปลาคริสต์เคียนที่ ๔
 เพราะมีเมียไพร่โกรธกับเจ้านาย ว่าไม่ลงให้เมีย จึงไปอยู่เดี่ยวที่
 เรือนเด็กคนเดียว มีห้องพักผู้ชายห้องหนึ่ง ผู้หญิงห้องหนึ่ง ทั้งเจ้า
 ทงขุนนาง ฉันทบุตร ๓ คน เขาเอาไปคดกันไว้ในห้องนั้นด้วย ข้างไทย
 กนดแล้วจึงไปรวมกันกันชาว เด่นจนบาย กลับมาชนรถม้า ไปที่
 วงฟรีเตนชบอค วงนี้เป็นที่ประชุมพระญาติวงศ์ คือฝ่ายเดนมาร์ค
 รัสเซีย อังกฤษ กรีก ทำนองที่ ๆ อยู่เหมือนกับเรือนเจ้าชาย หรือ
 สภาคาร กนเป็นห้องเด็กที่เป็น ๒ คน ผัวเมียกตง ๒ เคียง มีห้องหนึ่ง
 ห้อง ๑ ห้องบ่าวห้อง ๑ ที่คนเดียวกตงเคียงเดียว ห้องที่เราอยู่ทอามา
 เด่นชบอค จัดเหมือนกัน ไม่ได้ดีไม่ได้เดวกว่าที่แกอยู่กันตามปรกติ
 เลย ไม่ใช่รับแขกเมืองแต่ไม่ใช่วงกรมขุนเจริญเชนรบกกาดกว พา
 ฉันทบุตรจนทัวไม่ใช่คนเดียว ประเดี้ยวคนนชวนไปทางนี้ คนนชวนไป
 ทางโน้น พด้นกันไปทั้งนี้ ยิ่งเดี้ยวกว่าพวกพ้องเราเอง กับเจ้านาย
 ผู้หญิง เช่นนเดินกอดปด้าปดุกกันไป เที้ยวต้องต่อต้องถึงไหน ๆ ก็ได้

แต่คนอื่นที่ไม่รับสั่งต้องอยู่ที่อื่น ไม่ได้มีใครเข้าไปปะปนได้ แล้ว
 ดงไปในสวนดงที่คนไม่ ^{๒๗๓} เอมเปอเรืออาเดกซานเคอที่ ๓ สดักชอไว
 เอมเปอเรือเคยวนมมาก สดักหัดงเป็นหมุกมึ เขาอดดาช่ายอย่าง
 หนาซงกนไว เจ้าแผ่นดินระวางอย่างยง ถ้าเห็นท่าจะปวดท้องเยียวแล้ว
 เรียกมาไปวังแข่งกันเดิน หรือไปดูอะไรพอห่างคน ก็บอกให้ไปที่อื่น
 ไม่นอนคืนไหน แล้วไปดูเรือนรัตเซี่ย ตกตงเป็นวังเดินพาด่านไป
 เจ้าแผ่นดินแข็งแรงเป็นอัศจรรย์จริง ๆ วังใช้แต่วังเปล่า ๆ กระโดด
 เอาคืนตบกันไปพดางได้ด้วย ถ้อประแจไปเองเดินกับฉันต้องคนไป
 สดกราววังหน้า ถึงประตูมีกระโศก ๓ ชั้นโดดข้ามชนไปไซประแจได้ เทียว
 เหลิงเกินไป จนกว่าต้องใช้คนไปเทียวตามจับตัวเป็นนานกว่าจะได้ตัวมา
 หหมด แก้วว่าฝูงตึงทะเลโมนทงหนเอาตัวมากินน้ำชา อะไรจะมาน้ำดู
 เทาผว ^{๒๒๓} เมย ^{๒๓๓} หยอกกนไม่มีแล้ว ดูบบุหรกนเรอยอยู่เต็มอๆ ไปในรถไฟ
 ฉนั้นดูบชกกาเวต เจ้าแผ่นดินว่าดูบก็ตวมจะหายอยาก ควก็บรูออก
 มาจากกระเป่าให้ฉนั้น ยายเมยกวคิดว่าไปด่อนให้เด็กดูบเหม็นจะตาย
 ท่านฉวบยุหน้าไปให้ฉนคก ชบหรือตกถูกกระโศก ยายเมยทำเง้งอด
 ดากเอาเด้อไอเวอรโคตมาเซ็ด ๆ ท่านฉวบหยอกไปดากกระโศกมา
 เซ็ดเด้อบาง เมื่อกดบมาพูดกนถึงคนเด็ก เขาชมกนว่าคนฉนเด็กประ-
 หาดจริง ๆ ^{๒๒๓} แก่ถอดเกอกออกเอาคณนมาอดกวนบาง ค่อนกน
 ต้องวงด้ามวง กาดงนงกนชาวอยู่ดวยกน กวนเอาดอกกำมะหียชาว
 ริมแดงมาถอดมและให้ฉนคม ท่านฉวบแยงเอาไปคมทำเป็นทำชันใจ
 ษงนปรินเซดัดมา รเอาดอกบโคเหนยแดงมาเหนบให้ฉนเดี่ยแล้ว ครน
 เหลดยวหน้ามาจะเหนบพบฉนเหนบอยู่แล้ว ทำเป็นโกรธฉว ท่านฉ

มวดย่าง ๆ เป็นการเยาะเย้ยว่าแพ้สาว อย่างนี้เด่มอ ๆ มาไม่ขาด
 แลวออกจากนั้นมาด้วยรถไฟ ถึงเบอนด์คอฟพวกขุนนางกลับไปหมด
 เหลือแต่เจ้านายและนายจ่ายวดนายกวัดเขาจัดห้องให้ฉันทชนบน โถง
 ห้องปรีนเซดส์มาร์ พวกตุ๊กเด็กมณฑลข้างกตาเดี่ยจริง ออกมาเยี่ยมหน้า
 ค่ายคูกบฉนเรอยทเคยว คนเด็กที่ดัด ๒ ขวบเท่านั้น เค้นแรง
 เค้นกาจะมาหาให้ได้ เปิดประตูมาถึงกนปดากอดจูบรุมคุ่มทง ๕ คน
 มอมเประอะเค้มที่ แม่ปดัจับมันไมใคร่กดับ เอาตัวไปอาบหนาวแต่งตัว
 เวदानฉนได้รับโทรเดชเอมเปอเรอกาดงคอบอยู่เจ้าแผ่นดินมาหา นัง
 นุงดรอนในเท่านั้น คูกนพดางแต่งตัวกนไปพดาง จนแฉวดงไป
 ดวยกน กนชาวฉนเหมือนฉนก่อน เวดาเด็กแฉวเดินไฟ เจ้าแผ่นดิน
 แกไปเดินวัดศห้องหนึ่งต่างหาก ฉนเดินกบกองโต มาร์เป็นผู้ช่วยกฉน
 เดินชมชานเดี่ยทุกที่ ฉนได้ ๕ เครานกบ ๒๕ เด็กกน ๕ ทุ่ม กดับมา
 อามาเดยบอคถึง ๒ ยาม คองเดยเขาทนอน เพราะทานยายกาชบ
 กาชานก แฉวฉนมาพุดอะไรค่อไปจน ๗ ทุ่ม คองฉนนอนเพราะ
 เหนอยเค้มที่ นอนกไมใคร่หดับได้

วันที่ ๒๕ เวดา ๕ โมงเข้าไปดงเรือเดนาบอค เป็นเรือยอชต์
 หดวง ไปพร้อมกนทงเด็กผู้ใหญ่ กนกลางวันกลางทาง ฉน
 เครานปรีนเซดส์มานังโถงฉน แกร่าคาญตัวแกเดี่ยจริง ๆ เพราะเข้าใจว่า
 ฉนเกดัยคแกโดโกพอดคิดว่าแกเฒ่าอะไรเรื่อยไป ช่างมาร์เป็นคนแฉนงอน
 หารว่าฉนเบอนงโถงควมาแฉวฉนก่อน พอดว่าฉนคใจ คองคิมให้ถึง ๓ หน
 เจ้าแผ่นดินทำคาคูกอ้าปาก บอกว่าฉนหากว่าฉนเป็นกิง หาไม่น่ากฉน
 จะได้เดินมวดยกับวดคมาเดี่ยแฉว คาวฉนมานังโถงกนออก คใจเดี่ยฉน

กระไร ถ้าเป็นไทยเราก็คอนจะอยู่ข้างหน้ากวด หรือเขาก็เห็นหน้ากวด
 คนอื่นบ้าง แต่ฉันมันไม่ใช่ฝรั่งไม่ใช่ไทย เป็นเจ้าแผ่นดินเกมพระ
 วิชาคุณนงเช่นนี้ คือฉันจะกินลูกไม้ แต่บ่นว่าขี้เกียจมือเบือน เขามารับ
 เอาไปบอก ฉันว่าอย่าเดยมือจะเบือน เขาว่าอะไรดีบประมาณเขาจริง
 เขาจะมากินข้าวเขาดังมือมาก่อน ไม่ได้สักปรกเดย เกดขี้ตมื่อหรือ
 จะได้ไม่บอก วางลูกไม้ทำเป็นโกรธ ต้องอ่อนวอนกันให้บอก ต้อง
 ยอว่าไม่เคยกินอร่อยเช่นนี้ ถูกเช่นนั้นเข้าหัวเราะ เอาหัวให้ดกระแทก
 เป็นคน เด่นกนชนตจนกรูว่าฉันคือนจะเป็นพระมณี อยากจะปล่อย
 ดินก็ไม่หลุด ไชยนี้ตรองว่าเธอชายไชย เวดาก็จะไปมาจากกัน
 กอดรัด เอียงปรางนอยู่ข้างจิดกว่าผู้อื่น วันนี้อาตมาไปเที่ยวกับฉัน
 ทศโวดี เป็นที่สำหรับประชุมกตางคน มีอดุมเนชัน แดเตรต่าง ๆ
 มทกนหลายแห่ง ไปเป็นการเจียบ ๆ ฉันเอาผว แกไปด้วย กับลูกโต
 บริพตร แดหาดานกวนอกคนหนึ่งเท่านั้น เป็นอย่างไพร่ ๆ กันสนุกดี
 คนอื่นต่างคนต่างไป พบแต่จระกบพระยาเดโช แดะมหาดเล็กฉัน ๓ คน
 กตบมาเวดา ๒ ยาม

วันที่ ๒๖ ตาแอดมิราดแกโคมดอย ว่าจะไปดูฟรีปอดแต่ ๔ โมง
 กตายเป็นไมไป ต้องคืนแต่ ๓ โมงแดบตาเกือบตาย วันนบียะหวิป
 โยคทุกซ์ แดะอับบียะหิดัมปโยคทุกซ์ ปะปน คือแม่พระยาชดยุทธ
 กบพหรือนอง ๒ คน กับลูกเขยคนหนึ่งเป็นช่างเขียนเอารูปมาให้ แด้ว
 มอายดาช้อดกทเป็นนายทหารบ้อมพระจุดจอมเกดากคนหนึ่ง อ้ายเรา
 คิงซงได้รับโทรเดชจากส้วัดดีให้มาพด เรื่องเก่าอีกคนหนึ่ง ฉันบดเดย

ว่าไม่รู้ ไม่คิดจะมาพูดด้วยการอะไร ยังอายกฤตมัตต์หายไป อ้ายเราซึ่ง
 นอยุดอนดอน คงจะไปพดทนนอก

แล้วไปคุยสวนเหี่ยวเค็มทชเกยจเด้า แล้วไปคุยฟรีปอดซังพงจะทำ
 ฐนใหม่ แต่ไม่เห็นในหน้า แล้วกลับไปตงเรือบาย ๓ โมง เจ้าแผ่นดิน
 และพระญาติวงศ์มาพร้อมกันหมด ก็นั่งแถวกลางวันในเรือ มีดบิชพุง
 กันไปกันมา และเจ้าแผ่นดินคมให้แม่เต็กด้วย เจ้าแผ่นดิน และพระ
 มเหสีฝากรูปไปให้ แต่พระมเหสีเขียนข้างหลังตงก ว่าขอโปรดรับ
 รูปพี่สาวที่ไม่รู้จักด้วย หดยด์ เคราน์ปรินเซดด์ และ มารี่ตั้งฝาก ความคำนับ
 และคิดจะส่งรูปเขาไปให้รู้จัก มารี่ให้รูปแมวที่เขียนเองฉนั้นแผ่นหนึ่ง
 งามนัก แล้วถ่ายรูปพร้อมกันทั้งครัวแต่เออญฝนตกใหญ่ จนตูกเห็น
 ตกเปียกกันกมี้ เคนกันทวทุกห้อง จับกันไม่ใคร่คิดเป็น ๕ ชั่วโมง
 พากันถ่ายรูปแม่เต็กเป็นกำลัง ชมกันว่า หน้าตาช่างฉลาดไม่ต้องบอก
 เดียจริง ๆ ซอกันกดุมไป ฉนั้นมเหสีอยู่ ๓ รูปได้ให้กวิน ๓ เคราน์
 ปรินเซดด์ ๓ มารี่ ๓ เวลาคะจากไว้อาตยกันมาก กอดซบหน้าและจูบ
 กันทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ กิ่งแดงบอกรอฉนวารกเคมทแดง ตวง
 จะไม่อยู่นาน แต่จิตใจฉนได้รู้จักกับตูกหลานเป็นอันได้เป็นมิตรกันทั้ง ๓
 ชั่วโมงแล้ว และถ้าได้ไปเมืองอังกแดนดเดกรัก ก็จะได้พบหมดฉน
 ทั้งครัวเรือน ทั้งจะไปแมคเตเบคชวริน ที่เจ้าหญิง ซังจะเป็นเมีย
 คริสต์เตยหน ก็จะได้พบหมด คริสต์เตยหนวานให้ฉนนำความรักและความ
 คิดถึงไปบอกด้วย แต่ฉนถ้ามีธุชทุกชอนใดให้บอกถึงกัน จะได้ช่วย
 กันให้เต็มกำลัง เมื่อคราวก่อนได้ช่วยกันกับนกกกรอนใจเรื่องเมืองไทย
 ได้ช่วยจนเต็มกำลัง แต่คราวนี้เพราะนกกก็เป็นเพื่อนกันแล้ว ได้

มีหนังสือไปถึงดูเกล้าว่าทอองคแดนดให้คอยพบให้จึงได้ พวกแถบออกข่าว
ถึงกันตลอด ชมฉนเหาะ ไตทงหนน พบกันวันใดคงได้ดูโทรเดขบ้าง
บอกข่าวรับหนังสือบ้าง โจทกันไปกันมาด้วยเรื่องฉนเจออยู่ในหนนมาก
พอไปกันหมดแล้ว ไม่มีใครคุมพรรคพวกกันไปเที่ยว เป็นพวก
มีเมียแล้วหรือยังไม่เมียแต่พอหมายคนเดียว คือโต บริพัตร ไชยงค์
พระยาเดโช หมอ ดงเรือไฟเด็กไปเที่ยวตามอำเภอฟรีเตรด ที่เขาทำใหม่
เป็นการใหญ่โตมิใช่หน้อย แต่น่ากลัวจะไม่ใครคิดเกือบ ๒ ชั่วโมงจึง
ไคชนบกลงไปเที่ยวอย่างออกแวง ทายดูว่าฉนจะแวงที่ไหน วางหนังสือ
เตี้ยก่อน ไปร้านตุ๊กตา มั่นเด็กนิดเดียว ไม่มีอะไรจะซอหนัก แต่ความ
กระหายมานานหนักหนา ด้วยความคิดถึงลูก หาช่องไคเพียงไค
ก็เดินไปเต็มพกหนังสือ ประเดยวเดยวคนกรจกตองกตบ คนทนมม
ทงฉนมากกว่าทไหน ๆ หมด พอเห็นเขากยอเตย ๆ ไปทงหนน ซอของ
เด็กทงหนน เกาอโตจะให้พอเอี้ยดเด็ก เกาออกอนหนังสือจะให้เอี้ยดน้อย
เห็นจะเด็กเกินไป ตามแต่แม่เด็กจะแจกเถิด ให้แต่เด็ก ขอให้บอก
ว่าถึงเมืองแกวเกล้าแล้วคองแดนดคงจะหาอะไรไคบ้าง เพราะจะมี
เวดาออกแวงอีก ๕ วันเท่านั้น แต่หากมันไม่ทพอใจจึงไคตั้งมาเตี้ยก่อน
ออกเรือจากโกเปนเฮเคนเวดายามเคษ ไคเดยงพวกทมาคอยตั้งออก
ครงหนังสือ คมถวายเจ้าแผ่นดินด้วย เขาตูดกนจนเคมที่
ฉนมาถึงคตองนไคตั้งโทรเดข เขยหนังสือไม่ทั้น จึงไคตั้ง
ให้กงตูปนกันแบก ทเขามารับหนนไป
กับไคตั้งรูปต่าง ๆ ที่ฉนไคมาแต่โคเปนเฮเคนมาให้ด้วย ไค
จดเรื่องมาในหนน

๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ที่เมืองโคเปนเฮเกนที่วัง รุง
 ๑๒๕ ๑๒๖ ได้รับหนังสือฉบับที่ ๑๒๕, ๑๒๖ ที่ในเรือ ก่อนออกจากโคเปน
 เฮเกน มีความยินดีเบิกบานใจเสียจริงๆ มิได้แรงที่ไว้วางใจ แล้ว
 จะตอบหนังสือเหล่านั้นต่างหาก ฉันเขียนฉบับยาวเสียแล้ว กัด
 จะไปคาราคาถ่างไม่ทัน แต่มัวนอนทะเลเดมาก เห็นจะได้ตอบหมด
 ขอขอบคุณแทนท

๑๒๗
 ผู้ทรงรักของแม่เด็ก

(พระบรมภิกษุ) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๕๖

เรื่องหาจักรี ในทะเลเหนือ

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยความเห็นของคนทั้งปวงในเวदानัมเป็น ๒ จำพวก จำพวก
หนึ่งอยากจะให้กลับไปบ้านเป็นกำลัง ถ้าพูดถึงจะอยู่เข้าไปเท่าใด ก็
แถบต้นปดันทา ความประสงค์จะไปเที่ยววนชาติทุกท่าไรช่างมัน พวก
หนึ่งเห็นว่าฉันไม่ได้รับความสุขดีมีผลดีพิชิตและนำอมฤตยวารี จึงคิด
คิดรันทที่จะกลับไปบ้าน อาจจะกะได้ว่าไม่อยู่จนกว่า ๖ เดือนเป็นแน่ ความ
คิดของมนุษย์ ๒ จำพวกนี้ ควรจะต้องเห็นได้เช่นกระจก ว่าตัว
เขาเองเป็นประการใด เขาจึงมาคิดให้ฉันดังนี้ ความจริงฉันคิดถึง
บ้านแต่อยากกลับเต็มที่ แต่ฉันไม่ได้มาด้วยความจำใจและไม่ได้มา
ด้วยความหวังใจที่จะได้พิชิตมีผลดี หรือพิชิตอมฤตยวารี ฉันมาด้วย
ความมุ่งหมายเป็นเจตนาที่มั่นคง ในอนเดยจะอยากด่วนกลับไป ไม่
เก็บผลอันจะพึงได้ให้เต็มห่อเต็มพก ในอนเดยฉันจะเพ็ดดเพ็ดจิตใจฉันไม่
อยากกลับไปได้ เพราะความมุ่งหมายมั่นคงอยู่ดังนี้
บัดนี้ความฉงนฉันเห็นจะสิ้นสุดลงพอที่จะได้กำหนดลงได้ อาศัย
ที่สันดานของในดวงฝรั่งเศ็ดจึงได้ตกใจใจ ว่าจะได้กลับไปถึงกรุงเทพ ฯ
ในเดือนธันวาคม วันที่ ๑๖ ได้กะเวตาพอดตลอดแต่ยังไม่ได้ปรึกษาใคร
เลย ไปมีความสงสัยในคำโทรเลขที่ประวิตรมีมา ว่าวันที่ ๑๖ เวตาเข้า
๕ โมงจะข้ามต้นคอนได้ในเวตาเช้า ๓ โมง มีระยะ ๒ ชั่วโมง ทำไมจึง
จะไปถึงบางกอกได้ หรือจะใช้ ๕ โมงอย่างไทยแปลว่า ๓ ยาม แต่

ไหนเวลาถึงใช้ ๑๓ โมง เป็นหมดทางที่จะเข้าใจ จึงได้มีโทรเลขถามเข้าไป
ถ้าคำญอยู่แต่หน้า ถ้าบอกมาผิดด้วยกะเวลาดำไป จะต้องเดือน
เวลาดังบางกอกบ้าย ถูกษณานาที่จะเป็นประการใดก็ไม่ทราบ ถ้า
จะไปให้ถึงวันที่ ๑๕ จะข้ามต้นคอน ได้นอนปากน้ำเดี่ยวนหนึ่งก็เอา แต่
กตวหน้าจะเข้าไม่ได้ แต่อย่างไร ๆ ก็จะไปให้ถึงในวันที่ ๑๖ การที่ชา
นนักขอให้แก้ไขกันไป

๒๕ บคนจะขอบอกศักราช ตามที่เคยให้พระยาพิไชยบอกอยู่ทุกวัน
ในต้นวัน

ศิริศุภมศัศุยุรปะปะวาศกาด นับจำเดิมแต่เดี๋ยจากกรุงเทพ
มหานครมา ยุรปะปะวาศกาดด่วงแล้ว ๑๓๓ วัน จะก่ดาวกาดปัจจุบัน
๒๕ ๒๕ เป็นปีระกานกษตรนพศก วธานฤตุ อาดำพหมาต์ กภาพ
ปักษแรม ๑๕ ค่ำ พุชวอนนเป็นปัจจุบันวาร ยังยุรปะปะวาศกาดด่วง
อนาคค ซึ่งกำหนดมวณว่าจะมาณเบองหนานน อีก ๑๕๓ วัน รวมยุร
ปะปะวาศกาด ตามด่วงประมวณตอนเดยวกัน จึงประจบครบ ๒๕๓ วัน
๒๕ ๒๕ ดวยประการฉะน ฉนหมบอกศักราชดงน แต่ดุกยงชาเต็มที่ไม่ถึงครึ่ง
๒๕ ๒๕ ถ้าเขาอดค ๑๓๓ วัน บวกปัจจุบัน ๓ วันเป็น ๑๓๖ ดบ ๑๕๓ วันด่วงอนาคค
๒๕ ๒๕ กยงเกินออกถึง ๒๘ วัน เมอลงกเมอใดจึงจะมีโทรเลขไป ก็คง
๒๕ ๒๕ อยู่ในราวหนึ่งด่อนไปถึงโกต ๆ กัน การรับรองอันใด ก็นกว่าคงจะ
๒๕ ๒๕ จดการได้ ฉนหมกว่าน่าจะทำอย่างไรยังไม่ได้ตรองคตอด เพราะฟัง
๒๕ ๒๕ มากคิดวันเป็นแนดงวอนน แต่ก่อนหมบอกศักราชฉนเขาตามปากฉนพูด
๒๕ ๒๕ ว่า ๘ เดือนกับดับหาราตรี เป็นกำหนด แต่คตอไปจะเป็นดังบอกศักราช
๒๕ ๒๕ ดงน แบ่งเป็น ๓ ภาค คือ ปฐุมภาค ดงแต่บางกอกถึงองคแตนต์

ที่ ๔๗

เรื่องหาจักรีในช่องเกาะอังกฤษ

วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

คราวหนหมดเรื่องเบ็ดเตล็ดแล้ว จะจับตอบหนังสือโต้เถียงที่
ตามคราวที่ใครรับ คือตอบหนังสือฉบับที่ ๒๒, ๒๓, ๒๔, ซึ่งใครรับที่
วังอามาเดียนบอก ว่าด้วยการรับทูตต่าง ๆ ในกรุงสยามนั้น นั้นเหว
เต็มที เป็นการดีเรียบร้อยแล้ว

จะอยากบอกว่าคุณใจพอเอ๋ยคนน้อยหายเจ็บ กักตบเจ็บอก และรู้ว่า
หายอีก ชนอยู่ ถ้ารับโทรเลขว่าเจ็บคราวหลัง หนังสือเรื่องเจ็บคราว
แรกมาถึง หายคราวหลัง หนังสือบอกหายคราวแรกมาถึง ประวิตรนั้น
ฉันออกกวด ๆ เห็นจะใช้การหนักไม่ได้ มันแบบบางเห็ดอกเกินนัก ได้รับ
หนังสือกรมพิทยบอกเรื่องเมื่อยเจ็บ แต่ท่มเหวแม่เด็กในการเออเพื่อ
เป็นอันมาก ชายอนุรัตน์นั้นทอตุระว่าตายแล้วเดี่ยเป็นนาน การที่
แม่เด็กเป็นธุระนั้น ฉันไม่ได้สงสัยเลยว่าจะนิ่งได้ ไม่มีหวังใครใน
การเจ็บไขข้างบางกอก เพราะมีกวนออฟเดนมาร์กคอยเป็นหมอยู่แล้ว
ดังตำราวิธีจะตายเดี่ยทีเดียวหรือ เห็นศัตรูอยู่ ฉันยังหวังใจว่าจะไม่
ตายเรื่องหวดตายหนักมาก อ้ายพวกเขนคแมนต่าง ๆ หวดฉันตายได้
มอหนังสือเหมือนกัน อ้ายเขนคแมนตูกแม่เด็กหวดไม่ได้ทีเดียว แล้ว
ฉันก็ให้ชยาอย่างแม่วหวด ไม่ได้ร้องเดย เพราะเชื่อว่าไม่มีอันตราย
อะไร กำลังอ่านหนังสืออนนคะแคงเข้าที่บับบี้ ๆ ไปกตทกระตุกขา

พนขอคนชนมาอย่างแรง กระแทกตงไปจนขาตอยอยู่จุดที่นอน ปวด
 เกือบตาย ตอกหน้าซัดเป็นผื่น เพราะมันไม่มีหัวพอที่จะรู ว่าที่
 ตรงไหนเนื้อหรือกระดูก เด็กใหญ่อ่อนแข็งตุงคำ การทนวนคนนมแต่
 เวลาดันลงเรือ รอยบีมครึ่งหนึ่ง ให้นวดแต่คำ ๆ มานานแล้ว
 หน้าขานวดไม่เป็น ท้องนวดก็จก ตอนบ่นฉันใช้จ่ายวด เดียว
 คอยแข็งขนแต่รูเบาแฉ่ดแฉ่ด ถึงกระนั้นนาน ๆ นวด ขอบทว่ากัน
 ว่าเมืองฝรั่งไม่เมื่อย ขยับจะออกจริง ๆ แต่มีไซ้เพราะเป็นสัตว์รโรค
 ฉนั้นถึงเกิดได้ เป็นเพราะท้องไม่ใคร่จะเต็ม ด้วยหนาวหรือประการใด
 แต่ไม่มีลมเต็มในท้อง นั้นเป็นเพราะฉนั้นกินเนื้อมาก ไม่ใคร่มีแข็ง
 มีน้ำตาตทำให้เปรี้ยว นั่งเขียนหนังสือตอนละ ๓ ชั่วโมง ดางวัน
 ถึง ๙ ชั่วโมง เป็นแต่เมื่อยหลังแต่เมื่อยขา ถูกชนตด ๆ เดี่ยวก็หาย
 ร่ายกล่อนไม่ใคร่เป็นมาก เป็นแต่ปาน ๆ ปวด ต้องกด ๆ เองเป็นพัน
 ต่อมากจึงให้จ่ายวดครูเดียวก็หาย ฉนั้นกวดแต่กวดไปจะเป็นมาก
 เพราะเห็นจับเป็นเม็ดราวมากนั้ การที่แม่เด็กจะมานั้น คงจะต้อง
 เมาร่าไป แต่ไม่ตายแท้ ๆ มาให้ถูกเวตาเช่นนั้นไม่มีคิดถึง ๓ วัน
 ตักตเดียว อื่น ๆ ที่ชุกกันไปก็มาไม่จริง ไม่ลำบากอันใด มีแต่
 เรื่องหมากเท่านั้น ไม่ใช่การเด็กเลย จนบ้านฉนั้นยังไม่หายอยาก
 แต่ไม่เห็ดอทนเหมือนแต่ก่อนเท่านั้น กับภาษาอีกอย่างหนึ่ง ถ้าพูด
 อะไรไม่ได้เลยแล้วเกือบจะว่างม่งาม หรืออดความสบายลงไปเป็นครึ่ง
 หนึ่งได้ ถึงจะดีดักแต่บัดนี้ ไม่มีช่องจะแฉ่ดงก็เหมือนแม็ง ๓๓๓ ตาม
 เชื่อไม่ได้ หายากเต็มที ด้วยฉนั้นยังหนักใจในการไปฝรั่งเศ็ดมาก

คุณแฉะโทษในการไม่กินหมากชอบกดอยู่ อายเรื่องพันคัดอนหรือเดี่ยว
 ของฉันหายไป ดูพันชิตกันมากชน แต่การรักษาลำบากดูใจเดี่ยวแล้ว
 พันฉนเป็นร่องเพราะไม่ได้ชำระขดถึงที่ ชานดยาด้วยมันเหลืองรำไป
 คนนอนขนแปรงเกือบ ๆ ตาย ดำบากลำบากมิใช่เด้น น้หากว่าพัน
 ไม่คัดอน ถ้าคัดอนจะทำอย่างไรคิดไม่เห็น เรื่องบอกรายงาน
 ดะเอียดนั้น สั้นดเดี่ยวแล้ว บอกอีกไม่ไหว แต่เรื่องเหตานั้น
 เหวใหญ่เดี่ยวแล้ว เจ้านายชมฉันทุกคน แต่ไม่ตั้งใจมากเหมือน
 เอ็มเปอ^{๒๓๕} เรออดเตรีย เพราะทรงเคร่งเค็มที่ ยังอดชมไม่ได้
 เด็จไปเยี่ยมกว๋นออฟเดนมาร์กที่คมนุเดน เจ้าแผ่นดินเดนมาร์กไปที่
 อัดเซต รับผิดชอบกับท่านทั้งสององค์ ฉนปดมเค็มที่ เรื่องคิดถึง
 จะเขียนในหนังสือไม่พอจึงจบไว้ที่ จะเขียนฉบับอื่นต่อไป

ผู้ทรงรักของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๕๘

เรื่องหัจกรี ในช่องทะเลอังกฤษ

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ยังอกนบับเดียวเป็นต้นตอนนั้น คือเดาถึงคดองกิด ฉนั้นออกจากโค
เป็นเฮเคนวนท ๒๖ มาถึงปากช่องอ่าวกิดเวดาบาย ทนเป็นที่ ๆ ฟังชุก
คดองชนใหม่ เปิดเมื่อปี ๑๘๘๕ เมืองกิดเองอยู่ห่างคดองทางซัวโมง
หนึ่ง ลักษณะที่ท่าเหมือนดู่เฮด แต่การที่ท่าภายหลังง่ายกว่า แดทาง
ฉนั้นไม่ถึงร้อยกิโลเมตร ผ่านเมืองเซตซวิก ที่แยงเอามาจากเคน
มารักที่แผ่นดินมีสูงไม่มากนัก มีทรายมาก เป็นทุ่งปลูกอะไร ๆ งาม
มีคนคดอด มีบริษัทฝอยไคคินทไซเป็นพันชุกชนมากองไว้มาก มีนม
เพียงคอกเดียวเท่านั้น ในคดองนี้ชุกคดกว่าคดองดู่เฮด ดงเขอนคิตา
คดอด แต่เป็นเขอนดาด ๆ กนคดนเรือเท่านั้น แต่เขอนนพงกม ที่
คนคดองปลตายคดองมีประคูน่า ทำแข่งแรงทีเดียว น้าข้างคนคดอง
ปลตายคดองผิดกนเด็กน้อย เพราะฉนั้นประคูน่าข้างโน้นปิดอยู่เด่มอ ปลตาย
คดองออกแม่น้ำเฮดบ ที่เมืองฮัมเบคเป็นเมืองท่าค้าขายใหญ่ แม่น้ำ
เมืองเบอร์ดินตงอยู่ ในคดองดู่เฮดเขาใช้ไฟฟ้าคิตหัวเรือ แต่ที่นไซเด้า
โคมไฟฟ้ารายคดอดคดองข้างคดอง แดที่นทบอกร่องน้ำ ไซดวงเด็ก ๓
ควงมีโคมนอก สว่างแต่พอเห็นคนคดองเท่านั้น มีสะพานรถไฟหลาย
สะพาน ที่เป็นสะพานสูงเรือคดอด เป็นโค้งใหญ่ เรือเดินเข้าไปโกด แต่
คูข้างคดอดไม่ได้เตี้ยจริง ๆ แรกเห็นเพียงปลตายเด้าจะโคน ยิ่งโกดเข้า

ไปตั้งดูตรงกับที่เล่าคือ ร้องได้ว่าโครมเดียววัน ครั้นไปถึงเห็นอยู่ข้าง
 บนเป็น ๒ พืด ร้องกันออกเฮ่อแต่เล่าดังเป็นแต่เพียงพอจะระดังแกรก ๆ
 แแต่ข้างหลุดไปง่ายตายเดี่ยวจริง ๆ เขาเล่ากันว่าเมื่อคราวมารบฉันทัดวเดน
 พวกกระดาด้องกันใหญ่ ร้องเล่าหักเดียววัน ๆ พอหลุดได้ซักหนึ่งคืน คุย
 กันเกือบไม่ได้ยินอะไร ว่านี่ไปบางกอกเล่าให้ใครฟัง ว่าเรือกำปั่นดอด
 ตะพานไต่ก็จะไม่เชื่อ มันโง่มันไม่เคยเห็นอะไร พวกเขาเองฉลาดเต็มที
 ที่เดียว เมื่ออยู่ที่โคเปนเฮเกนเขาอนุญาตให้ชนบททุกวัน ฉันทัดวเดน
 เต็มอ เดินส่องตามคนเดยวกัน เทยวเบกเทยวบานไม่กวดฝรั่งมังค่า
 เดย พอเห็นฉันทัดวเดนค่านบอมยมทุกคน เกกกันเต็มทีที่เดียว เวตา
 หนึ่งฉันทัดวเดนคุยกับฝรั่ง ยกมือกางแขนชี้ไปเหยยวที่เดียว อ้ายฝรั่ง
 กพิศวงงงงวยอยู่ข้างจะเรยมมากไม่เดี่ยวพระเกียรติยศเดย แต่โรค
 ดำหรับบุรุษถึงต้องหายาเต็ม เงินมันใช้เงินบาททงนน แดกออกเนื้อได้
 เกือบสองเท่าทุกคน เจ้าแผ่นดินลงมาแจกเหรียญให้พวกที่ฉันทัดวเดน คุย
 อ้ายคนที่ได้ ทำท่าทางยหนักกกดชนมมาก ฉันทัดวเดนพระชนมพรรษาจะแจก
 เหรียญบ่าวของฉันทัดวเดน ฉันทัดวเดนเล่าเรื่องกระดาดไปเดี่ยวแล้ว จับเรื่อง
 คดองใหม่ คดองนซุดเพื่อจะให้เรอรรบเดิน จึงต้องขออนุญาตก่อนจึง
 จะเดินได้ ดงทูนมากเก็บเงินได้ไม่คุ้มค่านรักษา บีกตายนมเรอเดิน
 ๒,๐๐๐ ถ้า มีเวตানাแขงบางแต่นอย คดองมีเรอยอย หน้าในกตางคดอง
 จิตหรือกรอยเดกนอย บ้านคนข้างปากคดองมีมาก แแต่กตาง ๆ มีแต่
 โรง ๆ ตะพานที่หันพับไปได้มีหลายตะพาน ไม่ใครมีหนองนาทกว้าง แต่
 เรอคดองหดกนนอยแห่ง คดองนคดไปไม่ตรงเหมือนคดองส์เอ็ด บาง
 คอน โดยกว้างเท่าส์เอ็ดอย่างย่อมน ๆ ในทะเลบอดคคมีบ้อมมทหารแขง

แรงมาก ดุดองแห่ง เรือรบม้อยู่แต่ดองดำ เพราะกองทัพไปเสีย
 ช่างเห็นอ เห็นไม้ไคร่ถนัดเพราะฝนตกหนัก และหมอกมากด้วย ใน
 เรือไม่ได้ชักัดแต่นาด หาไม้ก็ได้ดุดกนอญยงคาคนยงรุง ทางที่มา
 ประมาณ ๗ ชั่วโมง แต่ธรรมดาเดินช้ากว่ามาก พนคดองมาแล้วไม่
 มั่นใจ นอกจากมคตนเท่านั้น คำนวนจะถึงตำบลโอเวศเป็นฝั่งเกาะ
 อังกฤษไม่มีอะไร แต่จะต้องพัก ถ้าไปอังกถึงปอดเมทในคำนวน
 เพราะกะเวดาเห็ดอเมื่อหมอก ต้องเดินช้าลงมา ๔ นอต ครั้นไปรออยู่
 เปตา ๆ ก็จจะถอยหลัง แด่นเบา ๆ ก็เปิดอง ตกตงเป็นจอนอนเดี่ยวเงียบ ๆ
 รุงชนกไปให้ถึงเวดาเที่ยงทศูกออกพยอกจะตงมาที่เดียว

ขอให้ส่วนบุญดวงหน้าว่าจะได้เข้าโบสถ์ อุปถัมบตเป็น ไต่ชะชะย
 โปกเขี้ยวในเวดาพรงน แดขอจงหองชนอก ๓ วา

ฉวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุพาลงกรณ์ พร.

ที่ ๕๗

บั๊กกิ่งฮัมแปเลส

วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ร.ศ. ๓๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ดวยวอนเป็นวอนทอนใครบอปล่มบทเป็นโต๊ะฮะยี้ ตามที่พวกโก
 หว่านทงหดายนบถอ ว่าไปเมืองฮกไม่เหมือนมาทเมืองแกวน แต่
 ไม่มีเวดาทจะเด่าถึงกระบวนแห่นาค จะเขียนต่อไปใหม่ เวดามาถึง
 มีแต่กรรมดมมคติโพกเขี้ยววงไปรับคนเดี่ยว ได้ทราบว่กรรมดรรพด่าคร
 หนึ่มาบวช พอรู้ว่ฉันจะมาหนึ่กดับไปปารัด กตวจะจับตักหรือประการ
 ไคไม่ทราบ การที่ท่าอะไรชดของอยู่หมด การทณบวชอยู่หนึ่มาท
 เจายอชเซมปริยาจารย์เป็นพระอับชฌายี ท่านเจายอชโยคาวาจรมน
 เป็นกรรมวาจา ท่านพระครูเทกาจารย์เป็นพระอนุดาดนะ ฌบั๊กกิ่งฮัม
 วิหาร เมืองกบิตพัสต์ เมื่อเวดาบ่าย ๕ โมงกับ ๓๐ นาที ได้บ่าเพญ
 โกรานิกปฏิบัติ ตามโกรานโหวาทตามก่าดังแดงคิบัญญัติ ขอถวาย
 พระราชกุศล

โต๊ะฮะยี้ (พระปรมาภิไธย) จุพาดงกรณ

ที่ ๕๐

เวลเบก แอบบี้ เวอกสอบ เมืองอังกฤษ

วันที่ ๘ สิงหาคม ร.ศ. ๓๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันดั่งกำลังแตกความคิดที่จะจดหมายตอบหรือถึงได้ ในเวลา
ที่อยู่บกกกฮ่มแปเดต์จนกระทั่งมาถึงทณ จนระยะทางกคองคางเพราะ
ช่างไม่ให้ว่างเดี่ยวเลย เราดูตามที่เขากะไม่มาก แต่มันเป็นแห่ง
ตะโกด ๆ กินเวดาวนยงค์คำ แด่ครึ่งคืนไปทั้งนั้น ไม่ต่นุกด้วยเป็น
แต่เรียกว่าครใหม่ทงเดี่ยวโดยมาก การรับรองทณบว่าเป็นอย่างดี
ของอังกฤษ ดูกุดกนกับเมืองอนมากก็จริง แต่มันจะชดกนเต็มท
แด้ว บรรดาหนังสือพมพดหมดทงทณ มันพูดเพราะมากกว่าทมนทา
ดุกออกฟปอดแด้นด ซึ่งเป็นที่พระยาเทเวศร์ ทณมาอยู่ณ มีกาดังแด้
มงมมาก ทแทมมกกว่าเจ้าแผ่นดินบางองค์เดี่ยวอก จะเขียนไม่ไหว
เพราะกาดังวุ่น ฉันได้รับหนังสือฉบับที่ ๒๙ แด้ว อยากตอบจนเนื้อเต็น
แต่จะหาเวตาอ่านก็ไม่มี อยู่ในตอนดอนฉันไม่สบาย มันร้อนเหมือน
จะจับไข แด้ก็ไม่จับ นอนก็ไม่ใคร่หลับ ท้องไม่ปรกติ แต่เดี่ยว
นยงชวชน เมื่อยมาแต่ในเรือ เพราะเขียนหนังสือมาก ไม่หาย
จนเคยวณ คิดถึงเต็มท อยากกลับไปบ้านเต็มทน แต่ขออย่าให้
หมายว่าจะแด้นกลับไปให้คนช้น หรือเพ็ดตเพ็ดนใจอันใดเลย

ฉันไว้ตัวเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ มีฐานานุกรมคือ

พระครูปลัดดีหราชเดโช ขวา

พระราชาคเ

พระครูปลัดศรียานุวัค	ชาย
พระครูฤๅษดีพจนกร	คู่วค
พระครูรัตนโกษา	
วินัยธร เต็มอใจ	ไม่ได้มา
วินัยธรรม อินทรเดช	
สังฆ คัดยทุท	ไม่ได้มา
ดมห ยิวค	
ไบฎีกา กวค	
แทนมงานไหนคองไป ทนหมกจนมมคมาก	

ผวทรกของแมเดก

(พระปรมาภไชย) จุพาดงกรณ ปร.

ที่ ๕๑

โฮเต็ล เอสเซนเนอร์ฮอฟ. เอสเซน (แขวง รือห์ร์)

วันที่ ๔ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันจดหมายที่เมืองแฮมเบิร์กฉบับหนึ่ง เป็นเวลาดังต้อง ต้อง
ดูกันไปดูกลับมา จึงได้เข้าไปหน่อยหนึ่ง ข้าถูกอายท่านพวกเจ้าบ้านผ่าน
เมืองเหล่านั้น คนตัวฉันตัวโก่งมาเร่งไปก่อนเวดารถไฟออกถึง ๒๐ นาที
จึงต้องจบหนังสือดงควน ๆ เป็นยถายันไปที่ไปอยู่หน่อยหนึ่ง เวดานก
ไม่สบาย แต่จะเรียกว่าถึงเจ็บก็ไม่ใช่ เพราะยังไปดูอะไร ๆ ได้ แต่
กินนอนไม่ใคร่ปรกติ มาทนนเขาบรอนด์ด้วยประสงค์จะให้เป็นที่เกียรติยศ
บ้าง ให้เป็นที่ขบ่าง ให้เป็นที่ชมชื่นยินดีในใจบ้าง แต่มีการกดทับทำให้
ได้ความเดือดร้อนพินได้เพราะหมดเวลา มั่งคั่งต้องการที่เป็นสำคัญ
หนค่อ เรื่องขมงเกาเอเยเหตวเป็นขมงดีปากไปหมด ดังไปไม่ได้มา
ขอให้ส่งมาให้ทันผ่านเมืองรือห์ร์ให้จงได้

ผู้รักของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๕๒

เอสเซน

วันที่ ๕ กันยายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยวณนคณคอยด์บายซัน เมื่อกนนนอนหดบเห็นจะเป็นเพราะ
 ท้องไม่ใคร่อดมากอย่างหนึ่ง พนไม่ใคร่เดี่ยเพราะมีความเห็นอยแตะ
 หิวหน้าหรือหาวนอน ได้นวดคด์บายซันหน้อย ฉนเป็นตมมึงกะมึงคัง
 แท้เดี่ยแตะในเวदान เชื่อว่าพระ องคนเวค่นทานเป็นได้จริงหมุนรุด้ก
 ไม่ดบายหยมหยมเหมื่อนอยูบางกอกแตะผอมค้วย ผอมตามค้ำวรา
 ฉนรุด้กนนเป็นมาก แตะจริง ๆ ก็มญูเห็นว่าผอมไปบ้าง อยากอะไร
 จะเทำตงเรือไม่มีแตะ ยังไม่ถึงบางกอกก็จะนงอมยมน คิต ๆ คุด
 การทมาคราวน เป็นการทหดบตามาแท้ ๆ ไม่หดบตาแต่เราที่อยู่บางกอก
 เดย คนที่อยู่เมืองนอกบางทก็ยงไปกกว่าเรา เดี่ยตายความรุทควรจะ
 ได้คักกว่า ค้องไปตังเวยความไม่รู้ของคคนอื่นเดี่ยเป็นอันมาก ฉนนึ่ง ๆ
 นอน ๆ พิจารณาคุดประโยชนทมา เห็นเป็นแตะนหดบฝั้นไปคั้งบ่อเงิน
 บ่อทองเทำนน ไม่แตะเห็นทางว่าจะไปชุดเอาได้จริงไม่ ถ้าคิตอะไร ๆ
 ยงพอแตะเห็น ถานกถงคนแตะเป็นค่นคตทคเดียว ราชการในยุโรปน
 ถากการทุดชวตริคั้ยรยงเป็นอยูเช่นนตราบค เป็นนบว่าหาประโยชน
 มิได้เดย การอะไร ๆ ที่ตงออกมา ขอให้เข้าใจว่าไม่มีคใครได้อ่าน ขอให้
 ฟังรุเถิดว่าอะไรที่ตงออกมาที่ทุดน คคือโยนเข้าคหรือตงวิมานพรหม
 อย่าได้ฟังหมายว่าจะได้ทำอันค การทเป็นคงนเพราะไม่มีคใครรับคิต

รับชอบในหน้าที่ของตัวเอง ไม่ใช่จะเป็นเพราะไม่เชื่อเพื่อของทุกอย่าง
เดียว เป็นเพราะความเขลาอย่างหนึ่ง ความกลัวผู้ทมิฬไม่พ่ายเอาคืน
รานาอย่างหนึ่ง เพราะคอเวอนเมนต์ต่างประเทศไม่เห็นเราเป็นสำคัญ
ที่จะต้องโต้ตอบ หนึ่ง ๆ เดียวก็แฉกนอกอย่างหนึ่ง

ทางที่จะแก้การภายนอกนั้น มีแต่จะต้องหาทูตทูตราชการภายใน
แต่ที่มีหัวพอกคิดอะไรได้ แต่ตั้งใจจะทำการจริง ๆ รวมความว่าถ้าได้
กรมหลวงเดกรมดำรงออกมาเป็นทูตแล้วเป็นคัดการข้างบน ๒ อย่างได้
เว้นไว้แต่ขอหลังต้องการการในเมืองของเราให้ดีขึ้น

ส่วนการในเมืองเมื่อมนุษย์มันน้อย เอาคนเช่นนั้นมาเป็นทูต
เดี่ยวแล้วจะเอาใครจัดการได้

การที่เราจะหมายกำหนดออกหนุนจากประเทศอื่นนั้น ตามที่ฉันเข้าใจ
ใจคิดจากที่ใดสนิทสนมกับเอมเปอเรอออฟร์ดีเซียและเคาน์ มูราเวียฟ
หอดอดส์อดส์บริ มิส์เตอร์เคอดัน เอมเปอเรอออฟเยอร์มันน์ เห็นว่า
ไม่มีอะไรที่จะยัดหน่วงยิ่งกว่า ถ้าถึงจะทำลายเอกราชของเราแล้ว ท่าน
เหล่านั้นคงจะเข้าแซกแซงพูดจา ไม่เป็นการทำได้ตามสบายใจ หรือถ้า
คับเหมาะถึงรบกันก็ได้ เว้นไว้แต่การที่จะถึงเช่นนั้นไม่มี

นอกจากนี้แล้วความทุกข์ร้อนอันใดของเราที่จะพวงปากผู้อื่นให้ช่วยพูด
ฟังความคิดผู้อื่นให้ช่วยคิดนั้น อย่าได้ฝันเห็นเลยว่าใครจะเป็นธุระ
โดยว่าเขาจะเป็นธุระก็เดี่ยแก่เรา เราเป็นเมืองเอกราชต้องพูดเองจึง
จะสมควร ถ้าเขาไม่ต้องการเราเป็นไปรเตกชั้นแล้วเขาไม่ช่วยเลย

ความจริงอันหนึ่งไม่มีใครเข้าใจจนเมื่อต้องวอนขอ ยังมั่งผู้ตั้งดีว่าเอม
เปอเรอออฟร์ดีเซียไม่ได้ทำตามที่รับไว้กับฉัน คือไปหมายความว่าแกจะเป็น

ทำความดีถวายว่าความ ถ้าเช่นนั้นต้องเป็นการตกตงกันตงคนกตางก่อน
 การที่เอมเปอเรือจะรับเป็นคนกตางนั้นฉันสงสัยว่าจะไม่รับ แต่ฉันไม่ได้พูด
 ความตัวเองรู้สึกได้เป็นนิจ ว่าเป็นสามีหรือผัวของเมืองไทยที่ได้อยู่
 ก็นด้วยกันมาถึง ๓๐ ปี เป็นเมียเก่าก่อนแม่เด็กนานแต่เพียงอยู่ด้วยกัน
 ๒๐ ปีเศษยังคิดถึงกันเกือบตาย นเมียเก่าเมยแก่เมยทเดยงฉันมา
 ฉันอาศัยเมยฉันอยู่เมยฉันกิน จะไม่ให้ฉันคิดถึง ยิ่งกว่าเมียใหม่
 อย่างไม่ได้ นอนใจเตนหนึ่งใจเตนหนึ่งถึงทุกค่ำเช้า รอดงไปก็แม่เด็ก
 หรือจะเป็นกะใจไม่แนกเท่ากันเท่านั้น การเหตงานแต่ที่ฉันเห็นว่า
 ประโยชน์ที่ฉันมาได้ไป นอกนั้นการที่มาหาแก่นดารอะไรไม่ได้ ความ
 ดนุกด์บายความใหญ่ความงามความมั่งมีศรีสุขก็เห็นวาบเดียวหายไป หรือ
 จะจำไปได้ก็เป็นแต่เห็นเขาชกานหามเท่านั้น พูดมากไปก็จะเป็นแต่
 ขอดดีมากไป หรือมุ่งามเป็นดัมละเกินไปเท่านั้น ขออย่าให้เข้าใจว่า
 บอกงดจะไม่จดหมายเด้ออะไรให้ฟังอีก หวังใจว่าจะกดับไปชแจงด้วย
 ปากจะเข้าใจดีกว่า ไม่ใช่ไม่อาจจะทราบได้ ขอให้เด้อหรือให้หนังสือ
 ให้กรมหลวงแดงกรมตำรวจด้วย

ฉันมีความยินดีนุก ทเมอคนน ผันถึงบ้าน ดัมความปรารภณาแต่ัวแต่
 ไม่ผันหรือผันโกหรัานมาเสียเป็นนาน กวนโทได้เต็มที วนนคนชนอมยม
 ผวทรกของแม่เด็ก

(พระบรมภิกษุ) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๕๓

(มาตราเดียวกับที่ ๕๒)

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยหนังสือฉบับหนึ่งประดังค้อย่างเดียวกับที่จระนำ ฟอน เซดเตเนก
ราชทูตเยอรมนี สำหรับกรุงสยามที่ใดคังใหม่ กำหนดว่าจะได้เข้าไป
ถึงกรุงเทพ ฯ ก่อนเวลาดันไปถึงประมาณสักเดือนเศษ เดิมเป็นทหาร
ภายหลังไปเป็นกงสุตเยเนรราตอยู่ที่เมืองคูบา จึงเป็นคนผู้เคยอยู่เมือง
รอนกว่า ๓๐ ปีแล้ว ผู้เยอรมันเอมเปอเรอได้นำมาหาฉันเองเมื่อเวลา
ไปกินเลี้ยงใหญ่ในวงที่เรียกว่านอแปเดส เห็นไปรบตั้งอยู่ด้วยก่อน
ชานาน แล้วจึงได้นำมาในทันใดนั้น เมื่อฉันได้ทักทายปราศรัยแล้ว
ได้พูดว่าผู้แทนของพระองค์ที่ใดคังไปอยู่ในเมืองเราแต่ก่อน ๆ ไม่เป็น
คนที่ไปหาเงินเหมือนพวกผู้แทนอื่น ๆ บางชาติ แต่มักเป็นคนใจอ่อน
หรือใจเบา เชอฟังคำผู้อื่นหรือกระทำตามผู้หนึ่ง ให้เกิดความลำบาก
ฉันไม่พอที่จะลำบาก ผู้ซึ่งยุ่งหนักมักจะเป็นผู้ซึ่งไม่ใช่แต่เป็นศัตรูของ
เรา แต่เป็นศัตรูของพระองค์ด้วย เอมเปอเรอทรงพระดำริว่าและแต่คุด
แล้วถามว่าได้ยินหรือไม่ ทูตก็ปฏิญาณสัญญาว่าจะระวังให้ดี แล้วก็
รบตั้งรบด้วยว่าจะไม่ให้เป็นอย่างนั้น เพราะได้พระราชทานพระราโชวาท
พิเศษแล้ว

พระราโชวาทพิเศษนั้น ภายหลังจึงได้รบตั้งให้ฉันทราบเป็น
ต่องครั้ง คือ เมื่อเวลาไปนั่งดูโอปราด้วยกันครั้งหนึ่ง เวลาขจรมา
ด้วยกันต้องคนดังเวลาดันจะกลับ เป็นเนื้อความติดต่อกัน การที่ได้

ทราบแล้วครบก็นึกเป็นเครื่องให้เกิดความยินดีขึ้นมาเห็นจริงได้ว่า คำอันใด
 ที่เอมเปอเรอर्डเซย์ได้รับสั่งกับฉัน ได้คิดแล้วจึงได้ตรัสทงนั้น ตรัสแล้ว
 ไม่ได้ดมทงเดี่ยเดย คำที่ว่าอินดิเป็นเคนค้ของเมืองไทย ไม่มีเวดา
 ที่จะต้องสัญญาต้องทำตาย ยังปรากฏคิดห้อย แต่ควรเห็นได้ว่าเอมเปอเรอ
 ไม่เป็นคนพูดมาก ไม่ใช่แจ่งถึงเหตุการณ์ที่คิดอ่านจะทำอย่างไร แต่ได้ทำ
 อยู่เต็มอโดยเงียบ ๆ อย่างเช่นพูดกับเอมเปอเรอเยอรมนดงน ฉันมี
 ความนับถือและเชื่อในสติปัญญาอันดกซงของเอมเปอเรอर्डเซย์มากนั้

แต่ล้วนเอมเปอเรอเยอรมนดงน พิเคราะห์ดูทงพระกรยาอชยาศัย
 และทงทาทางท จะเกยวข้อง ในราชการ บ้านเมือง กับเราเห็นว่า ไม่ได้แน่นัก
 การทใดรในการผูกพันเป็นไมตรีกับบรด์เซย์ครงน ก็ดวยมความ
 ปรารภนาเป็นอันเดียวกัน การทเอะอะในเร่องเมืองเรา ก็เพราะอยาก
 จะให้พอใจเอมเปอเรอर्डเซย์ แต่เร่องไมตรีเยอรมนกับบรด์เซย์น ฉันได้
 ถามความเห็นปรินชบัสมาร์ก ท่านกดำวว่าเห็นหายงนไม่ เร่องนจะ
 ได้เขียนไปฉบับหนึ่งต่างหาก แต่ข้างฝ่ายบรด์เซย์น มีความปรารภนา
 ใหญ่หดวงนั้ ควรเชื่อได้ว่าเป็นความประด้งคทคดียดยาว ไม่มีชอง
 ที่จะดะวางความคิดเดย

บคนจะได่กดับดงถึงเร่องทคณุน ฉันได้พบเป็นด้ครง คอทเดยง
 กตางวงทตถานทคเบอรदनครงหนง กับทชเวรินเขาเซญมานงโคะเวดา
 เดยงใหญ่อกครงหนง ที่แ่มเบกอกครงหนง มาทนอกด้องวงคด ๆ กน
 ได้พูดจาถนทหนากัน ด้งเกดอาการกรียาคด้ายพระยาไกรโกษา ไม่
 ดู้ด้นทคในเชิงพูดจากับเจ้านาย มีพดงบาง แต่กรียาอชยาศัยดไม่
 ฟุ่งเพื่อเหมื่อนอยางทเคยเห็นทคเยอรมนมาแต่ก่อน ๆ เห็นจะเป็น

คนไม่โง่สัก จะได้อัดไปแต่งงานที่แฮมเบิร์กแล้วจะพาเมียเข้ากรุงเทพ ฯ
ที่เดียว ฉันได้บอกว่าจะบอกเข้ามาให้แม่เด็กรู้ล่วงหน้า คงจะดีใจว่าจะ
มีเมียเข้าไปด้วย

คุณเป็นทนายดังเวซท์ไต้พบตาเกมเปอแมน ^{๓๕๐} ซึ่งคงคิดว่าเป็น
มีนัสเตอร์เรดิเคนต์ในเมืองเรา ไม่มีโอกาสที่จะได้เข้าได้ถึงราชสำนัก
ของเอมเปอเรอ ต้องไปหาตุ๊กโยฮัน ^{๒๘๖} อุตเบรคต์ รัเยนคเมืองเมกเดม
เบิร์กชเวร์น ขอให้เขาช่วยเชิญมาพบฉัน ยังมีอัครราชบัณฑิต ^{๘๕} คือ
ไต้เดอนยส์ดงเป็นกงสุตเยเนราล จะไปอยู่เมืองอะไรมิด ๆ ^{๕๕} เตอโยค
ที่ไปไต้หรรุหราบ้านเรานันคกลงเป็นกง ^{๕๕} ไต้เตออะไรไม่รู้ ตายเป็น
ห้าง ๆ ชด ๆ หน้าตารศมีเศรำหมอง เหมือนเทวดาเมื่อจวนจิต
ถามถึงยายนมแสงกรว ๆ เดือน ๆ เคยไม่ได้ความว่าอะไร ^{๕๕} ทงท
ชเวร์นแต่ที่แฮมเบิร์กได้พบกับฉันเกือบทุกวัน ^{๕๕} ตุกรรัเยนค้ออฟแมกเดมเบิร์ก
ถามฉันต่อหน้าไต้ ๆ ว่าฉันมีไปโง่เค็มที่หรือ ^{๕๕} ฉันก็ตอบรับ จะทำอย่างไร
ไต้ มันจริงอย่างนั้น ^{๕๕} ฝรั่งเศสนอกกับฝรั่งเศสไทยมันไต้กันมาก
แต่จะถือเอาเป็นอารมณ์เช่นนี้แล้ว ^{๕๕} และตุ๊กเขานันไม่ได้ เพราะเขา
ไปต่างตัวนาย ถ้าเราตุ๊กก็เป็นตุ๊กผู้ไต้ ^{๕๕} ขอให้กระทำไว้ในใจฉัน
ฉันไม่ได้ถือว่าคุณมาชนด่วรรคแล้ว ^{๕๕} กลับเห็นฝรั่งเศสไทยเป็นด่ว
นรกไปหมด ^{๕๕} ดังเช่นคนทไต้เยอหยังถือเอาอารมณ์อื่นใดอันหนึ่งโดย
ง่ายดงนนเดย ^{๕๕} ขอให้แม่เด็กนำความทงนบอกให้กรมหลวงเทวะวงศ์
กรมหมื่นดำรง ^{๕๕} และเจ้าพระยาอภัยราชาทราบด้วย ^{๕๕} จะได้รับรองกัน
ไต้ตุ๊กเค่าตุ๊กเงอน

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

๕๕

วังหอफลุ บลันดา

วันที่ ๗ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยเวदानนมาอยู่ที่ ได้ออกจากพระราชวังหอดวงกรุงเฮก
มาแต่บ่ายโมงหนึ่ง ถึงบ่าย ๓ โมง มาตามทางมีทหารทุกดัดเตชั่น
กวดองคนรับที่กระได พามากินน้ำชาแล้วเปิดองเครื่องเคมยศ เทยว
ชบรลกับกวด ได้ดันทนากนเป็นการดันทนมิติ กวดทงดองพระองค์
พูดองกฤษตนัก กวดนรียนต อวนใหญ่กว่าแม่เด็กดองเท่า แต่ไม่สูง
กว่าฉนมามากนัก ช่างตรัดเคมยศ แต่ไม่ใช่ตรัดแหตก ๆ เหวว ๆ ดูเป็น
คนฉลาด แต่ไม่ใช่คนแดง เป็นภูมิผู้ใหญ่ ควรแล้วที่พระราชดำมี
จะรัก กวด เดกนรูปปร่างมากกว่าที่ใดเคยเห็นรูป ผอมเป็นทรวดทรง
แต่ท่าทางกจะอวน ยมแย้มแจ่มได้เป็นเด็ก อาการคด้ายดูกหญิง วดย
จะคมคายกว่ากเด็กนอย อาการยังเป็นเด็กช้อ ๆ ดูไม่มีเปือเซนต์
แต่เมื่อเด็กชะรอยจะผดุมผดบชทาของแตกอยู่ตักนอย เวदानกอนดินนหอ
จงหาชองเขียนตั้งข่าวมาพอหมดเวदानทว่าง

ผวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ไม่มีเรือรบจะไปสู้ แต่ฉันจับคำที่แกพูดก่อนว่า กรรณิชาทกับเคออร์ก
 แดวเดยวหนักกลายเป็นพระของเมืองใหญ่ไปหมด ฉันจึงว่า ถึงเรื่องหนัก
 เหมือนกัน ถ้ามีเหตุอะไรก็คงเป็นพระของเมืองใหญ่ เพราะเป็นทุน
 ของเขา ฉันไม่คิดว่าชาติใดภาษาใด แต่ถ้าคำขอที่ควรให้ได้แล้ว
 ก็จะให้ แกจับฉันไม่คิดเดยดาไป คุณก็เป็นคนประหลาด พูดอะไร
 ว่าไม่ดกไม่ได้ คุณเหมือนตั้งใจจะตีแต่ก็เดดหยาบเอง
 เดยงใหญ่ก็เป็นการเรียบร้อยดี แต่พูดจากเป็นเช่นนนอยู่นนเอง
 พรุ่งนเดมยค์ยังคำไม่มีเวดาว่างเดย ขอร้องกนกไม่ไหว

ฅวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมมาภิไชย) จุฬาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๕๖

เมืองปารีส

วันที่ ๓๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยคงแค้นออกมาครน ยังไม่เคยได้ความคับแค้นเดือดร้อน
เหมือนอย่างครนเลย การที่แม่เด็กรู้สึกหนักในเรื่องที่ตนจะมาเมือง
ฝรั่งเศสประการใด ขอให้เข้าใจว่าฉันหนักกว่าสิบเท่าอยู่แล้ว เพราะ
เป็นศพมาเอง แต่ครนเมื่อมาถึงปารีสเขา เขากรบรองอย่างแข็งแรง
เปอร์ด เดนคกชนรถมาตั้งลงทอยู่ ซึ่งเป็นกรที่เขาไม่ได้ทำให้แก่ผู้ใด
นอกจากเอมเปอเรอรัสเซย์ การที่เขาทำเช่นนั้น ผู้ซึ่งมีสัญญาไม่วิวาต์
คงจะเข้าใจได้ว่า เขาไม่ได้ทำด้วยกตเวทิตาอย่างใด ทำด้วย
เห็นแก่พระบารมีเอมเปอเรอ ๒๓๘ แดด้วยกาดังคนรชนบธรรมนิยมเจ้านาย
เพราะได้ไปเคยเห็นการรบรองที่รัสเซย์มา การที่ทำอะไรก็ถ่ายแบบทนน
มาทั้งต้น

ส่วนการรบรองที่ในเมืองฝรั่งเศสนี้ เรียกได้ว่าดีอย่างยิ่ง ดัดเคชั่น
แต่งหุหรามาก ทหารก็มาก ทั้งในดเคชั่นนอกดเคชั่น คนแน่น
ในตอนที่โกดดเคชั่น ถึงโปลิศต้องยื่นหันหน้าออก ทางแขนคอกกัน
ร้อง วิปลิกไฟร์ วิฟเปอร์ดเคนต์ วิฟรวเคอเดียม เซ็งแซ่ไป เบรดเคนต์
นั่งมากอยแปดบอก มีผู้หญิงร้องขอจูบก็มี พวกนี้ไม่มีเมืองใดเหมือน
ในเชิงกเดสกต้า ยินดียนรายกตนไว้ไม่อยู่เลย ไม่แต่โบกบัด
กวัดแกว่ง หรือร้องด้วยปาก มักรัก มีนห่มย่อน ๆ แดอะไรต่าง ๆ

ตามแต่จะแสดงออกมาได้ เปรตเดินคนอยู่ข้างจะเป็นคนรูปร่างาม
 มีสง่า ถ้าเป็นเจ้าท่าทางจะดีกว่าเจ้าแผ่นดินเบดเยยม กิริยาอัธมาด้วย
 ภาคนิยมมากจริงอยู่แต่แต่ไม่หยาบคาย ออกคันตัวเองมาก ๆ แต่มอง
 ซิเออร์ ฮานโตซ์ นิดยใจคอจะเป็นประการไต่ยังจับไม่ได้ถนัด เพราะแก
 พุดฝรั่งเศ็ด เปรตเดินคนนคงแต่แรกก็พูดภาษาอังกฤษที่เดียว ความที่
 ยะไต่อันที่จริงฉนก็ผิดเพราะตีไปจริง ๆ เวดากลับไปจากมาตั้งฉนพอ
 จับมือกันแล้ว ฮานโตซ์เดินตามมาฉนก็จับมือฮานโตซ์ ต้องให้
 เจ้าพนักงานวิ่งมาบอกขอให้ตามออกไปตั้งนอกประตูสักหน่อย ฉน
 เหลียวออกไป เห็นแกออกไปยืนคอยอยู่แล้ว ทางกั๊กห้าหกก้าว
 เท่านั้น หมายถึงแกจะพน เดินออกไปถึงกั๊กเห็นหน้า คพอถึงประตูก็บอก
 ว่าท่านกพอ เจ้านายทอน ๆ ฉนเคยตีฉน เขาไม่มีทวงเคย
 เราต้องกลับขอโทษเขา เมื่อไปเยี่ยมคอบกั๊กลงมาจับ แคดูเหมือนจะตั้ง
 ใจให้ช้าหน่อยเพื่อจะไม่ลงมาถึงกระไดที่ฉน แต่กั๊กที่ประตูเขาเรือน
 ฉนเอง เวดากลับมาฉนก็ดาแกเดี่ยวที่ปลายกระไดฉนบน เพื่อจะ
 ไม่ให้ต้องออกมาเหมือนกัน การฉนทนาทางมาตามทาง แดทเขาไปนั่ง
 บิดประตูอยู่ด้วยกั๊กฉนเองคน ก็เป็นฉนทรกตาแเดเรื่องไปรัดเซี่ย ขอท
 พุดเป็นราชการฉน แดดงความยนิคที่ฉนมาจะได้มีช่องปรักษาहारอกฉน
 ระวังการซึ่งพวกฝรั่งเศ็ด ซึ่งอยู่ฝ่ายตะวันออกแกดั่งกั๊กว่าเราไม่
 อยากเป็นไมศรกับฝรั่งเศ็ด จะขอให้ฉนเวดาปรักษาहारอกฉน ฉนก็รับ
 เขาว่าขอให้เข้าใจว่าเมืองฝรั่งเศ็ด ไม่เหมือนเมืองอื่น ต้องปก
 ครองตามใจฉนจึงเป็นการยาก แด่รอดคัวทเขาเป็นคนมีคณชอบมาก
 ฉนก็จะว่าฉนคิดใจที่ไต่มาเบ็ดความจริงซึ่งมีอยู่ในอกให้เห็น ว่าเราอยาก

เป็นไมตรีกับฝรั่งเศสเพียงใด ขอความอนุเคราะห์ได้เบ็ดเสร็จกับเอมเปอ
 เรอรัสเซย์เสร็จแล้ว เขากรบว่าเอมเปอเรอได้รบตั้งกับเขา ฉันว่าด้วย
 ฝรั่งเศสมีใจรักแต่เชอถือเอมเปอเรอ ๆ เป็นพยานฉันในชอน กับทงท
 ฉนั้นจะได้ดำแดงไมตรีต่อมองซอ เออร์โพร ซึ่งเป็นทรกของชาวฝรั่งเศส
 คงจะเป็นเหตุให้ความประสงค์ของฉนั้นสำเร็จได้ แก่ต้องการจะอยากจะ
 ให้มาที่เมืองฝรั่งเศสบ้าง เพราะเขาไปรัตเซย์ ฉนั้นรับจะหากนให้
 เรียนที่ฝรั่งเศส และพูดถึงถูกโตอย่างดี แดงนำเจ้านายข้าราชการ
 มาพบและไปเดยงนาชาทเมย เมยกับถูกดำวณหน้าตาเหตอดัดคกาดัง
 กัดบมาปดองเครื่องแต่งตัวแล้ว ขนรถไปเยี่ยมมองซอเออร์มตฉ ซึ่ง
 เป็นหัวหน้าเด้นาบดี เพียงตั้งกาดเท่านั้น การที่แดงไปนั้นเป็นแต่เริ่มตฉ
 ยงเรื่องที่จะได้ปรกษาวณมออกต่อไป

วันที่ ๑๒ กันยายน ร.ศ. ๑๑๖

หนังสือที่เขียนข้างบนจบแล้วจะลงชอกไม่ไหว ตมตาไม่ชนคางอยู่
 จึงได้ข้อความด่วนฉนั้นไปอีก นอนแปดทุ่มรู้ว่าจะต้องคนเข้า แคนก
 ว่าคงพอ แต่เมื่อญอายุฉนั้นฟังวงนอน เซดาเดย์ไม่บิตมาน หน้าต่าง
 มีแต่บานกระจก ดว่างกคนรำไป จะถูกชนบิตกวง จะตั้งให้บิต
 กพูดไม่ไหว หดับ ๆ คน ๆ มาจนโมงครึ่ง ต้องตั้งให้บิต แต่ฉนั้น
 กยงนกไม่ออกว่าจะบิตอย่างไร บิตได้แล้วเดยซาอยู่ตักครุหนังสือได้
 หดับ ประเดยวเดยวกต้องปลุก เพราะดีโมงบับต้องไป ไชยนี้ศ
 ยงนอนได้มากกว่า บรรดาคนที่มาใครจะมาเหนื่อยเท่าฉนั้นเป็นไม่มีแล้ว
 เพราะต้องจุดเทียนไชย นำฉนั้นขาดไม่ได้ เพราะไม่มีใครถวาศัด
 ไปโฮ่เศ็ดฉนั้นวาดิต เป็นที่ทหารแก่ ๆ อยู่ มทฉนั้นศพเอมเปอเรอ

นโปเลียน โบนาปาร์ต^{๒๔๕} อยู่ด้วย พวกคาเทกหารแก่งุ่มง่ามเห็ดอทพ จะเดิน
 ดูอะไรต้องย่องกัก ๆ ฝึกกันเท่ากับแก มีเครื่องอาวุธโบราณมาก แต่ที่
 ฉันชอบมากนั้น เห็นเกราะพระเจ้ากรุงจีน ซึ่งไปตีมาได้จากเมืองปักกิ่ง
 ไม่เหมือนเกราะงว ทงหมวกที่ได้ รูปเป็นฝาชีปิดชั้นน้ำ มีไฟทูลย์
 เม็ดใหญ่แฉะไข่มุกประดับ พระแสงง้าวพระแสงทวนดงามมาก ออก
 จากหน้ไปชนเอฟเฟดดาวเวอ ใคร ๆ คงจะเดาให้แม่เด็กฟังได้เป็น
 อันมาก จึงไม่เดาแล้ว จะขอแต่เพียงปดงฮาบคิดว่าตั้งแต่มาเมืองฝรั่งเศส
 ฟังออกดีนุกทตรงน กตบมากินข้าวกลางวันแล้วไปดแข่งม้า ไม่เกิด
 ความตุนกเตย มีเดนาบตีไปรับส่งคน คือ เบรดีเตนคเด้นา บดคน
 หนึ่งกบกดอดอนคนหนึ่ง ซากตบมากคิดถึงบ้านเต็มที หนึ่งมากบตาเยเนรอด
 แกถามว่า ถอนใจใหญ่เหนื่อยหรือ ออกเรีย บอกแกไม่ได้ว่าอะไร
 เพราะเรื่องกตุมใจต่าง ๆ มาประชุม แฉะนอนน้อยด้วย ทำให้ออก
 จึงงำไป ฉันสะใจแม่เด็กมากที่ตองเคือดรอนอยากได้ฟังข่าวทุกวันบ้าง
 หายกนกับเมอคราวเดอนกอน เวदानกาดังไซกบทอง ถึงจะเขยน
 อะไรก็ไม่ตุนก กระจากออกมาได้ดองโบ ไซขวัญยังคับโครงอยู่
 แฉะมีหน้าชา มีไซเนาเข้าไปอยู่ด้วยอีกโบหนึ่ง เรื่องไซยังไม
 ได้เด่า เป็นคำไซยันต์ว่าพระยานนท์ แกหนักอะไรต่าง ๆ จะพูด
 ก็ไม่ใคร่พูดออกมาได้ เดินกระดืบกระด้ายอยู่เดียนาน ๆ จึงจะเข้ามา
 พูด ค่อยขมิบออกมาที่ตะน้อย ๆ กว่า จะเข้าใจได้เป็นนาน บางทักเรื่อง
 ราวชนิดเดียว หรือไม่มีอะไรเลยกตายเป็นไซดมไปก็มี หดวงศ์ดยทช
 อักคนหนึ่งก็ไซกบทองอยู่เด่มอเหมือนกัน ว่าเขาแฉะคราวนถงควณ
 จะเรียกว่าเจ็บก็ไม่เจ็บ ตบายก็ไม่ตบาย เมื่อยเป็นกาดัง ทอนกไม่ตู่

กระจไ ด้ำคญแต่ทอ้งแ่งแแต่เข้าฟก ถำอยู่บ้านตะนอนเดียนาน
 แด้ว ให้หวั่นไปว่ามันจะโทรมเหมือน ๓๓๒ แแต่กถงวทจวนจะตงเรือ
 ก็ค้อยช้ใจ โทรเดขที่จจะบอกไปมาจากทั้นส่วนราชการนั้ไม่ไว้ใจ
 คอ้งด่งไปให้พระยาศุทศบอภทอ้งคแแต่ค คงจะช้ำเวตาไป ความ
 รำคาญอะโรอย่างน หาคความลู้ชไม่ไ้เดย ในเวต่านห้งด้อพิมพ์
 จะว่าร้ายแรงกัไม่มี แแต่จะว่าคักไม่ไ้ แต่ด่งเกคตควนนญคนทมาค
 เฉพะศควนนมากชน ราชฎรทนมนไม่ไ้โคจรเรา ถำจะว่าไปฝรังเศด
 มันไม่รุควมจริงอะโรเดย แแต่แแต่หายจะบั้น มันชาคิกเดดกถำ
 ถำบั้นให้โคจรหมนก็ออกงวไปไ้ตทงเมือง ถำบั้นให้คิมนทงนงไม่ไ้
 คอ้งแควงกวัดสัดบคโบกไปให้เห้นว่ายินคั แแต่บ้านเมืองของม้นงดงาม
 หาทไ้ไหนเปรียบไม่ไ้เด้ว ส้มควรจะเรียกเมืองศวรรค ถำมาเป็น
 คน ๆ ชรรมคจจะศนุกห่าน้อยไม่ การที่จจะไ้รับเซ่นนหรือไม่แคตงใจ
 แแต่ถงไม่ไ้รับกัไม่เดยใจ ไ้คักดบไปบ้านเร้ว ๆ แแต่กัเป็นพอ คอ้ให้
 สบายกว่านร้อยเทำกัไม่อยากอยู่

๑๒๑
 ผวทรกของแม่เดก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ขยับหนักไป วนนคอยยงชวชนมาก แต่ถึงจะลำบากประการใด ก็เป็น
 เรื่องที่สบายใจไซ้หมดท่อง เหลืออยู่จะไปกระตาทที่ฝรั่งเศดักไม่หนัก
 มากเหมือนแต่ก่อน ความที่ฉันเต็มไปด้วยเรื่องที่ไม่ได้จดหมายมานั้น
 จนนึกไม่ใคร่ออกว่าอะไรบอกไปบ้างแล้ว อะไรรยัง กัดจะชดคิด
 เวदानไม่มีใครเขียนหนังสือด้วยจึงคางคอกมาอีกมาก

ฉันได้แต่งตัวเด็กเป็นคาเด็กไทย บอกได้ว่าน่าเอ็นดู ได้ถ่ายรูป
 เมื่อวานนี้ แล้วเมื่อใดจะส่งไปให้ เขาจะส่งไปถวายเอมเปอเรอ เพราะ
 ได้ประทานรูปมาอันหนึ่ง

ฉันได้ชื่อของเด็ก ๆ น้อย ๆ แต่เป็นพระราชานาเชาซอ ทำกฐิมืด
 เกือบตาย เห็นจะไม่ใคร่เป็นเรื่อง ให้พระยานนท์ส่ง บางที่จะไปถึง
 ที่หลังฉันได้ เพราะเรือแน่นเต็มที่บรรทุกไม่ได้ การที่มานั่งใจจะเป็น
 อีนคอกนิต แต่เพราะเหตุที่ไปตามลัดคตกตายเป็นยะโสไป กับของที่
 แกรนดัดดี เซดดี โหนนคกรกครองมาหลายวัน ถ้ามแล้วถ้ามเด่าจะหาอะไร
 ที่ให้เป็นของที่ทำในนคด้วย จึงคตกงเป็นนาพิกา ฉันหมายความว่าเป็นนกร้อง
 ตามธรรมเนียม แต่ของแกดักว่าเป็นอันมาก รักเหมือนจะขาดใจตาย
 แดอยากได้ของบั๊กฝีมือไทย ฉันรับว่าจะให้แม่เด็กบั๊กให้ ฉันขอตัว
 อย่างอามจะส่งไป เขามาเร่งให้ไปเดียนขอจบ

ผู้ทรงรักของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๕๗

โฮเต็ลเคอปารีส มอนติกาโล

วันที่ ๒๖ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันมาที่เมืองนี้ เพราะอยู่ในทางที่คองผ่าน ออกคร้าม ๆ
เขาหาว่าเดินเบยหรือมาเมา แต่จะไม่คูก็อยากตามตำราที่ฉันอดไม่ได้
เมืองนี้เจ้าพระยาอภัยไถ่กาชบฉัน ว่าถ้ามาเมืองนี้แล้วให้ระวัง ถ้าคน
ที่ตามมาด้วยมาเดินเบยจะถูกหาความว่ามาเดินเอง แต่เมื่อฉันมาเองก็
ไม่ต้องกลัวอะไรที่จะเป็นจริง เว้นไว้แต่จะถูกหาความเช่นที่ไปรตุเกตต์
พระอินทรเดชตงทองแก่ลัปคนห้ามไม่ให้คนไขเข้าไป เพราะกลัวมันจะ
ไปเจอกำดังตงอยู่ มันหาว่าแกทำโทษผิดถึงตายฉันจะฆ่าได้ เพราะ
หน้าแกเต็มทนด้วยตงทองถึง ๕๐ ครั้งในวันแรก และตงเรื่อยไปทุกวัน
ครั้นเมื่อมาถึงทนออกเดี่ยวใจว่ามาจากนี้เร็วไป ไม่มีอะไรคุ้มโรง
บ่อนหลังหนึ่ง เดินเดขหมุน มันแทงกันอย่างไรไม่เข้าใจ อีกอย่างหนึ่ง
เดินไฟดำไฟแดง แจกไฟอย่างมาก ๑๒ ใบ อย่างน้อย ๘ ใบ แทงดำ
หรือแดงใบไหนออกที่หลัง ใครแทงแดงออกแดงก็ถูกใช้กันต่อเดี่ยว ดู
โคมตอยเต็มที แต่มันจับหายกันได้มาก ทองตงยาว ๆ มีทอาน
หนึ่งคือ มีโรงละครแต่เป็นเวดายังไม่เปิด รอบ ๆ เป็นสวน มีโฮเต็ล
ปารีสรูปเช่นบนกระดาน เป็นที่ฉันมาหยุดกินข้าว มีกาแฟเฮาต์ทำใหม่
หลังหนึ่ง มีโต๊ะ ๆ ตงตามแบบ แคนของเมืองนี้ยาว ๓๐๐ เส้น กว้าง ๖๐
เส้น แต่เป็นเอกราช มีเจ้าเมืองแต่ใครเกือบหมดทั้งคอเวอนเมนคนมา

รับ แต่เจ้าไม่อยู่ ดงเรือไปเที่ยวอยู่เต็มอ ๆ ว่าเป็นนักปราชญ์อะไร
ไม่ทราบ

การที่มาพกทนมประสงค์อย่างหนึ่ง แต่อยู่ข้างเป็นการหยาบ
คือต้องการห้องเด็ก ในรถไฟแฉ่นดำบากยากเย็นจะจุดเตี้ยให้ได้ รถ
ไฟเคยวนออกชอกเวียนหัว เป็นเพราะมันยังไม่หายเวียนอยู่ด้วย

ในระยะตั้งแต่ออกจากปารีสมากแต่หม่น แต่ยังไม่เห็นออกกำลัง
เหมือนตอนหลัง เกือบจะล้มและห้ามไม่ให้ใครมาอีกเลย ออกจาก
ปารีสวันที่ ๑๔ กวางคน เขาถึงอรัญเป็นเขตแดนสเปน มีการเดิน
กวางวันบนบก (คือขึ้นจากรถไฟ) แล้วต่อมาอีกจนวันที่ ๑๖ เวลากลาง
ถึงอัสโคเรียด เป็นเมืองใหญ่มีพระราชวังแควดเซนต์ดอเรนซ์ติดกันเป็น
ที่ฝังศพเจ้าแผ่นดินทั้งหมด ไปค้ำับพระศัพทิงอาดฟองโซ ที่ ๑๒ ตอน
วานงามคล้ายสัตว์เซอรแดนดี แควนหม่นคน หาดันไม้ยาก เหมือน
เขาถูกช่างที่เพชรบุรี ต่อมาอีกกตายเป็นหินก้อน ๆ กับทรายไม่มีต้นไม้
เลย นาน ๆ จึงมีต้นไม้เท่าต้นผักโหมราย ๆ บ่าย ๒ โมงถึงเมือง
แมดริด รับผิดชอบแต่จะเดาเห็นจะไม่ทัน เขาแต่ตัวกวน กอน รูปร่าง
หน้าตาถ้าเทียบกับฝรั่งเหมือนอาชตูกุดวิกวิกตอ ทำไทยออกคุณ
ปลัด นอย แต่คุณปลัดน้อยช่วยกว่า แต่เป็นคนดีอารีรอบคอบอย่าง
ประเสริฐ ถ้าไม่มกวนคนนแล้ว เมืองสเปนเกือบจมทเดียว ฉนรัก
เซนกบกวอดาด หรือแอมเปร์ดัดมารี กินข้าวด้วยกันทุกวัน ล้วน
กิงเด็ก นน ฉนรบประกันได้ว่าไม่ตาย และฉลาดด้นก รักกันกับแม่
เป็นดวงชีวิตถึงต่างคนต่างเรียกกัน ไม่เคยเร่ดต์ และไม่เคยอาดฟองโซ
เวตาอยู่ในแมดริดมีแต่ความล้นทุกสบาย เพราะ ๒ คนนเป็นพน แต่การ

แกออก มีผู้หญิงทั้งโสดมาถามเรื่องจะฆ่าพระอินทรเดช บอกเท่าไร
 ก็ไม่เชื่อพนเดี่ยเต็มที ฉนั้นเลยไม่ไปไหนอีก วันที่ ๒๒ เวลาค่ำกดับ
 อายมาเทียมรถพอมมาถึงสี่เศษหนักดี คากิงมาทันดัง ทหารที่มากอย
 ดั่งวงวันทยาอูร์ ดงปดายที่ตัด พอรถมาได้ชั่วโมงหนึ่ง รถไฟหลุดจก
 รางเป็นเศษพระบารมที่หยุดทัน หาไม้ก็คอกหักหมด เพราะอยู่ในโปร
 ตเกิดเหตวไปหมด จนสว่างเลยเวลาเป็น ๘ ชั่วโมง ตกตงเป็นออกตั้ง
 แคว้นที่ ๒๓ เวลา ๕ ทุ่ม มาไม่มีคนจุดดินเลยจนวันที่ ๒๖ เวลาบ่าย ๓ โมง
 รู้ดีกว่าเป็นคนโทษ เตื่อตรอนเกือบตาย ยงวนนพรงุนจะตองนอนใน
 รถไฟอีก จะได้นอนบกถึงเนเบ็ด หมดเวลาเขาเร่ง

ผู้ตรวจของแม่เด็ก

(พระปรมัติไชย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๕๗

วังอัปดิน เมืองไคโร

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ฉันไม่แน่ใจเลยว่าหนังสือฉบับนี้จะไปถึงก่อนฉัน เพราะเมดจะ
ออกก่อนวันที่ ๓๐ แต่ได้ตั้งใจว่าจะเขียนแถมจริงเขียนร่วมไปกระนั้น ถึง
พร้อมกันก็ตามที่

หนังสือที่นำมาได้รับทเพเบ็ด คือ ฉบับที่ ๑๕ กับหนังสือตุกและ
รูป รูปช่างเดี่ยวใจจริง ทำให้ใจผมเป็นตึกแก่ไปตามกัน เพราะแก
เจ็บกนบอยนุกหรือ ฉบับที่ ๑๖ เห็นจะไปวังเดี่ยวแถม คณาดวงทณออก
มาจากเพเบ็ด เฉพาะความคางมาได้รับฉบับที่ ๑๗, ๑๘, ๑๙, ที่อาเด็ก
แซนเดรีย เรื่องที่พอดคนนจะต้องขอไปโต้ค่อปากจะเขียนก็ไม่มีเวลา
จะเขียนได้ละเอียด เรื่องเด็กนั้นเป็นคนมีเด่นที่ในดวงหน้า ใครเห็นเป็น
ต้องรักทุกคน ผิดกันมากกับเมออยู่บางกอก กลับไปถึงจะเด่าให้
อมยิ้มทีเดียว การที่จะไปอยู่รอดเขียนได้คิดวางการไว้ตลอดแล้ว แต่
ชอบบอกดวงหน้าที่จะพ้นจากมุตว่าเอาไปเรียนเมืองบ่าตงนั้น คงไม่พ้น
จะว่าตามจริงก็เด่าเรียนที่นั่นไม่ดีกว่าที่อื่น ต้องเรียนภาษามากแต่ห่าง
พวกพ้อง แต่เป็นการดีในทางราชการที่จะผูกพันให้สนิท และอีก
อย่างหนึ่งเชื่อได้ว่าเอมเปอเรอคงจะเออดดีกว่าเจ้าแผ่นดินอื่น ๆ ที่เราจะฝาก
ได้ ยังมีขอส่งตย์บางเด็กน้อย แต่เป็นการกายหน้าไว้พูดกันด้วยปาก
ดีกว่า

ฉันรบเซยนเดี่ยวนอน เพราะพรุ่งนี้ประจักษ์เต็มวัน ค่ำก็จะไปเห็นหน้า
 ๓ วันจริงจะกตบ กตบมากแน่นอนตักตจนตงเรือจะไม่มีเวลาดั่งเม็ดได้
 ขอให้คิดดูนวนทเรียกว่าเป็นนวนทค้อยว่าง เขาปลุก ๓ โมงเช้าถึงปาก
 อ่าว ฉันไปยืนบนสะพานจน ๕ โมงครึ่งแต่งเต็มยศรับปริญญ์ มหมุต อาด
 ๕ ขนบกมาด้วยกนกนขาวดวยกนทวงเมืองอาเดกแซนเดรีย แล้วเดยมา
 รถไฟจนถึงไกโรบาย ๕ โมง รับแขกขึ้นมา เปิดองเครื่องเต็มยศทุ่มเศษ
 เซยนหนังสือฉบับโนนทงเต็มยศ เพราะเด้อยังไม่มาถึง แต่งอิฉิงเดรด
 ดินเนอแตะคุดต่าง ๆ กตบมาอ่านหนังสือแตะเซยนจนเวตาน ๒ ยามครึ่ง
 แตะยังไม่ไดเปิดองเครื่อง

เรื่องเรือจคแตะเดร์จ ฉันก็ออกคราม ๆ กตบกับคนแกจะคิดถึงเมีย
 หัวเดี่ยวไปก็จะได้ แตะออกเซตคตจนเต็มทด้วย แตะองเดี่ยวเพราะบารมี
 เทานน

๓๒๗
 ผวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุพาลงกรณ์ ปร.

ที่ ๒๐

วังอัปดิน เมืองไทร

วันที่ ๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันเขียนหนังสือที่เนเบ็ดไม่มีเวลาดาพอ คงใจว่าจะเขียนในเรือ
แต่เพราะได้อรคางมาแต่ปอร์คุด ไม่ได้เขียน พอได้ตั้งเรือกรบจากตง
แต่วันที่ ๒ จนที่ ๓ เวดากตางคนพอแล้ว ก่อนจะนอนเขียนหนังสือตอบ
แม่กตางฉบับหนึ่งเพราะฉัน เตรียมว่าวันที่ ๔ จะเขียนถึงแม่เด็กทงวัน
เพราะได้อรไม่มีอะไรจะจด ที่ไหนเด่าพอกินข้าวเช้ายังไม่ทันแล้ว
คนหัดนไปทีละคน ๒ คนจนหมดโต๊ะ ฉันเองกรัดกไม่สบาย ดองตงไป
อ่านหนังสือตามเคยเถอะ พออ่านถึงประเดยวักดาตาย มันไม่เป็น
แต่เทไปเทมาข้าง ๆ มีเคาะขยับตง หนังสือไม่อยู่ตรงตาได้ เวียนหัว
คิดนได้ตงหัดบตารงบ กัดงเพ็ดน ๆ จวนจะหัดบ โครมเคยวเกาอ
นอนที่นอนอยู่เดอนเข้าปะกระแทกเคยงโครม เคชะบุญยกแขนหันหา
ไม้ก็แขนหัก เดยเห็นไม่เป็นการคองชนเคยงนอน เพราะหนาวเป็นกัดง
คราวนอะไรค้ออะไรตงโครมครามตงตงไปหมด ตักครุทำที่เหมื่อนจะ
ค้อยเรียบ หรือมัน่วงหัดบไปเองไม่ทราบ รูดักชนมาควไหดโกกรก ๆ
จะตงเคยงคองเกาะแน่น โคมไฟฟ้าตงโครม โตะข้างที่นอนฟาดกับ
เคยงบง ๆ จนกระโถนที่ตงบนนหกระคองมาตงกับนอกพนักแตก ตะโกน
เรียกจ่ายวดที่นอนอยู่ห้องนอกกไม้คณ ดุกชนง่มง่ามตงจากเคยงไป
เรียกจ่ายวด ค้วตอยไปกระแทกเกาอโครม เห็นไม่เป็นการ กัดบมา

๓ เทียว เหมือนกับโพทะเดเด่นนำชายหาด
 พอชนเคียงได้เดยนอนบรกรรมว่า อะไรแตกอะไรหักข้างมัน เราหัวไม่
 แดกแฉวแฉวกัน ถ้าจ่ายวดทหนวกหูเต็มทหน้าคองตนเอง คราวน
 มนยงหนกชน อายเกาอนอน ๒ ขางวงเข้ามาโดนเคียงนอนผดตกนทตะ
 โครม อายบานคูกว่าเดยตง ๆ เรอเยเดมอดดี อายโตะขางทนอนก็เป้น
 ตกรบกับเคียง อายดนชกตมากไหตเข้าไหตออกครัดคราด ๆ กระจเอน
 ที่แปดงเป้นกระถางเฟ้น กัดชอครูกรว่าไม่หยุด นี่เป้นคนตรีในหอง
 ฉน ยังนอกหองเดยงบานเหตักบั้ง ๆ น้ำซ่า ๆ นานดงโครมบานประตุ
 รุด่าง ไม่ว่าอะไรมันดงก้องไปหมด ฉนนอนหลับตาเฉย ดิมชนไม่ได้
 หมุนไปหมด จนจ่ายวดทหนวกหูไม่ได้ เดินเข้ามาเอง พอจับตัวได้
 ไซเดยเกือบตาย อะไรที่ควรโยงฉีกผ้าออกโยง อะไรที่ควรจุ่มเอาผ้าจุ่ม
 จดกนเป้นนานจึงได้เบาเดยงทตงแต่คตนไม่ดงบ พอจ่ายวดออกไปอะไร
 โครมใหม่อ็อก จนปวตทองเยยวักกตจนทองแข็ง หิวก็ไม่มีอะไรจะกิน
 เรยกกก็ไม่ได้ยินกัน หมดท่าโดคออกไปหองนอก เห็นจวนด้มวางอยู่ชย้า
 ดัก ๒ ดักนหมดจวน น้ำไม่มีกิน โดคกดับเข้ามาอนคุดจนปากจิดไปเอง
 เพราะด้นทตคุดจนจิดมามากแล้ว เดยหลับ ๆ ตัน ๆ ไปได้อีก ไม่ได้
 รูดักอย่างอนเดย รูดักว่าไซหนัก ออกคิดถึงผู้หญิงจริง ๆ นึกว่า
 ถึงอย่างไรจะเมามายคองนอนอยู่ชางน นี่เขาเป้นผู้ชาย เขาจะนอนค่อ
 หน้าเราไม่ได้ จะให้เขามาอยู่เขาก็ต้องนั่งททรมานเมาคตน ออก
 เรบบ้างอกเขบบ้าง เขาไม่เข้ามาเพราะเขาหมายว่าเราหลับชางเกิด
 คอยคุดใจเขาตามแต่จะเป้นไปดักครูหนึ่ง อายนน กตบเข้ามาอก คราวน

อ่อนวอนขอให้เองนอนโกด ๆ เกิด จะซักมานับแต่ยให้หมด แล้ว
 เอาชายมานับตั้งในซอกที่นอน เพราะไม่ทำเช่นนั้นนอนไม่ได้ มัน
 จะกอดลงไปรำไปด้วย อ้ายนั้นตกตงนอนเดื่อกตงที่นั่น ฉันทนอนหลับ ๆ
 คั่น ๆ ไปจนเกือบ ๕ ทุ่ม หิวจะขาดใจ เกิดเที่ยวตามจับเด่มอใจได้ตัว
 มา สั่งให้ไปเอาข้าวกับน้ำพริกแห้งมะนาวกับส้มมาให้ที่ จะนอนกิน
 พอหนักตัวรรคที่สุดอ้ายที่ขอไม่เอามา เกือบ ๕ ทุ่มมาบอกว่าโต๊ะตั้ง
 พร้อมแล้ว เกือบเป็นบ้า บอกให้เอามากก็ไม่มีใครเข้าใจ ให้จ่ายวดเป็นด้าม
 พอได้ข้าวมา กับข้าวฝรั่งทงนน กินจะราก ให้ไปเอาที่ตั้ง ทังมีด้าม
 แล้วยังได้มาแต่ส้ม จัดตั้งดูก็ได้จานออกส้ม กิน ๓ คนก็ไม่หมด
 อื่น ๆ ไม่ได้ เรียกที่โต๊ะตั้งจน ๒ ยามจึงได้กิน ฉันท่าใหญ่ยั้งงงหนัก
 เข้า ให้คนดูก็ไม่ดู บอกส้มก็ไม่แล้วได้เลย แลเห็นหน้าไม่ได้คิด
 ได้ จ่ายวดเป็นคนรู้ภาษาคนเดียว จัดการให้ได้กินส้มประดงค์ค่อย
 ดบาย พอคิดนชาตง เพราะเชือกกระยางขาดเรอบดแตก เขาหันหัวเรือ
 บึงเกาะกริต แลถึงคิงนยงเป็นอย่างที่แม่เด็กไม่เคยรับ เขาเอาบุหรื
 มาให้ดูบบอกว่าดูบพอแล้ว เดยชนเคยงนอน หลับ ๆ คั่น ๆ ไปใหม่
 พอ ๘ ทุ่มคิดว่าเขาคงสงบ กินยาชาว เพราะไม่ไปเดยทงวัน แลวนอน
 ที่ไหนเดาพอคนชนเขามนยงใหญ่หนักไปอีก ต้องไปนั่งบนเอวคตอนใบ
 คตอนมาไม่เป็นอันหลับอันนอนได้พันตำรา เห็นหน้าเด่มอใจก็คิดได้
 เดยจ่ายวดจัดการให้กินข้าวตามมีตามเกิด กราตมาอีกจนทุ่มหนึ่งค่อย
 สงบกินข้าวที่โต๊ะได้ พอยามหนึ่งตงมือใหม่ ดองเขียนหนังสือก็ไม่
 ดำเร็จได้ใน ๒ วันน ไม่มีมนุษย์เดินไปเดินมาเดย ไม่มีใครกินอะไร
 มีแต่จ่ายวดกับเด่มอใจ เป็นมหาพดาโตเท่านั้นไม่เมา ๒ คนนั้นพูดไม่

เข้าใจกัน เซอะเป็นกำลัง มาดิกาท่านนี้ ได้จ่ายวัดคนเดี่ยวแท้จริง
 นอกหนนอนมาจนถึงเช้าวันน เข้าโนเบรกวอดเคอร์ เมืองฮาเดกซ่าน
 เดียว จึงได้ตกชนทุกคน คนอนทไตกินอะโรบางกิมอายเกิดคนเดี่ยว
 เทียวครอกเข้าครอกนา แต่ทไมไตกิน ๒ วัน ๒ คน คือพระยาพิไชย
 นายกวอด นายเพิ่มเป็นต้น เป็นมหาอดด้วยไม่รูว่ามันอยู่อย่างไร กัดง
 อยู่ตามห้องเหมือนตายแล้ว ตังแต่เป็นเรือมหาจักรมาไม่เคยถูกมาก
 เช่นคราวน เมื่อผ่านเคบออกฟักัดโฮบเซากว่ามากถึง ๕ วัน แต่ยัง
 เป็นรองคราวน นอกแก่งไปแล้วนาทวมทงนหนเรือโยนถึง ๓๐ คักร คือ
 เอาไม้เท้าแขวนไว้ โครงไม้แกว่งได้ ๕ แผ่นกระดาน ดูนมันข้างซ้า
 เดียวจริง ๆ พอดังบเมอกคนนฉนถามโคมตอยไต่ว่า นีเรานอนมากวน
 แล้ว พอจำวนคนได้แม่น นอนหนักถึงวันถึงเดยเห็นหน้าใครต่อใคร
 หมดแต่ต้นจนปลาย เดยอหมยมไม่หัดบจนตองกินยานอน
 แตนเป็นเรือเมากถนจบไวท ได้รับหนังสือเป็นกองแต่ตองคิด
 การรับรอง จะตองอ่านต่อเวตากินข้าวแล้ว ฉนจะไปกินข้าวเดยวัน
 เขียนหนังสือนแตงเตมยศ

๒๒๒
 ผวทรกของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาทงกรณ์ ปร.

ที่ ๒๑

เรสเด้นซ์, เอเดน

วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันไม่มีความหวังใจว่าจะได้รับหนังสือก่อนฉันไปถึงเลย แต่
อดเขียนไม่ได้ ถึงจะไปอ่านภายหลังก็เป็นไรไป พอมาถึงก็ได้รับ
หนังสือจดนำเบอร์ ๒๑ ก็รูปดีใจมาก อนทจริงดูแม่เด็กทนนมาก กระสุน
ผู้ชายออกด้ามศอกยิงเกือบตาย หมูนปดมเพราะเรื่องชาวเจ็บเบาบาง
ไปกว่าแต่ก่อนมาก ได้รับโทรเลขกำหนดจะออกมาเกาะตั้งชงถกกกับวัน
ที่ฉันเดาไว้ แต่หนักใจที่มากอยอยู่นาน ถ้าคิดนเอจะพนเดี่ย
กดับมาจากไถโรอยู่ข้างจะชดุกชดัก เดิมว่าทางรถไฟ แต่อีกไม่เดี่ย
ไปสุดเอดไม่ตี ครั้นมาถึงอีกไม่เดี่ยได้ความว่าเรือมหองเด็กนิตเดี่ย
วนนหนาวเต็มที แดะดมจคนกควย ถาชนมาทางที่เรือทจะเจ็บ ฉนจึง
ชอกดับทางบกมาเร็วชน แต่ยงต้องรอให้มาทเคี ดฟให้๒ตัว มาถึง
แดงเรือก่อนจึงจะออกได้ แต่ถ้าซาเกินดองยามไปก็จะเดี่ยเงินมาก
ชนอก ๘๐ ปอนด ที่แทอายเรือคตั้นไคมันเป็นนายเจ้าหัวใจแท้ทเดี่ย
จะแก้อะไรเข้าดักนิต มันนิตสัญญาไปหมดทงนนั้น ได้ออกเรือก่อน
๒ ยาม แต่มาถูกคตั้นพอแม่เด็กเมาบ้างเกินบ้างทุกวัน ไม่มีเว้นเดี่ย
วันแรก ๆ เมากนบ้นปี ฉนเองก็ออกไม่สบาย แต่ตรงกับคาทฉนว่า
ยังไม่หายเมากตายเอง ค่อยดุกชนกนไคตามดำคบจนวนท ๓ ชเย
เท่าใดดุกชนยมแย้มแจ่มใส นิ่งหัวฉนหัวคตอนไปได้หมด ร้อนค้อย

คืบเขามาตามลำดับ พอลงกต่างทะเลแดงก็เป็นบ้านเรา การคิดถึง
 บ้านในเมืองหนาวรสชาติผิดกันกับในเมืองร้อน ๆ มาก ในเมืองร้อนกลิ่น
 อายเวตาอะไรเห็นชัดเจนดีกว่า ที่เมืองหนาวมักเป็นในเวदानอน ที่
 ร้อนนอนจะอยู่ข้างฝาเอาอย่างค้างไม้ดุนก อยากทาน้ำอบน้ำรมอะไรเกิด
 ฝัน ทำงานก็โต้แต่ทำเองอีก วานใครเขียนหนังสือก็ไม่ได้อีก เขาเมา
 มายอะไรไปเสีย ฉันหมายจะทำจดหมายกรุดเป็นความมาแต่เมือง
 นอกคือเรื่องเก่าที่ค้างก็ไม่สำเร็จได้ เพราะจะรักษาตัวไม่ให้เจ็บตาม
 ที่เคยจะมา คนอื่นก็ไม่มีใครรับเขียนได้

หนังสือทางราชการของแม่เด็ก ที่เป็นผู้สำเร็จราชการมาเก่งเต็ม
 ที่ ได้ส่งไปให้ดูอ่านเพราะฟังมาได้รับที่ไกลโร ที่เกาะดังจะได้ถวาย
 ตัวของบางอย่างที่ฉันเดาใจว่าไม่มีเวตาทำพอ เพราะไม่ได้มีเวตาตัวเอง
 กรมตำรวจตำรวจได้คิดทำบ้าง แต่เร็ว ๆ เดียวมาก คนไปเมืองนอกถึง
 ไม่วิ่งวุ่นอยู่เช่นฉัน ๆ เห็นมันมีทางให้เห็ดมากด้วยความเพ็ดดเพ็ดดินต่าง ๆ
 เว้นไว้แต่ที่เป็นคนจำเป็นต้องอยู่บ้านนอกอย่างเช่นดู ๆ หรือนักเรียน
 เป็นต้น แต่จะว่าไปก็ยากเพราะเงินทองมาก

ทนฉันอยู่อย่างเก่าเช่นจดหมายไปจากที่ตรงนี้ ด้วยกระดาษเช่น
 นเหมือนนกน รูปแม่เด็กที่ให้มาเขาวางไว้ที่โต๊ะเขียนหนังสือ ฉันจะ
 ออกจากนเวตาบ่าย ๕ โมง นับวันชาติเต็มที่ เหม่นเบือ อีก ๘ วันจึง
 จะถึงดงกา

ผอ.ท.ร.ก.ของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

ที่ ๖๒

กวินสเฮาส์ โคลัมโบ

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๖

ถึงแม่เด็ก,

ด้วยฉันมาถึงเวตา & โมงเซาผิดเวตาที่นัดไว้ จอดอยู่สักหน่อยหนึ่ง
พระยาเทเวศร์จึงได้ลงมา ฉันได้รับหนังสือถึงวันที่ ๕ ฉบับใหญ่ ๑
เด็ก ๑ กับรูปมีความยินดีเป็นอันมาก การที่คนทั้งปวงมีใจยินดีพร้อม
กันที่จะจัดการรับรองนั้นมีความยินดีเป็นอันมาก การที่มิไนโปรแกรมนั้น
ดูเป็นการใหญ่โตมากอยู่ ฉันออกไม่ชอบในเรื่องพฤษยาตรา กัดว่าจะ
ถือว่าไปเมืองฝรั่งมาแต่แล้ว ยังกลับมาแต่อย่างเก่าอย่างโบราณ
เป็นมาดงมือถอยหลังเข้าคลอง อีกประการหนึ่งพวกต่างประเทศที่จะให้
มาพร้อมกับราชฎานั้น มีความสงสัยว่าจะไม่เป็นที่เรียบร้อย ถ้าจะโกง
คอหน่อย ๆ เรื่องรับทูตต่างประเทศเขารับต่างหาก เป็นแต่มาปนในการ
เลี้ยงดูต่าง ๆ ถ้าเขาไม่เป็นที่รังเกียจอยากเองก็ตามที แต่อย่าไปชวน
เขาให้มาแอดเดรสเดยจะดีกว่า การรับรองทั้งปวงอยู่ข้างจะยาวมาก
ไหนกลางแปดโมงจะโคม ถ้าจะทำให้เป็นการปลุก ๆ ไป อย่าให้
เป็นเปดเซอตงเดือนให้ถูกนินทาได้จะดี

อนึ่งการที่จะเอาพระชนไปคอยให้คัดก่อนตั้งนั้นไม่ทัน ต้องขึ้นไป
พอทันชยันโต เวดาสรงแล้วจึงมาบอกบริสุทธศอกายหลังจึงจะทัน

ฉันจะจดหมายให้ละเอียดก็ไม่ได้ เพราะเรือจะออกในเวตาคำวัน
เวตาอ่านได้หมดก็บาย ๓ โมงเสียแล้ว แต่ไม่รู้จะบอกว่าจะวันถึงเข้าจะโคม

ประการใด ^{๖๕}ฉันไม่เคยประหม่าอันใดเคย ^{๖๕}วณพบพระยาเทเวศร์เจ้าออก
 ต้น ๆ ^{๖๕}จะพูดอะไรก็หนักไม่ใคร่ออก ^{๖๕}จึงไม่สามารรถจะเด้าได้ว่าดีใจ
 เพียงใด ^{๖๕}ห้วยงโคม ๆ อยู่จนเดี่ยวน ^{๖๕}

จำเป็นต้องจบที่

^{๖๖๖}ฉวทรภของแม่เด็ก

(พระปรมาภิไธย) จุฬาลงกรณ์ พร.

อธิบายคำ^(๑)

นามศัพท์ในพระราชหัตถเลขา ซึ่งทรงไว้ตามอย่างที่เคยทรงเรียก
แต่ศัพท์แสดงไขความหมายแปลกจากตามัญศัพท์บ้าง หรือมีความ
หมายเป็นคำใช้กันอย่างใหม่ ๆ บ้าง ได้ลงเลขไว้ในพระราชหัตถเลขา
กับในหนังสือตรงกันไว้แล้ว

๖. พระยาประเสริฐสุศาสตร์ดำรง (หมอ อี. โรเตอร์)
๓๐. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสิงหวิกรมเกรียงไกร (พระองค์เจ้า
วุฒิไชยเฉลิมดาราส)
๓๑. กรมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลฑิฆัมพร กรมขุนดงพบุรี
ราเมศวร์
๓๒. พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซีย ที่ ๔ ในวงศ์กะซาร์บัจจุบนัน ทรงพระ
นามว่า นาดร์ดิน ซาเดะ พ.ศ. ๒๓๗๒ เสด็จราชย์ ๒๓๘๓ มฤ
พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้เสด็จไปยุโรปครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๓๖ ครั้งที่ ๒
พ.ศ. ๒๔๒๓ แด่ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๓๒
๓๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงดัดดัดวดีคุณวิเศษ^๒ แต่ยังเป็น
พระองค์เจ้าดัดดัดไธส
๓๔. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
๓๕. เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (ชม กัตยานมิตร) แต่ยังเป็นพระยา
ศรีสุริยราชวรานุวัติ ผู้ว่าราชการเมืองพิไชย

(๑) เลือกพิมพ์คำอธิบายเฉพาะที่กล่าวถึงในตอนนี้

๓๑. พระยาบุรุษรัตนราชพัต (นพ ไกรฤกษ์) เคยเป็นนายจ่ายวด
๓๒. ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวง
นครราชสีมา
๔๔. ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เคย
เป็นกรมหลวง ทูตเกล้า ฯ ถวายนาฬิกาพกสำหรับเดินทางไปทาง
ตะวันตก มีเข็มโม่งนาฬิกาตั้งอย่าง ๗ หนึ่งคงตามเวลาดิ
อีกอย่างหนึ่งหยุดเข็มได้ เพื่อให้ตรงกับเวลาเรืออยู่นั้นทุกวันนี้
๖๔. พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ เขตเวอดที่ ๗ ชาติ พ.ศ. ๒๓๘๔ เดว
ราชย์ ๒๔๔๓ มฤ ๒๔๕๓ แต่ครั้งยังเป็นปรีช ออฟ เวดต์ ใน
แผ่นดินกวนวีกคอรีย์ เด็ดจอนเคีย ๒๔๒๘
๘๑. จอมพล พระเจ้าพยาเธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช (พระ
องค์เจ้าจระพรวัดวรเดช)
๘๒. จอมพล ส้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรม
หลวงพิศณุโลกประชานาถ
๘๓. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม
(พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์)
๘๖. เอมเปอเรอ วิดเดียมที่ ๒ แห่งเยอรมนี ชาติ พ.ศ. ๒๔๐๓
เถิดราชย์ พ.ศ. ๒๔๓๓ ฑาออกจากราชบัลลังก์เมื่อปราชย์ในมหา
สงคราม พ.ศ. ๒๔๖๓
๘๕. พระนางเจ้ากวนวีกคอรีย์ ชาติ พ.ศ. ๒๓๖๒ เถิดราชย์ พ.ศ. ๒๓๘๐
มฤ พ.ศ. ๒๔๔๓

๘๘. อับบาด ฮิดมิ ปาชา เกิดที่เจ้าผู้ครองเมืองอัยปต์ ที่ ๗ ในวงศ์
มหเมตฮาดิ ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๗ เป็นเจ้าดับจากบิดา พ.ศ. ๒๔๓๔
ไม่กลับคืนไปเมืองในเวดามหาดังคราม พ.ศ. ๒๔๕๗ ต้องออกจาก
ราชสมบัติ
๓๐๘. เจ้าพระยาอภัยราชา (กุดตาฟ โรตัง ยักมินด์) เด่นาบดีเก่า
ของเมืองเบดเยียม
๓๑๐. เอ็มเปร์ดส์ฮอดซาเบต เดิมเป็นเจ้าหญิงเมืองบาเวเรีย ชาตะ
พ.ศ. ๒๓๘๐ อภิเษกกับเอ็มเปอเรอฮอดเตเรีย พ.ศ. ๒๓๘๗ มฤ ๒๔๔๓
๓๒๐. พระยารัตนโกษา (เด็ก สุจริตกุล) เวदानันเป็นจมีนจิตรเด่นให้
เดชานุกา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสวัสดิวัตน์วิศิษฐาน
เวดาเป็นทศพิเศษ ได้เลื่อนชนเป็นพระรัตนโกษาในคราวนั้น
๓๒๔. เจ้าชอมะไซแห่งวงศ์ชาวอย ตู๊กฮอพเยนัว (พระภคตาของกวัน
มาร์เคริตา พระมเหสีพระเจ้าอุมเบอร์โตกรุงอิตาลี) ชาตะ พ.ศ.
๒๓๘๖ เคยเสด็จมากรุงสยามใน พ.ศ. ๒๔๒๓
๓๓๔. กวันมาร์เคริตา พระธิดาของเจ้าเฟอรดินันโด แห่งวงศ์ชาวอย
ตู๊กฮอพเยนัวองค์ก่อน ชาตะ พ.ศ. ๒๓๘๔ อภิเษกกับพระเจ้าอุม
เบอร์โต แต่ยังเป็นเจ้ามอเนเตตำแหน่งพระยพราชเมอ พ.ศ. ๒๔๓๓
เป็นพระมเหสี เมอพระสวามีเป็นเจ้าแผ่นดินอิตาลี พ.ศ. ๒๔๒๐
เป็นพระพันปีหลวงเมอ พ.ศ. ๒๔๔๓ พระชนมายุเวदान ๖๘ ปี
๓๔๖. คือพระเจ้าแผ่นดินอิตาลี ในเวदानนทรงพระนามว่า อุมเบอร์โต
พระราชโอรสของพระเจ้าวิตตอริโอ เอมมันัวดที่ ๒ ชาตะ
พ.ศ. ๒๓๘๖ ดับราชสมบัติ พ.ศ. ๒๔๒๐ มฤ พ.ศ. ๒๔๔๓ แต่
ภาษาอังกฤษเรียกว่า ฮัมเบต

๑๕๓. เจ้าเอมมณีนวต แห่งวงศ์ชาวอโยธยา ตู๊กออกฟอวออด์เตอ ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๑ โอรสที่ ๓ ของเจ้าอามติโย
๑๕๔. เจ้าวิคตอริโอ แห่งวงศ์ชาวอโยธยา เคานต์อออกฟุริน ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๓ เจ้าองค์คนที่เข้ามากรุงสยามเมื่อ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ เป็นโอรสที่ ๒ ของอามติโย
๑๕๖. เจ้าหญิงอติชาเบตคา แห่งแซกโซนี ชาตะ พ.ศ. ๒๓๗๒ อภิเษกกับเจ้าเฟอริดินันโด แห่งวงศ์ชาวอโยธยา ตู๊กออกฟเยนัว พ.ศ. ๒๓๘๓ มีพระธิดา ๑ คือกัณนมาเรศิตา พระมเหสีพระเจ้าแผ่นดินอิตาลี กับพระโอรส ๑ คือเจ้าชอมะไซ ตู๊กออกฟเยนัว รวม ๒ องค์
๑๕๗. เจ้าหญิงอติชาเบตแห่งบาเวเรีย ชาตะ พ.ศ. ๒๔๐๖ อภิเษกกับเจ้าชอมะไซ ตู๊กออกฟเยนัว จึงเป็นคัสเซสอออกฟเยนัว พ.ศ. ๒๔๒๖
๑๖๑. คำว่า ตักหมอน นั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีพระราชดำรัสเด่าว่า ครั้งในรัชกาลที่ ๕ เวลานั้นนายตูกเชอกรงนทรวงพระวอตามเสด็จแล้ว มักแย่งกันนั่งพิงหมอน โดยหวังว่าจะเป็นที่สบายและดูเหมือนมียศใหญ่ เพราะเหตุฉะนั้น เมื่อจะใช้ความว่า เชนางที่ลำบาก หรือที่สบายมาก ที่เป็นใหญ่กว่าที่อื่นแล้ว เจ้านายก็ทรงใช้ว่า ตักหมอน
๑๖๗. เจ้าหญิงเฮเดิน แห่งวงศ์ออร์เดียนับวอง กรุงฝรั่งเศส ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๔ อภิเษกกับเจ้าเอมมณีนวต แห่งวงศ์ชาวอโยธยา ตู๊กออกฟอวออด์เตอ เป็นคัสเซสอออกฟอวออด์เตอ พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้เข้ามาในกรุงสยามแต่ดำฟังพระองค์ เมื่อมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖
๑๗๒. สมเด็จพระเทพรัตนราชบรมราชินี

๓๗๓. ไก่ นมความหมายว่า ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็น หรือแกล้งทำเป็น
ไม่รู้ไม่เห็น หรือไม่รู้ไม่เห็นแต่ถามว่าอะไร มีเหตุเกิดมาจาก
พระยามหานิเวศน์ (เผือก) คั่นตักต เคี้ยวคันทน์ เมื่อจะทำ
เป็นไม่รู้ไม่เห็น แต่ถามว่าอะไรนั้น ใช้คำพูดว่า ไก่ ในเมื่อ
จะแกล้งทำไม่รู้แต่ถามว่าอะไร หรือใช้เมื่อแกล้งทำเป็นไม่รู้
ไม่เห็นกัน
๓๗๔. พระรูปหมูน เป็นพระรูปเขียนดีแผ่นใหญ่ ซึ่งติดอยู่ในห้องนำเงิน
พระที่นั่งจักรมหาราชาต ถัดจากบูรพาภิรมย์อย่างเช่นมีรูปถ่าย
จำลองอยู่หน้าคันทน์ของตมุดน^(๑)
๓๗๕. โปรเฟตเซอร์เฮคควาร์โต เยตต์
๓๗๖. โปรเฟตเซอร์ คอริคยานัน
๓๗๗. คำว่า มวย นน มีความหมายว่า ทำท่าทาง หรือพูดเด่นไม่ขบขัน
มีเหตุเกิดจากเมื่อครั้งมงานชนพระที่นั่งเวหาศจุฑาภรณ์ ที่พระราชวัง
บางปะอินนน มีละครนอกเด่นหน้าพระที่นั่ง มีตลกคนหนึ่งเด่นตลก
ต่าง ๆ ไม่มีใครเห็นขบขันเลย ตลกคนนั้นไฉนมมวย จึงได้มีศัพท์
แสดงใช้กัน เมื่อจะใช้คำว่า ทำอะไรไม่ขบขันแต่ก็เรียกว่า
มวย ไม่ได้หมายความว่าตามศัพท์ของมวยเองนนเลย
๓๗๘. คำว่า นุง นมความหมายในศัพท์แสดงใช้กันอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่
ใช้ความหมายเดิม เช่นใช้ว่านุงจับตอไปน ความหมายที่ว่าคิดจะ
นุงแกน ตามที่ใช้เป็นคำแสดงกันว่า คิดจะหลอกจะดวง หรืออีก
อย่างหนึ่ง หมายถึงโก่ง มีเหตุมาจากเมื่อครั้งกรมหลวงสวัสดิ
วัฒนวิเศษ^๑ ครังเป็นกรรมการหรือกอมมิตตกรมพระนครบาลใน

(๑) ในเล่มนี้มีได้นำมาพิมพ์ไว้ โปรดหาจากฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑

พ.ศ. ๒๔๘๒ นน เจ้าพนักงานจับกุมภิกษุอดชชไปในคดีอันหนึ่ง
 รายงานว่าพระทำอย่างนั้น ๆ กรมหลวงสวัสดิศุวคณวิศิษฐูรับตั้งว่า
 นี้ไม่ใช่พระหากจะเป็นแต่คนนุ่งเหลืองต่างหาก เพราะเหตุฉะนั้น
 จึงเกิดมีคำแถลงใช้กัน เมื่อจะหมายความว่า โกง หรือหลอกดวง
 แฉว ก็ใช้คำว่า นุ่ง

๑๗๘. กุดะ นเป็นศัพท์แถลงใช้กันหมายความว่า ทำหรือกล่าวเกินจริงไป
 ศัพท์มาจากชอ นายกุดาบ ตฤษณานนท์ ซึ่งเป็นคนแต่ง
 หนังสือตามชอบใจตนเอง ไม่มีความจริงเกรงว่าจะเกินจริงไป
 หรือจะไม่มีความจริงเลย ตัดชอนนให้สั้นเข้าใช้ว่า กุดะ หรือ กุ
 ก็เข้าใจได้เหมือนกัน

๑๗๙. พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชน ๓ พระองค์เจ้าบเทง ชาคะ พ.ศ. ๒๓๗๒
 เป็นพระชายาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
 บำราบปรบักัน มีพระองค์เจ้าชายปรีชา ๑ พระองค์เจ้าหญิงศิริ ๑
 รวม ๒ องค์ มฤ พ.ศ. ๒๔๒๗ พระชนม์ ๕๕

๑๘๐. คำว่า เหว หรือ ทุ่มเหว นมความหมายว่า ยอ มีเหตุจากความ
 เปรียบกันว่า คนที่ยอชน หรือชอบยอนนดกซึ่งประหนึ่งว่าเหว
 แม้ว่าใครจะเอาคีตาทุ่มลงไปในเหวดักเท่าไรก็ไม่รู้จักเต็มคนชนมา
 ได้ฉันใด คนที่รบยอหรือยอชนแล้ว จะยอด้กเท่าใดก็ยอได้ การที่
 ยอนนจึงเรียกใช้กันว่าทุ่มเหว แทนคำว่ายอหรือยอกยอ และเพราะ
 คำว่า เหว น้อานออกได้ ๒ เสียง ๆ หนึ่งตามตั้งโยคีวิธาน คือ
 ศิวัดกตแม่เกย อีกเสียงหนึ่งตามวาหนิต คืออักษรสูงนำ
 อักษรต่ำ เป็นอักษรสูงได้ จึงใช้กันทั้ง ๒ เสียง ๆ ก่อนนหมัก

ใช้ในการที่ไปยอผู้อื่น เดี๋ยวหนึ่งหมักใช้ในการที่รับยอ ที่คน
อื่นเขามายกยอตัว

๓๘๒. เจ้าหญิง อติฉา เปโตรวิช นิเยคอส แห่งเมืองมูอนเตนิโกร
ชาติ พ.ศ. ๒๔๓๕ อภิเษกกับปรีนซ์ออฟเนเบ็ด พ.ศ. ๒๔๓๘
เป็นพระมเหสีเมื่อพระดำรัสเป็นพระเจ้าแผ่นดินอิตาลี พ.ศ. ๒๔๔๓
๓๘๓. หม่อมเจ้ากระจ่าง ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๒ กรมหมื่น
กษัตริย์วงศ์กตเศช เป็นผู้ซึ่งมั่งคั่งอะไรดั่งขดก ๆ อยู่ในคอ
เวตาพุดพดางขดก ๆ พดาง เจ้านายทรงเรียกว่า ขดก ก็ทราบกัน
ว่าผู้หนึ่ง อีกหนึ่ง คำว่า ขดก ยังหมายความว่า ขดของ
อย่างเช่นขดกขดกเป็นต้น
๓๘๔. เป็นคำซึ่งทรงเรียกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศ
วริยาดงกรณ์
๓๘๕. คำว่า โคม นิมิตหมายตามศัพท์แปลว่า ใช้กันว่า พุดหรือทำ
อะไร ไม่กินความกัน หรือไม่เข้ากับเรื่อง หรือพุดหลงโหดไป
หรือพุดโดยไม่มีเค้ามุตที่เห็นว่าควรจะพุดอย่างนั้น แต่แรกใช้กันว่า
โคมตอย เกิดจากหนังสือพิมพ์อังกฤษฉบับหนึ่ง ชื่อว่า มูรูป
โคมตอยอยู่ที่ชอหน้าคนของหนังสือนั้น และในหนังสือพิมพ์
มักมีความซึ่งกล่าวตามอย่างคด ๆ ในภาษาอังกฤษ ดูไม่ใคร่
จะเข้ากับเรื่อง แต่ไม่เห็นฉบับเหมือนหนังสือพิมพ์ บันช เพราะ
เหตุฉะนั้น เมื่อมีใครกล่าวความที่ไม่เข้าเรื่อง หรือไม่กินความกัน
ก็ใช้ว่ากันว่า โคมตอย แล้วย่นสั้นลงแต่ว่าโคม ก็ใช้ได้
เหมือนกัน

ยังมีคำว่า ไบเซอริง หรือไบโค ใช้เหมือนกับคำว่าโคม หรือโคมดอยนได้ด้วยเหมือนกัน คำทั้งสองที่ว่ามาข้างหลังนี้ เกิดจากเจ้านายเคยได้ยินได้ฟังคุณเก่าแก่ เด่าความถึงเรื่อง ไฟไหม้โรงละคร ครังงานโตกนคัทพระนครคีรี ที่เพชรบุรี ใน พ.ศ. ๒๔๐๘ นั้นว่า เกิดเหตุเพราะโคมดอยกระตาศ ซึ่ง ใช้อายร้อน มีถาดทองแดงจุดอดกอสอด ๓ หกเรียวยาวไปถูก หลังกาโรงละครจึงเกิดไฟไหม้ชนในครังนั้นแล้ว ทำมือให้เห็นว่า โคมดอยนั้นไบโคจนสุดแขน เจ้านายชอบดอคุณเก่าแก่ก็ชวนกัน พุดจาต่อให้เด่าเรื่องไฟไหม้ชนแล้ว ก็ต่างคนผดคกันถามคุณเก่า แก่ว่า ไบโคเท่าไหน คุณเก่าแก่ก็ทำมือทางจนเกือบสุดแขนว่า ไบโคเท่านั้น ไม่เดื่อกว่าคุณเก่าแก่คนใด ถ้าเป็นผู้ซึ่งรูเรื่อง ครังนั้นแล้ว ก็ไปดอต่อตรงให้ทำมือทางแขนว่า ไบโคเท่านั้น ๆ ได้ทุกคนแล้ว เป็นการร่นุกเห็นชนกันมาก จึงได้เกิดคำไบโค ใช้แทนคำโคมดอยชน แล้วก็แผดงเป็นไบเซอริง ใช้เข้าใจ กันเหมือนกัน

๓๘๖. ปรีนซ์ออฟเนเบ็ด เป็นตำแหน่งพระยุพราช พระราชโอรส พระเจ้าอุมเบอร์โต เมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดินอิตาลี มีพระนาม ว่า วิคตอริโอ เอมมันวอดที่ ๓ ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๒ ดับราชสมบัติ

พ.ศ. ๒๔๔๓

๓๘๗. คือพระที่นั่งดัมมุตเทวาราชอุปบัติ นามพระที่นั่งนี้ ตามตำนานซึ่ง ปลุกดงในทพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงประสูติ ณ พระ ตำหนักเดิม ที่นั้นแล้วรอดร่างเป็นพระที่นั่งเมอคนรชกาดที่ ๕

๓๘๘. เจ้าเมืองยกยาร์โนยาวาประเทศ
๓๘๙. คำว่า อา นิคัพทแผดงไซกันหมายความว่า เป็นเรื่องวัดคดี
ทอนคำต้นดงจากอาราม
๓๙๐. ห้องบนพระที่นั่งจักรมหาปราสาทด้านหน้า ห้องที่ตัดถ่างบูรพา-
ภิมุข
๓๙๑. ไม่เกล้ากระหม่อมเดี่ยเดยนี้ ทรงหมายความว่าตามซึ่งท่านผู้หญิง
(เบ็ดยน ชูโต) ภาดกรวงศ์ (พร บุนนาค) เคยกราบทูล
ในเรื่องอะไร ๆ ที่เกี่ยวกับดำมีว่า เกล้ากระหม่อมว่าอย่างนั้น ๆ
ประหนึ่งเหมือนว่าดำมีทำอะไรไม่ได้ หรือไม่เป็นเดย ท่านผู้หญิง
เบ็ดยนคิดแต่จะทำทงนน จึงโปรดทักฉันทไม่ยกพระองค์ชมพระ
ด้วามเดย
๓๙๒. คำว่าราชซึ่งทรงใช้ว่า ราชอา เช่น ราชการ ว่า ราชอาณาจักร หรือ
พระราชทาน ว่า พระราชทาน นี้เป็นการดัดเดยเดยตาม
เดยงท่านแต่ก่อนหลายคนพูดออกเดยง ราชะ ว่า ราชอา อย่างนี้
มีดมเดจเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นต้น มักใช้คำพูดออก
เดยงอย่างนี้ จนทูลดถึงกับเรียก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชนท ๓
กรมขุนราชดีหวิกรม ว่า กรมขุนราชอาดีห์ ดังเคยมีพระกระแด้
ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทรงดำให้เจ้านายฟัง ตาม
ททรงไดยินเรียกอย่างนั้น เป็นการขั่นกันอยู่มากเดว
๓๙๓. คำว่า ยะ นิคัพทแผดงหมายความว่า เรื่องยศ ใว้ยศ หรือยกยศ
คดัดนมาจากคำแต่ก่อนใช้ตรงภาษามคธว่า ยะโด แต่้วยภายหลัง
ด้นเข้า เหดออยู่แต่ ยะ เท่านั้น

๓๕๕. คำว่า อี น้ค้พท้แมตงมีคความหมายว่า ชอบใจมากรักมาก
เกิดจากเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) ชอบใจ หรือถูก
ใจอันใด ก็หัวเราะเบตงอูทานว่า อี้ ๆ ๆ จิงไซคานตอเตยนกน
ค้อมา
๓๕๕. นายพลตรี อะเปติยุค้ ต้มุหราชองครกษนคอผูหนึ่งใ ๓ นาย
ซงพระเจ้าแผ่นดินนิตาตให้ไปรับเต้จที่ตถานรถไฟ เมืองโมตาน
อก ๒ นายน คือ นายพันโทคอตเครบบี ราชองครกษ ๓ กับ
คองเต คิบเตป คอตไต้ น้ เจ้าพนักงานกรมวัง ๓ รวมเป็น ๓ นาย
ตวยกัน
๓๕๖. ไปปนี้ มีพระนามเต้ชื่อว่า โจอาค้โน เปจจิ ซาตะ วันที่ ๒
มีนาคม พ.ศ. ๒๓๕๒ ไต้เต้อกชนเป็นไปป ทรงนามว่า ติโอ
ท ๓๓ เมอวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๖ มฤ วันที่ ๒๐
กรกฏาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ ชนมายุ ๕๔
๓๕๗. คำว่า จ้ามจิบ น้มีเหตุมาเต้พระเจ้าบรมวงศ์เชอชน ๒ พระองค์
เจ้าแม่ชเยน ทรงเต้ว่าซพจรของพระองค์เจ้ากนิษฐน้อยซ้า
น้บไต้จ้ามจิบ ค้อด้ามตบเท้านน เจ้านายเป็นอน้มากเห็นว่ ท่าน
ทรงพระชรามากน้ก แท้จิงเมอต้นพระชนมกมพระชนมายุยาว
นานยงกว่พระราชวงค่านวงศ์เต้ก่อน ๆ มาถึง ๕๐ ปีกับมีเค้ชอก
เกอบกงบิ จิงคิตเห็นว่ ท่านจะทรงหงไปก็ไต้ เพราะฉะนนเมอ
จระกตาวค้ำท้คความหมายว่หงไหดเต้ว ก็ไซ้ค้ำว่า จ้ามจิบ
หรือ จ้าม ให้ตั้นซ้ากไต้

๑๙๘. ดำเนามต่อท่ายพระราชหัตถ์เดชาฉบับน อยู่หน้า ๓๔ ถึง ๓๕
๑๙๙. จอบแจบ นมความหมายว่า พุดจากันเดินไม่ใคร่หยุดปาก
๒๐๐. ป.ด. น ทรงใช้ตามอย่างพระราชหัตถ์เดชา ในรัชกาลที่ ๔ ซึ่ง
 ติปริยายจากคำ บัจฉิมิตติต ตรงกับ บี เอด ในภาษาฝรั่ง
 ซึ่งติปริยายคำว่า โปสต์ ดักริบคัม มีความหมายว่า เขียน
 ภายหลัง
๒๐๑. พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒๐๒. สมเด็จพระเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหาจักรุณิศ
๒๐๓. พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นปราบปรบักษ์
๒๐๔. เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) แต่ยังเป็นพระยา
 อยู่เวदानน
๒๐๕. พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ (ม.ร.ว.เย็น อิศรเสนา ณ กรุงเทพ^(๑)) แต่
 ยังเป็นหตวงดิทชนายเวรมหาดเล็ก
๒๐๖. นายปาน ช่างปั้น
๒๐๗. หม่อมเจ้าด้บรรณ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๑ กรมหมื่น
 ณรงค์หรรักษ์ เป็นช่างหล่อ
๒๐๘. สมเด็จพระเจ้ามโหัยกาเธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
๒๐๙. สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้า พระบรมราชเทวี
๒๑๐. สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวง
 นครราชสีมา ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิดก

(๑) ณ กรุงเทพนี้ ต่อมาภายหลัง เปลี่ยนเป็น ณอยุธยา หมด

กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราไชย ๓ กับสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม
เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ๓^(๑)

รวม ๓ พระองค์

๒๓๓. กว้นหยุดแห่งเดนมาร์ก ชวาตะ พ.ศ. ๒๓๖๐ อภิเชกด์มรด
พ.ศ. ๒๓๘๕ มฤ พ.ศ. ๒๔๔๓
๒๓๒. เออเนตต์ออกคุดคัท ๒ ชวาตะ พ.ศ. ๒๓๘๘ เป็นคูกอออกพคัมเบอร์
แดนตต์ แต่ยังถือว่าเป็นกิงแฮโนเวอร์ประกาศไปทั่วยุโรปเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๒๓ อภิเชกกับเจ้าหญิงไทรราแห่งเดนมาร์ก พ.ศ. ๒๔๒๓
๒๓๓. ยอรัชท ๕ ชวาตะ พ.ศ. ๒๓๖๒ เป็นกิงแฮโนเวอร์ พ.ศ. ๒๓๘๕
ปรัดเซียงแยงเอาแฮโนเวอร์เดี่ย พ.ศ. ๒๔๐๘ กดับไปเป็นคูกอออกพ
คัมเบอร์แดนตต์ มฤ พ.ศ. ๒๔๒๓ มีไอรด์ คือหมายเดชท ๒๓๒
๒๓๔. เออเนตต์คูกอออกพคัมเบอร์แดนตต์ กิงเออเนตต์แฮโนเวอร์ ชวาตะ
พ.ศ. ๒๓๓๕ เป็นพระภาดาของคูกอออกพเกนตต์ พระชนกกวันวิก
คอรเรีย อภิเชกกับเจ้าหญิงเฟรเดริก้าออกพเมกเดมเบกด์เตรดิคซ์
ได้เป็นกิงแฮโนเวอร์ พ.ศ. ๒๓๘๐ มฤ พ.ศ. ๒๓๘๕ มีไอรด์คือ
หมายเดชท ๒๓๓
๒๓๕. เจ้าหญิงทราแห่งเดนมาร์ก เป็นพระชิดาแห่งพระเจ้าครัดเตียน
ที่ ๘ แห่งเดนมาร์ก กับกว้นหยุด ชวาตะ พ.ศ. ๒๓๘๖ อภิเชก
กับคูก เป็นคุดเซตต์ออกพคัมเบอร์แดนตต์ พ.ศ. ๒๔๒๓ มีไอรด์ ๒
ชิดา ๓ รวม ๕
๒๓๖. เจ้าหญิงอาเดกชานตราออกพเดนมาร์ก ชวาตะ วันท ๓ ธันวาคม
พ.ศ. ๒๓๘๗ อภิเชกด์มรด วันท ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๐๕ กับ

(๑) คือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒๓๖. ชวาตะ วันท ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๐๕ กับ
๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๐

- ปรีนซ์อดเบ็คเคอเวอดคอฟเวตต์ ภายหลังเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม
 พ.ศ. ๒๔๔๓ พระราชดำรัสเป็นพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษกับเป็นกวี
 อาเดกซานดรา แดวเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ พระ
 ราชโอรสคือกิงยอรัชที่ ๕ ขนครองราชสมบัติเป็นพระพันปีหลวง
 จนทุกวันนี้
๒๑๗. เจ้าหญิงดึคมาออฟเดนมาร์ก ชาตะ พ.ศ. ๒๓๘๐ อภิเษกกับ
 แกรนด์ดั๊กอาเดกซานเดอร์ อาเดกซานโดรวิช มีพระนาม
 ว่าแกรนด์ดั๊กเซดส์มาเรียฟีโอโดรอฟนา พ.ศ. ๒๔๐๘ แดวเป็นพระ
 มเหสี เมื่อพระสวามีเป็นพระเจ้าอาเดกซานเดอร์ที่ ๓ เป็นพระ
 พันปีหลวง เมื่อพระสวามีทวงยศ แดวพระราชโอรสได้เป็น
 พระเจ้านิโคลัสที่ ๒
๒๑๘. พระเจ้านิโคลัสที่ ๒ พระราชโอรสพระเจ้าอาเดกซานเดอร์ที่ ๓
 กับเอมเบรสต์มาร์ฟีโอโดรอฟนา ชาตะ พ.ศ. ๒๔๓๐ ได้เสด็จมา
 กรุงสยาม พ.ศ. ๒๔๓๒ อภิเษกกับเจ้าหญิงอาดิกซ์ออฟเฮด
 ทรงพระนามว่า เอมเบรสต์อาเดกซานดราฟีโอโดรอฟนา เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๓๗ ชบถทำร้าย พ.ศ. ๒๔๖๓
๒๑๙. โอรสแกรนด์ดั๊กกบดส์เซดส์ออฟคัมเบอแดนด์ ๕ องค์นั้น คือ (๑) เจ้า
 หญิงมาร์หุดยด์ ชาตะ วันที่ ๓๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๒ อภิเษก
 สวรรค์วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๓ กับเจ้าแมกซิมิดเดียน
 แห่งบาเดน (๒) เจ้าชายยอชวิตเฮล์ม ชาตะ วันที่ ๒๘
 ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ มฤ พ.ศ. ๒๔๕๕ (๓) เจ้าหญิงอาเดก
 ซานดรา ชาตะ วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๒๕ อภิเษกสวรรค์

- วันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๗ กับเฟรเดริกฟรานซ์แกรนด์ดยุก
แมกเดมเบ็กชเวริน (๕) เจ้าหญิงโอดกา ซาตะ วันที่ ๑๓
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ (๕) เจ้าชายเออเนสต์ออกุสต์ ซาตะ
วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๐ อภิเชกสมรสกับเจ้าหญิงวิก
ตอเรียลดยด์ออฟไฮเฮนโซลเดอนริคาเอมเปอเวอเยอร์มัน เมื่อ
วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๖
๒๒๐. เจ้าหญิงมาดีออฟเชกซอดเคนเบ็ก ซาตะ พ.ศ. ๒๓๖๓ อภิเชก
กับกิงยอชออฟเฮโนเวอร์ พ.ศ. ๒๓๘๕ มีโอรส ๓ ธิดา ๓ รวม ๒
มฤ พ.ศ. ๒๔๔๘
๒๒๑. พระเจ้าคริสเตียนที่ ๘ แห่งเดนมาร์ก ซาตะ พ.ศ. ๒๓๖๓ อภิเชก
กับเจ้าหญิงหลุยส์ออฟเฮล์แกด์เซด พ.ศ. ๒๓๘๕ เสด็จราชย์
พ.ศ. ๒๔๐๖ มฤ พ.ศ. ๒๔๔๔
๒๒๒. คำว่า โก้ นั้นเป็นศัพท์แสลงมีความหมายว่า เข้าใจผิดหรือเข้าใจ
ไปคนละทาง หรือหลง คำนี้นี้เหตุเกิดมาซึ่งกัน ด้วยเดิมพระ
องค์เจ้าตั้งหน้าทราฐครุฑกฤษ มีมหาเด็กรู้คิดพระองค์อยู่
คนหนึ่งชื่อว่า โก้ จะต้องพระประดั่งคั่งใด ๆ มีมากบุหรื หรือ
จะใช้ไปไหนก็เรียก โก้ คนเดียว ถึงจะมีคนอื่น ๆ ที่จะทรงใช้
ได้ ดังเช่นพนักงานกรมม้าซึ่งทรงว่ากรมนี้ไม่มีใครเรียกใช้
ในที่สุดจนนายโก้ไม่อยู่ทนนกยงทรงเรียก โก้ อยู่ได้ดังน จึงได้
ใช้คำ โก้ นี้หมายความว่าอย่างกล่าวมาข้างต้น
๒๒๓. ท้าววรคณานันต์ (มาดัย) นี้เป็นท้าววรจันทร์มาแต่รัชกาลที่ ๔
จนถึงรัชกาลที่ ๕ และได้เป็นท้าววรคณานันต์คนแรก หรือคน

ที่หนังสือได้โปรดเกล้าฯ ให้หมื่นชอท้าวตำแหน่งหนังสือ และมรุ
 รางหน้าคากรยาเมื่อชราแล้ว ยังมีคนเห็นว่าเมื่อยังเป็นดาวคง
 จะเป็นคนช่วยมาก

๒๒๔. พระราชชนพจนซึ่งทรงว่า ราชาศัพท์จริงมากกว่า จำจับ ในหนังสือ
 มีความหมายว่ายังไม่ถึงแก่เหตุใด

๒๒๕. คำว่า เมอกระหน นมความหมายในศัพท์แปลตรงว่า การเก่า ๆ
 หรือโบราณกาล เพราะเหตุที่ท่านผู้มายุ่ง ๆ จะเดาเรื่องอะไร

๒๒๕ หรือจะพูดอะไรมักจะกล่าวแต่ถึงกาลแต่ก่อน ๆ มาเป็นพื้น โดย
 ยกคานชนกต่างว่า เมอกระหน เป็นอย่างนั้น ๆ ไม่เหมือน
 เดียว เพราะเหตุฉะนั้นจึงได้ใช้คำว่า เมอกระหน หมายความว่า การ
 เก่า ๆ ก่อน ๆ

๒๒๖. คำว่า โสภีบ นมความหมายว่า เป็นลักษณะของหมอยา
 เกิดแต่ทคิดเห็นว่าอาการของหมอยาเป็นอันมากนั้น มักนับถอย
 จะเป็นอะไรก็เด็กน้อยก็ของชैया คำว่า โสภีบ นมสมกันสอง
 คำ ๆ หนึ่งว่าโสภีบ ตามแต่ียงโธหรืออวกปนกัน อันแสดงว่า
 ดมชนไม่สับสนคำหนึ่ง กับอีกคำหนึ่งที่เคยใช้กันมาแต่ก่อน
 ว่า บับชอก มีความหมายว่าหมัดกำลัง หรืออ่อนเพี้ยคำ
 หนึ่ง เขาคำโสภีบกับบับชอกเป็นโสภีบหมายความว่าอ่อนกำลัง
 มีแต่โสภีบหรืออวก เป็นลักษณะของหมอที่ชैयाมากอยู่เด่มอ ทั้ง
 ตัวหมอและคนอื่นที่หมอคิดรักษา เพราะฉะนั้น ทมพระราช
 นิพนธ์ว่า ทรงพระโสภีบ นมความหมายว่า ทรงประกอบ
 ด้วยลักษณะของหมอ.

๒๒๗. พระยาสุรพตพพชน คือคนกษัตริย์ นองชายที่ ๒ ของเจ้าพระยา
 ฤทธิสงคราม คือ คนกุมหมัด เจ้าพระยาไทรบุรี ในรัชกาล
 ที่ ๔ และที่ ๕ พระยาสุรพตพพชน เป็นคนแรกที่รับตำแหน่ง
 ชอน
๒๒๘. เจ้าพระยาบรมวงศ์เธอ ชั้น ๓ พระองค์เจ้ากนิริ ชาศะ พ.ศ. ๒๓๖๒
 มฤ พ.ศ. ๒๔๓๗ วย ๗๖ ปี.
๒๒๙. คำว่า หนัก นมความว่า คิดอยู่กับที่ หรือไม่ใคร่เคลื่อนที่ ดัง
 เช่นใช้บอกอย่างหนึ่งว่า เห็นยวหนัก หมายถึง เห็นยวคิดแน่น
 จะดึงตัวเท่าไรก็ไม่ออกไม่ขยับเขยื้อนได้.
๒๓๐. คำว่า หนีๆ นหมายความว่า ไม่ได้อยู่กับที่ อย่างเช่นใช้บอก
 อย่างหนึ่งว่า เค้นหนีๆ คือเที่ยวพูดไปกับคนนั้นคนนั้นไม่หยุด.
๒๓๑. ออกเวดัดๆ นมพระราชประสงค์ ว่า หน้าตาออกจะคล้ายพวกไอโรด
 ธิดาปรีนซ์ออฟเวดัดในกรุงน.
๒๓๒. คำว่า พน นมความหมายว่าน้ำใจในขณะนั้น หรือว่าใจคอกก็ได้
 พนไม่ตี พนเป็นไป พนเดี่ย พนเก่า หรือเก่า หมายความว่า
 ใจคอหงุดหงิดงุ่นง่านชวนจะโกรธหรือทำเคืองใจ พนดี พนใหม่
 พนเย็น เย็นเป็นน้ำเย็น หรือน้ำ หมายความว่า ไม่ชวนชองไม่มี
 โกรธเคืองเดยใจดีแท้ คำว่าพน นเกิดจากคำที่นักเรียนกตบมา
 จากยุโรปเก่าก่อน อธิบายว่า ทะเดแดงทรือนนเพราะมทราย
 แแดงเป็นพนในทะเลน จิงชบแดงแดดชนมารอนจิดในทะเลน
 เพราะโกรธเป็นไฟเป็นเครื่องรอนอย่างหนึ่ง จิงใช้คำว่าพนทะเล
 แแดง เป็นความโกรธเครื่องรอน คู่กับนอทโปดที่หนาวเย็นที่สุด

เป็นใจดี และใช้คำสั้นเขาจึงเหตอแต่พ่นไฟ กับน้ำ หมายถึง
โกรธแต่ไม่โกรธด้วย.

๒๓๓. คำว่า คำ นมความหมายว่า พุดพุ่งไปแต่พอแล้ว อย่างเดียวกับคำว่า พุ่ง ก็ใช้มีความหมายเหมือนกัน.
๒๓๔. พระยานนท์ นคือ พระยาไกรโกษา (ตัด ดึงเส้นนี้) แต่ยังเป็นพระยานนท์บุรีศรีเกษศราราม อัครราชทูตอยู่ที่กรุงเบอร์ดิน.
๒๓๕. เอ็มเปอเรอฟรานซ์โยเซฟ พระเจ้ากรุงฮอัสเตรีย และฮังการี ชาติตะวันตก ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๗๓ เป็นพระโอรสของอาชดุก ฟรานซ์กาด กับเจ้าหญิงโซฟี แห่งบาวเรีย ได้สืบราชสมบัติจากเอ็มเปอเรอเฟอริดินันด์ ที่ ๓ ซึ่งเป็นพระบิดา เมื่อวันท ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๘๑ มฤ วันท ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ พระชนม์ ๘๖ ปี ครองราชสมบัติ ๖๘ ปี.
๒๓๖. อาชดุกสามคนนคือ (๑) อาชดุก ดุควิกวิกตอร์ ชาติตะวันตก พ.ศ. ๒๓๘๕ เป็นพระอนุชาของเอ็มเปอเรอฟรานซ์โยเซฟ (๒) อาชดุกอโตโต ชาติตะวันตก พ.ศ. ๒๔๐๘ มฤ พ.ศ. ๒๔๔๘ (๓) อาชดุกยูนิช ชาติตะวันตก พ.ศ. ๒๔๐๖ ทงต้ององคนเป็นพระราชภาคินย ของเอ็มเปอเรอฟรานซ์โยเซฟ.
๒๓๗. เกงเก้เกงกะ ศัพท์นมความหมายว่า ไม่เข้าเรื่องหรือไม่เรียบร้อย กระทำให้เห็นว่า ผิดทผิดทางที่ควรเป็นทำนองเดียวกับคำที่ว่า กงโก้งโกะนั้น.
๒๓๘. บือ นมความหมายว่า มัดหน้าเฉยเมยไม่ยิ้มไม่จับตากคน.
๒๓๙. ถ้วนเต้านั้น แต่ก่อนเรียกว่า ถ้วนขวา คือเป็นที่ถ้วนมัดหน้าใหญ่

ในครั้งรัชกาลที่ ๒ ครั้นมาในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓
 ด้ร่างหมุ่พระที่นั่งซึ่งเรียกรวมกันว่า อภิเษกนิเวศน์ มีพระที่นั่ง
 อนันตสมาคมเก่าเป็นต้น และมีสวนหลังพระที่นั่งนงคราญมี
 ด้ระเด็กเคียงเท้า จึงเรียกกันว่าสวนเท้า ด้ระนยั้งคงอยู่ในสวน
 ริมพระที่นั่งคีวาดยอยู่ทุกวันนี้.

๒๔๐. พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าอนุสรณ์ศิริประดาธนี.
๒๔๑. อาชคูก รุดอดฟ์ มกุฎราชกุมารกรุงฮอดต์เตรียมฮังการี พระราช
 โอรสเอม เปอเรอฟรานซ์โยเสฟ กับเอมเปเรตต์อิตซาเบท ซาตะ
 วนที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๓ มฤ วนที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๓
๒๔๒. เอมเปเรตต์มาเรียเรซา พระธิดาของเอมเปอเรอเยอรมัน แต่ครั้ง
 ยั้งรวมอยู่ในฮอดต์เตรียม ทรงพระนามว่าซาตต์ ที่ ๖ และได้สืบต่อ
 ราชสมบัติของพระบิดา เป็นกวีฮังการีและโบฮีเมีย พ.ศ. ๒๒๘๓
 ซาตะวนที่ ๓๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๒๖๐ มฤ วนที่ ๒๘ พฤศจิกายน
 พ.ศ. ๒๓๒๓.
๒๔๓. นโปเลียนโยเสฟ หรือนโปเลียนที่ ๒ ก็เรียก โอรสของนโปเลียน
 ที่ ๓ ซาตะ วนที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๕๓ มฤ วนที่ ๒๒
 กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๗๕.
๒๔๔. เอมเปเรตต์มาเรียลุยซา แห่งกรุงฮอดต์เตรียม อภิเษกกับนโปเลียน
 ที่ ๓ เมื่อวนที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๓ ซาตะ วนที่ ๑๒ ธันวาคม
 พ.ศ. ๒๓๓๔ มฤ วนที่ ๑๗ ธันวาคม . พ.ศ. ๒๓๘๐
๒๔๕. นโปเลียนโบนะปาตหรือนโปเลียน ที่ ๓ เอมเปอเรอฝรั่งเศส ซาตะ

- วันที่ ๓๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๓๒ เป็นประธานาธิบดีกรุงฝรั่งเศส
 ในครั้งนั้นเรียกว่า กงสุต เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๔๒
 เอ็มเปอเรอ วันที่ ๓๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๔๗ ออกจากราชสำนัก
 ครั้งแรกไปอยู่เกาะเฮดบา วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๗ กลับเข้า
 ครองราชสำนักในฝรั่งเศสอีก เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๕๗
 แยกทัพต่อเคอร์ดู วันที่ ๓๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๕๘ หนีออกจาก
 ราชสำนักเพื่อให้พระโอรสที่ยังเยาว์ทรงนามว่า นโปเลียนที่ ๒
 ทรงครองแทน แต่ไม่ได้ครอง นโปเลียนที่ ๓ ต้องเนรเทศไปตั้ง
 อยู่เกาะเซนต์เฮลเลนา แคว้นมฤตชน วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๔
๒๔๖. เอ็มเปอเรอเมกซิดเดียน พระอนุชาเอ็มเปอเรอฟรานซ์โยเซฟ
 ซาตะ วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๗๕ รัชเชิญไปครองราชสำนัก
 เมืองแมกซิคอ วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๗ เกิดขบถถูกยิง
 มฤต วันที่ ๓๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๐
๒๔๗. พระชนกเอ็มเปอเรออด็อดเรอ และเอ็มเปอเรอแมกซิคอทรง
 นามว่าอาชดุก ฟรานซ์กาต ซาตะ วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๔๕
 มฤต วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๐
๒๔๘. อาชดัดเซดส์ มาเรียเตรซา แห่งกรุงโปรตุเกส ซาตะ วันที่ ๒๔
 สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๘๘ อภิเษกสมรสกับอาชดุกกาตดุคิวิกพระ
 อนุชาเอ็มเปอเรอฟรานซ์โยเซฟ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๐๕
 มีโอรสคือ อาชดุก ฟรานซ์เฟอริดินันด์ รัชทายาทกรุงออด็อดเรอ
 ซึ่งถูกยิงเมื่อก่อนเกิดมหาดังครามในยุโรปครั้งนั้น ที่กาดาวไวโน
 เดว ๒๕๐ ต่อไปนี้.

๒๔๘. เจ้าหญิง อะเดดคอนเด ภิกษุของ ที่หมายเดช ๒๔๘ เป็นนั้ดดา
ของเจ้ามิเคต กรุงโปรตุเกส ชาตะวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๓
อภิเชกต์มรดกกับเจ้าเฮนรี บัวบอง วงศ์ปามาเมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๓๘ เคยมาในกรุงสยามกับพระด้วามเมือ พ.ศ. ๒๔๓๐
๒๕๐. อาชดุ๊กฟรานซ์เฟอรดินนด ชาตะวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๖
เป็นรัชทายาทอดด์เค็รย ดับค้ออาชดุ๊กรุคอดฟ ค้อองคนร้ายประหาร
มฤตวันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗.
๒๕๑. เจ้าอดเฟรดมอนติญูโว ชาตะ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๓๘๗
เคยเข้ามาในกรุงสยาม
๒๕๒. เจ้าเฮนรี ดิชเคนด์ไคน์ ชาตะวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๘๖
เคยเข้ามากรุงสยามพร้อมกันกับเจ้าอดเฟรด มอนติญูโว ครังหนึ่ง
แด้วภายหลังมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ อีกครังหนึ่ง
๒๕๓. พระราชหัตถ์เดชาตงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ พ.ศ. ๒๔๔๐
ซึ่งมีดำเนาอยู่ในตมคณหน้า ๓๐ ถึง ๓๓
๒๕๔. ดูกออพยอกน ค้อ พระเจ้ายอรัชที่ ๕ พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษใน
เวदान พระราชโอรสของพระเจ้าเอเดเวอด ที่ ๗ กับกวันอาเดก
ชานตรา ชาตะ วันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๘ ได้สืบราช
ตมบัตค้อพระบิดาวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ อภิเชกต์มรดก
เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ กับกวันมารี ชาตะ วันที่ ๒๖
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๐ มีพระโอรส ๕ พระธิดา ๓ รวม ๘ องค์
๒๕๕. ดูกออฟโคเบิก ค้อเจ้าอดเฟรดดูกออพเอดินบระ พระอนุชาถึง
เอเดเวอด ชาตะวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๘๗ อภิเชกต์มรดกกับ

- แกรนด์ดัชเชสแมรี พระธิดาเอมเปอเรออาเดกซานเดอริท ๒
กรุงรัสเซีย เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๖ แด้วได้ไปครอง
เมืองโคเบ็กโคธา เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ มฤ
วันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๓
๒๕๖. ดยุกออฟคอนนอท พระอนุชาถึงเฮตเวอด ซาตะ วันที่ ๓
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๓ อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงหุดยซาแห่ง
กรุงรัสเซีย มีพระธิดา ๒ โอรส ๓
๒๕๗. ปรินซ์ ยูยีน ออฟ ดัวิกเคิน รัชเป็นพระอนุชาพระเจ้ากุสตาฟ
กรุงดัวิกเคิน ซาตะวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๘
๒๕๘. ปรินซ์วัตติมา ออฟ เดนมาร์ก พระโอรสของพระเจ้าคริสเตียน
ที่ ๘ กรุงเดนมาร์ก เป็นพระปิตุดาของพระเจ้าคริสเตียนที่ ๑๐
พระเจ้ากรุงเดนมาร์กในปัจจุบันนี้ ซาตะวันที่ ๒๗ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๐๓ อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงมารีแห่งวงค์ออเดียน เมื่อ
วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๘
๒๕๙. แกรนด์ดยุก เด็ชออฟรัสเซีย พระปิตุดา เอมเปอเรอ นิคอ
ดาช ที่ ๒ กรุงรัสเซีย ซาตะวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๐
เป็นผู้รักษาเมืองมอดโค้ว ถูกบอม มฤวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๔๔๘
๒๖๐. ปรินซ์อดเฟรดออฟเซกซ์โคเบ็ก โอรสดั๊กอดเฟรดกับแกรนด์ดัช
เชสแมรี ซาตะวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๗ มฤ วันที่ ๖
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๑
๒๖๑. ปรินซ์ชาลด์ออฟเดนมาร์ก พระอนุชาพระเจ้าคริสเตียนที่ ๑๐

- กรุงเตนมาร์ก ชาติระวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ อภิเชก
 ด้มรดเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ กับปรีนซ์เซดส์มอด
 แห่งกรุงอังกฤษ ชาติระวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๒ รับเชิญ
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินนอร์เว ทรงพระนามว่า ฮอกอน ที่ ๘ เมื่อ
 วันที่ ๓๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๘
๒๖๒. ปรีนซ์ คเกฮิโต ที่ ๓๐ แห่งตระกูลฮาริดังวา ซึ่งแรกตั้งชน
 จากปรีนซ์ชิโกโต โอรสของเฮมเปอเรอ ที่ ๓๐๖ แห่งกรุงญี่ปุ่น
 เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๖ จน พ.ศ. ๒๓๘๓ เจ้าคเกฮิโต ณ มฤ กรกฎาคม
 พ.ศ. ๒๔๕๖ ไม่มีโอรสสืบตระกูล เฮมเปอเรอมีรับตั้งให้เจ้าโน
 บุฮิโต พระราชโอรสที่ ๓ ของพระองค์ไปเป็นผู้สืบตระกูลนี้
๒๖๓. เฮมเปร์ดส์เฟรเดอริก พระธิดาองค์แรกของกวันวิกคอรเรีย ชาติ
 วัณที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๘๓ อภิเชกด้มรดเมื่อวันที่ ๒๕
 มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๐ กับเฮมเปอเรอเฟรเดอริก ที่ ๓ แต่เมื่อ
 ยังเป็นรัชทายาทกรุงปรัสเซียเป็นพระมารดาเฮมเปอเรอวิตเดียมที่ ๒
 แห่งเยอรมนี มฤ วัณที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๘
๒๖๔. แกรนด์ดัชเชสส์ออฟเฮด์ มีนามว่าวิกคอรเรีย ธิดาของดยุกเฮดินบระ
 แห่งกรุงอังกฤษ แล้วเป็นดยุกอดเฟรด ออฟเซกซ์โคเบิร์ก
 ชาติระวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๘ อภิเชกด้มรดเมื่อวันที่ ๓๘
 เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๗ กับเฮนส์ด์แกรนด์ดยุกออฟเฮด์ แล้ว
 หย่ากันเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๔
๒๖๕. ดัชเชสส์ออฟเซกซ์โคเบิร์ก พระธิดาเฮมเปอเรออาเดกซานเดอร์
 ที่ ๒ แห่งกรุงรัสเซีย มีพระนามว่ามารี ชาติระ วัณที่ ๕ ตุลาคม

- พ.ศ. ๒๓๘๖ อภิเชกกับอดเฟรด ดูกเฮดินบระ ภายหตั้งเป็นดูก
 ออฟเชกซ์โคเบิก วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๖
๒๖๖. แกรนด์ดัชเชสเล็ช นามเดิมว่า อีดิซาเบทออฟเฮด ริดาแกรนด์
 ดูกหดยออฟเฮด กับปรีนซ์เซดส์เอดิคแห่งกรุงอังกฤษ ซาตะ
 วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๗ อภิเชกต์มรด์วันที่ ๓๕ มิถุนายน
 พ.ศ. ๒๔๒๗ กับแกรนด์ดูกเล็ชแห่งรัสเซีย
๒๖๗. ราชเบนด์น นเป็นห้างขายเครื่องเพชรพลอย ครังทูคไทยไป
 ดอนดอน พ.ศ. ๒๔๐๐ เคยถูกเชิญไปห้างนแล้วกคคตามตั้งของ
 มายังกรุงสยามจนตวนายห้างที่เป็นบุตรนายห้าง ครังนนักได้เข้า
 มากองสยามในรัชกาลที่ ๕ และได้รับตั้งญาบัตรเป็นหลวงรัตน
 นุกิจ
๒๖๘. ดุนเดะ นเป็นศัพท์มีความหมายจากที่ไ้ว่า ดุนโกรช และดุน
 เดียวหรือโกรชแรงกล้า เมื่อควบกกันเข้าดุนเดะแต่มีความหมาย
 ว่าโกรชจนเดอะเทอะไปไม่เป็นชั้นเป็นอัน
๒๖๙. คำ ทัง นมีความหมายว่าอยากู อยากเห็นเกินกว่าที่ควรจะเป็น
 เกิดจากนกกระจอกเทศอย่างหนึ่ง ซึ่งมาแต่ฮอลันดา ชื่อว่า
 นกอมิว เคยปล่อยเดยงอยู่หน้าพระที่นั่งจักรี ถานกนอยากกิน
 ดึงไร หรือเห็นดึงว่าเป็นอาหารได้ ก็เข้าไปใกล้คนทถอยหรือมี
 ของนนั้น และออกเดยงในคอดัง ทัง ๆ ๆ ๆ เพราะฉะนั้นเมื่อใคร
 อยากดูอยากูอะไรจับขนดู ในเวลาที่ไม่ควรจะจับจะดูแล้ว ก็
 เรียกกันว่า ทัง ๆ
๒๗๐. ซาร์เดมาญ หรือ ซาดด์ที่ ๓ หรือซาดด์มหาราชกเรียก เป็นเจ้า

- แผ่นดินใหญ่ของเยอรมัน เป็นเอมเปอเรอกรุงโรม ชาตวันที ๒
 เมษายน พ.ศ. ๑๒๗๕ มฤ ^{๖๕} วันที ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๑๓๕๖
๒๗๑. เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หาดาน กุญชร ณ.กรุงเทพ)
๒๗๒. พระเจ้าปุนคอ ^{๖๕} เอมเปอเรอ ^{๖๕} อาเดกซานเคอริท ^{๖๕} ๒ ^{๖๕} ชาตวันที ๑๗
 เมษายน พ.ศ. ๒๓๖๑ เดวราชธัมมัตถ์บัตเอมเปอเรอนิโคดาต
 ที่ ๑ พระบิดา พ.ศ. ๒๓๘๘ มฤ ^{๖๕} วันที ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๓
๒๗๓. เอมเปอเรอองคนคอ ^{๖๕} เอมเปอเรออาเดกซานเคอริท ^{๖๕} ๓ เป็นพระราช
 โอรสเอมเปอเรออาเดกซานเคอริท ^{๖๕} ๒ และเป็นพระชนกเอมเปอ
 เรอนิโคดาตที่ ๒ ^{๖๕} ชาตวันที ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๘๗ อภิเศก
 ธมรดวันที ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ กับปริงซ์เซดด์เดคมาออฟ
 เดนมาร์ก ^{๖๕} ครนเมอพระราชธัมมัตถ์บัตเอมเปอเรอ
 เมอวันที ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ทรงนามว่าเอมเปเรดด์มาเรีย ฟีโอ
 โดรอฟนา เอมเปอเรอ ^{๖๕} มฤ ^{๖๕} วันที ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๗
๒๗๔. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม
๒๗๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์
๒๗๖. คำว่า แดกหัก เป็นศัพท์แปลงมีความหมายว่า ^{๖๕} รูปร่างใหญ่
 โโตมาก
๒๗๗. ร่ม เป็นศัพท์ซึ่งมีความหมายว่า ^{๖๕} ดิ่งดิน ^{๖๕} หรือคอดิ่ง ^{๖๕} หรือถ่อทริ
 มานะ ^{๖๕} หรือไม่เห็นตามไม่ยอมตาม ^{๖๕} บางทีใช้ว่า ^{๖๕} กางร่ม ^{๖๕} หมาย
 ความว่า ^{๖๕} ดิ่งดินหรือคอดิ่ง ^{๖๕} ตามใจตนอยู่ ^{๖๕} และถ้าว่า ^{๖๕} หุบร่ม ^{๖๕} ก็หมาย
 ความว่า ^{๖๕} ดดดาดง ^{๖๕} ยอมตาม
๒๗๘. พระยาชดยทุทธิโยธินทร์ แอดมิราต เอ เคอริเซดิว และภรรยา

๒๗๘. โก้หฺร่าณหน้ํมีความหมายว่า ธรรมเนียมยุโรป เกิดจากการที่ พวกแขกในกรุงสยามไปเมืองเมกกะ หรือที่แขกดํมมคติเรียกกัน ว่า เมืองกระบิตพัดคุด์แดง ก็ได้เป็นโตะ ค่วน หะยี้ แต่ก่อนมีค้พท ใช้โดยเปรียบเทียบว่า ถ้าใครได้ไปเมืองยุโรปกลับมาแล้ว ก็ เรียกกันว่าเป็นโตะ เสมอเหมือนอย่างแขกที่ได้ไปเมืองเมกกะ กลับมา และผู้ที่ไปยุโรปนั้นยอมจะกล่าวอ้างถึงธรรมเนียมนอก เขาเป็นเช่นนนเช่นน เหมือนพวกแขก มักอ้างคัมภีร์โก้หฺร่าณ อยู่เนือง ๆ ถ้าใครอ้างธรรมเนียมยุโรปแล้ว ก็มักพูดว่า อ้าง คัมภีร์โก้หฺร่าณ โดยในความเปรียบเทียบ ต่อมากำว่า โก้หฺร่าณ หรือย่นใช้แต่คำหน้าว่า โก้ ดงน จึงมีความหมายว่า ธรรมเนียม ยุโรป หรืออย่างฝรั่ง หรือฝรั่งจัด ยังมีคำว่า โตะออกคำหนึ่ง ซึ่งคล้ายกับโก้หฺร่าณ แต่ตรงกับคำหมายว่า ฝรั่งจัดแท้
๒๗๙. คำว่า พัด น้เป็นค้พทแผดงมีความว่า รบเร้า หรือรบกวณ หรือ ริดรด ค้พทนเกิดจากพระยาไชยยศ (ฉ่า) เป็นผู้ถอพัดตามจว คัดมืออยู่เด้มอ เมื่อมีกิจธุระจะใคร่ทราบความอันใดในออฟฟิศ หดวงเข้าไปเฝ้ากรมพระดํมมคิตอมรพันธุ์ ทนนแดง ทดพดาง พัดไปพดาง ไม่ได้หยุดจนกว่าจะด้นธุระ จึงเกิดค้พทนชนไซ ในเวดาทรบเร้าหรือรบกวณ หรือริดรดอะไรนนั้นก็เรียกว่าพัดกัน
๒๘๐. เจ้าเมืองไนทน คือ ปรินชอมารีเตนดัก เกาวนาเยเนราด เมืองวอชอนน
๒๘๑. ดัมเด็จพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้าคีรีราชกกุธภัณฑ์

๒๘๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา แต่ยังเป็น
กรมหมื่น
๒๘๔. เอ็มเปร์ดต์อาเดกซานดรา ฟือโดรอฟนา พระนามเดิมว่า แอดิกซ์
แห่งเมืองเฮล์ เป็นพระธิดาแกรนด์ดยุกหลุยออฟเฮล์ กับเจ้าหญิง
แอดิชกรุงอังกฤษ ชาตวันท ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เข้าวัด
ถือนาคศีลนารัดเซย์เป็นแกรนด์ดัชเชสส์ วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๗
อภิเษกสมรสวันท ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๗ กับเอ็มเปอเรอ
นิโคดาส์ ที่ ๒ แห่งกรุงรัสเซีย มีพระธิดา ๔ พระโอรส ๑ รวม
๕ พวกขบถปลดงพระชนม์เสียพร้อมกับพระราชสามี และพระโอรส
ธิดาใน พ.ศ. ๒๔๖๓
๒๘๕. ไมเคด นิกอลายวิช เคาน์ มูราเวียฟ เป็นบุตรของเคาน์
นิกอลาส์ มูราเวียฟ เจ้าเมืองครอดโน และเป็นหลานของเคาน์
ไมเคด มูราเวียฟ ผู้มีชื่อเสียงใหญ่ในการปราบขบถเมืองโปแลนด์
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ ชาตศ ๑๘ เมษายน ๒๓๘๘ ได้ศึกษาโรงเรียน
เมืองโปดตวา และในวิทยาลัยที่ไฮเคดเบ็ก ได้เข้ารับราชการ
ในกระทรวงการต่างประเทศของรัสเซีย พ.ศ. ๒๔๐๗ แล้วได้ไปเป็น
พนักงานทูตและเป็นทูตอยู่หลายเมือง มีในเมืองโคเปนเฮเกน
เป็นที่ลุด จึงได้มีโอกาสเข้าเฝ้าสนทนากับเจ้านายในพระ
ราชวงศ์รัสเซียมาก ครั้นปรีนซ์โดปานอฟ เสนาบดีว่าการ
ต่างประเทศฝ่ายรัสเซีย มฤ พ.ศ. ๒๔๔๐ เอ็มเปอเรอจึง

โปรดตั้งเป็นเสนาบดีว่าการต่างประเทศ อยู่ต่อมาจน มฤ วันที่

๒๑ มิถุนายน ๒๔๔๓

๒๘๖. ดยุกอน แมกเดนมเบิร์ก หรือเรียกตามเดียงเยอรมันว่า โยฮันนิต
เบรกต์ แห่งแมกเดนมเบิร์กชเวริน ชาตะวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๐
เคยเข้ามาในกรุงสยามครั้งแรกในพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๖ เวลา
เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งแรกนี้ ได้เป็นริเยนต์อยู่ที่
เมืองบรันสวิก และได้เข้ามากรุงสยามครั้งที่ ๒ พร้อมกับพระชายา
ดัชเชสส์อิตซาเบท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ มฤ ในกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๒
๒๘๗. ปรีนซ์ยอช ออฟ กรีซ ชาตะวันที่ ๓๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๒ เคย
เข้ามาในกรุงสยามพร้อมกับเอมเปอเรอีนโคดาส์ ที่ ๒ แห่งกรุง
รัสเซีย แต่เมื่อยังเป็นซาร์วิคัย พ.ศ. ๒๔๓๒
๒๘๘. เปรียว นโปเน็คพทแสดงมีความหมายว่า ไม่ชอบพอกัน หรือ
ชงกัน
๒๘๙. ปรีนซ์ฮันออฟเดนมาร์ก ชาตะวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๘ หรือ
วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔
๒๙๐. พระเจ้าอดอล์ฟคาร์ท ๒ พระเจ้าแผ่นดินสวีเดน นอร์เว ชาตะ วันที่ ๒๓
มกราคม พ.ศ. ๒๓๗๓ อภิเษกสมรสวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๐
กับพระนางเจ้าโลเฟีย แห่งวงค์นัสเซา เสด็จราชสมบัติวันที่ ๓๘
กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๕ มฤ วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ วย ๗๘
ครองราชสมบัติ ๓๕ ปี

๒๘๑. แกรนด์ดัชเชสเสด็จเซเนียง พระภคินีของเฮมเปอเรอีนีโคตาสต์ที่ ๒
 ชาติระวันท ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ อภิเชกต์มรดกวันท ๒๕
 กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๗ กับแกรนด์ดยุกอาเดกซานเดอร์
๒๘๒. แกรนด์ดยุกอาเดกซานเดอร์ มิกายโลวิตซ์ ชาติระวันท ๑ เมษายน
 พ.ศ. ๒๔๐๘ อภิเชกต์มรดกกับแกรนด์ดัชเชสเสเนียง วันท ๒๕
 กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๗
๒๘๓. ผู้ มีความหมายว่า วิกตจริต ทำนองเดียวกับคำว่า มืดกร
 หรือมีเปอร์เซนต์ หรือมีบา อยู่บ้าง แต่ยังไม่แรงเต็มที่เหมือนคำ
 ว่า ครอบรอยดกริถวน หรือย่น ใช้คำเดียวว่า ครอบ นั้นหมาย
 ความว่าเดี่ยวจริต หรือเป็นบาทเดียว คำว่ามีเปอร์เซนต์นั้น เจ้า
 นายทรงใช้มีความหมายว่า มีบาอย่างเดียว ไม่ได้มีความหมาย
 ว่าเมาสุราอย่างเช่นคนพวกอื่น ๆ ใช้ผิดกันมาในภายหลัง
๓๘๔. โทกฮาหรือบางที่ใช้ว่า โปกฮา มีความหมายว่า ดันทนากันเด่น
 อย่างครนเครง เหมือนคนเด่นหมากรุกกัน รุกดิงโทกแดวกก็ฮา
 กันฉะนน
๒๘๕. พระเจ้าดิโปโปดคที่ ๒ เป็นพระเจ้าแผ่นดินเบตเยียม ชาติระ วันท ๘
 เมษายน พ.ศ. ๓๓๗๘ อภิเชกต์มรดกวันท ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๘๖
 กับกวนมาร์เฮนริเอคตา เดิมเป็นอาชดัชเชสแห่งฮอดเตรเดย์
 เดวยราชต์มบควันท ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ มฤ วันท ๒๓
 ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓
๒๘๖. พระยาพิพัฒน์โกษา (เดฟ คันตักุด ตูร์นันท์) ในรัชกาลที่ ๕

บิดาพระยาราชด้มภารากร (เดือน) ในรัชกาลที่ ๕ เป็นหลวง
อินทรโกษา ในรัชกาลที่ ๔

๒๙๗. เกราน์ปริญชเวदानน คือ พระเจ้าคุดตาฟ ที่ ๕ พระเจ้าแผ่นดิน
สวีเดนปัจจุบัน ชาติระวันที่ ๓๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๓ อภิเษก
สมรสกับกวนวิกตอเรีย เจ้าแห่งเมืองบาเดน ด้วยราชด้มบัตด้บ
ต่อพระบิดา วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐

๒๙๘. ปริญชออด์การ์ พระอนุชาพระเจ้าแผ่นดินสวีเดนปัจจุบัน ชาติระ
วันที่ ๓๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๒ เคยเข้ามาในกรุงสยาม
พ.ศ. ๒๔๒๗ ภายหลังเปลี่ยนพระนามเรียกตามตระกูลว่า เบอร์
นาดอต

๒๙๙. หม่อมเจ้าประวิธ หรือตัง ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนราช
ด้หวิกรม

๓๐๐. ปริญชชาติ หรือกาด แห่งสวีเดน เป็นพระอนุชาของพระเจ้าแผ่นดิน
สวีเดนปัจจุบัน ชาติระวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๐๓
อภิเษกสมรสวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ กับเจ้าหญิงอิงเคอร์
บอดแห่งเดนมาร์ก ชาติระวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๓

๓๐๑. เกราน์ปริญชเวदानน คือ กวนวิกตอเรีย แห่งสวีเดนใน
ปัจจุบัน เดิมเป็นเจ้าหญิงแห่งบาเดน ชาติระวันที่ ๗ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๔๐๕ อภิเษกสมรสกับพระเจ้าคุดตาฟ ที่ ๕ แห่งสวีเดน
เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๒๔ มีพระโอรส ๓ พระองค์ พระ
องค์ที่ ๒ มีพระนามว่า วิดเดียม ดูกออฟด์เดอมาน ชาติระวันที่ ๓๗

มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๗ ผู้ซึ่งเข้ามาแทนพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน
เมืองนบรรมราชาภิเศกสมโภช พ.ศ. ๒๔๕๔

๓๐๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ แต่ยังเป็นกรมหมื่น
๓๐๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาดาม (กรมสมเด็จพระ
แต่ภายหลังมาเรียกว่า) กรมพระยาบำราบปรปักษ์
๓๐๔. ศีลพิพทนมความหมายเหมือนว่า ผู้ใหญ่เอ็ดตะโรเด็กว่า ถ้าชน
ทำอย่างนั้นจะต้องถูกค้ำ หรือมีความหมายว่า ถูกชนาบ ถูกเอ็ด
๓๐๕. เฟรเดอริก พระราชโอรสที่ ๑ ของพระเจ้าคริสเตียนที่ ๘ พระ
เจ้าแผ่นดินเดนมาร์ก ชาตะวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๘๖ อภิเศก
สมรสเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๒ กับเกราน์ปรีนเซสส์
หลุยส์ พระราชธิดาของพระเจ้าชาลส์ที่ ๑๕ พระเจ้าแผ่นดินสวีเดน
ได้สืบราชสมบัติของพระชนก เป็นพระเจ้าแผ่นดินเดนมาร์ก
วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงพระนามว่า พระเจ้าเฟรเดอ
ริกที่ ๘ มฤ วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕
๓๐๖. ปรีนซ์คริสเตียนพระราชโอรสของพระเจ้าเฟรเดอริกที่ ๘ กับกวัน
หลุยส์ ชาตะวันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๓ อภิเศกสมรสเมื่อ
วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓ กับดัชเชสส์อาเดกซานดรินแห่ง
เมกเดมเบิร์ก ได้สืบราชสมบัติพระชนกเป็นพระเจ้าแผ่นดินเดนมาร์ก
อยู่ในปัจจุบันนี้ ทรงพระนามว่า พระเจ้าคริสเตียนที่ ๓๐
เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕
๓๐๗. ปรีนซ์ฮาร์โรดด์ พระอนุชาพระเจ้าคริสเตียนที่ ๓๐ ชาตะวันที่ ๘
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ อภิเศกสมรสเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน

- พ.ศ. ๒๔๕๒ กับปรีนเซดส์เฮเดินแห่ง สเตลวิก ไฮด์ส์ไคน์ ชอน
เคอร์เบก คดกด์เบก
๓๐๘. ปรีนเซดส์มารีออพอรเดียนส์ พระธิดาของคูกรอแบคเคอชาครด์
ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าหลุยส์ฟีลิป พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ชาตะวันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๗ อภิเษกสมรสวันที่ ๒๐ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๒๘ กับปรีนเซดส์อิมมาร์ ออฟเดนมาร์ก มฤ วันที่ ๕
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๒
๓๐๙. ปรีนเซดส์เฮนรีออพอรเดียนส์ ชาตะวันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๐
มฤ วันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ เจ้าองคนโตเขามายังกรุง
สยามทางเมืองตงเกย ถึงหลวงพระบางเมื่อวันที่ ๑ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๓๕ มาทางปากตายอัครดิคัล ถึงกรุงเทพฯ ๗ วันที่ ๑๓
พฤษภาคม แล้ววันที่ ๑๖ พฤษภาคม ออกไปเข้าทูตตะอองรุ้ดพระ
บาทที่เกาะล้งชัง แล้วกราบถวายบังคมลาตั้งเรือกลับไปนอกในวัน
ที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๕
๓๑๐. ปรีนเซดส์ยอนออพอรเดียนส์ ชาตะ วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๑๗
อภิเษกสมรสวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ กับเจ้าหญิงอิซาเบด
พระธิดาเคานต์เคอปาร์ดี
๓๑๑. กติ คานเบินส์พทแผดงมีความหมายว่า คิตราย หรือคิควาท
ดังเช่นใช้วากติกัน หมายถึงวาทกัน
๓๑๒. เขาเวร นมมีความหมายในศัพท์แผดงว่า ต้องทำการที่ไม่พึง
ปรารถนาจะทำ เหมือนอยู่เวร เข้าเวรอันใด เป็นการต้องเกณฑ์ให้
ไปอยู่ และยังมีใช้อีกอย่างหนึ่งว่า เวรเข้า นั้นหมายความว่า ถูก

- กรว หรือถูกโกรธ คำว่าออกแฉก ก็มีความหมายว่า พันจากที่
ต้องถูกเกณฑ์ให้ทำ หรือพันจากที่กังวล หรือพันจากที่อยู่ในบังคับ
๓๓๓. คำว่าแบ็น นมความหมายว่า นบขอบ หรือเอาใจได้อย่างที่สด
เกิดจากคำที่ใช้กันว่า หมอบราบจนกันแบ็น นนยอดคงแต่
คำปตายเท่านั้น
๓๓๔. เจ้าพระยาวงศาอนุประพัทธ์ (ม.ร.ว. ตันนภดาง ตันนิทวงศ์
ณ กรุงเทพ ฯ) เวदानนยงเป็นนักเรียนทหาร อยู่ที่โคเปนเฮเกน
๓๓๕. เคราน์ปรีนเซดส์หุดยด์ พระราชาธิบดีของพระเจ้าชาดส์ ที่ ๑๕ แห่ง
กรุงสวีเดน ชาตะ วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๙๔ อภิเษกสมรส
วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๒ กับเคราน์ปรีนซ์เฟรเดอริก
ภายหลังเป็นพระเจ้าเฟรเดอริก ที่ ๘ แห่งกรุงเดนมาร์ก จึงเป็น
กวนหุดยด์เมื่อพระราชดำมีเป็นพระเจ้าแผ่นดิน วันที่ ๒๘ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๔๘ และเป็นพระพันปีหลวง เมื่อพระราชโอรสได้สืบ
ต่อราชสมบัติของพระชนก เป็นพระเจ้าคริสเตียนที่ ๑๐ เมื่อ
วัน ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕
๓๓๖. ปรีนเซดส์ทรา พระราชาภคินของพระเจ้าคริสเตียนที่ ๑๐ ชาตะ
วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๒
๓๓๗. คก คัพทนมความหมายว่า หัวเราะขบขัน อีกนัยหนึ่งหมายความว่า
หัวเราะเยาะก็ได้ มาจากเดียงหัวเราะคิก ๆ ต่างกันกับอีกคำหนึ่ง
ซึ่งว่า เกอกกาก นนหมายความว่า ราวเรียงหรือเรียงกันเป็นอันมาก
๓๓๘. คุณพ่อ นมความหมายตามศัพท์แสดงออกอย่างหนึ่ง ว่าเป็น
ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า ไม่พอใจวุ่นวายกับใคร

๓๑๙. โต้ นิมิต্তความหมายเป็นคำปดอบหรือคำส่งดาร์ เหมือนอย่างผู้
ใหญ่ปดอบเด็กที่ร้องไห้ มักว่าพุทโธ แต่ออกเสียงว่า ผุดโธ
แล้วพูดสั้นเข้าว่า โธ หรือ โต้ เป็นเสียงยาว ๆ จึงได้ใช้หมาย
ในเวตาแสดงความส่งดาร์ หรือปดอบโยนกัน
๓๒๐. หยอดก้นพดุง ศัพท์นิมิต্তความหมายว่า ชอบใจกัน หรือรักกันมาก
มาแต่คำที่มีขนนางผู้ใหญ่ผู้หนึ่ง ชอบใจดังใดแล้วพรรณนาว่า
ตั้งหน้าตะเอียงตะจนลงหยอดเข้าไปในตากก็ได้ ไม่เคืองระคาย คำว่า
หยอดคำใช้หมายความว่า ชอบใจ หรือรักมากแล้ว คิดสั้นเข้าว่า
หยอด ก็เข้าใจกันได้ หยอดก้นพดุง หรือหยอดก้นขดุก มี
ความหมายว่าพากันชอบใจ หรือรักใคร่มาก
๓๒๑. พระเจ้าคริสเตียนที่ ๔ พระราชโอรสของพระเจ้าเฟรเดอริกที่ ๒
ชาตะ วันท ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๓๒๐ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
เดนมาร์กกับทงนอร์เว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๓ เสด็จราชย์อยู่ถึง ๖๐ ปี
มฤ วันท ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๙๐
๓๒๒. พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าด้ายด้ายดวยภรมย์ กรมขุนสุธา
คินนารถ
๓๒๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์
๓๒๔. กิงกาดกวด พระเจ้าแผ่นดินฮาวาย เข้ามาถึงกรุงเทพฯ ๗ วันท ๒๗
เมษายน กลับออกไปวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๔ เดิมกงสุล
ฮาวายที่ฮ่องกงและตั้งคไปร์บอกมายังกรมท่า ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้จัดเรือหนุเบนท์รุตรี มีพระยาพิพัฒน์โกษา
(ทับ) ๑ พระองค์เจ้า (แต่ยังเป็นหม่อมเจ้า) ปฤษฎางค์ ๑

พระยาอรรคราชนาถภักดี (หวาด แต่ยังเป็นพระศรีธรรมดาด่าน) ๑
 พระยาอภัยรณฤทธิ์ (บุศ บุนยรัตพันธุ์ แต่ยังเป็นจมนันด์ฤทธิ์
 พฤทธิไกร) ราชองครักษ์ ๑ รวม ๔ ดังไปรับ กิงกาดกัว กับ
 นายพดโท อามัดครอง และนายพันเอก ยัดซ์ ผู้ตามแต่ได้จาก
 เรือเมดมาจากฮ่องกง ที่เมืองสมุทรปราการ เวตา ๒ นาฬิกา ต.ท.
 มืดตูด ที่บ้อมเดือต่อนเด็บ ๒๓ นิตเดว เวตา ๕ นาฬิกา ต.ท.
 มาชนนทาคาดต่างประเทศ หรือท่าเคียน ชนรถไปวังพระเจ้า
 บรมวงศ์เชอ กรมขุนเจริญผลพิศุทธิ์ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓
 ของวัง ๑ ส้มเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
 กรมพระยา (แต่ยังเป็นกรมหลวง) ภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ๑
 พระเจ้าบรมวงศ์เชอ กรมพระดำรงราชานุภาพ (แต่ยังเป็นพระ
 องค์เจาดิศวรกุมาร) ราชองครักษ์ ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหา
 โกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) กับข้าราชการอื่น ๆ คอยรับอยู่ที่
 นนทวย วันท ๒๘ เมษายน เวตา ๔ นาฬิกา ต.ท. เข้าเฝ้า
 ทอดระอองชุดพระบาท ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐
 ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
 ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐
 ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐
 ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ข้าราชการแต่เดิมยศด้อมเดือเยยระบบ ครนออกจากที่เฝ้าทอด
 ระออง ๑ แล้ว ไปเฝ้ากรมพระราชวังบวรสถานมงคล ที่พระที่นั่ง
 อิศราภิรมย์ วันท ๒๘ เมษายน เวตา ๑๐ นาฬิกา ก.ท. ๑๓ นาฬิกา
 ต.ท. เจ้าพนักงานนำไปคูดุหอพิพิชภัณฑ์ (แต่ยังคงอยู่ในพระ
 บรมมหาราชวัง หลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม) วัดพระศรีรัตน
 ศาสดารามและพระยาข้างกับตั้งอื่น ๆ ในพระบรมมหาราชวัง เวตา

๕ นาฬิกา ต.ท. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าทรง แดกรม
พระราชวังบวรสถานมงคล พร้อมด้วยเจ้านายข้าราชการแต่ง
เต็มยศ ตามเสด็จพระราชดำเนินไปวัดศอกบึงกาดแก้ว ณที่พัก
วังกรมขุนเจริญมณฑลพิศวัตติ์ ครั้นเวลา ๘ นาฬิกา ต.ท. เจ้า
พระยาภาณุวงศ์ เสด็จขึ้นเหนือจนรวม ๓๔ รุ่งชนวนท ๓๐
เมษายน เวลา ๘ นาฬิกา ต.ท. พระราชทานเสด็จในพระ
บรมมหาราชวังแล้ว กราบถวายบังคมลากลับไปนอกในคืนนั้น
รุ่งชนวนท ๓ พฤษภาคม เวลา ๑๐ นาฬิกา ต.ท. ผู้
ไปรับ ๕ เติมนายประจันตพงศ์ (ชื่น) นายทหารมหาดเล็ก
อีกนาย ๑ รวมเป็น ๕ ขนรถจากวังที่พักไปตั้งเรือเก๋งพระที่นั่งรอง
ที่ท่าเตียน ลงไปส่งเรือกลไฟบางกอก ทอดหน้าวัดส้มพันชวงศ์
ครั้นเวลา ๑๑ นาฬิกา ต.ท. เรือบางกอกออกไปถึงคโปร
มัตตูกที่บ่อมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๓ นิต

๓๒๕. พวกลูกเด็กของปรีนเซตต์มารกับปรีนเซตต์มาน คือ—

- (๑) ปรีนเซตต์เค ชาตวันท ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๐
 - (๒) ปรีนเซตต์เซต ชาตวันท ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๑
 - (๓) ปรีนเซตต์เอริก ชาตวันท ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๓
 - (๔) ปรีนเซตต์วิกโก ชาตวันท ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๕
 - (๕) ปรีนเซตต์มาเคริตา ชาตวันท ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๗
- ข้างต้น ๓ องค์นี้ ได้เข้ามา กรุงดยาม กับ พระบิดาในงานพระราชพิธี
บรมราชาภิเษกสมโภช พ.ศ. ๒๔๕๔ ภายหลังองค์ที่ ๓ ได้เข้ามา
ออกทรงหนังสือ

๓๒๖. ซี. เดอ ฮอดก ได้เป็นอุปทูตเดนมาร์กอยู่ในกรุงเทพฯ ฯ
๓๒๗. คิงเซดส์อาเดกซานดิรน้อยฟเมกเดมเบ็ก ชาตะวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๒ อภิเษกสมรสวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓ กับ คริสเตียนนภายหงเป็นพระเจ้าคริสเตียนที่ ๓๐ พระเจ้าแผ่นดินเดนมาร์กในปัจจุบัน เป็นกวนเมื่อพระราชดำมีเป็นพระเจ้าแผ่นดิน วันที่ ๓๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕
๓๒๘. เหาะ ศัพท์นมีความหมายตามคำเดิมว่า เด็ดดอยฟ้าไปทางดีวิเศษมาก
๓๒๙. ปอด บีกกินแบ็ก นี้นักก่อนเป็นนายห้างอยู่ในกรุงเทพฯ เรียกว่า บีกกินแบ็ก ชั่งกำปะนี ภายหงเปิดยชอห้างเป็นวันคเซอเวดติกกำปะนี และวันคเซอกำปะนี ในที่สุดคนตามชอนายห้างที่เปิดยคอกนกันมา แต่ตัวปอดบีกกินแบ็กกลับไปอยู่เมืองนอกแล้ว ก็ได้รับตำแหน่งเป็นกงสุตเยเนราดฝ่ายสยามอยู่ที่เมืองฮัมเบ็ก
๓๓๐. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี
๓๓๑. แมง ศัพท์นมีความหมายว่า ไม่ใช่มนุษย์ ไม่ใช่คน หากว่าเป็นแต่แมลงอะไรตัวหนึ่ง
๓๓๒. ดูกออฟปอดแดนด ที่ ๖ นี้นามเดิมว่า วิดเดียม แคฟเวนดิช เบนคิง ชาตะวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๐ ได้เป็นสมุหเทศาภิบาลอยู่หลายมณฑล เวदानนได้รับตำแหน่ง เป็นมาดเคอร์ออฟริชชอด (เหมือนกบอชบดกรมมาพระที่นั่ง) เป็นผู้ตั้งตระกูลขุนนางอังกฤษมาแต่ดูกคนแรกมชนใน พ.ศ. ๒๒๕๘
๓๓๓. ยอช ดูกออฟเคมบริดช ชาตะ วันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๖๓

- จอมพลผู้บังคับบัญชาการทหารอังกฤษตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๘ จน
 พ.ศ. ๒๔๓๘ มฤ วนท ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๖
๓๓๔. ฟรานซิส ดิกออฟเตก ซาตะ วนท ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๘๐
 อภิเชกต์มรด วนท ๓๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๘ กับปรีนเซดต์มาร์
 เอเดเดค แห่งกรุงอังกฤษ ซาตะ วนท ๒๗ พฤศจิกายน
 พ.ศ. ๒๓๗๖ เป็นชนกชนนีของกวันมาร์ แห่งกรุงอังกฤษใน
 ปัจจุบัน ๕ ๓ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๒ คัดเซดต์
 มฤ วนท ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๐
๓๓๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงนิเวศน์ ซาตะ พ.ศ. ๒๓๕๘
 มฤ พ.ศ. ๒๔๔๒
๓๓๖. โรเบิต มาร์ควิส (ที่ ๓) ออฟอดด์บริ อัครมหาเสนาบดี
 เมืองอังกฤษ ซาตะ วนท ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๗๒ มฤ
 วนท ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๖
๓๓๗. ยอช เออดเคอซัน (คนแรกตั้งใน พ.ศ. ๒๔๕๔) ไวชรอย
 อินเดีย และเป็นเสนาบดีว่าการต่างประเทศของอังกฤษในปัจจุบัน
 ซาตะ วนท ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๓
๓๓๘. แฮร์ ฟอน ซัดเคอเนก อัครราชทูตเยอรมันคนนี้เป็นคนมี
 กิริยาอัชยาคัยตหนัก เป็นคนโปรดมากกว่าทูตเยอรมันคนก่อน ๆ
 แต่มาอยู่ได้ประมาณปีเศษ เป็นวรรณโรคในคับ ออกไปผ่าที่
 ซวากถึงแก่กรรมเดี่ยวนั้น
๓๓๙. พระยาไกรโกษา (เทศ ภูมิตน)
๓๔๐. แฮร์ เกมเปอโรมัน ราชทูตเยอรมันคนก่อน แฮร์ ฟอน ซันเคอเนก

- เป็นประธานาธิบดีฝรั่งเศส ในมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๗ และได้ออก
 ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๓๗ แล้ว ม. เฟดิกซ์ โฟร์ ได้เป็นประธาน
 าธิบดีฝรั่งเศสอยู่ ๕ ปี จน มฤ พ.ศ. ๒๔๔๒ อายุ ๕๘
 ได้เป็นผู้ดำเนินการผูกพันกนกบรัดเซีย รับเด็คเจอมเปอเรอ
 นิคอดาดที่ ๒ ที่ปารีส ในตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ และได้ไปเฝ้า
 เอ็มเปอเรอที่บรัดเซีย ในสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ในเวลาที่ เป็นประ
 ชานาธิบดีอยู่นั้น ได้เปิดย่นเสนาบดีสภา หรือแคบิเนต ๕ คราว ๆ
 ที่ ๑ ม. ริโบทเป็นหัวหน้าใน พ.ศ. ๒๔๓๘ ที่ ๒ ม. บัวร์ชวา ในคก
 เดียวกัน ที่ ๓ ม. เมดินโน พ.ศ. ๒๔๓๘ ที่ ๔ ม. บรัดซอง ใน
 พ.ศ. ๒๔๔๑ และที่ ๕ ม. ดุปุยในคกเดียวกันนั้น
๓๔๖. ม. คาเบรียต ฮาโนโคซ์ ชาตะ พ.ศ. ๒๓๘๖ เป็นผู้ช่วยในกอง
 เก็บหนังสือกระทรวงการต่างประเทศ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นเดชานุการ
 สถานทูตฝรั่งเศสที่คอนสแตนติโนเปิล พ.ศ. ๒๔๒๘ และเป็นอุปทูต
 ที่นั่น พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นเสนาบดีกรมมหาดเอนในเซมเบอร์ พ.ศ. ๒๔๒๘
 แล้ว กลับได้เป็นเสนาบดีอีก ใน พ.ศ. ๒๔๓๒ มีตำแหน่งเป็น
 อัครราชทูต มุมาณาจเต็ม เมื่อเป็น กรมกอง กงสุตใน กระทรวงการ
 ต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นเสนาบดีว่าการต่างประเทศใน
 พ.ศ. ๒๔๓๗ แล้ว กลับเข้าเป็นตำแหน่งนอก ในแคบิเนต
 ม. เมดินโน แต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ จน พ.ศ. ๒๔๔๑ เป็นผู้แต่งหนังสือ
 พงศ์าวดารหลายเรื่อง
๓๔๗. ม. เฟดิกซ์ ยูร์ เมดิน ชาตะ พ.ศ. ๒๓๘๑ เป็นเสนาบดีของ
 มณฑลโวลด์ในเซมเบอร์ พ.ศ. ๒๔๑๕ เป็นรองเสนาบดียุติธรรม

๓๔๑. ภรรยา แฮร์ เกมเบอร์มัน หน้าตาเหมือนพระนมแดง จักรพรรดิ
เรียกว่า ยายนมแดง เจ้านายก็เรียกกรูจากกันตามชื่อน
๓๔๒. กอนวรีเยนค คอ กอนเอมมา พระพันปีหัดวงกรุงนิเทอร์แลนด์
ชวตศักราช วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๑ อภิเษกสมรส วันที่ ๗
มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ กับพระเจ้าวุดเดียมท ๓ แห่งกรุง
นิเทอร์แลนด์
๓๔๓. กอน วุดเดียมมา แห่งกรุงนิเทอร์แลนด์ พระราชธิดาพระเจ้า
วุดเดียมท ๓ กับกอนเอมมา ชวตศักราช วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๒๓
ตั้งราชสมบัติพระชนก วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๓ อภิ
เษกสมรส วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๔ กับดยุกเฮนรี ออฟ
เมกเดมเบ็คเวริน ชวตศักราช วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๘
แสดงชาติเป็นเจ้าฮอดดันทา วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๓
พระราชธิดาองค์หนึ่งทรงนามว่า เจ้าหญิง ยูเดียนา ชวตศักราช
วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๒
๓๔๔. ดมเด็จพระเจ้านองนางเซอ เจ้าฟ้าวุดยอดดกรณิ กรมหลวง
เพชรบุรีราชดิรินทร
๓๔๕. ม. เฟดิกซ์โพร์, ชวตศักราช พ.ศ. ๒๓๘๔ เป็นสมาชิกของ เมืองฮอฟ
ไนเซมเบอร์ เดปุตต์ พ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นรองเสนาบดีว่าการโกโด
นีในแคบิเนตของ ม. เฟร์รี พ.ศ. ๒๔๒๕ จน พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็น
เสนาบดีในแคบิเนตของ ม. ตีราดี พ.ศ. ๒๔๓๑ เป็นรองประธาน
ไนเซมเบอร์ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นเสนาบดีว่าการโกโดนี เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๗ ในแคบิเนตของ ม. ดุบยุ ครันเมอ ม. แคร์มร์เปเรย

- พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นเสนาบดีเกษตราธิการ ในแคบิเนต ม. เพ็รริ์
 พ.ศ. ๒๔๒๖ จน พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นประธานในเซมเบอร์เดเตปเต
 พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นประธานเสนาบดีตฎา เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๘
 จนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๑
๓๔๘. ม อินทร เดอบอง ซาตะ พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นเสนาธิการของผู้เป็น
 ประธานในดีเนต แต่ พ.ศ. ๒๔๒๕ จน พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นตฎมาชิก
 ของเมืองปาเทเนในเซมเบอร์ พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นรองเสนาบดี
 ว่าการโกโดนี ใน พ.ศ. ๒๔๓๗ เป็นเสนาบดีพานิชการในแคบิเนต
 ม. รีโบต์ แต่มกราคม จนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๗-๘ เป็น
 เสนาบดีว่ากรโกโดนี ในแคบิเนต ม. เมตั้น แต่ ๒๗ เมษายน
 พ.ศ. ๒๔๓๘ จน ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๑ เป็นผู้แต่งหนังสือ
 หตายเรือ
๓๔๙. แกรนด์ดุก เพรเดอริก ที่ ๑ ออฟบาเดน ซาตะวันที่ ๘ กันยายน
 พ.ศ. ๒๓๖๘ ได้เป็นริเเนต์ของพระเชษฐา วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน
 พ.ศ. ๒๓๘๕ และได้เป็นแกรนด์ดุกตั้งต่อมา วันที่ ๕ กันยายน
 พ.ศ. ๒๓๘๘ อภิเชกตมรด วันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๓๘๘ กับ
 แกรนด์ดัคเชสส์ หตุยต์มารี อิดซาเบต พระชิดาเซมเปอเรือ
 วิตเดียม ที่ ๑ แห่งเยอรมัน ซาตะวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๘๑
 แกรนด์ดุก มฤ วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๐
๓๕๐. พระเจ้า อัดฟองโซ ที่ ๑๒ แห่งกรุงสเปน พระราชโอรสกวีน
 อีซาเบต ซาตะวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นพระเจ้า
 แผ่นดินสเปนวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ อภิเชกตมรด

- วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๒ กับกษัตริย์คริสตศาสนา มฤ
 วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๘
๓๕๑. กษัตริย์ คริสตศาสนา พระบิดาของอาชคูก กาด เพอร์ดินันด์ออฟ
 ออด์เตรีย ชาตะวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๐๓ อภิเษกสมรส
 วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๒ กับพระเจ้าอดอล์ฟโซ ที่ ๑๒
๓๕๒. คุณเด็งยม เป็นตำแหน่งที่คุณปลดน้อย
๓๕๓. พระเจ้าอดอล์ฟโซ ที่ ๑๓ แห่งกรุงสเปน พระราชโอรสของพระ
 เจ้าอดอล์ฟโซที่ ๑๒ กับกษัตริย์ คริสตศาสนา ชาตะวันที่ ๑๗
 พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นพระเจ้าแผ่นดินตั้งแต่วันประสูติ
 พระชนนี เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จนมีพระชนม์เต็ม บริบูรณ์
 อภิเษกสมรส วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ กับกษัตริย์
 ยูยเนีย เจ้าหญิงแห่ง แบตเตนเบิร์ก ชาตะ วันที่ ๒๕ ตุลาคม
 พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นพระเจ้าแผ่นดินสเปนอยู่ในปัจจุบัน
๓๕๔. มิดเคอร์ฮาดเบคิน เป็นพนักงานผู้หนึ่งอยู่ในสถานราชทูตสยาม
 ที่กรุงเบอร์ลิน เวदानันตามเดด็จพระราชดำเนินไปด้วย
๓๕๕. พระเจ้ากาสต์ที่ ๑ พระเจ้าแผ่นดินโปรตุกัถ พระราชโอรสของ
 พระเจ้าดอมฮุยส์กับกษัตริย์เบีย ชาตะวันที่ ๒๘ กันยายน
 พ.ศ. ๒๔๐๖ อภิเษกสมรสวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘ กับ
 กษัตริย์อาเมเดย์ มฤวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐
๓๕๖. กษัตริย์อาเมเดย์ พระบิดาของเคานต์เดอปรัด ชาตะ วันที่ ๒๘
 กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๘ อภิเษกสมรสวันที่ ๒๒ พฤษภาคม
 พ.ศ. ๒๔๒๘ กับพระเจ้ากาสต์ที่ ๑

๓๕๗. ปรีทิมหมัดฮาด ปาชา อูฐาเกดิฟ อาบบาด ที่ ๒ ฮิดมี ชาตะ
วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๘
๓๕๘. ถ่ายรูป นโปเลียนที่สาม มีความหมายว่า พุทธทศทายปราช์วัย
อย่างเวดาร์บแซก ถ้าใช้ว่าถ่ายรูปหมึกก็หมายความว่า พุทธจา
ปราช์ยศมาหาหนรววมกันทั้งหมด ถ้าใช้ว่า ถ่ายรูปเรียงตัว
หรือรายตัว หรือถ่ายรูปเดี่ยว แต่มีความหมายว่า พุทธจาปราช์วัย
ที่ตะคน
๓๕๙. ปรีทิมบีดมาร์ก นามเดิมว่า โอทอน เอ็ดเวอด ดีโอโปดต์
ฟอน บีดมาร์ก ชาตะ วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๓๕๘ เป็นเคานต์
ฟอน บีดมาร์ก ฮอนเฮาเซน วันที่ ๓๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๘
เป็นข้าแผ่นดินผุหนึ่ง ซึ่งมีชื่อเต็มปรากฏโด่งดังว่า เป็นผู้
ก่อร่าง การดำมคคิ ของเยอรมัน ซึ่งแตกแยกอยู่ให้รวมเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน เป็นต้นมาชิกที่ปรึกษาในที่ชุมนุมแดนดาคาของ
เยอรมันอันรวมกันเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ และเป็นต้นมาชิกของที่ชุมนุม
ที่ห้องของปรัดเซียงโคต แต่ พ.ศ. ๒๓๘๒ และ พ.ศ. ๒๓๘๓ แล้ว
ได้ไปเป็นเอกอัครราชทูตอยู่ในรัสเซียและในฝรั่งเศส ได้เป็น
เดนาบดีว่าการต่างประเทศของกรุงปรัดเซียง เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๐๕ และใน พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นอุปราชของประเทศเยอรมัน
อันรวมกับฝ่ายเหนือ และใน พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นอุปราชของเยอรมัน
เอ็มไปร์เดอญัคเป็นปรีทิม ฟอน บีดมาร์ก เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๓๓ และเป็นคูก เดาเฮนเบิร์ก เมื่อตาออกจากตำแหน่ง

- อุปราช ในมีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ มฤๅวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๓
๓๖๐. เอ นเป็นคัพทแมตงมีความหมายว่า โคตง หรือแคง เหมือน
 อย่างเปดไกว มาจากเดียงกดอมเมื่อไกวเปดเดักดิง เอ นนเอง
 เมื่อใช้วาคตง เอ ก็มีความหมายว่า คตงทแรงพอให้เรือโคตง
 หรือแคง
๓๖๑. นายเกตง เป็นบ้อยทหารเรือตงแต่ครั้งเรือพระที่นั่งเวถาตรี
 ภายตงได้รบตั้งญญาบัตรเป็นชนแตะได้ถึงแก่กรรมเดี่ยเดว.
๓๖๒. คำว่า กรต นมีความหมายว่า ทำเทียม หรือทำแทนของจริง
 หรือตบแต่งชน คานมาจากชออาแดงกรต ผูหนงอยู่แขวงบางปะอิน
 เคยได้เฝ้าทูตตองชุดพระบาทไนรัชกาลที่ ๕ และกราบบังคมทูล
 พระกรุณาเชิญเดด็จพระราชดำเนินประพาสททงนา ของ อาแดงกรต
 ครนเมื่อเดด็จพระราชดำเนินไปเห็นดอกบัวมาก แต่เหียวแห่ง
 คอหีบชนแตะวจเห็นว่า เป็นของหามาจากทอน ๆ แด้ววางไว
 ด้วยความตงใจตทจะรบเดด็จให้มดอกบัวมาก ๆ เพราะเหตุชน
 จงเกิดมคานชน
๓๖๓. พระราชนิพนธ์ เรื่องพระทนต์ชาตุน ได้ตงพิมพ์ไว้เดว อยู่ใน
 หนงตอวชริฎาณเดม ๖ ตอน ๓๓ เดือนมิถุนายน ร.ศ. ๑๑๖ ตง
 แดหน้า ๓๒๔๕ จนหน้า ๓๒๘๐
๓๖๔. พระราชนิพนธ์โคตงนิราศ ซึ่งทรงอ้างไนพระราชหัตถเดชาน
 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานให้พระยาบุรุษรัตน
 ราชพัตตภคตตำเนาไว้เดว ตันฉบับพระราชหัตถเดชาโคตงน
 พระราชทานแด่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เป็นโคตง ๔๔ บท
 ทรงคางอยู่เพียงถึงตงคโปร์ มีตำเนาตงน

- | | | |
|----|--|--|
| ๓. | พรายพรายสุริเยศ ^๕ ของ | เยี่ยมพโยม |
| | พรางพรางจับพรรณ ^๒ โฉม | นึ่มน่อง |
| | พราวพราวครุณ ^๒ โฉม | ต้องคำ |
| | พรั่งพรั่งพาระจากห้อง | จัก ^๒ ชำเห็นโฉม |
| ๒. | โทมนต์ ^๒ อดดอก ^๕ กอง | อาวรณ์ |
| | จำจิตรจำจาก ^๒ ดมร | หม่นไหม้ |
| | อยู่ ^๒ เดียวแต่ ^๒ มารดร | จัก ^๒ ปลดอบ |
| | โฉนจะ ^๒ ปลด ^๕ เปิด ^๒ องให้ | สุด ^๕ ต้น ^๕ กรร ^๕ แต่ง |
| ๓. | แรงรัก ^๒ ภวนาร ^๒ ถเกล้า | กะ ^๒ ษ ^๒ ตรีย |
| | หวง ^๒ ตั้ง ^๒ ตั้ง ^๒ สุด ^๒ ดี | แต่ ^๒ เจ้า |
| | จึง ^๒ เรียม ^๒ นรา ^๒ ศักร | เล่า ^๒ วภาคย์ ^๒ พิ ^๒ เอย |
| | โดย ^๒ เด็ด ^๒ จดา ^๒ เนิน ^๒ เช่า | สู่ ^๒ ดาว ^๒ อษ ^๒ ฏ ^๒ ง ^๒ ก ^๒ ศ |
| ๔. | ยด ^๒ อนง ^๒ ค ^๒ กำ ^๒ สุด ^๒ เค ^๒ ร่า | ไล่ ^๒ ก ^๒ ด ^๒ ะ ^๒ ย ^๒ บ |
| | เรียม ^๒ หว ^๒ น ^๒ ว่า ^๒ อร ^๒ ส ^๒ ต ^๒ บ | เก ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ก ^๒ ม ^๒ ว ^๒ ย |
| | ไป ^๒ ทาง ^๒ หว ^๒ าง ^๒ อร ^๒ ร ^๒ ณ ^๒ พ | น ^๒ ับ ^๒ โย ^๒ ชน ^๒ |
| | ก ^๒ ด ^๒ บ ^๒ บ ^๒ เห็น ^๒ หน้า ^๒ ส ^๒ รว ^๒ ย | พ ^๒ ด ^๒ น ^๒ สุด ^๒ ป ^๒ รา ^๒ ณ |
| ๕. | ส่ง ^๒ สาร ^๒ ด ^๒ าย ^๒ ส ^๒ ว ^๒ า ^๒ ส ^๒ ดี ^๒ แก ^๒ ว | ก ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ย ^๒ ใจ ^๒ พิ ^๒ เอย |
| | สุด ^๒ ช ^๒ และ ^๒ ทุก ^๒ ช ^๒ ค ^๒ อ ^๒ ไ ^๒ คร | ค ^๒ ู ^๒ พ ^๒ ร ^๒ อง |
| | อยู่ ^๒ เท ^๒ อ ^๒ ญ ^๒ พ ^๒ จำ ^๒ ไ ^๒ ก ^๒ ด | จ ^๒ ง ^๒ ส ^๒ ว ^๒ ส ^๒ ดี |
| | ขอ ^๒ เท ^๒ พ ^๒ พ ^๒ ท ^๒ ก ^๒ ษ ^๒ น ^๒ อง | ห ^๒ าง ^๒ พ ^๒ น ^๒ ภ ^๒ ย ^๒ พ ^๒ า ^๒ ด |

๖. พุทธาวรเมษมาตชน^๕
 ศุภฤกษ์ตตติ^๕
 โกลีนาทรรัตนศกปี^๕
 งามกิงถึงบายถวน^๕
๗. เข็มไศกจำหักเครั^๕
 ยกย่างพดวงใจจร^๕
 เหนียวดบทัพทุกขถอน^๕
 เดินแต่กายใจเฝ้า^๕
๘. จนวนจบพระฤกษ์เว^๕
 บันฑะวดีริยประคัง^๕
 โดตร์ตดับประคอง^๕
 นบแต่นจกตอง^๕
๙. เทรียมการตกแต่งเด^๕
 ดายบักทองงามเงา^๕
 ประคตคาคกระบิเฉดา^๕
 ตราคิตอระพร่างพร้อย^๕
๓๐. มากอวยรบเดัดจเจ้า^๕
 ฝ้ายหน้าห้าโมงนาน^๕
 ษณัฐพระราชยาน^๕
 ตวพตามเดัดจค้อย^๕
- เขตศรั^๕ ถวตติ^๕เอย
 เจตถวน^๕
 ร้อยดิบ หกแฮ^๕
 ไชคชไชยเฉลิม^๕
 ตั้งสมร แม่ฮา^๕
 จากเจ้า^๕
 ใจใหญ่^๕
 อยู่ห้องแหนนวด^๕
 เตียงตั้ง^๕ แครเฮย^๕
 พาทยฆ้อง^๕
 เพิกอก ีพนา^๕
 แต่วางแรมถถาน^๕
 ดันบเพดา ยศเอย^๕
 ไซน้อย^๕
 อดุดาม ด้ายแฮ^๕
 หมวกพร้อมเพราตา^๕
 จอมปราณ^๕
 เดัดจคต้อย^๕
 แหนแห^๕
 ถวนต้าวปฤษฏางค์^๕

๓๑. ขุนนางคอยเฝ้าแน่น
มีพระราชโองการ
ดำรัสปราศรัยดำรัส
ทูลแต่ละกงดั่งเฝ้า
๓๒. ฝ้ายไฉนยื่นเนื่องหน้า
ออกทานผู้หญิงพดาง
เวียนเม็ดกระมดหมาง
ใครต่อใครมาพร้อม
๓๓. เดี่ยวเดี่ยวดมรคักคั่น
โดยเสด็จจากคำหนัก
เดียงสดุดคัจจุบันปัก
พระดวงตปริศตา
๓๔. เศษไทรรัตนบ้อง
เศษเทพยทุกจังหวัด
เศษผลพิรุฑฐิตศัย
เศษรักสุจริตหุ่ม
๓๕. เวียนไทดนุชนาฏน
อยู่แต่กับชนน
ดูภาลิตทานม
นกกนกหนกอกอน
- หน้าฉาน
โปรดเกล้า
ตั้งกิจ การนา
พรั่งพร้อมแห่หตาย
ท้าวนาง
นอบน้อม
พาหม่น หมองแฮ
ขาดน้องนางเดียว
เต็มหัก ใจแฮ
ทานา
อกทุก นัตนา
เลิศเอออวยไชย
ภยขจิต
ช่วยคุ้ม
ล่อนจิต เจ้านา
หอน้องนฤภย
เกือบปี ไปแม่
หนงนน
คากด่าง ไฉนา
อุคด้าหตุลคคณ

๑๖. ชนย่นด์พรังพรอม
 เรือมหาจักรจร
 ตงเคียรด์อคร
 จวนจวบถึงทกวาง
๑๗. บัดใจมาจวบพ้อง
 งามดง่าปราวการ
 ปราสาทต้องแสงฉาน
 แค้นแต่บงเรือพรัง
๑๘. ผิวเป็นเทวราชผู้
 พัจกมานฤมิต
 ไหลดอมนิเวศน์ชิต
 พอยพิยตนุชชา
๑๙. เรือจรประคุดัวฟ้า
 เดียงราชฎร์ต้องฝั่งชรม
 เริงรณชนเซยชม
 บางกยอกรพร้อง
๒๐. ไครไครบานเบิกหน้า
 ไฉนพบบมีเดบย
 เขารักบ่เป็นเดย
 บานแต่อกใจตะห้อย
- ถวายพร
 แदनคว้าง
 โดยนะ ทันา
 ดองคต้อยครรใด
 วงัดถาน
 กอบก้ง
 ฉายลอค ผดำนนา
 บให้เรียมเห็น
 เรืองฤทธ
 น่านน้ำ
 ฉะยคหน้า เรือนแฮ
 ดั่งแต่วดาดมร
 โดยตม
 เรยกร้อง
 ชบวนเดัดจ
 เกษกมถวายไชย
 ตาเฉย
 สักนอย
 ฤาช่อน ใคกนา
 แม่นแม่นทรวงเรา

๒๑. ดำเนาตำแหน่งข้าง
 ห่อนแปดงห่อนแปดกตา
 บัวยคำรำพรรณา
 ขาดนุชหนึ่งชวณช
๒๒. ระบมกายอายแตกกตา
 ทรวงบ่ด้ร้างดำเรา
 ด่วงตุถันดำเนา
 เรือหยุดยามเย็นดะทอน
๒๓. เรือไฟอรรคเรศร์วัง
 ด่มเคจรราชนกดบ
 พระราชประยูรกับ
 ค่างประนคณอบน้อม
๒๔. ผู้ไปยื่นดั่งผู้
 ค่างมัวเป็นหม่มง
 ดัดบให้ยิงตรรุดง
 ค่างกระพือโบกผ้า
๒๕. เรือวงแค้นแวงดอ้อม
 เตียงแต่ให้เทียวทวน
 มหาจักรจวน
 พประนมหตถคง
- มรรคา
 แดก
 เป็ดองกระดาษ
 ชดเชอเกยจชม
 แผลดเผา
 รุ่มร้อน
 เมืองด่มุทร
 ทุกชดาคำไซ
 รอรบ
 พวังพร้อม
 ชำราช การนา
 ค่างเอออาดย
 อยุกรุง
 ดาษฟ้า
 ใจบ้วน จริงแฮ
 เพ้อแจ่งใจจง
 อติศวร ทรงฤา
 มากครั้ง
 ไซจักร
 จิตไหวเจดีย์

๓๑. ไป่ควรวัดวนรับร้อน
คิดใคร่เร็วค้นหา
รถไฟจะรีบพา
จักตะพระเป็นเจ้า
๓๒. แต่ควรวญตราบคำคง
ดองทุมครึ่งชดฐ
ยามควรวเกิดอนนาว
ข้ามเขตต้นดรพิน
๓๓. เวตาพักโภชนคง
ดองทุมด้วยเย็นกำ
กาแพหนึ่งโมงดำ
เครื่องใหญ่ตามโมงผู้
๓๔. ดิริยานบายเค็ดอนคต้อย
คงเครื่องกลางวันหา
ห้าโมงบายนำชา
ผู้ตามแต่ดจถวน
๓๕. นบปวงแต่ผู้
ตามราชภราดา
ดีราชโอรดา
ขาราชกจนับไว้
- เร็วคตา ไคตเอย
เพื่อนเคตา
เรียมกดับ บ้านญา
เช่นนั้นไป่ควรว
- ราชตรี
ทงทน
ออกอ่าว
ผ่านคนตกชะเต
- โตะประจำ
หนคร
เหนียกแน่
จัดคงระวังการ
- นาพิกา หิงนา
ถถวน
ขนมแตะ เนยแฮ
ร่วมพร้อมโตะหดวง
- บรรดา มาเฮย
ร่วมไว้
ตามแต่ดีจ
เจดตงจำนวน

- | | | |
|-----|---|---|
| ๓๖. | ยังด้ว ^๒ น ^๒ นอก ^๒ น ^๒ นอก ^๒ | ด้ ^๑ นาย |
| | เห ^๑ ด ^๑ น ^๑ ก ^๑ เร ^๑ ย ^๑ น ^๑ เห ^๑ ด ^๑ ห ^๑ ด ^๑ าย | ด้ ^๑ บ ^๑ ห ^๑ ้า |
| | ห ^๑ ม ^๑ อ ^๑ ห ^๑ น ^๑ ง ^๑ ค ^๑ ร ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ค ^๑ น ^๑ ถ ^๑ ว ^๑ าย | ไ ^๑ อ ^๑ ด้ ^๑ ถ ^๑ ห ^๑ น ^๑ ง ^๑ น ^๑ า |
| | ไ ^๑ ท ^๑ ย ^๑ ฝ ^๑ าย ^๑ น ^๑ าย ^๑ ร ^๑ ็ ^๑ อ ^๑ ก ^๑ ด ^๑ ้า | ก ^๑ ด ^๑ น ^๑ แ ^๑ ก ^๑ ว ^๑ ม ^๑ ด้ ^๑ อ ^๑ ง |
| ๓๗. | ท ^๑ ง ^๑ ผ ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ไ ^๑ ท ^๑ ย ^๑ พ ^๑ ว ^๑ ก ^๑ ผู้ | ค ^๑ เ ^๑ ิน ^๑ น ^๑ า ว ^๑ า ^๑ เ ^๑ ย ^๑ |
| | น ^๑ าย ^๑ แ ^๑ บ ^๑ ค ^๑ ะ ^๑ ด ^๑ า ^๑ ด้ ^๑ | น ^๑ อ ^๑ ก ^๑ น ^๑ น ^๑ |
| | ด้ ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ร ^๑ ็ ^๑ ย ^๑ ค ^๑ ษ ^๑ ไ ^๑ ท ^๑ ร ^๑ ค ^๑ ร ^๑ า | ก ^๑ แ ^๑ ด้ ^๑ บ ^๑ ด้ ^๑ เ ^๑ ย ^๑ |
| | ฝ ^๑ ร ^๑ ัง ^๑ ด้ ^๑ บ ^๑ ห ^๑ ้า ^๑ ค ^๑ น ^๑ ช ^๑ น ^๑ | ไ ^๑ ห ^๑ ญ ^๑ น ^๑ ็ ^๑ ย ^๑ น ^๑ าย ^๑ ร ^๑ ็ ^๑ อ ^๑ |
| ๓๘. | เห ^๑ ด ^๑ อ ^๑ ด้ ^๑ ช ^๑ ด้ ^๑ ร ^๑ ร ^๑ พ ^๑ ด้ ^๑ ง ^๑ ด้ ^๑ น ^๑ | จ ^๑ ค ^๑ ด้ ^๑ ร ^๑ ร ^๑ |
| | ห ^๑ ็ ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ห ^๑ ับ ^๑ ป ^๑ ระ ^๑ ด ^๑ บ ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ร ^๑ ณ ^๑ | เพ ^๑ ริ ^๑ ค ^๑ แ ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ว ^๑ |
| | ห ^๑ ็ ^๑ อ ^๑ ง ^๑ น ^๑ อ ^๑ น ^๑ พิ ^๑ จ ^๑ ิต ^๑ ร ^๑ บ ^๑ ร ^๑ | จ ^๑ ง ^๑ แ ^๑ ต ^๑ ง ^๑ |
| | ช ^๑ า ^๑ ด ^๑ ด้ ^๑ ง ^๑ ค ^๑ เ ^๑ ย ^๑ ว ^๑ แ ^๑ ค ^๑ แ ^๑ ก ^๑ ว ^๑ | น ^๑ เ ^๑ ต ^๑ ร ^๑ น ^๑ ็ ^๑ อ ^๑ ง ^๑ น ^๑ าง ^๑ ไ ^๑ ก ^๑ ด ^๑ |
| ๓๙. | มา ^๑ ไ ^๑ น ^๑ อ ^๑ ร ^๑ ร ^๑ ณ ^๑ พ ^๑ น ^๑ | แ ^๑ ด ^๑ น ^๑ ด้ ^๑ บ ^๑ ห ^๑ ย ^๑ ม ^๑ แม่ ^๑ เ ^๑ ย ^๑ |
| | แ ^๑ ค ^๑ เ ^๑ ด ^๑ ะ ^๑ ด ^๑ อ ^๑ ก ^๑ ถ ^๑ า ^๑ พ ^๑ ร ^๑ าย ^๑ | พ ^๑ ร ^๑ ำ ^๑ ง ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ็ ^๑ ย ^๑ |
| | ค ^๑ ด ^๑ น ^๑ ร ^๑ า ^๑ บ ^๑ บ ^๑ ร ^๑ าง ^๑ ระ ^๑ ค ^๑ าย ^๑ | ร ^๑ ็ ^๑ อ ^๑ ก ^๑ ด ^๑ อ ^๑ ก ^๑ แ ^๑ ค ^๑ ด ^๑ ง ^๑ เด ^๑ ย ^๑ |
| | ย ^๑ ัง ^๑ ด้ ^๑ ด ^๑ บ ^๑ ถ ^๑ ค ^๑ ด้ ^๑ ร ^๑ ็ ^๑ ย ^๑ | ด้ ^๑ ค ^๑ ค ^๑ ด ^๑ ง ^๑ ไ ^๑ บ ^๑ ค ^๑ ง ^๑ |
| ๔๐. | ไ ^๑ น ^๑ ม ^๑ ย ^๑ ง ^๑ ย ^๑ ุ ^๑ พ ^๑ น ^๑ า ^๑ ฏ ^๑ น ^๑ ็ ^๑ ย ^๑ | น ^๑ ว ^๑ ด ^๑ น ^๑ ว ^๑ ี ^๑ พ ^๑ เ ^๑ ย ^๑ |
| | ม ^๑ เ ^๑ น ^๑ ม ^๑ เ ^๑ มา ^๑ จ ^๑ ก ^๑ ม ^๑ | ด้ ^๑ ุ ^๑ ช ^๑ ด ^๑ ้า |
| | น ^๑ ง ^๑ แ ^๑ น ^๑ บ ^๑ แ ^๑ บ ^๑ พ ^๑ ด ^๑ ว ^๑ | ว ^๑ าย ^๑ ว ^๑ ำ ^๑ ร ^๑ ็ ^๑ อ ^๑ น ^๑ น ^๑ า |
| | น ^๑ อ ^๑ น ^๑ แ ^๑ ค ^๑ เ ^๑ ย ^๑ ว ^๑ เบ ^๑ ด ^๑ ย ^๑ ว ^๑ ป ^๑ ด ^๑ ้า | ไ ^๑ ศ ^๑ ก ^๑ ด้ ^๑ ร ^๑ ำ ^๑ น ^๑ แ ^๑ ด ^๑ น ^๑ ท ^๑ ว ^๑ |

๔๑. ราตรีกรรมอกอน อิงเขนย
 คิคชนิชฐ์เคียงเคย ชาติเคด้า
 จักหดบมหดบเดย หตายทุม ยามนา
 ทราบอรุณรุ่งเว้า เร่งรอน ทรวงกระศัดย
๔๒. ด่วนเรียมจากเจ้า เขาวมาตย แม่เอย
 ยดแต่ทอชคคณานค กบหน้า
 เกาะแก่งแห่งตะหาร เห็นห่าง ห่างแเอ
 แดบชดัดนคชา เบอดนคบคณ
๔๓. ระวีวารดุเชคแคว้น ดิงคโปร
 ถินท่านาวาโต เติมคัง
 เป็นเมืองมังกงโก คาเชค ค้าแเอ
 อังกฤษศคตยยง อยู่เฝ้าแหนหวง
๔๔. ปวงเรือแเดะบ้อมค่าง คำนับ ชงเฮย
 โดยศตคนรินทรรับ คอบบแถ้ว
 เจ้าเมืองปดคกบ เเขตคิ กงนา
 ค่างสูเรือไฟแถ้ว คดาคเฝ้าบาทบงสู ๆ
๓๖๕. เจ้าหอพราหมณ คำนมความหมายว่า หตักไปเข้าชอน
 เรนเดย หรือว่าหดบไประงับอารมณไม่ให้ใครรบกวนได้ คำน
 เกิดไซกนชนเมอเดคคจพระราชดำเนินประพาดเพชรบุรี ประทบอยู่
 ณ พระนครศิริ พ.ศ. ๒๔๒๙ ครองหนเจ้านายฝ่ายหน้าทตามเดคคจ

พระราชดำเนนพกกันอยู่ตักหม้อจุดเวทปริศนพรต ในหม้อ
 มีหอพรพราหมณ์หลัง ๓ ซึ่งเป็นที่สำหรับพระครูพราหมณ์ ทำ
 พรอนจะมขนในเวดาทประทับอยู่พระนครศรี แต่ในคราวทวาน
 ไม่เป็นเวดามพร กรมพระด่มมค่อมรพนรจงได้ตั้งพักอยู่ทอนน
 ครนเมื่อได้ตั้งอยู่ชางนอก มีคนรบกวน หรือไม่พอพระหฤทัยด้วย
 เหตุใด ๆ ก็ได้ตั้งเข้าหอพราหมณ์ บัดประคอยู่ในนพระองค์เดียว
 เพราะเหตุนี้เจ้านายจึงทรงใช้คำว่า เข้าหอพราหมณ์ดังวามา
 ชางคนแเดว

๓๖๖. พดวก คำนมีความหมายเหมือนคำภาษามครว่า โดมหังดนะ
 ซึ่งแปลไว้ในอภิธานัปทบีภา หรือพจนานุกรม เป็นภาษาไทยว่า
 ขนชูชัน แต่หาได้มีความหมายว่า ขนดุนขนพองไม่ หากจะมี
 ความหมายว่า ความดั่งจืด โดยมีความประหตาดใจกดี
 โดยความเกดยดกถัว หรือความรักใคร่กด้วยเหมือนกัน คด้าย
 กนกับนำดาไหลดด้วยความเดี่ยใจ หรือความดีใจฉะนน คำน
 เกิดจากเดี่ยซึ่งคด้ายกับอวก เป็นดวยเกิดดมจากกระเพาะดิน
 ขนมาดงพดวก บางทกมแเดดมออกเปด่า ๆ บางทถึงฮาเจยน
 ดวย อาการอย่างน เคยมอยู่แก่เจ้านายองค์หนึ่งหรือด้ององค์
 แดะมักจะเป็นในเวดาทดั่งพระหฤทัย หรือหวนไหวเช่นวามา
 แดว จึงเกิดมีคำนไซกัน

๓๖๗. มิเดจะ คำนเป็นคำชงเรียกตามภาษาดันต์กฤตทิเชย่นว่า มิเดจะ
 ตรงกนกับคำภาษามครว่า มิถกช มีความหมายตามคัพทเดิม
 ว่า ต่างประเทศจากอริยประเทศหรือชาวป่าเถอน อย่างเรียก

ตามภาษาอังกฤษว่า บาเบเรียน แต่ใช้มีความหมายไปถึงว่า
โง่เขลา ไม่รู้จักอะไรด้วย บางที่ใช้ตามภาษามคธว่า มีดกฐ
หรือย่นเข้าว่า ดกฐ ก็ใช้ได้เหมือนกัน

๓๖๘. เปรดิเตนค์ แห่ง ลิวส์ คอนเฟเดอเรชัน นชอว่าอาคอดฟ้ ดูเชอ
ซาตะ พ.ศ. ๒๓๘๔ ได้เคยเป็นเปรดิเตนค์ แต่ก่อนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘
บหนึ่งคราวหนึ่ง กับใน พ.ศ. ๒๔๕๐ อีกคราวหนึ่ง บหนึ่ง
ตามกฎหมายอันเป็นธรรมเนียมประเพณีของเมือง ลิวส์ เซอร์แดนด
ไวชเปรดิเตนคินน ชอว่า ยูย่น รูปฟ้ ซาตะ พ.ศ. ๒๓๘๗ คือ
ไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้เป็นเปรดิเตนค์

ซานเซดเดย์ แห่ง ลิวส์ คอนเฟเดอเรชัน ซึ่งมีตำแหน่งเดิมอกกับ
เดนาบดยูยงใหญ่ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ นน มชอว่า ย. ริงเคย

๓๖๙. พระรูปถ่ายของคน พิมพ์ไว้ในฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ ที่พระราชหัตถ
ฉบบท ๓๓ ตรงหน้า ๒๐๖ แคมิได้นำมาตีพิมพ์ในครั้งน

๓๗๐. พระรูปถ่ายของคน พิมพ์ไว้ในฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ ที่พระราชหัตถ
ฉบบท ๕๘ หน้า ๒๘๘ แคมิได้นำมาตีพิมพ์ในครั้งน

๓๗๑. พาว คำนมีความหมายว่า พุดกระซิบกระซาบ หรือพุดจากนั้นจะไม่
ให้ใครได้ยิน หรือว่าเป็นเหมือนความลับ ศัพท์นเกิดจากที่เจ้านาย
ทรงตั้งเกดเห็น พระวงค์เชอ พระองคเจ้าด้ายต้นทวงค์ ทรง
รับสั่งอะไรกับเจ้านาย หรือขุนนาง มักจะรับสั่งด้วยเสียงเบา ๆ ดัง
พาว ๆ จึงเกิดใช้คำ พาว หรือพาว ๆ นใช้เป็นความหมายว่ากระซิบ
กระซาบ หรือพุดเป็นความลับกัน หรือว่าเสียงพุดเบา ๆ ไม่ให้ใคร
ได้ยิน ก็ได้เหมือนกัน

๒๗๒. เขียว คำนี้เป็นศัพท์แสดงมีความหมายว่า โกรธ หรือเกรี้ยว
 มาจากคำพูดที่พูดกันอยู่ว่า เดียงเขียว เป็นเดียงที่โกรธขงมาก
 หรือเดียงซุอย่างโกรธเคืองมาก คำว่าเขียวนี้ คล้ายกับคำ เก่า
 ซึ่งหมายความว่า พนไม้ดี และโกรธ แต่คำว่าเก่า นั้นไม่แรงถึง
 เขียว ที่เป็นอย่างดุร้ายแรงมาก คำว่าแก่นั้น เป็นแต่โกรธ
 ชุนๆ ในใจ ไม่ใคร่เป็นการที่ให้ปรากฏไปถึงผู้อื่นต้องถูกต้อง
 ด้วยความโกรธนั้น

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม 263 ถนนพระราม 6 ซอยมลิต้น 2 พระนคร โทร 57766
นายรวล รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา 2501

โปรดแก้คำผิด

หน้า ๕	บรรทัดที่ ๑๘	คำว่า	เรียน	แก้เป็น	เรียก
หน้า ๕๕	บรรทัดที่ ๖	คำว่า	จุฬาดงกรณ	แก้เป็น	จุฬาดงกรณ
หน้า ๑๑๕	บรรทัดที่ ๒	คำว่า	มิถุนายน	แก้เป็น	กษัยายน
หน้า ๑๒๒	บรรทัดที่ ๑๖	คำว่า	ทอง	แก้เป็น	ห้อง
หน้า ๑๒๖	บรรทัดที่ ๑๗	คำว่า	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	แก้เป็น	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
หน้า ๑๖๓	บรรทัดที่ ๑๖	คำว่า	ดิโอบีปดด์	แก้เป็น	ดิโอบีปดด์



หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีม

หอสมุ.